ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΦΗΜΕΡΙΣ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ
ΤΗΣ
ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

1922

μετὰ 96 εἰκόνων.

σύνοψις·

σελὶς

1- 25 **Ξανθουδίδης**: *Νίρου Μινωικὸν μέγαρον (εἰκ. 20).*
25- 38 **Καστριώτης**: *Περίκλειον ᾠδεῖον (εἰκ. 4).*
39- 48 **Χαβιαρᾶς**: *Σποράδων ἐπιγραφαὶ (εἰκ. 7).*
49- 52 » *εἰς Σποράδων ἐπιγραφάς.*
52 » *Περαίας τῆς Ροδίων ἐπιγραφαι.*
52 » *εἰς Λίνδου ἐπιγραφὴν (IG XII_1 893).*
53- 61 **Παπασπυρίδου**: *πελίκη τοῦ Ἀθήνησιν Ἐθνικοῦ μουσείου (ΑΑΜ 14498· εἰκ. 7).*
62- 65 **Φωτιάδης**: *IG II 11 (εἰκ. 1).*
66- 79 **Φιλαδελφεύς**: *Πρεβέζης μουσεῖον (εἰκ. 27).*
79 **Φωτιάδης**: *προσθήκη εἰς σ. 65.*
80- 82 **Γεωργιάδης**: *Κολωνὸς Ἵππιος καὶ Κολωνὸς Δήμητρος Εὐχλόου (εἰκ. 1).*
83- 89 » *Ἐρετρικὰ (εἰκ. 14).*
89-100 **Καστριώτης**: *Ἀκαδήμεια (εἰκ. 11).*
100 **Γιαννόπουλος**: *Κεφαλληνίας ἐπιτύμβιον ἐπίγραμμα.*
101-111 **Λεονάρδος**: *Ἀμφιάρειον (εἰκ. 3).*
113-118 **Οἰκονόμος**: *Βαλέριος Στάης.*

Ἀθήνησι
τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΦΗΜΕΡΙΣ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΤΗΣ

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

1922

μετὰ 96 εἰκόνων.

σύνοψις·

σελὶς	
β	*Α') πρόγραμμα τῆς ΑΕ*
»	*Β') γραμματεῖον συντακτῶν τῆς ΑΕ 1922.*
γ-δ	*Γ') τελαμὼν πραγματειῶν:*
γ	*α') κειμένου.*
γ-δ	*β') εἰκόνων.*
δ	*Δ') σίλλυβοι: ὕλη.*
ε	*Ε') δημοσιεύματα τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας.*
1-118	*Ϝ') πραγματεῖαι.*

Ἀθήνησι

τύποις Π. Λ. Σακελλαρίου

Α΄) πρόγραμμα τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος·

1. Τῆς ἐκδόσεως ἐπιμελοῦνται τρεῖς τῶν τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας συμβούλων. τὰς ἐπιστολὰς ἐπιγράφειν Βασιλείῳ Λεονάρδῳ, διευθυντῇ τοῦ ἐπιγραφικοῦ μουσείου.

2. Δημοσιεύονται ἀρχαιολογικαὶ πραγματεῖαι καὶ ἀγγελίαι, μάλιστα δὲ περὶ εὑρημάτων καὶ πορισμάτων τῶν τῆς ἑταιρείας ἀνασκαφῶν, διὰ βραχέων καὶ ἐν γλώσσῃ καθαρευούσῃ τε καὶ εὐπρεπεῖ συντεταγμέναι.

3. Ἐκδίδοται κατ' ἔτος τόμος εἰς τετάρτου σχῆμα, σελίδας ἔχων οὐκ ἔλαττον ἢ ἐνενήκοντα ἓξ μετ' εἰκόνων καὶ πινάκων, ὁπόταν δέῃ· πωλεῖται δὲ ὁ τόμος ἕκαστος πεντήκοντα δραχμῶν.

4. Οἱ συντάκται λαμβάνουσι δραχμὰς ἑκατὸν εἴκοσι πέντε τοῦ τυπογραφικοῦ φύλλου ἑκάστου, ἐλλογουμένων καὶ τῶν εἰκόνων καὶ πινάκων, καὶ ἀντίτυπα τῶν ἑαυτῶν πραγματειῶν εἴκοσι πέντε.

5. Τὰ χειρόγραφα τῶν δημοσιευομένων κατατίθενται ἐν τῷ ἀρχείῳ.

6. Ἡ ΑΕ διαμείβεται πρὸς ἀρχαιολογικὰ περιοδικά.

Β΄) συντάκται τῆς ΑΕ 1922·

Γεωργιάδης: Ἐρετρικά· 83.
» Κολωνὸς Ἵππιος καὶ Κολωνὸς Δήμητρος Εὐχλόου· 80.
Γιαννόπουλος: Κεφαλληνίας ἐπιτύμβιον ἐπίγραμμα 100.
Καστριώτης: Ἀκαδήμεια 89.
» Περίκλειον ᾠδεῖον· 25.
Λεονάρδος: Ἀμφιάρειον· 101.
Ξανθουδίδης: Μινωικὸν μέγαρον Νίρου (Κρήτης)· 1.
Οἰκονόμος: Βαλέριος Στάης 113.
Παπασπυρίδου: πελίκη τοῦ Ἀθήνησιν Ἐθνικοῦ μουσείου· 53.
Φιλαδελφεύς: Πρεβέζης μουσεῖον· 66.
Φωτιάδης: IG II 11· 62 79(προσθήκη).
Χαβιαρᾶς: Σποράδων ἐπιγραφαί· 39.
» εἰς Σποράδων ἐπιγραφάς· 49.
» Περαίας τῆς Ροδίων ἐπιγραφαί· 52.
» εἰς Λίνδου ἐπιγραφὴν (IG XII_1 893)· 52.

Γ') πραγματεῖαι:

α') κείμενον·

σελίς	
1- 25	**Ξανθουδίδης**: *Νίρου Μινωικὸν μέγαρον (εἰκ. 20).*
25- 38	**Καστριώτης**: *Περίκλειον ᾠδεῖον (εἰκ. 4).*
39- 48	**Χαβιαρᾶς**: *Σποράδων ἐπιγραφαὶ (εἰκ. 7).*
49- 52	» *εἰς Σποράδων ἐπιγραφάς.*
52	» *Περαίας τῆς Ροδίων ἐπιγραφαί.*
52	» *εἰς Λίνδου ἐπιγραφὴν (IG XII₁ 893).*
53- 61	**Παπασπυρίδου**: *πελίκη τοῦ Ἀθήνησιν Ἐθνικοῦ μουσείου (ΑΑΜ 14498· εἰκ. 7).*
62- 65	**Φωτιάδης**: *IG II 11 (εἰκ. 1).*
66- 79	**Φιλαδελφεύς**: *Πρεβέζης μουσεῖον (εἰκ. 27).*
79	**Φωτιάδης**: *προσθήκη εἰς σ. 65.*
80- 82	**Γεωργιάδης**: *Κολωνὸς Ἵππιος καὶ Κολωνὸς Δήμητρος Εὐχλόου (εἰκ. 1).*
83- 89	» *Ἐρετρικὰ (εἰκ. 14).*
89-100	**Καστριώτης**: *Ἀκαδήμεια (εἰκ. 11).*
100	**Γιαννόπουλος**: *Κεφαλληνίας ἐπιτύμβιον ἐπίγραμμα.*
101 111	**Λεονάρδος**: *Ἀμφιάρειον (εἰκ. 3).*
113-118	**Οἰκονόμος**: *Βαλέριος Στάης.*

β') εἰκόνες·

σελ.	εἰκ.	
2	1	Νίρου (Κρήτης)· τεῖχος.
3	Α	- μεγάρου ἰχνογραφία.
4	Β	- » τομὴ εὐθεῖα.
»	Β'	- » » ἐπικαρσία.
»	2	- - ἐξέδρα μετὰ τοῦ ἱεροῦ κέρατος.
5	3	- - πρόπυλον.
6	4	- - δῶμα καὶ διάδρομοι.
»	5	- - ἱερὸν ἢ ἐργαστήριον.
7	6	- - δῶμα καὶ διάδρομος.
8	7	- - » ἑδωλίων.
»	8	- - βωμοὶ πήλινοι.
11	9	- - τοιχογραφία.
12	10	- - πελέκεις χαλκοῖ, βωμοί, λαμπτῆρες.
14	11	- - λαμπτῆρες καὶ σκεύη λίθινα.
15	12	- - βωμοὶ πήλινοι ἢ τράπεζαι προσφορῶν.
16	13	- - πίθων ἀποκόμματα.
17	14	- - οἰνοχόαι.
18	15	- - ἀμφορεῖς.
19	16	- - πρόχοι.
20	17	- - ἀγγεῖον κυλινδρικόν.
21	18	- - ἀγγεῖα πήλινα.
22	19	- - » » καὶ σκεύη.
»	20	- - » » » »
26	1	Ἀθηνῶν· Περίκλειον ᾠδεῖον μετὰ τῶν πέριξ (ἰχνογραφία).
27	2	- » » (ἰχνογραφία).
28	3	- ᾠδείου βόρειος τοῖχος (ὀρθογραφία καὶ τομή).
29	4	- ᾠδεῖον μετὰ τοῦ Διονυσιακοῦ θεάτρου (ἰχνογραφία).
39	1	Σύμης· ψηφίσματος ἀπότμημα.
»	2	- » »
42	3	- ἐλεγεῖον.
43	4	Τήλου· ψήφισμα τιμητικόν.
44	5	- ἐπιγραφή: εὐεργεσία.
46	6	- » ἀνάθεσις.
48	7	- » ἐπιτύμβιος.
54	1	Ἀθηνῶν· πελίκη **ΑΑΜ 14498**: ἀποχαιρετισμός·
55	2	- τῆς αὐτῆς σύντροφος πολεμιστοῦ.
56	3	- » » φαλὴ πρεσβύτου.
58	4	(-) Ταναγρικὸς σκύφος: ἀποχαιρετισμός.
59	5	- μαρμαρίνη λουτροφόρος: δεξίωσις.
60	6	- λήκυθος: παράστασις οἵα ἡ τῆς Ἀλξήνορος στήλης.
61	7	- τῆς εἰρημένης πελίκης ὀπισθία ὄψις: σπονδή.
63	-	**IG II 11** (δικαστικὸν περὶ Φασηλιτῶν ψήφισμα).
66	1	Νικοπόλεως· σαρκοφάγος.
67	2	- σαρκοφάγου ἀποτμήματα.
»	3	- » »
»	4	- » κάλυμμα.
68	5	- » ἀνάγλυφα.
69	6	- Σιληνὸς καὶ γυναικὸς κορμός.
»	7	- σαρκοφάγου ἀποτμήματα.
»	8	- » ἀνάγλυφον: παιδίου κεφαλή.
70	9	- λύχνοι.
71	10	- »
72	11	- »
73	12	- »
74	13	- ὑάλινα ἀγγεῖα.
75	14	- προσωπεῖον καὶ πλαγγών.
»	15	- διάστυλα ἐκκλησίας.
76	16	- φάτνωμα ἐκκλησίας (ἀπότμημα).
»	17	- » »
»	18	- » » »

76 19 - 1) στήλη μετὰ διακόσμου. 2) Τουρκικὸν κόσμημα ἐπὶ λίθου.
77 20 - ἀρχιτεκτονικὰ μέλη μετὰ γλυφῶν.
» 21 - κιόκρανον Χριστιανικῶν χρόνων.
» 22 - κιόκρανα » »
» 23 - πῖδαξ μαρμαρίνη.
78 24 Πρεβέζης· θυρεὸς λίθινος Ἑνετικός.
» 25 - Τουρκικὸν ἀνάγλυφον.
» 26 - » »
79 27 Νικοπόλεως· σαρκοφάγου ἀπότμημα: Ἡρακλέους ἆθλοι.
82 — Ἀθηνῶν· διάγραμμα τμήματος τῆς πόλεως: Κολωνὸς Ἵππιος.
84 1 Ἐρετρίας· Ἁγ. Ἰωάννου ἐκκλησία: φωτογράφημα.
» 2 - τῆς αὐτῆς ἰχνογραφία.
» 3 - στήλη ἐπιτύμβιος.
» 4 » »
85 5 - κυμάτιον Δωρικόν.
» 6 - Ἁγ. Γεωργίου ἐκκλησία: φωτογράφημα.
» 7 - τῆς αὐτῆς ἰχνογραφία
» 8 - κιόκρανον.
86 9 - στήλη ἐπιτύμβιος.
» 10 - (Ἁγιᾶς)· Ζωοδόχου Πηγῆς ἐκκλησία: χειρόγραφον εἴκασμα.
87 11 - (Ἀγιᾶς)· τῆς αὐτῆς ἰχνογραφία.
» 12 » τοῦ αὐτόθι ἐδάφους διατομή.
» 13 » κιόκρανον Δωρικόν.
88 14 » » Κορινθιακόν.
89 1 Ἀθηνῶν· Ἀκαδήμεια: ἔπαυλις νέα (φωτογράφημα).
» 2 - Κολωνὸς Ἵππιος (φωτογράφημα).
90 3 - Ἁγ. Νικολάου ἐκκλησία: προσθία ὄψις.
» 3α - » » ὀπισθία »
91 4 - φρέατος στόμιον.
» 5 - (Κολοκυνθοῦ)· ἐκκλησία: κοίμησις τῆς Θεοτόκου.
94 6 - λόφος Εὐχλόου Δήμητρος (κτῆμα Σκουζέ).
95 7 - Κολωνὸς Ἵππιος.
97 8 - Ἁγ. Ἐλεοῦσα.
98 9 - Ἐσταυρωμένου ἐκκλησία.
« 10 - » » νέα.
99 11 - ἀνάγλυφον: γεωργὸς ἀροτριῶν.
101 1 Ἀμφιαρείου· τμῆμα τῆς ἐν ΑΕ 1919₁₀₀ εἰκόνος 2.
102 {2 - τὰ περὶ τὴν πομπικὴν ὁδόν: ἰχνογραφία.
{2α - τούτων τομαὶ δύο.
106 3 **(αβγδ)** - δεξιὸς ποὺς χαλκοῦ ἀνδριᾶντος (ἰχνογραφία).

Δ') σίλλυβοι:

ὕλη:

ἔλεγχος: *1) ἀνασκαφαί· τοπογραφία. 2) τέχνη. 3) ἐπιγραφική. 4) νομισματική. 5) σύμμεικτα.*

1) ἀνασκαφαί· τοπογραφία.

Ἀθηνῶν· Ἀκαδήμεια (*Καστριώτης*)· 89.
» Κολωνὸς (*Γεωργιάδης*)· 80.
» Περίκλειον ᾠδεῖον (*Καστριώτης*)· 25.
Ἀμφιάρειον (*Λεονάρδος*)· 101.
Ἐρετρίας (*Γεωργιάδης*)· 83.
Κρήτης: Νίρου (*Ξανθουδίδης*)· 1.

2) τέχνη.

Ἀθηνῶν· πελίκη ΑΑΜ 14498 (*Παπασπυρίδου*)· 53.
» Περίκλειον ᾠδεῖον (*Καστριώτης*)· 25.
Ἐρετρίας (*Γεωργιάδης*)· 83.
Κρήτης: Νίρου (*Ξανθουδίδης*)· 1.
Πρεβέζης (*Φιλαδελφεύς*)· 66.

3) ἐπιγραφική.

Αττικῆς: IG II 11 (*Φωτιαδης*)· 62 79.
Ἐρετρίας (*Γεωργιάδης*)· 83 84 86 87 89.
Κεφαλληνίας (*Γιαννόπουλος*)· 100.
Λίνδου: IG XII$_1$ 893 (*Χαβιαρᾶς*)· 52.
Περαίας τῆς Ροδίων (*Χαβιαρᾶς*)· 52.
Πρεβέζης (*Φιλαδελφεύς*)· 70 71 72 73 78.
Σποράδων (*Χαβιαρᾶς*)· 39.
εἰς Σποράδων ἐπιγραφάς (*Χαβιαρᾶς*)· 49.
Ὠρωποῦ: Ἀμφιαρείου: (*Λεονάρδος*)· 108.

4) νομισματική.

Ὠρωποῦ: Ἀμφιαρείου (*Λεονάρδος*)· 101 107.

5) σύμμεικτα.

Βαλέριος Στάης (*Οἰκονόμος*)· 113.

Ε΄) δημοσιεύματα τῆς 'Αρχαιολογικῆς ἑταιρείας
(λεωφόρ. πανεπιστημίου 20)·

δραχ.

1. *'Αρχαιολογικὴ 'Εφημερὶς* (πρβ πινάκιον τῆς ΑΕ ἐν ΑΕΛ [=Λεύκωμα τῆς ΑΕ τυπωθὲν τῇ 30 8 12] 1-3). Σχῆμα 4ον·
   (περίοδος 1η) 1837-1843: τεύχη α΄-ιβ΄, ιγ΄ (καὶ ιδ΄), ιε΄ (τεῦχος ιϜ΄ ἴδιον δὲν ἐξεδόθη), ιζ΄-κθ΄· 1852-1860: τεύχη λ΄-νε΄· πωλοῦνται τάδε τὰ τεύχη: α΄,β΄,γ΄,δ΄,ιθ΄, κβ΄-κθ΄, ν΄, να΄, νγ΄-νε΄· τὸ τεῦχος ἕκαστον... 10.—
   περίοδος 2α· 1862: τεύχη α΄-ιβ΄ (τὰ τελευταῖα τέσσαρα ἐξεδόθησαν τῷ 1863)· 1869: τεῦχος ιγ΄· 1870: τεῦχος ιδ΄· 1872: τεύχη ιε΄ καὶ ιϜ΄ (τὸ ιϜ΄ ἐξεδόθη τῷ 1873)· 1874: τεῦχος ιζ΄· τὸ τεῦχος ἕκαστον......... 10.—
   περίοδος 3η· 1883 κἑ: εἷς τόμος κατ' ἔτος, ἐκ τεσσάρων τευχῶν συγκείμενος· τὸ τεῦχος ἕκαστον................ 12.50
2. *Εὑρετήριον τῆς 'Αρχαιολογικῆς 'Εφημερίδος τῆς 3ης περιόδου·* ὑπὸ ***'Αλεξάνδρου Λαμπροπούλου·*** τόμος 1ος: ΑΕΕ 1883-1887. Σχῆμα 4ον, σελίδες η΄ καὶ στῆλαι 550. 1902.. 30.—
3. *Πρακτικὰ τῆς 'Αρχαιολογικῆς ἑταιρείας (ΠΑΕ)*:
   α΄) *Σύνοψις τῶν πρακτικῶν τῆς 'Αρχαιολογικῆς ἑταιρείας τῶν 'Αθηνῶν*: 1837,1837/8-1846/7· ἔκδοσις 2α. **'Ελλη**νιστὶ καὶ Γαλλιστί. Σχῆμα 8ον, σελίδες 325, μετὰ πίνακος ('Ανδρονίκου ὡρολόγιον, εἰς σ. 247, πρβ σ.318). 1846· δὲν πωλεῖται.
   β΄) *Πρακτικὰ τῆς 6ης γενικῆς συνεδρίας τῆς ἐν 'Αθήναις 'Αρχαιολογικῆς ἑταιρείας*: 1841/2. 'Ελληνιστὶ καὶ Γαλλιστί. Σχῆμα 16ον, σελίδες 31. 1842· ἐκδεδομένον καὶ ἐν τῷ προηγουμένῳ βιβλίῳ.................. 5.—
   γ΄) *Πρακτικὰ τῆς 12ης γενικῆς συνεδρίας τῆς 'Ελληνικῆς 'Αρχαιολογικῆς ἑταιρείας*: 1847/8. 'Ελληνιστὶ καὶ Γαλλιστί. Σχῆμα 8ον, σελίδες 31. 1848· δὲν πωλεῖται.
   δ΄) *Πρακτικὰ τῆς 13ης γενικῆς συνεδρίας τῆς 'Ελληνικῆς 'Αρχαιολογικῆς ἑταιρείας*: 1848/9. 'Ελληνιστὶ καὶ Γαλλιστί. Σχῆμα 8ον, σελίδες 37. 1849.................. 5.—
   ε΄) *Συνοπτικὴ ἔκθεσις τῶν πράξεων τῆς 'Αρχαιολογικῆς ἑταιρείας*: 1858/9. Σχῆμα 8ον, σελίδες α΄ + 43. 1859..... 5.—
   Ϝ΄) *Γενικαὶ συνελεύσεις τῶν ἑταίρων τῆς 'Αρχαιολογικῆς ἑταιρείας·* τεύχη ἕνδεκα: 1859/60, 1860/1, 1861/2, 1862/3 (ἐξεδόθη τῷ 1864), 1863/4, 1864/5 (δὲν πωλεῖται), 1865/6, 1866/7, 1867/8, 1868/9, 1869/70. Σχῆμα 4ον· τὸ τεῦχος ἕκαστον.................. 5.—
   ζ΄) *ΠΑΕ* 1870/71 (δὲν πωλεῖται), 1871/2, 1872/3, 1873/4, 1874/5, 1876, 1877 κἑ-1902, 1903-1905 (δὲν πωλοῦνται). Σχῆμα 8ον· ὁ τόμος ἕκαστος.................. 10.—
   » 1906 (δὲν πωλεῖται), 1907 κἑ. — 1915· ὁ τόμος ἕκαστος.................. 15.—
   » 1916/9 (εἰς ἕνα τόμον).................. 20.—
   » 1920.................. 15.—
4. *Πρακτικὰ τῆς ἐπὶ τοῦ 'Ερεχθείου ἐπιτροπείας*, ἢ 'Αναγραφὴ τῆς ἀληθοῦς καταστάσεως τοῦ 'Ερεχθείου γενομένη κατ' ἐντολὴν τοῦ 'Αρχαιολογικοῦ συλλόγου καὶ ἐκδοθεῖσα δαπάνῃ τῆς 'Αρχαιολογικῆς ἑταιρείας. Σχῆμα 4ον, σελ. 21, πίν. 8. 1853... 5.—
5. *'Επιγραφαὶ ἀνέκδοτοι*, ἀνακαλυφθεῖσαι καὶ ἐκδοθεῖσαι ὑπὸ τοῦ 'Αρχαιολογικοῦ συλλόγου· φυλλάδια τρία· 1ον: 1851 (σελίδες 12, πίνακες 15· δὲν πωλεῖται), 2ον: 1852 (σελίδες ια΄ καὶ 22 καὶ 5, πίνακες 8), 3ον: 1855 (σελίδες 60, πίνακες 4). Σχῆμα 4ον· τὸ φυλλάδιον ἑκάτερον.................. 5.—
6. *'Επιγραφαὶ 'Ελληνικαί*, κατὰ τὸ πλεῖστον ἀνέκδοτοι, ἐκδιδόμεναι δαπάνῃ τῆς 'Αρχαιολογικῆς ἑταιρείας· φυλλάδιον α΄ (ἄλλο δὲν ἐξεδόθη). Σχῆμα 4ον, σελίδες β΄ + 34, πίνακες 9. 1860.................. 5.—
7. ***Εὐθύμιος Καστόρχης·*** *'Ιστορικὴ ἔκθεσις τῶν πράξεων τῆς ἐν 'Αθήναις 'Αρχαιολογικῆς ἑταιρείας ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως αὐτῆς (1837) μέχρι τοῦ 1879 τελευτῶντος.* Σχῆμα 8ον, σελίδες Ϝ΄ + 130. 1879.................. 10.—
8. **H. G. Lolling·** *Κατάλογος τοῦ ἐπιγραφικοῦ μουσείου·* τόμος 1ος: 'Επιγραφαὶ τῆς ἀκροπόλεως, τεῦχος α΄: 'Αρχαϊκαὶ ἀναθηματικαὶ ἐπιγραφαί. Σχῆμα 4ον, σελίδες η΄ καὶ στῆλαι 152 + η΄, μετὰ πίνακος. 1899.................. 25.—
9. ***Π. Καββαδίας·*** *Τὸ ἐν 'Επιδαύρῳ ἱερὸν τοῦ 'Ασκληπιοῦ καὶ ἡ θεραπεία τῶν ἀσθενῶν.* Σχῆμα 8ον, σελίδες 304, εἰκόνες 9, πίνακες 10 ὧν εἷς τοπογραφικός. 1900.................. 30.—
10. ***Π. Καββαδίας·*** *'Ιστορία τῆς 'Αρχαιολογικῆς ἑταιρείας ἀπὸ τῆς (ἐν ἔτει 1837) ἱδρύσεως αὐτῆς μέχρι τοῦ 1900.* Σχῆμα 8ον, σελίδες 115. 1900.................. 10.—

10Α. *Τὰ τῆς ἐν 'Αντικυθήροις ναυαγίας λείψανα·* ἐκ τῆς ΑΕ 1902: στήλη 145-173/4, εἰκόνες 21, πίνακες 19 ὧν 8 παρένθετοι... 10.—

11. *Comptes rendus du congrès international d'archéologie, 1ère session: Athènes 1905.* Σχῆμα 8ον, σελίδες 400, μετ' εἰκόνων. 1905.................. 20.—
12. *Μνημεῖα τῆς 'Ελλάδος·* τόμος 1ος: Γλυπτὰ τοῦ τῆς ἀκροπόλεως μουσείου (συντάκται: ***Καββαδίας, Καστριώτης, Κουρουνιώτης,*** **Lechat,** ***Λεονάρδος,*** **Schrader, Schroeder,** ***Στάης, Σωτηριάδης,*** **Wolters**). Σχῆμα 4ον, σελίδες β΄ καὶ στῆλαι 118, πίνακες 36 (ἀρ. 1-33). 1906.................. 50.—
13. **P. Cavvadias + G. Cawerau·** *Die Ausgrabung der Akropolis vom Jahre 1885 bis zum Jahre 1890·* — ***Π. Καββαδίας + Γ. Καβεράου·*** *'Ανασκαφὴ τῆς ἀκροπόλεως ἀπὸ τοῦ 1885 μέχρι τοῦ 1890.* 'Ελληνιστὶ καὶ Γερμανιστί. Σχῆμα φύλλου, στῆλαι 150 καὶ σελίδες 2, εἰκόνες 14, πίνακες 13. 1906/7.................. 100.—
14. ***Χρῆστος Τσούντας·*** *Αἱ προϊστορικαὶ ἀκροπόλεις Διμινίου καὶ Σέσκλου.* Σχῆμα 4ον, στῆλαι ιϜ΄ + 432, εἰκόνες 312, πίνακες 47. 1908.................. 100.—
15. ***Γεώργιος 'Α. Παπαβασιλείου·*** *Περὶ τῶν ἐν Εὐβοίᾳ ἀρχαίων τάφων, μετὰ παραρτήματος Εὐβοϊκῶν ἐπιγραφῶν.* Σχῆμα 4ον, στῆλαι β΄ + 108, εἰκόνες 53, πίνακες 21. 1910.................. 20.—
16. ***Κωνσταντῖνος Κουρουνιώτης·*** *Κατάλογος τοῦ ἐν Λυκοσούρᾳ μουσείου.* Σχῆμα 8ον, σελίδες 72, εἰκόνες 74. 1911... 8.—
17. ***Γεώργιος Π. Οἰκονόμος·*** *'Επιγραφαὶ τῆς Μακεδονίας·* τεῦχος 1ον. Σχῆμα 4ον, σελίδες 40, εἰκόνες 29. 1915........ 8.—
18. ***Γεώργιος Κ. Γαρδίκας·*** *'Αρχαιολογικὰ μελετήματα.* Σχῆμα 8ον, σελίδες 48. 1915.................. 3.—
19. ***'Αντώνιος Δ. Κεραμόπουλος·*** *Δελφῶν τοπογραφία·* τεῦχος 1ον. Σχῆμα 8ον, σελίδες 113, εἰκόνες (παρένθετοι) 11, πίνακες 3. 1912 1917.................. 12.—
20. ***Β. Στάης·*** *Σούνιον.* Σχῆμα 8ον, σελίδες 55, εἰκόνες 14, πίνακες 5. 1920.................. 8.—
21. **Georgius P. Oeconomus·** *De profusionum receptaculis sepulcralibus.* Σχῆμα 8ον, σελίδες 63, εἰκόνες 17. 1921.................. 10.—
22. ***'Αντώνιος Δ. Κεραμόπουλος·*** *'Αποτυμπανισμός*, συμβολὴ ἀρχαιολογικὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ ποινικοῦ δικαίου καὶ τὴν λαογραφίαν. Σχῆμα 8ον, σελίδες, 144, εἰκόνες 21 ὧν 7 παρένθετοι. 1923.................. 25.—

ἐκδοθήσεται ὅδε ὁ τόμος (σελίδες F + 118) τῇ 7 2 24

Μινωικὸν μέγαρον Νίρου

ὑπὸ

Στεφάνου Ξανθουδίδου.

Κατὰ τὸ δέκατον τρίτον χιλιόμετρον ἀνατολικῶς τοῦ Ἡρακλείου καὶ ΒΑ τῆς Κνωσοῦ παρὰ τὴν ἁμαξιτὸν Ἡρακλείου - Χερσονήσου εἰς θέσιν *Ἁρμυλίδες* καὶ εἰδικώτερον *Νίρου Χάνι* παρὰ τὴν θάλασσαν εἴχομεν παρατηρήσει ἐγὼ καὶ ὁ συνάδελφος κ. Χατζηδάκις πολλάκις ὄστρακα Μινωικῶν πηλίνων ἀγγείων καὶ λείψανα τοίχων καὶ τείχους θαλασσίου. Πρὸ τεσσαράκοντα ἐτῶν ὁ τότε ἰδιοκτήτης τοῦ ἀγροῦ, ἐν ᾧ ἐγένετο νῦν ἡ ἀνασκαφή, εἶχεν ἀνορύξει λάκκον, ἐξ οὗ οἱ ἐργάται του ἐξήγαγον μέγα πλῆθος πηλίνων ἀγγείων, μάλιστα δὲ ἑκατοντάδας τῶν κοινῶν ἀνώτων ἁπλῶν κυάθων τῶν εὑρισκομένων εἰς ὅλους τοὺς Μινωικοὺς συνοικισμούς. Οἱ χωρικοὶ ἐπίστευσαν καὶ διισχυρίζοντο καὶ μέχρι τῆς ἡμέρας τῆς ἡμετέρας ἀνασκαφῆς ὅτι ὑπῆρχεν ἐδῶ ἀρχαία κάμινος κεραμευτική, ἀφ' οὗ μάλιστα περετήρουν καὶ ἄνθρακας καὶ ἄλλα σημεῖα ἰσχυροῦ πυρός. Τρία ἐκ τῶν τότε εὑρεθέντων ἀγγείων τὰ κάλλιστα παρέλαβεν ὁ ἀδελφὸς τοῦ ἰδιοκτήτου ὁ ἐν Ἡρακλείῳ γνωστὸς φιλάρχαιος κ. Χριστοφ. Ἀνερράψης καὶ διαφυλάξας αὐτὰ εὐλαβῶς ἐδωρήσατο τελευταῖον δι' ἐμοῦ εἰς τὸ μουσεῖον Ἡρακλείου, ἀφ' οὗ ἐπληροφορήθη ὅτι ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ ὑπ' ἐμοῦ ἀνασκαφὴ εἰς τὴν θέσιν ἐκείνην. Εἶναι δύο μόνωτοι γραπταὶ οἰνοχόαι (εὑρετ. μουσ. 7552, 7553) καὶ μία δίωτος πρόχους (7570) περιγραφησόμεναι κατωτέρω μετὰ τῶν λοιπῶν ἀγγείων.

Κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1918 διατρίβων κατὰ τὸ μέρος τοῦτο διὰ τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ πρωτομιν. τάφου Πύργου (ΑΔ 1921 136 κἑ.) κειμένου ἑκατοντάδας τινὰς μέτρων ἀνατολικώτερον, εὗρον εὐκαιρίαν νὰ ἐξετάσω ἐπιμελέστερον τὸν χῶρον. Παρετήρησα πολλὰ ἴχνη παραλίου μινωικοῦ συνοικισμοῦ, μάλιστα ὄστρακα μεσομινωικὰ καὶ ὑστερομινωικά, λείψανα κτισμάτων καὶ τείχους ἐκ μεγάλων βραχωδῶν ὀγκολίθων παρὰ τὴν ἀκτήν, ὅπου καὶ σήμερον σχηματίζεται μικρὸς φυσικὸς ὅρμος **(εἰκ. 1)**, καὶ εἰς τὸν ἀγρὸν δέ, ὅπου οἱ χωρικοὶ εἶχον ἀνεύρει τὰ ἀγγεῖα, ἐπὶ τοῦ ἐλαφρῶς ἐξηρμένου ἐδάφους ἐφαίνοντο ἴχνη τοίχων καὶ μεγάλοι λίθοι καὶ δὴ πολλὰ τμήματα γυψίνων πλακῶν, τὰ ὁποῖα τὸ ἄροτρον καὶ ἡ σκαπάνη τοῦ γεωργοῦ ἐξέθαπτον ἑκάστοτε· πρὸς τούτοις τεμάχια ὠμῶν πλίνθων καὶ ἀπειρία ὀστράκων ἦσαν ἐσκορπισμένα εἰς τὴν ἐπιφάνειαν.

Αἱ ἀσφαλεῖς αὗται ἐνδείξεις μὲ παρεκίνησαν νὰ ἐνεργήσω κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1918 διὰ 4-5 ἐργατῶν ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας μικρὰν δοκιμαστικὴν σκαφὴν τῇ προθύμῳ ἀδείᾳ τοῦ σημερινοῦ ἰδιοκτήτου κ. Ἐ. Λαγουδάκι τοῦ ὑποδείξαντος εἰς τὴν ἡμετέραν ὑπηρεσίαν καὶ τὸν τάφον, Πύργου, καθ' ὃν χρόνον κατεστρέφετο ὑπὸ τῶν λατόμων. Ἀνέσκαψα τότε καὶ ἐκαθάρισα δύο μόνον δωμάτια τὰ ἐν τῷ διαγράμματι τοῦ μεγάρου φέροντα τοὺς ἀριθ. 12 καὶ 14 καὶ εὗρον τέσσαρας λιθίνους λαμπτῆρας καί τινα πήλινα ἀγγεῖα (περιγράφονται καὶ εἰκονίζονται κατωτέρω).

Ἐκ τῆς δοκιμαστικῆς ταύτης σκαφῆς ἐπείσθην ὅτι πρόκειται περὶ σημαντικοῦ μινωικοῦ οἰκοδομήματος καὶ πιθανῶς περὶ τοῦ μεγάρου τοῦ ἡγεμόνος τοῦ συνοικισμοῦ. Οὕτω παρεκινήθην νὰ προτείνω εἰς τὴν Ἀρχαιολογικὴν Ἑταιρείαν τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ μεγάρου, ἥτις προθύμως δεχθεῖσα τὴν πρότασιν καὶ χορηγήσασα τὴν πίστωσιν διὰ τὴν ἀγορὰν τοῦ ἀγροῦ καὶ διὰ τὴν ἀνασκαφὴν μοὶ ἀνέθηκε τῇ ἀδείᾳ τοῦ Ὑπουργείου τὴν ἐργασίαν, ἣν καὶ ἐξετέλεσα κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνας τοῦ 1919.

1: λείψανον τείχους ἢ μώλου παρὰ τὴν θάλασσαν.

Ι. Τὸ οἰκοδόμημα καὶ ἡ διάταξις αὐτοῦ.

Τὸ ἀνασκαφὲν καὶ καθαρισθὲν οἰκοδόμημα κατέχει χῶρον χιλίων περίπου τετραγωνικῶν μέτρων. Τὸ διάγ ραμμα αὐτοῦ ὑπὸ κλίμακα 1:100 σχεδιασθὲν τῇ ἐποπτείᾳ μου ὑπὸ τοῦ τεχνίτου τοῦ μουσείου Ἐ μμ. Σαλλούστρου διωρθώθη καὶ συνεπληρώθη ἐπὶ τόπου ὑπὸ τοῦ φίλου συναδέλφου καὶ ἀρχι τέκτονος κ. Ἀναστ. Ὀρλάνδου τοῦ σχεδιάσαντος καὶ τὰς δύο τομάς.

Ὡς φαίνεται καὶ ἐκ τοῦ διαγράμματος **(εἰκ. Α)**, ἔχομεν ἑνιαῖον οἰκοδόμημα (ἀτυχῶς οὐχὶ πλῆρες) τετραγ ώνου σχεδίου 34×30 μ. **(εἰκ. Β, Β')** συνιστάμεν ον ἐκ τεσσαράκοντά που ἰσογείων δωμάτιων καὶ δι αδρόμων καὶ δύο αὐλῶν.

Κα τὰ τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν εὕρηται αὐλὴ (1) ἐστρω μένη δι᾽ ἀκανονίστων πλακῶν κυανωποῦ σχιστολίθου εὐθρύπτου μακρόθεν κομισθέντος. Πρὸ τοῦ τοίχου τῆς προσόψεως σχηματίζεται ὡσεὶ μικρὸν πεζοδρόμιον πλάτους 1,50 μέτρου ἐλάχιστα ὑπερέχον τῆς ἄλλης πλακοστρώτου αὐλῆς. Εἰς τὸ βόρειον μέρος ἀποχωρίζεται διὰ δύο ὑποτυπωδῶν τοίχων ἰσοϋψῶν τῇ πλακοστρώσει τμῆμα τετράγωνον (1α), κατὰ τὴν ΒΔ γωνίαν τοῦ ὁποίου ὑπάρχει ὀχετὸς ἀνοικτὸς διαπερῶν τὸν βόρειον τοῖχον, ἵνα ἐκβάλλῃ τὰ ὑέτια ὕδατα πρὸς τὸ διαμέρισμα 32.

Εἰς τὴν νοτίαν πλευρὰν τῆς αὐλῆς 1 ἀπεκαλύφθη κτίσμα ἐπίμηκες ἐκ τριῶν βαθμίδων, δι᾽ οὗ θ᾽ ἀνέβαινον ἐκ τῆς αὐλῆς ταύτης εἰς τὰ ὑψηλότερον κείμενα μέρη τοῦ συνοικισμοῦ ἢ τοὺς παρακειμένους ἀγρούς. Ἐπειδὴ ὅμως παρὰ τὸ βαθμιδωτὸν τοῦτο κτίσμα εὑρέθη τὸ ἥμισυ μεγάλου λιθίνου ζεύγους ἱερῶν κεράτων **(εἰκ. 2)**, θεωρῶ πιθανὸν ὅτι ἔχομεν ἐν τῇ βαθμιδωτῇ ταύτῃ κατασκευῇ εἶδος ἐξέδρας δι᾽ ἱεράς τινας τελετὰς ἢ ἀγῶνας τελουμένας ἐν τῇ κάτωθεν πλακοστρώτῳ αὐλῇ, κατασκεύασμα δηλ. ἀντίστοιχον, ὡς μικρὸν με-

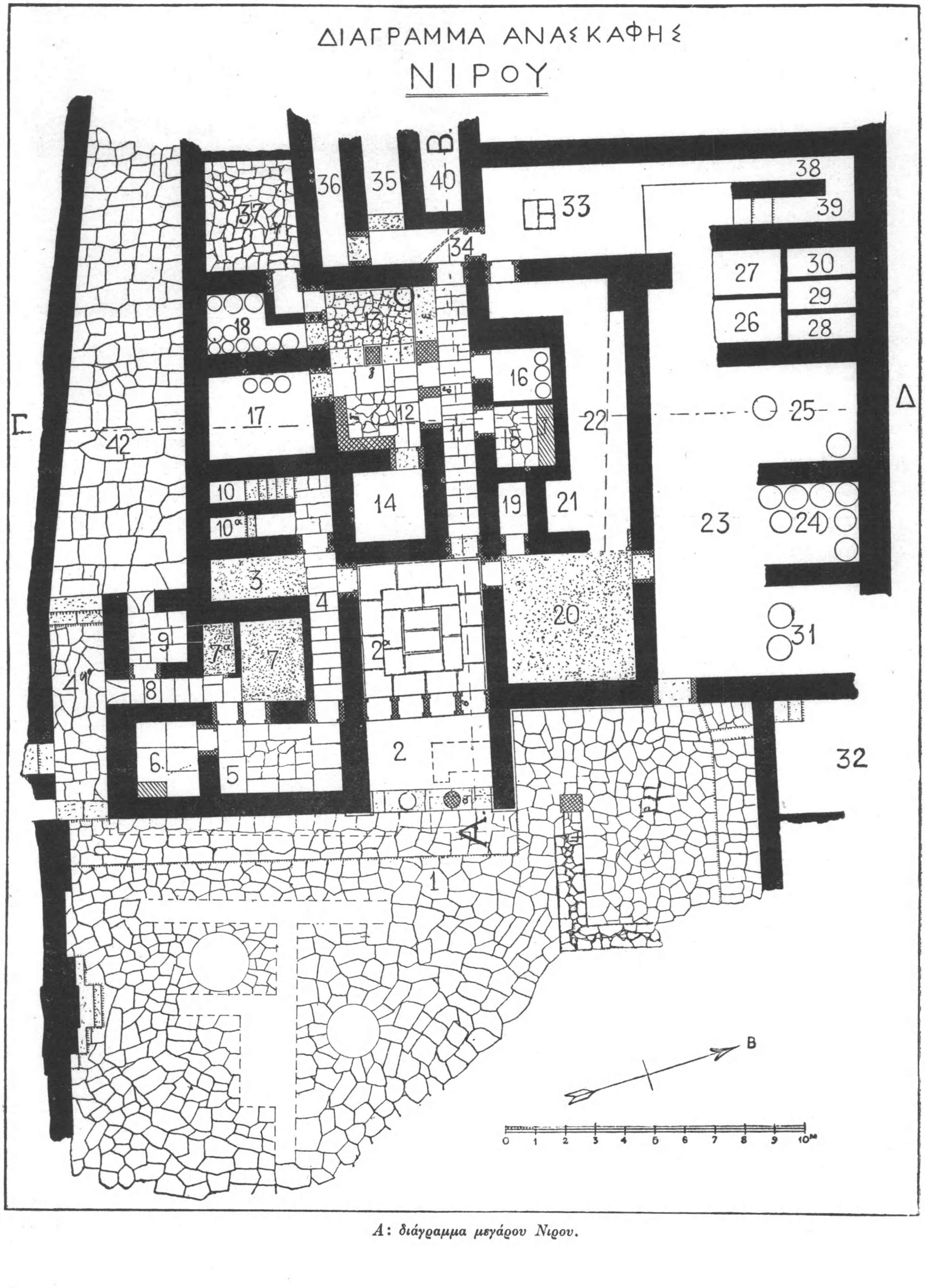

Α: διάγραμμα μεγάρου Νιρου.

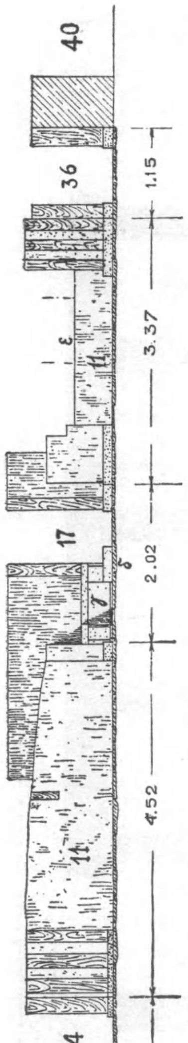

Β: τομὴ μεγάρου ΑΒ κατὰ μῆκος.

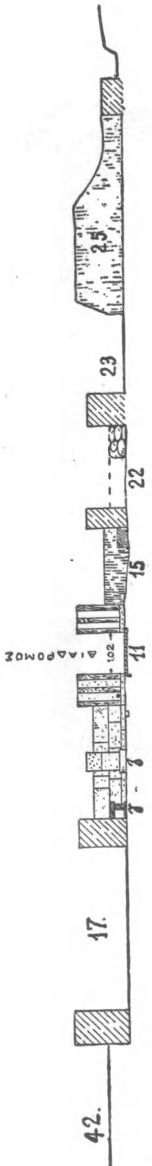

Β': τομὴ ΓΔ κατὰ πλάτος.

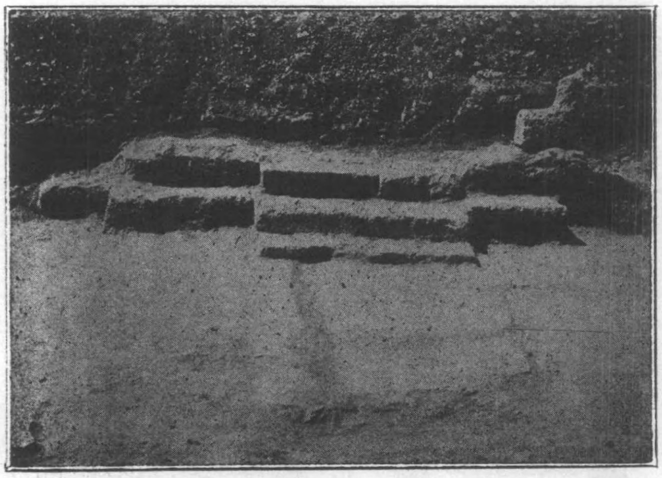

2: κλιμακωτὸν κτίσμα ἢ ἐξέδρα μετὰ τοῦ ἱεροῦ κέρατος.

γάλῳ εἰκάσαι, πρὸς τοὺς μεγάλους κλιμακοειδεῖς θεατρικοὺς χώρους τῶν ἀνακτόρων Κνωσοῦ καὶ Φαιστοῦ. Ἡ πλακέστρωσις τῆς αὐλῆς 1 διακόπτεται μόνον ὑπὸ δύο νεωτέρων κυκλικῶν ὀρυγμάτων καὶ νεωτέρων τοίχων, οὓς ἀφηρέσαμεν μετὰ τὸ τέλος τῆς ἀνασκαφῆς.

Δευτέρα αὐλὴ στενὴ καὶ ἐπιμήκης ὑπάρχει κατὰ τὴν νοτίαν πλευρὰν τοῦ μεγάρου (ἀριθ. 41 καὶ 42) ἐστρωμένη ἐπίσης διὰ σχιστολιθικῶν πλακῶν καὶ συγκοινωνοῦσα μετὰ τῆς ἀνατολ. αὐλῆς 1 διὰ μιᾶς βαθμίδος καὶ δυτικώτερον διὰ δύο ἄλλων· διότι ἡ νότιος αὐλὴ ἕνεκα τῆς ἐλαφρᾶς κλίσεως τοῦ ἐδάφους ἀπὸ νότου πρὸς βορρᾶν (πρὸς τὴν θάλασσαν) κεῖται ἥμισυ περίπου μέτρον ὑψηλότερον τοῦ κυρίου οἰκοδομήματος καὶ τῆς αὐλῆς 1, ὡς φαίνεται εἰς τὴν κατὰ πλάτος τομὴν ΓΔ. Ὁ πρὸς νότον τοῖχος τῆς αὐλῆς ἐκτισμένος ἄλλοτε διὰ ξεστῶν πωρολίθων ἰσοδομικῶς εἶχεν ἀναμοχλευθῆ ὑπὸ τῶν χωρικῶν καὶ καταστραφῆ κατὰ τὸ πλεῖστον διατηρήσας μόνον τὴν προέχουσαν εὐθυντηρίαν κατὰ τὴν βάσιν καὶ δύο ἀνοίγματα, ὧν τὸ ἕτερον τὸ δυτικώτερον σῴζει δύο ἀναβαθμούς. Τὸν τοῖχον τοῦτον συνεπληρώσαμεν δι᾿ ἀρχαίου ὑλικοῦ ξηρολιθικῶς.

Ἡ εἴσοδος εἰς τὸ μέγαρον ἐγίνετο πιθανώτατα ἐκ τῆς ἀνατολικῆς αὐλῆς 1. Ὁ πρὸς τὴν αὐλὴν ταύτην τοῖχος εἶναι ἐκ ξεστῆς λιθοδομίας μεγάλων πωρολίθων ἰσοδομικῶς ἔχων καὶ στενὴν εὐθυντηρίαν κάτω· εἰς ἄνοιγμα δὲ αὐτοῦ ἐπὶ στυλοβάτου φαίνονται αἱ δύο βάσεις τῶν ξυλίνων κιόνων, δι᾿ ὧν

ἀπετελεῖτο στοὰ δικίων ἢ πρόπυλον **(εἰκ. 3)**. Τῶν δύο λιθίνων βάσεων σῴζεται μόνον ἡ μία ἡ δεξιὰ τῷ εἰσερχομένῳ ἐκ κροκαλοπαγοῦς λίθου, ἡ ἄλλη ἠφανίσθη σωθέντος μόνον τοῦ κυκλικοῦ κοιλώματος ἐπὶ τοῦ στυλοβάτου. Τὸ τμῆμα τοῦ πρὸς τὴν αὐλὴν ἐξωτερικοῦ τοίχου ἀπὸ τοῦ προπύλου πρὸς νότον εἶχε, φαίνεται, καταπέσει ἢ βλαβῆ παλαιόθεν, καὶ διὰ τοῦτο τὸν εἶχον ἀνακτήσει βαναύσως προσθέσαντες καὶ προσερειστικὸν ἐξώτοιχον ἐπὶ τοῦ πλακοστρώτου τοῦ αὐλῆς, ὃν ἀφῃρέσαμεν μετὰ τὸ τέλος τῆς ἀνασκαφῆς, καὶ οὕτως εὕρομεν τὴν ἀρχικὴν τοῦ τοίχου γραμμήν. Ἡ δικίων στοὰ ἢ πρόπυλον 2 ἔχον διαστάσεις 4×2,50 μέτρων ἀπετέλει τὸν πρόδομον τοῦ κυρίου μεγάρου 2α τὸ δάπεδον τοῦ προπύλου εἶναι ἐκ γῆς κτυπητῆς.

Ἐκ τοῦ προδόμου τούτου τέσσαρες θύραι ἄγουσιν εἰς τὸ κύριον δῶμα τοῦ μεγάρου (2α) ἔχον διαστάσεις 4,50×4 μέτρων **(εἰκ. 4)**· εἶναι ἐστρωμένον διὰ κανονικῶν γυψίνων πλακῶν, ἀποτελουσῶν τρία τετράγωνα ὁμόκεντρα, ὡς φαίνεται καὶ ἐν τῷ σχεδίῳ. Αἱ ἐσωτερικαὶ ἐπιφάνειαι τῶν τοίχων τοῦ δώματος 2α ἦσαν ἐπενδεδυμέναι διὰ γυψίνων πλακῶν, ὧν τμήματα μέν τινα σῴζονται εἰσέτι χαλαρῶς ἐπὶ τῶν τοίχων, ἄλλα δ' ἔχουσι καταπέσει ἐπὶ τοῦ πλακοστρώτου ἐδάφους· διότι ἕνεκα τῆς μικρᾶς ἐπιχώσεως τὰ ὕδατα εἰσδύοντα ἔφθειραν καὶ ἐνταῦθα καὶ εἰς τὰ ἄλλα διαμερίσματα τὰς λεπτὰς γυψίνας πλάκας τῆς ὀρθογυψώσεως τῶν τοίχων, ὥστε ἐνιαχοῦ μὲν αἱ πλάκες ἐφθάρησαν τελείως, ἀλλοῦ δὲ ἔγιναν λεπτόταται καὶ ψαθυραὶ καὶ κατέπεσον καὶ ἐκ τῆς ἀρχικῆς των θέσεως εἰς τεμάχια. Τῶν τεσσάρων θυρῶν σῴζονται κατὰ χώραν αἱ γύψιναι βάσεις τῶν παραστάδων μὲ διπλῆν ὀδόντωσιν ἑκατέρωθεν, ἵνα ὑποδέχωνται τὰ ξύλινα θυρώματα.

Ἐκ τῆς αἰθούσης 2α κάμπτοντες ἀριστερὰ ἐρχόμεθα διὰ θύρας εὑρισκομένης εἰς τὸ ἄκρον τοῦ νοτίου τοίχου εἰς στενόν τι δῶμα σκοτεινὸν ἢ μυχὸν (3) τὸν τοῦ λαμπτῆρος, διότι ἐνταῦθα εὑρέθη ὁ ὑπ' ἀριθ. 2080 (εἰκ. 11) λίθινος δίμυξος λαμπτήρ.

3: *τὸ πρόπυλον τοῦ μεγάρου Νιρου.*

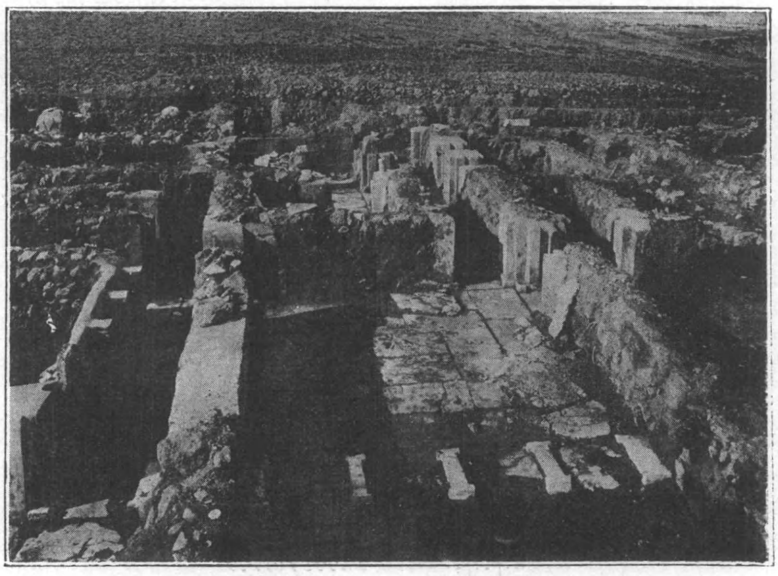

4: τὸ κύριον δῶμα καὶ οἱ δύο διάδρομοι μεγάρου Νίρου.

Τὸ δῶμα τοῦτο ἦτο ἀνοικτὸν πρὸς τὸν διάδρομον ἄνευ θύρας.

Ἀκολουθοῦντες τὸν γυψοπλακόστρωτον διάδρομον 4 καὶ διευθυνόμενοι πρὸς ἀνατολὰς ἐρχόμεθα εἰς τὸ γυψοπλακόστρωτον δῶμα 5, καὶ ἐκ τούτου εἰς τὸ μικρὸν δῶμα τὸ ἐπίσης πλακόστρωτον 6 ἔχον κατὰ τὴν ΝΑ αὐτοῦ γωνίαν κτίσμα κυβικὸν ὡσεὶ ἕδρανον ὀρθογυψωμένον καὶ αὐτό.

Ἐκ τοῦ δώματος 5 διὰ δύο θυρῶν, ὧν σῴζονται αἱ γύψιναι βάσεις τῶν παραστάδων, εἰσερχόμεθα εἰς τὸ δῶμα 7, ***τὸ δῶμα τῶν τεσσάρων πελέκεων ἢ τὸ ἱερὸν τοῦ μεγάρου (εἰκ. 5).*** Τὸ δῶμα τοῦτο ἀπὸ μὲν τοῦ διαδρόμου χωρίζεται διὰ τοίχου ἐξ ὀρθίων ὠμῶν πλίνθων, διαιρεῖται δὲ δι' ἄλλου ὁμοίου τοιχίσκου εἰς δύο ἄνισα μέρη, ὧν τὸ μὲν μεγαλύτερον τὸ πρὸς βορρᾶν εἶχε τοὺς τέσσαρας

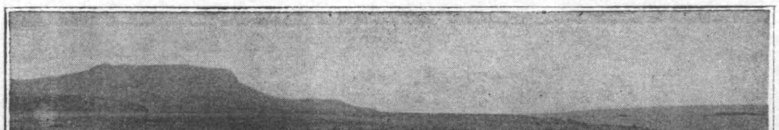

5: τὸ ἱερὸν ἢ ἐργαστήριον τοῦ μεγάρου Νίρου.

κολοσσιαίους διστόμους χαλκοῦς πελέκεις (ἰδ. εἰκ. 10), τὸ δὲ μικρότερον καὶ στενώτερον, εἰς ὃ εἰσήρχοντο διὰ τῆς νοτίας θύρας ἀπετέλει τὴν ***ἐσχάραν***, διότι ἐν αὐτῷ εὑρέθησαν ἄνθρακες καὶ ἀγγεῖα πήλινα μαυρισμένα ἐκ τοῦ καπνοῦ. Τὸ δάπεδον καὶ τῶν δύο μερῶν τοῦ δώματος 7 εἶναι ἐκ συμπιλητῆς ἀμμοκονίας.

Ἐκ τοῦ δώματος 7 διὰ τοῦ μικροῦ γυψοπλακοστρώτου διαδρόμου 8 φωτιζομένου διὰ παραθύρου ἐκ τῆς νοτίας αὐλῆς 41 κάμπτοντες δεξιὰ ἐρχό-

μεθα εἰς μικρὸν τετράγωνον δωμάτιον γυψοπλακόστρωτον φωτιζόμενον διὰ παραθύρου ἐκ τῆς νοτίας αὐλῆς 42.

Ἐπανερχόμενοι εἰς τὸν διάδρομον 4 καὶ διευθυνόμενοι πρὸς δυσμὰς εὑρίσκομεν δίπτερον κλίμακα 10 καὶ 10α. Ταύτης σῴζονται κατὰ χώραν πέντε γύψινοι χαμηλοὶ ἀναβαθμοὶ εἰς τὴν πρώτην πτέρυγα, εἷς δὲ μόνον εἰς τὴν δευτέραν καταπεπτωκώς. Προφανῶς διὰ τῆς κλίμακος ταύτης ἀνήρχοντο εἰς τὸν δεύτερον ὄροφον, οὗ ἡ ὕπαρξις ἐξηκριβώθη καὶ ἐξ ἄλλων ἐνδείξεων, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω.

Ἐπιστρέφοντες εἰς τὴν αἴθουσαν 2α εἰσερχόμεθα διὰ θύρας κειμένης κατὰ τὴν ΒΔ γωνίαν εἰς τὸν κύριον κεντρικὸν διάδρομον 11 τοῦ μεγάρου γυψοπλακόστρωτον καὶ τοιχογραφημένον ἀρχικῶς **(εἰκ. 6)**. Ὀλίγα τεμάχια τῶν τοιχογραφιῶν ἐσῴζοντο εἰσέτι κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν εἰς τοὺς τοίχους ψαθυρὰ ἐκ τῆς ὑγρασίας καὶ τῆς διεισδύσεως τῶν ριζῶν τῶν φυτῶν, καταπίπτοντα μὲ τὴν ἐλαχίστην ἐπαφὴν ἢ τὸ φύσημα τοῦ ἀέρος.

Ἐκ τοῦ διαδρόμου 11 δύο θύραι, ὧν σῴζονται αἱ πώριναι βάσεις τῶν παραστάδων, φέρουσιν εἰς τὸ *δῶμα τῶν ἑδωλίων* τὸ 12, τὸ σημαντικώτατον ἴσως τῶν δωμάτων τοῦ μεγάρου. Τὸ δάπεδον αὐτοῦ εἶναι πλακόστρωτον, πέριξ μὲν διὰ μιᾶς σειρᾶς γυψίνων πλακῶν, εἰς τὸ κεντρικὸν δὲ μέρος δι' ἀκανονίστων σχιστολιθικῶν πλακῶν· ἦτο δὲ καὶ τοιχογραφημένον καὶ διατηρεῖ εἰσέτι κατὰ χώραν παρὰ τὸν ἀνατολικὸν καὶ νότιον τοῖχον δύο κατ' ὀρθὴν γωνίαν τεμνόμενα γύψινα ἑδώλια, ὅμοια πρὸς τὰ ἄλλα γνωστὰ τῶν ἀνακτόρων Κνωσοῦ καὶ Φαιστοῦ, ἤτοι μετὰ παραστάδων κατὰ τὰ ἄκρα καὶ εὐθυντηρίας κατὰ τὴν βάσιν **(εἰκ. 7)**.

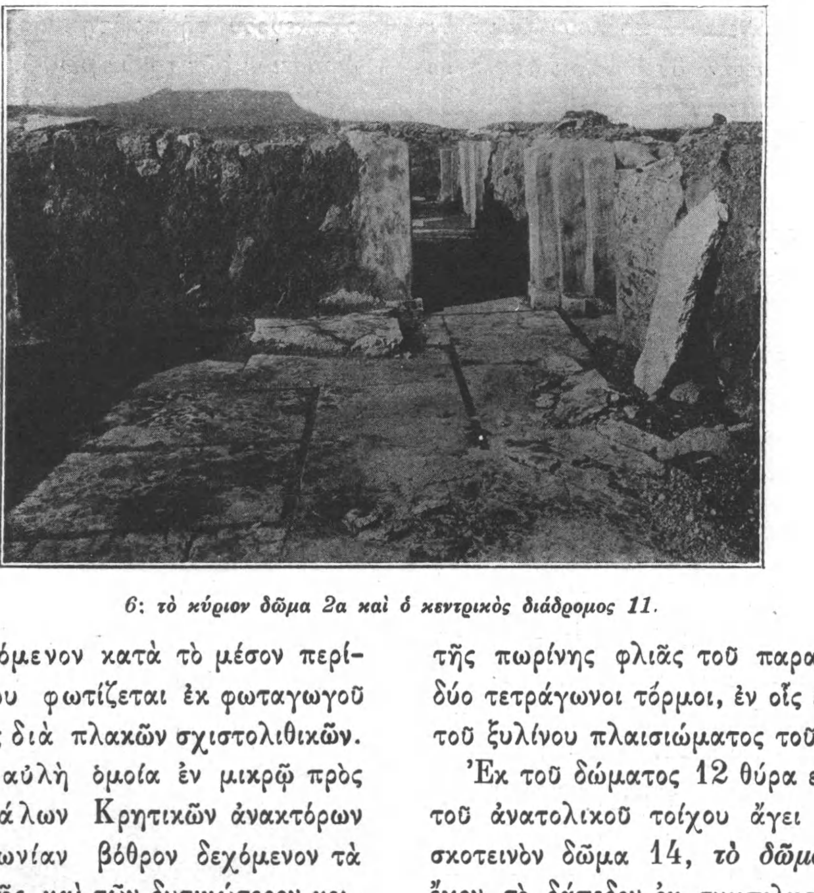

6: τὸ κύριον δῶμα 2α καὶ ὁ κεντρικὸς διάδρομος 11.

Τὸ δῶμα τοῦτο εὑρισκόμενον κατὰ τὸ μέσον περίπου τοῦ ὅλου μεγάρου φωτίζεται ἐκ φωταγωγοῦ αὐλῆς 13, ἐστρωμένης διὰ πλακῶν σχιστολιθικῶν. Ἡ φωταγωγὸς αὕτη αὐλὴ ὁμοία ἐν μικρῷ πρὸς τὰς γνωστὰς τῶν μεγάλων Κρητικῶν ἀνακτόρων ἔχει κατὰ τὴν ΒΔ γωνίαν βόθρον δεχόμενον τὰ ὄμβρια ὕδατα τῆς αὐλῆς καὶ τῶν δυτικώτερον κειμένων διαμερισμάτων 33,34 κλπ. δι' ἀγωγοῦ πλακοσκεποῦς διερχομένου διὰ τοῦ δυτικοῦ τοίχου καὶ ἐκβάλλοντος εἰς τὸν βόθρον. Εἰς τὸν βόρειον τοῖχον τῆς φωταγωγοῦ αὐλῆς ὑπῆρχε μέγα παράθυρον ε, δι' οὗ ἐφωτίζετο ὁ διάδρομος 11· ἐπὶ τῆς πωρίνης φλιᾶς τοῦ παραθύρου φαίνονται οἱ δύο τετράγωνοι τόρμοι, ἐν οἷς ἐγομφοῦντο αἱ δοκοὶ τοῦ ξυλίνου πλαισιώματος τοῦ παραθύρου.

Ἐκ τοῦ δώματος 12 θύρα εἰς τὸ βόρειον ἄκρον τοῦ ἀνατολικοῦ τοίχου ἄγει εἰς τὸ τετράγωνον σκοτεινὸν δῶμα 14, **τὸ *δῶμα τῶν λαμπτήρων***, ἔχον τὸ δάπεδον ἐκ συμπιλητῆς ἀμμοκονίας καὶ τοὺς τοίχους κονιατοὺς καὶ χρωματιστοὺς κατὰ ζώνας. Τὸ συμπιλητὸν δάπεδον καὶ τοῦ δωματίου τούτου καὶ τῶν λοιπῶν ἐγένετο ἐκ μείγματος ἀσβέστου καὶ ἄμμου, ἐπὶ τοῦ στρώματος δὲ τούτου πρὶν συμπαγῇ ἐπέχυνον μικροὺς χάλικας πολυ-

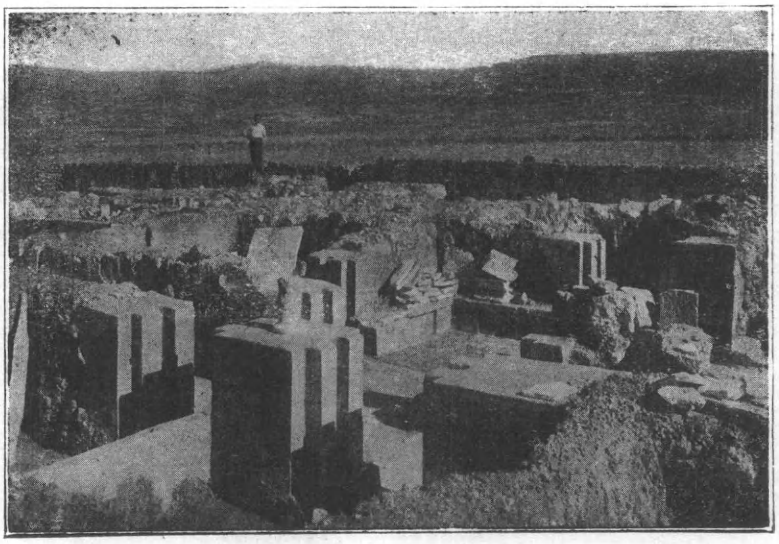

7: τὸ δῶμα τῶν ἑδωλίων (12) καὶ τὰ περὶ αὐτό.

χρώμους τῆς παραλίας, οἱ ὁποῖοι στερεῶς ἐπικολλώμενοι κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν ἀπετέλουν λαμπρὰν καὶ πολύχρωμον ἐπιφάνειαν ὡσεὶ ψηφιδωτήν. Τὸ δωμάτιον 14 μὴ φωτιζόμενον εἰ μὴ ἀμυδρῶς καὶ ἐμμέσως διὰ τῆς θύρας ἐκ τοῦ 12 ἐφωτίζετο διὰ λυχνιῶν, δι' ὃ καὶ εὑρέθησαν ἐδῶ, ὡς εἶπον καὶ προηγουμένως, οἱ τέσσαρες λίθινοι λαμπτῆρες (ἰδ. εἰκ. 11) εἰς ἁρμόζοντα χῶρον καὶ ἡ ἐλαιοδόχος πιθανῶς στάμνος.

Ἐκ τοῦ δώματος 12 καὶ τῆς φωταγωγοῦ αὐλῆς 13 δύο θύραι φέρουσιν εἰς τὰ δώματα 17 καὶ 18 τὰς **ἀποθήκας τῶν βωμῶν**. Οἱ βωμοὶ αὐτοί, οὓς θὰ περιγράψωμεν κατωτέρω, ἦσαν τοποθετημένοι εἰς ἐπαλλήλους σειρὰς παρὰ τοὺς τοίχους, καθ' ὃν τρόπον δεικνύει ἡ πρὸ τῆς ἀποκινήσεως αὐτῶν ληφθεῖσα φωτογραφία **(εἰκ. 8)**. Ἀπὸ τῆς φωταγωγοῦ αὐλῆς 13 μικρὸς καὶ κατ' ὀρθὴν γωνίαν καμπτόμενος διάδρομος ἔχων τὸν γωνιώδη τοῖχον ἐκτισμένον δι' ὁριζοντίων ὠμῶν πλίνθων ἄγει εἰς τὸ δῶμα 37 πλακόστρωτον διὰ σχιστολίθων. Ὅμοιαι πλάκες εὑρέθησαν εἰς τὴν ἐπίχωσιν ὑψηλότερα, ὃ δηλοῖ ὅτι ὑπῆρχεν ἀνώγειον δῶμα ὁμοίως πλακοστρωμένον. Εἰς τὸ μέσον περίπου τοῦ πλακωστρώτου δαπέδου εἶχεν ἐπέλθει καθίζησις· ἀποκινήσας ἐκεῖθεν τὰς πλάκας εὗρον βόθρον πλήρη μαύρων χωμάτων μεταξὺ τῶν ὁποίων ὑπῆρχον δεκάδες τινὲς τῶν γνωστῶν ἀνώτων κυαθίσκων.

Ἐκ τοῦ κεντρικοῦ διαδρόμου 11 εἰσέρχεταί τις πρὸς βορρᾶν διὰ θύρας εἰς τὸ πλακόστρωτον ***δωμάτιον τοῦ κτιστοῦ ἑδράνου*** 15, καὶ δι' ἄλλης παραπλεύρου τῇ πρώτῃ θύρας εἰς τὸ παρακείμενον ***δωμάτιον τῶν τριῶν βωμῶν*** 16.

Ἐπιστρέφοντες εἰς τὴν αἴθουσαν 2α εἰσερχόμεθα διὰ θύρας κατὰ τὴν ΒΔ γωνίαν εἰς τὸ εὐρύχωρον δῶμα 20 ἔχον τὸ δάπεδον συμπιλητόν, καὶ ἐξ αὐτοῦ εἰς τοὺς χώρους 21 καὶ 22, τοῦ ὁποίου ὁ βόρειος τοῖχος εἶχεν ὑποστηριχθῆ ἔσωθεν διὰ προσθέτου ἀντιτειχίσματος ἀφαιρεθέντος μετὰ τὴν ἀνασκαφήν. Θύρα ἐκ τῆς ΒΔ γωνίας τοῦ δώματος 20 ἄγει εἰς τὸν εὐρὺν χῶρον 23. Παρατηροῦμεν ὅτι κατὰ κανόνα αἱ θύραι τῶν δωμάτων δὲν εὑρίσκονται εἰς τὸ μέσον τῶν τοίχων ἀλλ' εἰς τὸ ἄκρον· τοῦτο παρετηρήθη καὶ εἰς τὰ ἄλλα Μινωϊκὰ οἰκοδομήματα.

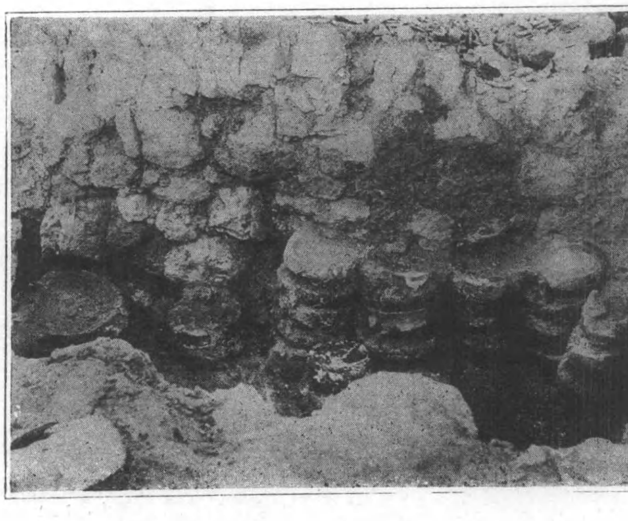

8: οἱ πήλινοι βωμοὶ ὡς ἦσαν εἰς τὸ δῶμα 18.

13 6 23

Εἰς τὸν χῶρον 23 ἀνοίγονται αἱ ἀποθῆκαι αἱ δηλούμεναι διὰ τῶν ἀριθμῶν 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32 Ἡ ἐπίχωσις κατὰ τὸ μέρος τοῦτο ἦτο ἀβαθὴς καὶ οἱ τοῖχοι κατεστραμμένοι κατὰ τὸ πλεῖστον, καὶ διὰ τοῦτο δὲν εἶναι σαφὴς ὁ τρόπος καθ' ὃν συνεκοινώνουν αἱ ἀποθῆκαι πρὸς τὸν χῶρον 23, ἂν δηλ. ἐσχηματίζετο διάδρομος ἢ ἀπ' εὐθείας εἰσήρχοντο εἰς αὐτὰς ὡς εἰς μυχούς. Οἱ ἀριθμοὶ 26-30 εἶναι μικροὶ κιβωτοειδεῖς χῶροι χωριζόμενοι διὰ τοιχίσκων ἐξ ὠμῶν ὀρθίων πλίνθων, ὅπως παρετηρήθησαν τοιαῦται καὶ εἰς τὰ ἀνάκτορα Φαιστοῦ [1]. Πιθανῶς ἐχρησίμευον τὰ κιβωτοειδῆ ταῦτα κτίσματα ἵνα φυλάσσωνται ἐν αὐτοῖς δημητριακοὶ καρποί, ἦσαν δηλ. σιτοβολῶνες ἢ ρογοὶ καὶ εὑρέθησαν πράγματι ἐν αὐτοῖς κατὰ τὴν σκαφὴν κύαμοι καὶ ὄροβοι(;) ἀπηνθρακωμένοι.

Τέλος διὰ τῶν ἀριθμῶν 33, 34, 35, 36, 40 σημειοῦνται διαμερίσματα οὐχὶ σημαντικά, ὡς φαίνονται ἐκ τῆς κατασκευῆς των, καὶ ὧν ὁ προορισμὸς καὶ ἡ διάταξις δὲν εἶναι σαφής· τινὰ τούτων εἶχον συνέχειαν καὶ εἰς τὸν πρὸς δυσμὰς μὴ ἀνασκαφέντα ἀγρόν. Τὰ διὰ τῶν ἀριθ. 38 καὶ 39 φαίνονται ὡς δύο πτέρυγες κλίμακος, δι' ἧς θ' ἀνήρχοντο, ἵνα πληρῶσιν ἀφ' ὑψηλοῦ τοὺς παρακειμένους ρογούς.

Εἰς τὴν μεγάλην ἀνατολικὴν αὐλὴν 1 εὗρον καὶ ἐκαθάρισα δύο φρεατοειδῆ ὀρύγματα κυκλικοῦ σχήματος φαινόμενα καὶ ἐν τῷ σχεδίῳ. Τὸ βάθος ἑκάστου ἀπὸ τοῦ πλακοστρώτου δαπέδου εἶναι 2,30 τοῦ ἑνὸς καὶ 2,60 τοῦ ἄλλου ἡ δὲ διάμετρος δύο περίπου μέτρων· ἦσάν ποτε ἐκτισμένα διὰ ξηρολιθίας, ἡ ὁποία εἶχε καταρρεύσει ἐντὸς τοῦ ὀρύγματος· φρέατα δὲν ἦσαν διότι τὸ ὑδροφόρον στρῶμα εὕρηται ἓξ μέτρα βαθύτερον, ἐκ τῶν ὀλίγων δὲ ἀγροίκων ὀστράκων καὶ ὑαλίνου ἀγγείου εὑρεθέντων ἐντὸς αὐτῶν εἰκάζω ὅτι εἶναι καὶ τὰ ὀρύγματα μεταγενεστέρων χρόνων πιθανῶς ρωμαϊκῶν. Θὰ ἦσαν πρόχειρα ὀρύγματα πρὸς συλλογὴν ὀμβρίων ὑδάτων ἵνα ποτίζωσι ζῷα, δι' ὃ καὶ εὑρέθη παρ' αὐτὰ λιθίνη ἀγροίκως εἰργασμένη γοῦρνα· παρὰ τοὺς λάκκους αὐτοὺς ὑπῆρχον καὶ τοῖχοί τινες νεώτεροι, οὓς διέλυσα καὶ εὗρον ὑπ' αὐτοὺς τὴν συνέχειαν τῆς ἐκ σχιστολίθων πλακοστρώσεως τῆς αὐλῆς.

Τεχνικὴ καὶ ὑλικὰ τοῦ μεγάρου.

Ἡ τεχνικὴ τοῦ μεγάρου Νίρου ὁμοιάζει ἐν πολλοῖς πρὸς τὴν τῶν ἄλλων Κρητικῶν ἀνακτόρων. Τινὲς μὲν τῶν τοίχων μάλιστα οἱ ὑπαίθριοι εἶναι καὶ ἐν τούτῳ ἐκτισμένοι μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας διὰ ξεστῆς πωρίνης λιθοδομίας κατ' ἰσοδομικὸν ρυθμὸν λ. χ. ὁ τῆς ἀνατολικῆς προσόψεως πρὸς τὴν 1, οἱ τῆς φωταγωγοῦ αὐλῆς 13 καὶ ὁ ἐξωτερικὸς πρὸς νότον αὐλότοιχος. Οἱ πλεῖστοι ἄλλοι τοῖχοι εἶναι ἐκτισμένοι ἐκ λογάδων ἀκατεργάστων λίθων μικρῶν καὶ μεγάλων συνδεομένων δι' ἀφθόνου πηλοῦ. Εὑρίσκονται καί τινες διαχωριστικοὶ τοῖχοι ἐκτισμένοι δι' ὀρθογωνίων ὠμῶν πλίνθων διαστάσεως 50×35 ἑκατοστῶν τοῦ μέτρου καὶ πάχους 10-12 ἑκατοστῶν. Τοιοῦτοι τοῖχοι λ. χ. εἶναι οἱ δύο τοῦ δώματος 7, οἱ τῶν κιβωτοειδῶν χωρισμάτων 26-30 οἱ τοῦ γαμμοειδοῦς διαδρόμου τοῦ φέροντος εἰς τὸ δῶμα 37, πιθανώτατα δὲ πλίνθινοι κατὰ τὸ πλεῖστον θὰ ἦσαν οἱ τοῖχοι μάλιστα τῶν ἀνωγείων διαμερισμάτων. Τὰς πλίνθους κατεσκεύαζον ἀναμειγνύοντες εἰς τὸν πηλὸν ἄφθονα θαλάσσια φύκη, ὧν οἱ τύποι φαίνονται σαφέστατα ἐντὸς τῶν πλίνθων. Εἰς δύο τρία τμήματα τοιούτων πλίνθων παρετήρησα τὰ ἴχνη τῶν ποδῶν αἰγὸς διελθούσης ἐπὶ τῶν πλίνθων πρὸ τῆς ἀποξηράνσεως αὐτῶν εἰς τὸν ἥλιον.

Τῆς ξυλείας ἐγένετο ἄφθονος χρῆσις εἰς τὸ μέγαρον· πλὴν θυρῶν, παραθύρων, καὶ τῶν πλαισιωμάτων αὐτῶν καὶ τῶν ξυλίνων δοκῶν εἰς τὰς παραστάδας τῶν θυρῶν καὶ τῆς ξυλείας τῆς στέγης, παρατηροῦνται εἰς πολλοὺς τοίχους καὶ ξυλοδεσίαι ὁριζοντίως ἢ καθέτως, ἃς ἐσημειώσαμεν καὶ ἐν τῷ σχεδίῳ π. χ. εἰς τὸ δῶμα 14, τὸν διάδρομον 11, τὴν κλίμακα 10, τὸ δῶμα 15, 17 18 καὶ 36. Ἰδίως εἰς τὰ ἀνώγεια δώματα θὰ ἦτο μεγίστη ἡ χρῆσις τῆς ξυλείας, ὅπως καὶ τῶν ὠμῶν πλίνθων· ἕνεκα τῆς ἀφθόνου ξυλείας τὸ πῦρ εἶχε τόσην ἔντασιν, ὥστε τὰς μὲν ὠμὰς πλίνθους μετέβαλεν ἐνιαχοῦ εἰς ὀπτοπλίνθους, τοὺς λίθους ἠσβεστοποίησε, καὶ εἴς τινα μέρη ἰδίως κατὰ τὰ διαμερίσματα 20-22 ἀπετελέσθη ἐκ τῶν ἀνωτέρω πυρα-

1 Πρβλ. **Ausonia III 1909** σελ. **295** ἑξ. Εἰς ἕνα τούτων εὑρέθη ὁ περίφημος ἐνεπίγραφος δίσκος Φαιστοῦ.

κτωθέντων ὑλικῶν μία μάζα τόσον σκληρὰ καὶ συμπαγής, ὥστε μετὰ πολλοῦ κόπου ἠδύναντο οἱ ἐργάται νὰ τὴν διαλύωσιν, ἵνα περισυλλέγωμεν τὰ ἐν αὐτῇ ἐγκλεισθέντα καὶ τεμαχισθέντα πήλινα ἀγγεῖα. Ἄνθρακες ἐκ τῶν καέντων ξύλων εὑρίσκοντο ἐν ἀφθονίᾳ εἰς πάντα τὰ μέρη τοῦ μεγάρου καὶ ἴχνη καύσεως ἰσχυρᾶς ἐπὶ τῶν τοίχων καὶ τῶν δαπέδων πάμπολλα.

Οἱ τοῖχοι μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν ἐκαλύπτοντο πρῶτον διὰ στρώματος πηλοῦ καθαροῦ πάχους ἑνὸς ἑκατοστοῦ περίπου, ἔπειτα δι' ἄλλου στρώμανος πηλοῦ ἀφθόνως ἠχυρωμένου πάχους 2 ἑκατοστῶν καὶ ἐπὶ τούτου ξηρανθέντος ἐπετίθετο τὸ ἀσβεστοκονίαμα 7-8 χιλιοστὰ τὸ πάχος. Εἰς τὸν διάδρομον 11 παρετήρησα δύο ἀλλεπάλληλα στρώματα ἀσβεστοκονιάματος, ἀλλ' ἐδῶ ἐγένετο εἰς νεωτέραν ἐποχὴν ἡ δευτέρα κονίασις ἐπὶ τοῦ παλαιοῦ κονιάματος χαραχθέντος πρῶτον. Ἡ λεία ἐπιφάνεια τοῦ κονιάματος ἐδέχετο ἔπειτα τὴν χρωματιστὴν διακόσμησιν εἴτε μονόχρωμον εἴτε εἰς ποικιλοχρώμους ζώνας εἴτε εἰς τοιχογραφίας. Ὅπου ἐγίνετο ἐπένδυσις τῶν τοίχων διὰ γυψίνων πλακῶν (ὀρθογύψωσις) ἐτίθετο μόνον στρῶμα πηλοῦ παχὺ καὶ ἐπὶ τούτου μαλακοῦ ὄντος ἐπεκολλῶντο αἱ γύψιναι πλάκες.

Ἄξιος παρατηρήσεως εἶναι ἰδίως ὁ τρόπος τῆς κατασκευῆς τῶν παραστάδων εἰς τὰς θύρας, ὡς μετὰ προσοχῆς ἀνασκάπτων ἐξηκρίβωσα σχεδὸν πάντοτε. Ἐπὶ τῆς λιθίνης (ἐκ γύψου ἢ πώρου) βάσεως ἐχούσης ἑκατέρωθεν ἢ ἑτέρωθεν μόνον τὸν προέχοντα ὀδόντα ἐπετίθετο ξυλίνη βάσις καὶ ἐπὶ ταύτης ἐστερεοῦντο πότε δύο πότε τρεῖς τετράγωνοι ὄρθιαι δοκοὶ κατὰ διαστήματα, τὰ μεταξὺ δὲ τῶν ὀρθίων δοκῶν διαλείμματα ἐπληροῦντο διὰ κτίσματος ἐκ μικρῶν λίθων καὶ πηλοῦ, τὸ κτίσμα ἐκονιᾶτο καὶ οὕτως ἀπετελοῦντο αἱ παραστάδες ἑκάστης θύρας. Αἱ ξύλιναι δοκοὶ ἐκάησαν, ἐσώθησαν ὅμως τὰ ἀπηνθρακωμένα των λείψανα καὶ πανταχοῦ ἀφῆκαν αἱ δοκοὶ τοὺς τύπους των, ὡς φαίνεται εἰς τὰς εἰκόνας 4-7. Τὴν μορφὴν ταύτην τῶν παραστάδων, ἡ ὁποία ὑπῆρχε καὶ εἰς ἄλλα μέγαρα τῆς Κρήτης 1 ἠθέλησα νὰ δείξω, δι' ὃ πολλαχοῦ ἐστερέωσα διὰ τσιμέντου τὰς παραστάδας ἀφήσας μόνον κενοὺς τοὺς χώρους, ὅπου ὑπῆρχον αἱ ξύλιναι δοκοί, διὰ τοῦ τρόπου δὲ τούτου ἐστερεώθη καὶ ὁ συνεχόμενος τοῖχος ἀρκετὰ ἐν ᾧ ἄλλως ἐμποτιζόμενος εὐκολώτερον διὰ τῶν βροχῶν θὰ κατέρρεεν κατὰ μικρὸν ἐκ τοῦ μέρους τούτου.

Ἡ στέγασις τοῦ μεγάρου ἦτο πιθανώτατα οἵα εἰκάζεται καὶ διὰ τὰ ἄλλα Κρητικὰ ἀνάκτορα, ἐπίπεδος ἐξ ἀργίλλου κτυπητῆς ὑποβασταζομένη ὑπὸ μεγάλων δοκῶν ξυλίνων καὶ δοκίδων ἢ καλάμων, ὧν οἱ τύποι παρετηρήθησαν εἰς πολλὰ τεμάχια πηλοῦ τῆς πηλίνης δορώσεως ὀπτηθέντα ἐκ τῆς πυρκαϊᾶς, ἥτις κατέστρεψεν, ὡς εἴπομεν καὶ ἀνωτέρω, καὶ τὸ μέγαρον τοῦτο.

Τὸ πάχος τῶν τοίχων ποικίλλει μεταξὺ 60 καὶ 70 ἑκατοστῶν· οἱ δι' ὠμῶν πλίνθων διαχωριστικοὶ τοῖχοι ἔχουσι πάχος 10-12 ἑκατοστ.

Τὰ σωθέντα ὕψη τῶν τοίχων εἶναι ἀνάλογα πρὸς τὸ βάθος τῆς ἐπιχώσεως καὶ τὴν φθορὰν τὴν γενομένην εἰς τὸ οἰκοδόμημα κατὰ διαφόρους καιροὺς ὑπὸ τῶν περιοίκων καὶ τῆς καλλιεργείας τῶν ἀγρῶν. Εἰς τὸ διαμέρισμα τῶν ἀποθηκῶν ἡ ἐπίχωσις ἦτο ἀβαθής, καὶ διὰ τοῦτο οἱ τοῖχοι αὐτῶν ὀλίγα μόνον ἑκατοστὰ τοῦ ὕψους των ἔσωσαν, εἰς ἄλλα δωμάτια ἔχομεν 0,60 καὶ ἐνιαχοῦ φθάνει τὸ ὕψος εἰς 1,40-1,50.

Ἀνωγείου ὀρόφου ἡ ὕπαρξις ἐν τῷ μεγάρῳ εἶναι βεβαιοτάτη· ἐν τῇ ἐπιχώσει εἰς ὕψος ἀρκετὸν ἀπὸ τοῦ δαπέδου τοῦ ἰσογείου εὑρίσκοντο κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν ἀγγεῖα πήλινα ἄνωθεν προφανῶς καταπεσόντα καὶ γύψιναι πλάκες προερχόμεναι ἐκ τῶν δαπέδων τῶν ἀνωγείων ὀρόφων, καὶ γύψιναι βάσεις παραστάδων θυρῶν ἀντιστοίχων πρὸς τὰς κάτω. Εἰς τὸ μέσον βάθος τῆς ἐπιχώσεως τοῦ δώματος 12 τοῦ ἔχοντος τὰ ἐκ γύψου ἑδώλια εὗρον τμήματα μεγάλα ὁμοίων ἑδωλίων (ἰδ. εἰκ. 7), τοῦτο δὲ ἀσφαλῶς μαρτυρεῖ ὅτι καὶ εἰς τὸ ὑπερκείμενον ἀνώγειον δῶμα ὑπῆρχον τὰ αὐτὰ ἕδρανα τὰ ὁποῖα καὶ κάτω. Ἡ ὁμοιότης αὕτη καὶ ἀναλογία τῶν ἄνω διαμερισμάτων πρὸς τὰ κάτω παρετηρήθη μάλιστα εἰς τὴν ἀνατολικὴν πτέρυγα τοῦ ἀνακτόρου Κνωσοῦ (αἴθουσα τῶν διπλῶν πελέκεων καὶ μέγαρον τῆς Βασιλίσσης) καὶ φαίνονται σήμερον μετὰ τὰς γενομένας ὑπὸ τοῦ κ. Sir A. Evans ἀναστυλώσεις. Τέλος ἡ κλῖμαξ 10, 10α βεβαιοῖ ἀναμφισβητήτως τὸ πρᾶγμα.

1 Ἀκριβῶς περιγράφει τὴν διάταξιν ταύτην τῶν παραστάδων εἰς τὸ ἀνάκτορον Φαιστοῦ ὁ κ. Pernier εἰς Monum. ant XIV 90

Τοιχογραφίαι. Μολονότι πολλὰ τῶν δωμάτων καὶ ὁ κεντρικὸς διάδρομος ἦσαν τοιχογραφημένα, μόνον μικρὰ τεμάχια κατώρθωσα νὰ συλλέξω εἴτε ἐντὸς τῶν χωμάτων καταπεπτωκότα εἴτε καὶ χαλαρῶς ἀκόμη ἐπὶ τῶν τοίχων εὑρισκόμενα· ἡ μικρὰ σχετικῶς ἐπίχωσις καὶ ἡ ἐπὶ αἰῶνας διήθησις τῶν ὀμβρίων ὑδάτων καὶ ἡ διείσδυσις τῶν ριζῶν τῶν θάμνων ὑπὸ τὰ κονιάματα εἰς τὴν πηλίνην στρῶσιν τῶν τοίχων ἐσάθρωσαν καὶ ψαθυρὰ κατέστησαν τὰ κονιάματα μετὰ τῶν τοιχογραφιῶν, ὥστε καὶ ὅπου κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν εὑρίσκοντο ὀλίγα τινὰ τεμάχια ἐπὶ τῶν τοίχων ἐθρυμματίζοντο μὲ τὴν ἐλαχίστην ἐπαφὴν ἢ τὸ φύσημα τοῦ ἀνέμου. Οὐδὲν ἄρα σημαντικὸν θέμα δύναται νὰ ἀποτελεσθῇ ἐκ τῶν ἀρκετῶν τεμαχίων τῶν συλλεγέντων μάλιστα εἰς τὸ δῶμα 17 καὶ τὸν διάδρομον 11. Ἴσως εἰς τὸ ἐν ***εἰκ. 9*** τεμάχιον εἰκονίζετο ζῷον (αἴγαγρος;)

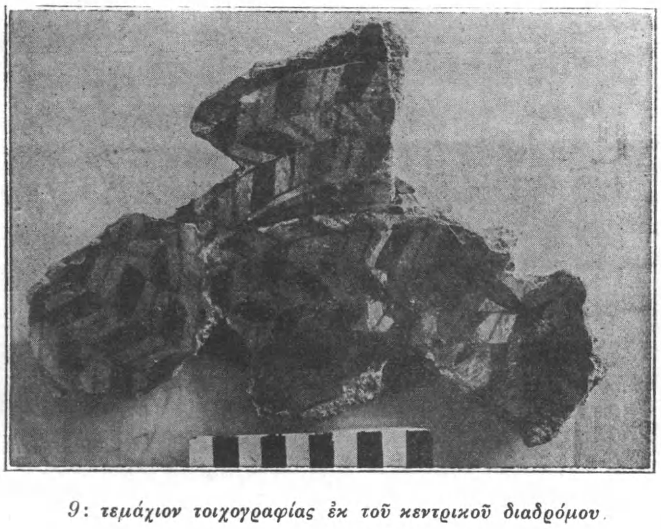

9: τεμάχιον τοιχογραφίας ἐκ τοῦ κεντρικοῦ διαδρόμου.

οὗ φαίνεται μέρος τῆς ράχεως καὶ τὸ ἄκρον τοῦ κέρατος(;) ἢ πτηνόν. Εὑρέθη εἰς τὴν ἐπίχωσιν τοῦ διαδρόμου 11 ὑψηλά, δι' ὃ εἰκάζω ὅτι θὰ προέρχεται ἐκ τοῦ ἀνωγείου διαδρόμου. Χρώματα διέθετεν ὁ τοιχογράφος μέλαν, λευκόν, ἐρυθρόν, κυανοῦν, κίτρινον, κεραμεοῦν. Εἰς τὸ ὑποτιθέμενον Ἱερὸν ἢ ἐργαστήριον τεχνίτου (τὸ 7) εὑρέθησαν ἐντὸς πηλίνης ὑδρίας καὶ ἰδιαιτέρως εἰς δύο σωροὺς πολλὰ τεμάχια κυανωποῦ σχιστολίθου (φυλλάδες), τὰ ὁποῖα πιθανῶς ἐχρησίμευον διὰ τὴν παρασκευὴν κυανοῦ ἢ φαιοῦ χρώματος.

Ὄχι μόνον κατὰ τὴν τεχνικὴν καὶ τὰ ὑλικὰ ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν σύνθεσιν τῶν διαφόρων μερῶν ὁμοιάζει τὸ μικρὸν μέγαρον Νίρου πρὸς τὰ μεγάλα ἀνάκτορα Κνωσοῦ καὶ Φαιστοῦ. Ἔχομεν εἰς τοῦτο τὰς πλακοστρώτους αὐλάς, τὴν κλιμακωτὴν κατασκευὴν ἀντὶ τοῦ θεατρικοῦ χώρου τῶν μεγάλων ἀνακτόρων, τοὺς διαδρόμους καὶ ἀδιεξόδους μυχούς, τὴν φωταγωγὸν αὐλὴν μετὰ τῶν παραθύρων, τὰς συνεχεῖς τῶν πηλίνων πίθων ἀποθήκας εἰς ἴδιον διαμέρισμα, τὰ γύψινα ἑδώλια παρὰ τοὺς τοίχους, τὴν δικίονον στοὰν πρὸ τῆς κυρίας αἰθούσης, τὴν αὐτὴν διάταξιν τῶν θυρῶν καὶ τῶν παραστάδων αὐτῶν, τὰ ἀνώγεια ἀντίστοιχα τοῖς ἰσογείοις καὶ τὴν δίπτερον κλίμακα. Λουτροῦ μόνον οὐδὲν ἴχνος παρετήρησα εἰς τὸ μέγαρον Νίρου. Δὲν μοὶ φαίνεται πιθανὸν ὅτι τὸ μέγαρον θὰ ἐστερεῖτο τοιούτου ἀπαραιτήτου ἐξαρτύματος. Ἴσως ἓν ἐκ τῶν μικροτέρων δωματίων θὰ ἐχρησίμευεν ὡς τοιοῦτο, ἢ θὰ ὑπῆρχε κατὰ τὸ δυτικὸν μέρος τοῦ οἰκοδομήματος τὸ μὴ διασωθέν.

Καὶ χρονολογικῶς τὸ μικρὸν μέγαρον Νίρου συμπίπτει, ὡς φαίνεται, πρὸς τὰ νεώτερα ἀνάκτορα Κνωσοῦ καὶ Φαιστοῦ καὶ Τυλίσου. Τὰ εὑρεθέντα ἐν αὐτῷ χαρακτηριστικὰ πήλινα ἀγγεῖα ἀνήκουσιν εἰς τὴν πρώτην περίοδον τῆς Ὑστερομινωϊκῆς ἐποχῆς· μόνον ἓν ἢ δύο τεμάχια Μεσομινωϊκὰ εὑρέθησαν ἐντὸς τῶν χωμάτων, ἐν ᾧ κατωτέρω τοῦ μεγάρου μέχρι τῆς θαλάσσης ἄφθονα παρετηρήσαμεν τὰ Μεσομινωϊκὰ ὄστρακα συνευρισκόμενα μετὰ τῶν Ὑστερομινωϊκῶν· ὁ συνοικισμὸς ἄρα ὑπῆρχεν ἀσφαλῶς ἀπὸ τῆς Μεσομιν. ἐποχῆς· πρέπει ἄρα νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι τὸ μέγαρον ἐκτίσθη εἰς νεωτέραν τοῦ συνοικισμοῦ ἐποχήν, ἢ ἴσως πιθανώτερον ὅτι καὶ τὸ μέγαρον ἀνήκει, ὅπως καὶ τὰ νεώτερα ἀνάκτορα Κνωσοῦ καὶ Φαιστοῦ καὶ Τυλίσου εἰς τὸ τελευταῖον μέρος τῆς Μεσομιν. ἐποχῆς, ἀλλὰ δὲν εὑρέθησαν κινητὰ πράγματα τῆς πρώτης αὐτοῦ περιόδου, διότι, ὡς παρετηρήθη ἤδη καὶ ὑπ' ἄλλων [1], τὰ εἰς ἓν ἀρχαῖον οἰκοδόμημα εὑρισκόμενα κινητὰ ἀντιπροσωπεύουσι τοὺς τελευταίους χρόνους τῆς ὑπάρξεως τοῦ οἰκοδομήματος καὶ οὐχὶ τοὺς παλαιοτέρους, ὧν τὰ κινητὰ πράγματα εἶχον ἐκλίπει καὶ ἀφανισθῇ μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου.

1 **B.S.A.** 1903–1904 σελ. 18 καὶ **J.H.St** **XXIII** (1903) σελ. 184 καὶ 191.

ΙΙ. Τὰ κινητὰ εὑρήματα.

Τὰ ἐν τῷ μεγάρῳ Νίρου εὑρεθέντα κινητὰ ἀρχαῖα εἶναι τὰ ἑξῆς τεταγμένα καθ' ὕλην.

Α') μεταλλικά.

Τεσσαρες μέγιστοι δίστομοι χαλκοῖ πελέκεις εὑρεθέντες εἰς τὸ δάπεδον τοῦ δώματος 7 πρὸς τὸν βόρειον πλίνθινον τοῖχον.

Εἶχον πάθει ἀρκετὴν βλάβην ἐξ ἰσχυρᾶς ὀξειδώσεως καὶ μάλιστα ὁ τέταρτος (ὁ κάτω ἐν τῇ εἰκόνι 10) στρεβλωθεὶς καὶ θραυσθεὶς εἰς τεμάχια ἀλλὰ καὶ οἱ ἄλλοι τρεῖς εὑρέθησαν διερρωγότες κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον. Διὰ τοῦτο ὁ δεξιὸς τεχνίτης τοῦ μουσείου Ἐμμ. Σαλλοῦστρος, ἀφ' οὗ ἐπιμελῶς ἐκαθάρισεν αὐτοὺς συνηρμολόγησεν ἐκ νέου καὶ ἐστερέωσεν ὄπισθεν διὰ σύρματος καὶ

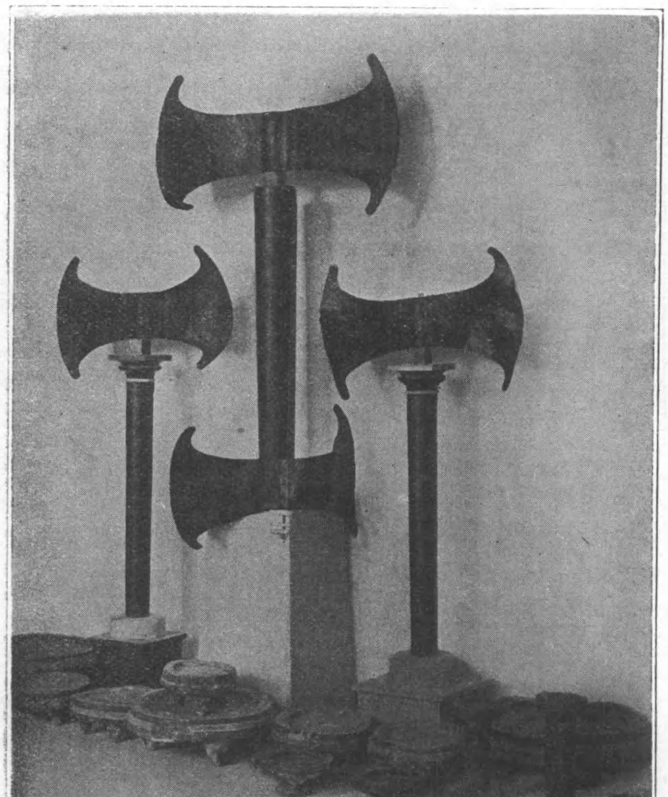

10: οἱ τέσσαρες χαλκοῖ πελέκεις (κάτω οἱ βωμοὶ καὶ οἱ λαμπτῆρες).

γύψου καὶ οὕτω κατωρθώθη νὰ ἀναστυλωθῶσιν ἐν τῷ μουσείῳ καὶ ἐκτεθῶσιν.

Ἐκ τῶν τεσσάρων πελέκεων ὁ μεγαλύτερος (ὁ ὑψηλότερον ἐν τῇ εἰκόνι 10 εὑρισκόμενος) ἔχει μῆκος 1,175, πλάτος κατὰ τὰ στόματα 0,63 καὶ κατὰ τὸ μέσον 0,24. Οἱ ἄλλοι δύο οἱ ἑκατέρωθεν τοῦ πρώτου ἔχουσι μῆκος 0,93, πλάτος κατὰ τὰ ἄκρα 0,53 καὶ κατὰ τὸ μέσον 0,19. Ὁ τέταρτος ὁ μᾶλλον βεβλαμμένος θὰ εἶχε μῆκος περὶ τὸ 1 μέτρον καὶ πλάτη 0,60 καὶ 0,20. Εἶναι ἄρα οἱ μέγιστοι τῶν μέχρι τοῦδε εὑρεθέντων Μινωϊκῶν πελέκεων, ἀφ' οὗ ὁ τῆς Ἁγ. Τριάδος ὁ μετ' αὐτοὺς ἐρχόμενος θὰ εἶχε μῆκος 0,62 (σῴζεται μόνον τὸ ἥμισυ τούτου), οἱ δὲ ἄλλοι εἶναι πολλῷ μικρότεροι.

Ἕκαστος πέλεκυς ἔχει ἀποτελεσθῇ ἐκ τεσσάρων ἐλασμάτων χαλκῶν πάχους 3—4 χιλιοστῶν· δύο μεγάλα ἐλάσματα πλατυνόμενα καὶ κυρτούμενα κατὰ τὰ στόματα μετὰ γλωσσοειδῶν προεκτάσεων εἰς τὰ ἄκρα ἀποτελοῦσι τὰ δύο πτερὰ τοῦ πελέκεως, δύο δὲ ἄλλα τετράγωνα ἐλάσματα κοιλαινόμενα διὰ σφυρηλασίας καὶ συνηλούμενα πρὸς ἄλληλα καὶ πρὸς τὰ πτερὰ ἀποτελοῦσι τὸ κεντρικὸν μέρος καὶ τὸν ἐλλειψοειδοῦς τομῆς αὐλόν, δι' οὗ διήρχετο ὁ ξύλινος στειλεός. Οἱ διαμπερεῖς ἧλοι εἶναι τέσσαρες ἑκατέρωθεν εἰς τοὺς δύο μεγαλυτέρους (τὸν πρῶτον καὶ τὸν τέταρτον) καὶ τρεῖς εἰς τοὺς δύο ἄλλους τοὺς μικροτέρους.

Οἱ πελέκεις εἶχόν ποτε καὶ χαρακτὴν γραμμικὴν διακόσμησιν ὅπως ὁ γνωστὸς τῆς Ἁγ. Τριάδος [1] καὶ ἄλλοι ἐκ τοῦ Δικταίου ἄντρου [2] καὶ ἐκ Κνωσοῦ καὶ Ἀρκαλοχωρίου [3], ἀλλ' αἱ λεπταὶ αὗται γραμμαὶ εἶχον ἀφανισθῇ ἐκ τῆς ὀξειδώσεως, ἐλάχιστα δὲ μόνον καὶ ἀμυδρότατα ἴχνη παρετηρήθησαν ἐνιαχοῦ κατὰ τὸν ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ τοῦ μουσείου καθαρισμόν.

Πῶς ἦσαν τοποθετημένοι ἀρχικῶς οἱ πελέκεις ἐν τῷ δώματι 7 δὲν γνωρίζομεν· παρετήρησα μόνον εἰς τὸ δάπεδον τοῦ δωματίου καὶ παρ' αὐτοὺς ἄνθρακας καὶ ἴχνη ἰσχυρᾶς καύσεως. Ὅτε κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν εὗρον τοὺς πελέκεις, ἐπίστευσα ὅτι τὸ περιέχον αὐτοὺς δῶμα ἦτο τὸ Ἱερὸν τοῦ μεγάρου,

1 F. Halbherr, Rapporto alla Presidenza del R. Jstituto Lombardo in Memorie R. Jstit. Lomb. vol. XXI XII della serie III. tav. II.

2 D. Hogarth. εἰς B.S.A. VI. σελ. 109 καὶ VII σελ. 53 εἰκ. 15.

3 J. Hazzidakis, A Minoan sacred Cave at Arcalochori εἰς B.S A XXI σελ. 46.

καὶ ὅτι τὰ ἱερὰ ταῦτα σύμβολα τῆς Μινῳας θεότητος θὰ ἦσαν ἐκεῖ ἐκτεθειμένα πρὸς λατρείαν, ὅπως εἰς τὴν γνωστὴν λιθίνην σαρκοφάγον 'Αγ. Τριάδος εἰκονίζονται. 'Αλλὰ πάντοτε μοῦ ἐφαίνετο παράδοξον τέσσαρες τοιοῦτοι κολοσσιαῖοι πελέκεις νὰ ὑπάρχωσιν εἰς χρῆσιν ἐντὸς τόσον μικροῦ Ἱεροῦ, εἰς τὸ ὁποῖον μόλις θὰ ἐπήρκει ὁ χῶρος πρὸς ἔκθεσιν αὐτῶν, καὶ ν' ἀνήκωσιν εἰς μέγαρον μικρὸν ὡς τὸ παρόν. Ἔπειτα δὲν εὑρέθησαν εἰς τὸ δῶμα 7 καὶ 7α ἄλλα ἀντικείμενα ἢ σκεύη, τὰ ὁποῖα νὰ ὑποδηλῶσι τὴν ὕπαρξιν Ἱεροῦ, πλὴν ἴσως ὁλμοειδοῦς ἐκ στεατίτου ἀγγείου (ἀριθ. 2081 κατωτέρω περιγραφομένου καὶ εἰκονιζομένου ἐν **εἰκ. 11**. 'Αφ' οὗ ὅμως κατόπιν εὑρέθησαν ἐν τῷ αὐτῷ μεγάρῳ αἱ δεκάδες τῶν ἀμεταχειρίστων βωμῶν πληροῦσαι ἰδίως τὰς ἀποθήκας 17 καὶ 18 μοὶ ἐπῆλθεν ἡ ἰδέα μήπως καὶ οἱ τέσσαρες πελέκεις δὲν ἦσαν ἐκτεθειμένοι ἐκεῖ πρὸς λατρείαν, ἀλλ' ἁπλῶς εἶχον κατασκευασθῆ ἐνταῦθα ἢ ἐφυλάσσοντο ἐδῶ ἵνα διαδοθῶσι καὶ χρησιμοποιηθῶσιν ἀλλαχοῦ· μοὶ φαίνεται ἄρα πιθανώτερον τώρα τὸ δῶμα 7 νὰ εἶναι μᾶλλον τὸ ἐργαστήριον τοῦ χαλκέως τοῦ κατασκευάσαντος τοὺς πελέκεις. Εἰς τοῦτο ἤχθην καὶ ἐκ τῆς παρατηρήσεως τῶν ἐν τῷ δώματι ἀνθράκων καὶ τῶν λειψάνων τοῦ πυρὸς καὶ ἐκ τῆς ὑπάρξεως τοῦ χωρίσματος 7α, τὸ ὁποῖον καὶ ἐκ τοῦ σχήματος αὐτοῦ καὶ τῶν πολλῶν ἀνθράκων τῶν εὑρεθέντων ἐν αὐτῷ καὶ τῶν μαυρισμένων ἐκ τοῦ καπνοῦ πηλίνων ἀγγείων καὶ πολλῶν ὀστράκων μοὶ φαίνεται ὅτι θὰ ἦτο ἡ ἐσχάρα τοῦ ἐργαστηρίου. Ὑπὸ τοὺς δύο τῶν πελέκεων εὗρον πηλίνην ὑδρίαν τεθραυσμένην περιέχουσαν ἀρκετὴν ποσότητα κυανωποῦ σχιστολίθου εἰς τεμάχια, δύο δὲ ἄλλοι σωροὶ τοιοῦτου ὑλικοῦ ὑπῆρχον εἰς τὸ αὐτὸ δῶμα, θεωρῶ δὲ πιθανὸν ὅτι τὸ ὑλικὸν τοῦτο θὰ ἐφύλαττεν ὁ τεχνίτης εἴτε πρὸς παρασκευὴν χρώματός τινος ἢ δι' ἄλλην τεχνικὴν ἐργασίαν.

Περὶ τῆς ἱερότητος τοῦ πελέκεως ἐν τῇ Μινωϊκῇ θρησκείᾳ θεωρῶ περιττὸν νὰ ὁμιλήσω ἐγὼ πλέον μετὰ τὰ μέχρι τοῦδε περὶ αὐτοῦ εἰρημένα καὶ ἐγνωσμένα. Προσθέτω μόνον ὅτι ἡ λατρεία του φθάνει καὶ μέχρι τῆς πρωτομινωϊκῆς ἐποχῆς, ἀφ' οὗ εἰς τὸ σπήλαιον 'Αρκαλοχωρίου [1], ὅπου μόνον πρωτομιν. ἀρχαιότητες ὑπῆρχον, εὑρέθησαν μικροὶ τοιοῦτοι ἀναθηματικοὶ ἀρκετοὶ (εἷς μάλιστα ἀργυροῦς) καὶ εἰς τοὺς θολωτοὺς πρωτομιν. τάφους Πλατάνου εὗρον δύο, ἕνα δὲ ὁ κ. Seager εἰς Πρωτομιν. τάφον Μόχλου [2].

Μαχαίριον μονόστομον χαλκοῦν (ἀριθ. 2667) μήκους 0,22 τεθραυσμένον εἰς τρία τεμάχια προσαρμοζόμενα εὑρέθη μεταξὺ τῶν χωμάτων. Ἡ λεπὶς λεπτύνεται πρὸς τὰ ἄνω καὶ προδίδει μακροχρόνιον χρῆσιν. Ἡ οὐρὰ πλατυτέρα σῴζουσα καὶ τοὺς τρεῖς ἥλους δι' ὧν προσηλοῦτο ἡ ἐξ ἄλλης εὐφθάρτου ὕλης ἐπένδυσις τῆς λαβῆς. Εὑρέθη καὶ χαλκῆ περόνη μήκους 9 ἑκατ. λίαν βεβλαμμένη καὶ μικρά τινα ἄλλα τεμάχια χαλκᾶ.

Β'. λίθινα.

1) 'Αγγεῖον ἐκ τεφροῦ στεατίτου (εἰκ. 11 εἰς τὸ μέσον ἄνω) ἔχον τὸ γνωστὸν καλυκόσχημον (blossom vase) ἢ ὁλμοειδὲς σχῆμα. Ἔχει ἔξωθεν πλαστικῶς δεδηλωμένα ἓξ μεγάλα φύλλα, ὧν ἕκαστον ἔχει κατὰ τὸ μέσον δίδυμον νεύρωσιν. Εὑρέθη εἰς τὸ 7α, ἤτοι εἰς τὴν ὑποτιθεμένην ἐσχάραν τοῦ Ἱεροῦ ἢ τοῦ χαλκείου. Τὸ σχῆμα αὐτὸ τοῦ λιθίνου (μάλιστα ἐκ στεατίτου) σκεύους ἀπαντᾷ ἀπὸ τῆς πρωτομιν. ἐποχῆς, ἀφ' οὗ ὅμοια εὑρέθησαν εἰς πρωτομιν. τάφους Μεσαρᾶς καὶ Μόχλου, ἐν μάλιστα ἐκ Κουμάσας (ἀριθ. εὑρετ. 687) εἶναι ὅμοιον κατὰ τὸ σχῆμα, τὸ ὑλικόν, καὶ τὰ ἓξ ἀνάγλυφα φύλλα μὲ τὴν διπλῆν νεύρωσιν, ἀλλ' ἰδίως εὑρίσκεται συχνὸν εἰς τὰ Ὑστερομινωϊκὰ καὶ Μυκηναϊκὰ στρώματα. Τὸ ὕψος τοῦ σκεύους εἶναι 0,11, τὸ ὁλικὸν πάχος 0,17 καὶ ἡ διάμετρος τοῦ ἀνοίγματος ἄνω 0,09.

Τὸ εἶδος τοῦτο τῶν ἀγγείων δὲν φαίνεται κατάλληλον δι' οἰκιακὴν χρῆσιν· ἀφ' οὗ δὲ συνήθως εὑρίσκετο εἰς τάφους καὶ ἱερά, φαίνεται μᾶλλον ὅτι ἦτο διὰ θρησκευτικὴν ἢ νεκρικὴν χρῆσιν.

2) Τέσσαρες ἐκ στεατίτου τεφροῦ μετὰ λευκῶν στιγμάτων καὶ γραμμῶν λαμπτῆρες δίμυξοι (εἰκ. 11)· οἱ δύο ἔχουσιν ὑψηλὸν κυλινδρικὸν πόδα μετὰ βάσεως, οἱ δύο ἄλλοι (οἱ ἄνω ἐν τῇ εἰκόνι) ἔχουσι

1 Ἔνθα ἀνωτέρω.

2 R. Seager, Explorations in the island of Mochlos 1912 σελ. 35 εἰκ. 12.

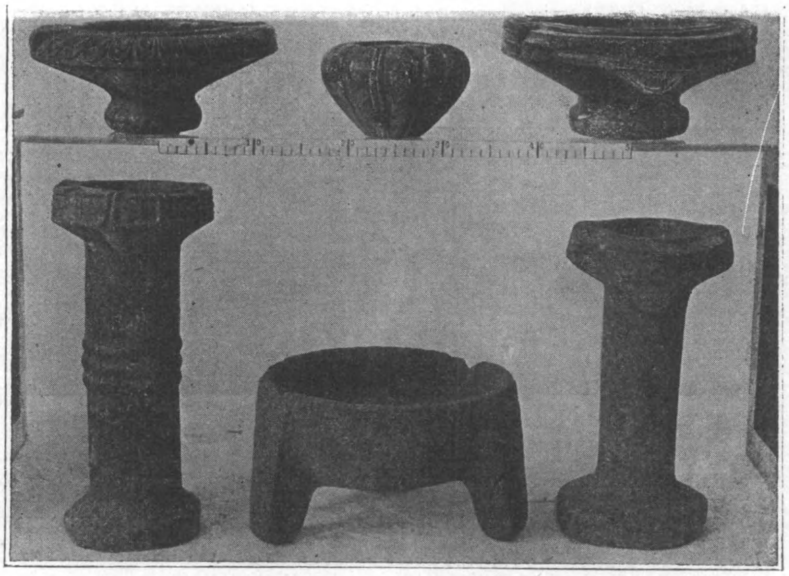

11: οἱ τέσσαρες λίθινοι λαμπτῆρες καὶ δύο λίθινα σκεύη.

μόνον τὴν ἐλαιοδόχην τιθέμενοι, ὡς φαίνεται, ἐπὶ ἰδιαιτέρως ἐξειργασμένου λυχνοστάτου.

Οἱ δύο ὑψίποδες λύχνοι (2077 καὶ 2078) ἔχουσιν ὕψος ὁ πρῶτος 0,41 καὶ ὁ δεύτερος 0,37. Οὗτος οὐδεμίαν φέρει πλαστικὴν διακόσμησιν πλὴν τῶν δύο ὤτων χρησιμευόντων ὡς λαβῶν διὰ τὴν μετακίνησιν τοῦ σκεύους· ὁ πρῶτος ἔχει εἰς τὸ μέσον τοῦ ποδὸς τρεῖς πλαστικοὺς δακτυλίους, ἄνω δὲ εἰς τὸ ἐξωτερικὸν περιχείλωμα τῆς ἐλαιοδόχης πλαστικῶς δεδηλωμένα ἐξ φύλλα τετράγωνα ὅμοια πρὸς δωρικὸν κυμάτιον. Οἱ δύο λύχνοι ἔχουσι βλαβῇ ὑποστάντες ρωγμὰς ἐκ τῆς πυρκαϊᾶς.

Καλλιτεχνικώτεροι εἶναι οἱ δύο ἄλλοι λαμπτῆρες οἱ ἄποδες (2079,2080). Ὁ πρῶτος ἔχει ὕψος 0,12 καὶ διάμετρον 0,26, ὁ ἄλλος 0,125 καὶ 0,28. Ἀμφότεροι εἶναι μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας καὶ κομψότητος εἰργασμένοι καὶ διετηρήθησαν ἀκέραιοι καὶ σχεδὸν ἀβλαβεῖς. Ὁ 2080 (ὁ δεξιὸς) φέρει ἀλλεπαλλήλους διαγλυφὰς εἰς τὸ περιχείλωμα καὶ πᾶσα του ἡ ἐπιφάνεια ἔχει λαμπρὰν στίλβωσιν. Ὁ ἄλλος ἔχει ὡραίαν πλαστικὴν διακόσμησιν ἐκ κυκλικοῦ ἀστραγάλου περὶ τὸ χεῖλος καὶ 22 πλαστικῶν διπλῶν φύλλων, 11 ἑκατέρωθεν τῶν δύο μυκτήρων. Οἱ δύο λαμπτῆρες εἶναι ἴσως οἱ λαμπρότεροι τῶν μέχρι τοῦδε εὑρεθέντων ἐν Κρήτῃ.

Ἐκ τῶν τεσσάρων προηγουμένων λύχνων οἱ μὲν τρεῖς (μετ᾽ ἄλλου ὑψίποδος κατεστραμμένου) εὑρέθησαν, ὡς εἴπομεν, εἰς τὸ σκοτεινὸν δῶμα 14, ὁ δὲ τέταρτος (2080) εὑρέθη εἰς τὸν μυχὸν ἢ ἐπίμηκες σκοτεινὸν δῶμα 3. Εἶναι ἄξιον σημειώσεως ὅτι καὶ οἱ πέντε λαμπτῆρες οἱ μόνοι εὑρεθέντες ἐν τῷ μεγάρῳ ἔκειντο εἰς τὰ δύο σκοτεινότερα διαμερίσματα, ὅπερ δηλοῖ ὅτι καὶ ἀρχικῶς ἐκεῖ εὑρίσκοντο καὶ ὅτι κατὰ τὴν ἐπελθοῦσαν καταστροφὴν δὲν μετεκινήθησαν ἐκ τῆς ἀρχικῆς των θέσεως.[1]

3) *Ὅλμος* ἐκ φαιοῦ τραχίτου λίθου (ἀριθ. 2082) εὑρεθεὶς εἰς τὸ δῶμα 12. Ἔχει ὕψος 0,18 καὶ διάμετρον ἄνω 0,28. Στηρίζεται ἐπὶ τριῶν ποδῶν καὶ σχηματίζει ἄνω κοιλότητα τὸ ἓν τρίτον περίπου σφαίρας. Θὰ ἦτο σκεῦος πρακτικῆς χρήσεως ἵνα λειοτριβῶσιν ἐν αὐτῷ σῖτον ἢ ἄλλους καρποὺς (εἰκ. 11 εἰς τὸ μέσον τῆς κάτω σειρᾶς).

4) *Τὸ ἱερὸν κέρας.* Παρὰ τὴν βάσιν τῆς κλίμακος ἢ ἐξέδρας τῆς παρὰ τὴν ΝΑ γωνίαν τῆς ἀνατολικῆς αὐλῆς εὑρέθη, ὡς εἶπον, τὸ ἐν τῇ εἰκόνι 2 φαινόμενον ἱερὸν σύμβολον, ἤτοι τὸ ἥμισυ τοῦ ἱεροῦ ζεύγους τῶν κεράτων. Εἶναι ἐκ λίθου λευκοκιτρίνου κογχυλιά του καὶ εἶχε ποιηθῇ ἀρχικῶς εἰς δύο προσαρμοζόμενα ὅμοια τεμάχια, ὧν εὑρέθη μόνον τὸ ἕτερον καὶ τοῦτο πάλιν ἀποκε-

1 Ὁμοιόν τι παρετηρήθη καὶ εἰς τὸ ἀνάκτορον Κνωσοῦ, ὅπου εὑρέθη κατὰ χώραν λίθινος λαμπτὴρ εἰς τὸ σκοτεινὸν δῶμα (τὸν θησαυρὸν) δυτικῶς τοῦ μεγάρου τῆς Βασιλίσσης B.S.A. 1902 σελ. 69.

κρουμένον κατὰ τὴν κορυφήν. Ἔχει μῆκος 0,38· σῳζομ. ὕψος 0,51 καὶ πάχος 0,20, ὥστε τὸ ὅλον ζεῦγος θὰ εἶχε μῆκος 0,76 καὶ ὕψος περίπου 0,55· ὁμοιάζει πρὸς τὸ εὑρεθὲν εἰς τὰ Γουρνιά [1], τὸ ὁποῖον εἶναι μικρότερον καὶ μονοκόμματον.

5) *Περίαπτον* μικρὸν ἐκ στεατίτου κυανωποῦ· ἔχει σχῆμα δεξιοῦ ποδὸς ἀνθρώπου, τὸ μῆκός του εἶναι 2 ἑκατοστῶν, καὶ ἦτο τετρημένον ἄνω ἵνα ἀναρτᾶται. Εὑρέθη εἰς τὰ χώματα τῆς ἀνατολικῆς αὐλῆς. Τὸ ἀντικείμενον εἶναι καὶ ἄλλοθεν γνωστόν, διότι ὅμοια ἐντελῶς εὑρέθησαν ὑπ' ἐμοῦ εἰς πρωτομιν. τάφους Κρήτης (Κουμάσαν, Πλάτανον. Μαραθοκέφαλον [2] καὶ ὑπὸ τοῦ κ. Halbherr εἰς τὴν θόλον Ἁγ Τριάδος [3]. Ἴσως καὶ τὸ παρὸν ν' ἀνήκῃ εἰς τὴν αὐτὴν παλαιὰν ἐποχὴν καὶ οὐχὶ τὴν τοῦ μεγάρου, τυχαίως σωθὲν μεταξὺ τῶν χωμάτων. Ὀψιδιανοῦ εὑρέθησαν ὀλίγα ἀσήμαντα τεμάχια.

Γ') πήλινα.

Οἱ βωμοὶ ἢ τράπεζαι προσφορῶν (**εἰκ. 12**).

Εἰς τὰ δύο δωμάτια 17 καὶ 18 ὑπῆρχον ἀποθηκευμένοι 40—50 βωμοὶ ἐξ ὠμοῦ πηλοῦ καὶ τρεῖς ἄλλοι εἰς τὸ δωμάτιον 16. Οἱ πολλοὶ ἦσαν τοποθετημένοι παρὰ τοὺς τοίχους εἰς ἀλλεπαλλήλους σειράς. Ὁ τεχνίτης τοῦ μουσείου ἐλθὼν κατώρθωσεν ἐκ τῶν πολλῶν βωμῶν νὰ ἀποσπάσῃ περιβαλὼν διὰ γύψου περὶ τοὺς δέκα (ἰδ. εἰκ. 10), διότι ἦσαν τόσον βεβλαμμένοι, ὥστε διελύοντο καὶ ἐθρυμματίζοντο μὲ μικρὰν ἐπαφήν, ἀφίνοντες μόνον τὰ κονιάματα καὶ τοὺς συμπαγεστέρους πόδας. Κατὰ τὴν ἐργασίαν ταύτην παρετήρησεν ὁ τεχνίτης ὅτι ἦσαν τοποθετημένοι ἐναλλὰξ δίσκος πρὸς δίσκον τὸ ἓν ζεῦγος σειρῶν καὶ πόδες πρὸς πόδας τὸ ἄλλο ζεῦγος καὶ οὕτω καθεξῆς (εἰκ. 8).

Ἕκαστος βωμὸς σύγκειται ἐκ παχέος κυκλικοῦ δίσκου σχηματίζοντος ἄνω ἐπίπεδον περιχείλωμα καὶ ἐκ τριῶν ποδῶν, ἐφ' ὧν πατεῖ. Εἶναι δηλ. κατὰ τὸ σχῆμα ἐντελῶς ὅμοιοι πρὸς τὸν γνωστὸν πήλινον βωμὸν τὸν κατὰ χώραν εὑρεθέντα ἐν τῷ μικρῷ Ἱερῷ τοῦ ἀνακτόρου Κνωσοῦ [4] καὶ καὶ τὸν τοῦ Ἱεροῦ Γουρνιῶν. [5] Ὁλόκληρος ὁ βω-

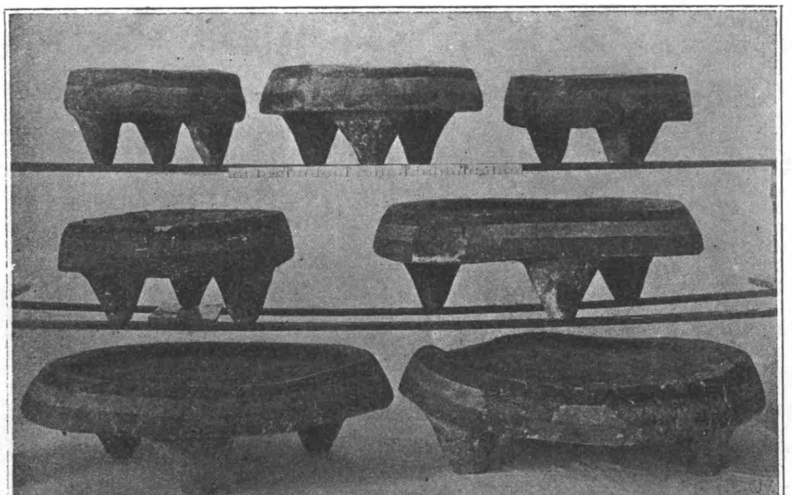

12: πήλινοι βωμοὶ ἢ τράπεζαι προσφορῶν.

μὸς ἐπλάσθη ἐκ πηλοῦ ἀχυρομιγοῦς ξηρανθέντος εἰς τὸν ἥλιον καὶ κατόπιν κονιαθέντος δι' ἀσβέστου καὶ χρωματισθέντος. Πάντες οἱ βωμοὶ τοῦ μεγάρου Νίρου εἶναι ὁμοιομόρφως πεποιημένοι καὶ κατὰ τὸ σχῆμα καὶ τοὺς χρωματισμοὺς ἐπὶ τῶν κονιαμάτων· τὰ χρώματα εἶναι ἐρυθρὸν ἀνοικτὸν (ῥοδόχρουν) ἢ καὶ σκοτεινότερον εἰς τὴν ἄνω ἐπίπεδον ἐπιφάνειαν, τὴν κοιλίαν καὶ τοὺς πόδας· τὸ

1 H. Boyd Hawes, Gournia, Philadelphia 1908 σελ. 47. πιν. XI. ἀριθ. 25.

2 Α. Δ. τόμ. 4. σελ. 22. εἰκ. 8 (ἄνω).

3 Halbherr ἔνθα ἀνωτέρω σελ. 251. Πιν. XI εἰκ.27.

4 B. S. A. VIII σελ. 97 εἰκ. 55.

5 H.Boyd Hawes, Gournia σελ. 48. Πιν. XI. 7. (altar-table).

ἄνω περιχείλωμα ἔχει δύο ζώνας μέλαιναν καὶ λευκὴν (ὠχρόλευκον), τὸ δὲ ἐξωτερικὸν πάχος τοῦ δίσκου ἐχρωματίσθη εἰς τρεῖς ζώνας ἐρυθράν, λευκὴν καὶ μέλαιναν ὁμοιομόρφως εἰς πάντας.

Αἱ διαστάσεις τῶν βωμῶν δὲν εἶναι αἱ αὐταὶ εἰς ὅλους. Ἐκ τῶν δέκα βωμῶν τῶν ἀποκατασταθέντων καὶ ἐκτεθέντων ἐν τῷ Μουσείῳ τρεῖς οἱ μεγαλύτεροι ἔχουσιν ἄνω διάμετρον περὶ τὰ 0,65, εἷς ἄλλος ἔχει 0,40 καὶ οἱ λοιποὶ οἱ μικρότεροι περὶ τὰ 0,30. Καὶ τὰ ὕψη των ποικίλλουσι μεταξὺ 15-20 ἑκατ., τὸ δὲ πάχος τοῦ δίσκου 7-10 ἑκατ.

Ποῖος ἦτο ὁ προορισμός, ἡ θέσις καὶ ἡ χρῆσις τῶν ἱερῶν αὐτῶν σκευῶν καταφαίνεται ἐκ τῶν ἐπὶ τόπου εὑρεθέντων εἰς τὰ μικρὰ Ἱερὰ Κνωσοῦ καὶ Γουρνιῶν. Ἦσαν ἱεραὶ τράπεζαι τριποδικαὶ τιθέμεναι ἐν τῷ Ἱερῷ κατὰ τὸ μέσον καὶ πρὸ τοῦ εἰδώλου τῆς θεότητος, ἵνα δέχωνται τὰς προσφορὰς τῶν λατρευτῶν, τὰς ἀναιμάκτους δηλ. θυσίας, πιθανῶς καρπούς, πλακοῦντας κ.τ. ὅ. Ἦσαν βωμοὶ ἄπυροι. Οὐδὲν ἴχνος πυρὸς παρετηρήθη εἰς τοὺς ἡμετέρους βωμούς, οἱ ὁποῖοι ἄλλως δὲν θὰ εἶχον χρησιμοποιηθῆ ἀκόμη. Μόνον εἰς τάφον Κνωσοῦ ἀνασκαφέντα ὑπὸ τοῦ κ. Evans εὑρέθη ὅμοιος βωμὸς φέρων ἀρκετοὺς ἄνθρακας, ἐπὶ τῶν ὁποίων πιθανώτατα θὰ εἶχον καῆ ἀρωματικαὶ οὐσίαι πρὸς τιμὴν τοῦ νεκροῦ ἢ ἀπολύμανσιν τοῦ τάφου, [1] ἐπὶ δὲ τοῦ βωμοῦ τοῦ Ἱεροῦ Γουρνιῶν εὑρέθη τὸ κάτω μέρος μεγάλου πηλίνου κυλινδροσχήμου εἰδώλου.

Ἡ πληθὺς τῶν βωμῶν καὶ ὁ τόπος καὶ ὁ τρόπος τῆς εὑρέσεώς των εἰς τὰ δύο μάλιστα δωμάτια 17 καὶ 18 καὶ τὸ ὁμοιόμορφον αὐτῶν κατὰ τὸ σχῆμα καὶ τὴν διακόσμησιν μαρτυροῦσιν ὅτι οἱ βωμοὶ κατεσκευάσθησαν ἐπὶ τόπου καὶ δὴ ὑπὸ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ τεχνίτου, καὶ προωρίζοντο ἵνα ἐντεῦθεν μεταδοθῶσιν ὡς ἱερὰ σκεύη τῆς λατρείας εἰς τοὺς πιστούς. Δὲν ἦσαν οἱ βωμοὶ αὐτοὶ διὰ τὸ μέγαρον, διὰ τὸ ὁποῖον θὰ ἐπήρκει εἷς ἢ δύο μόνον. Τὸ αὐτὸ δυνάμεθα νῦν νὰ εἴπωμεν καὶ διὰ τοὺς τέσσαρας μεγάλους διπλοῦς πελέκεις τοὺς ἀνωτέρω περιγραφέντας· καὶ αὐτοὶ ὅπως καὶ οἱ βωμοὶ θὰ ἦσαν πρὸς μετάδοσιν. Πρέπει ἄρα νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ Ἡγεμὼν ὁ κατοικῶν εἰς τὸ μέγαρον τοῦτο θὰ εἶχε καὶ ἀνώτερον θρησκευτικὸν ἀξίωμα θὰ ἦτο Ἡγεμὼν Ἀρχιερεύς, ὅπως διὰ τὸν Βασιλέα Κνωσοῦ ὑποθέτει ὁ κ. Evans (**Priest King**), καὶ ὡς τοιοῦτος εἶχε τὸ δικαίωμα καὶ τὸ καθῆκον νὰ μεταδίδῃ (δωρεὰν ἢ ἐπ᾽ ἀντάλλαγματι ἀδιάφορον) τὰ ἱερὰ ταῦτα σκεύη τῆς Μινωϊκῆς θρησκείας εἰς τοὺς ὁμοδόξους, καὶ ὅτι πρὸς παρασκευὴν αὐτῶν εἶχε τοὺς καταλλήλους τεχνίτας ἐργαζομένους ἐν τῷ μεγάρῳ. Ἀρχιερέως ἄρα τῆς Μινωϊκῆς θρησκείας ἢ Ἡγεμόνος Ἀρχιερέως τὴν κατοικίαν ἔχομεν εἰς τὸ μέγαρον Νίρου.

1 A. Evans, The prehistoric Tombs of Knossos, London. 1906 σελ. **36** Πιν. **LXXXIX** α.

ΙΙ. Οἱ πίθοι.

Δεκάδες πίθων ὑπῆρχον εἰς τὰς συνεχεῖς ἀποθήκας 23, 24, 25, 31, 32, ἀλλ᾽ ἕνεκα τῆς ἀπογυμνώσεως τοῦ ἐδάφους καὶ τοῦ μικροῦ βάθους τῆς ἐπιχώσεως οὐδεὶς εὑρέθη ἀκέραιος ἀλλὰ μόνον τεμάχια πολλά.

Ἴσως εἶναι δυνατὸν δι᾽ ἐργασίας πολυημέρου νὰ ἀνασυγκροτηθῶσι τμήματά τινα τῶν πίθων. Δέκα πίθων περίπου σῴζονται κατὰ χώραν οἱ πάτοι καὶ τὸ κάτω μέρος τῆς γάστρας μάλιστα εἰς τὴν ἀποθήκην 24, ὡς φαίνονται καὶ ἐν τῷ σχεδίῳ καὶ ἐν ***εἰκ. 13***. Οἱ πίθοι ἔχουσι τὰς συνήθεις

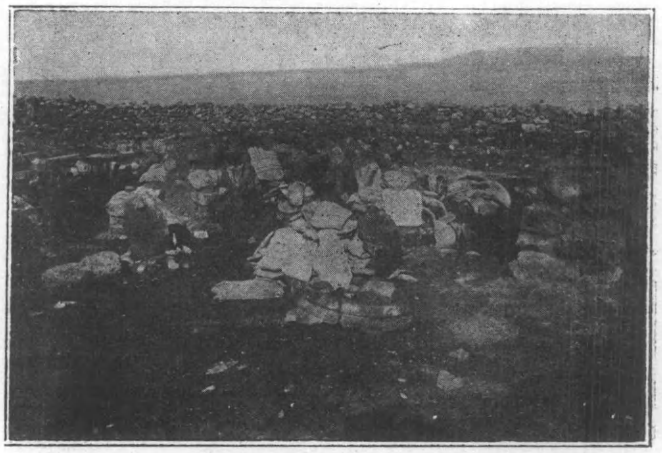

13: τεμάχια πηλίνων πίθων μεγάρου Νίρου.

χονδρὰς λαβάς, εἰς πολλὰ δὲ τεμάχια σῴζεται διακόσμησις πλαστικὴ εἰς σχοινομόρφους ζώνας ἢ εἰς σπείρας, τὰ γνωστὰ δηλ. καὶ συνήθη διακοσμητικὰ θέματα τῶν Μινωϊκῶν πίθων. Εἴς τινα τεμάχια φαίνεται καὶ ἐρυθρὰ ἀλοιφὴ ἢ καστανόχρους εἴτε συνεχὴς καθ᾽ ὅλην τὴν ἐπιφάνειαν εἴτε

κατὰ τμήματα ἢ καταλοιβάδας (κατασουράδες). Τὰ μεγέθη τῶν πίθων, ὡς εἰκάζω ἐκ τῶν σωθέντων πυθμένων καὶ ἄλλων τμημάτων, ἦσαν μέτρια, οἷα δηλ. εἰς τοὺς πλείστους τῶν Μιν. πίθων.

Ἡ χρῆσις τῶν πίθων ἐν τῷ μεγάρῳ θὰ ἦτο ἡ αὐτὴ καὶ εἰς τὰ ἄλλα Κρητικὰ ἀνάκτορα Κνωσοῦ, Φαιστοῦ, Ἁγ. Τριάδος, Τυλίσου, θὰ ἐχρησίμευον δηλ. εἰς φύλαξιν ξηρῶν καρπῶν καὶ ὑγρῶν προϊόντων, πιθανῶς δὲ καὶ ἄλλων πραγμάτων, ὅπως λ.χ. καὶ σήμερον ἰδίως εἰς ὀρεινὰ καὶ ἀπόκεντρα διαμερίσματα τῆς νήσου π. χ. τὸ Λασίθι οἱ χωρικοὶ φυλάττουσιν εἰς τοὺς πίθους ὄχι μόνον τοὺς δημητριακοὺς καρποὺς καὶ τὰ ὑγρὰ γεωργικὰ προϊόντα ἀλλὰ καὶ τὸν ἐν ἐφεδρείᾳ ἢ διὰ προῖκα προωρισμένον ρουχισμὸν τῆς οἰκογενείας. Εἰς ἕνα ἐκ τῶν πίθων Νίρου παρετήρησα εἰς τὸν πυθμένα ἀπηνθρακωμένα ὄσπρια ὀροβοειδῆ (παπποῦλες).

III. *τὰ πήλινα ἀγγεῖα.*

Ἀξιόλογα πήλινα ἀγγεῖα καὶ σκεύη συνελέγησαν εἰς τὰ διάφορα μέρη τοῦ μεγάρου· τὰ πλεῖστα εὑρέθησαν τεθραυσμένα καὶ ἐν μέρει ἐλλιπῆ. Τὰ συγκολληθέντα καὶ συμπληρωθέντα ἀσφαλῶς καὶ ἐκτεθέντα ἐν τῷ Μουσείῳ εἶναι περὶ τὰ πεντήκοντα μικρὰ καὶ μεγάλα γραπτὰ κατὰ τὸ πλεῖστον, ἐκτὸς τῶν μικρῶν ἁπλῶν κυάθων, οἱ ὁποῖοι κατὰ ἑκατοντάδας εὑρέθησαν.

Καταγράφω κατωτέρω τὰ ἀγγεῖα ταῦτα κατὰ σχήματα *α') Οἰνοχόαι*. Πέντε τοιαῦται σχεδὸν ἀκέραιοι εἰκονίζονται ἐν **εἰκ. 14** ὁμοιόσχημοι (ἀριθ. 7552-7556). Συνίστανται ἐκ γάστρας ἀπιοσχήμου λεπτυνομένης πρὸς τὴν βάσιν, ἐκ λαιμοῦ κυλινδρικοῦ εὐρέος ἀπολήγοντος ἄνω εἰς ὑπερέχουσαν αὐλακωτὴν προχοὴν ραμφόσχημον, καὶ ἐκ τοξοειδοῦς στρογγύλης λαβῆς ἀπὸ τοῦ ὤμου εἰς τὸν λαιμόν. Τὰ ὕψη αὐτῶν εἶναι ἀπὸ 26—31 ἑκατ. Ὁ πηλός των εἶναι ὑπόλευκος ὀλίγον τι κιτρινωπὸς ἢ κοκκινωπός, ἡ δ' ἐπιφάνεια μᾶλλον ἀνοικτοῦ χρώματος καὶ λεία γενομένη δι' ἐμβαπτίσεως εἰς γαλάκτωμα καθαρᾶς καὶ λεπτοτάτης λευκωπῆς ἀργίλου. Αἱ οἰνοχόαι ὡς καὶ τὰ λοιπὰ κατωτέρω περιγραφόμενα ἀγγεῖα εἶναι τροχήλατα. Ἡ γραπτὴ διακόσμησις τῶν οἰνοχοῶν ἐγένετο διὰ μέλανος ἢ καστανοῦ στιλπνοῦ χρώματος ἐπὶ τῆς λευκωπῆς ἐπιφανείας καὶ διακρίνεται διὰ τὴν λιτότητα καὶ ἁπλότητα τῶν θεμάτων. Εἰς τὰς δύο πρώτας οἰνοχόας (ἄνω σειρὰ ἐξ ἀριστερῶν) ἡ διακόσμησις συνίσταται κάτω μὲν ἀπὸ ἀλλεπαλλήλους ζώνας πέντε εἰς τὴν πρώτην καὶ τρεῖς εἰς τὴν δευτέραν, ἄνω δὲ κατὰ τὸ εὐρύτερον μέρος τῆς κοιλίας ἐπαναλαμβάνεται φυτόν τι ἢ κλαδίον ἔχον 5—7 λογχοειδῆ φύλλα. Τὸ διακοσμητικὸν

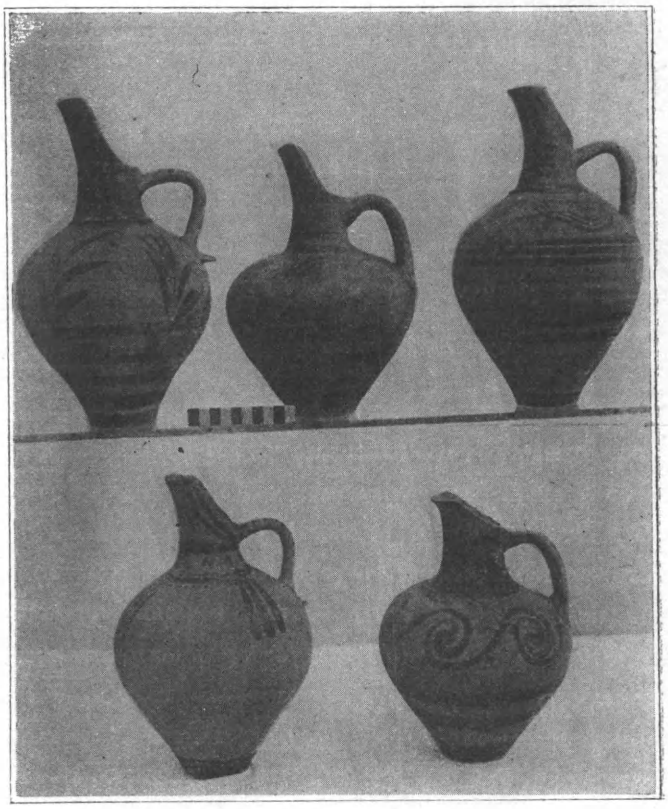

14: οἰνοχόαι μεγάρου Νίρου.

τοῦτο θέμα εὑρίσκεται καὶ εἰς ἄλλα ἀγγεῖα πρόχους καὶ ἀμφορεῖς κατωτέρω περιγραφόμενα τοῦ μεγάρου Νίρου, καὶ εἰς ἀρκετὰ ἀγγεῖα Τυλίσου τῆς αὐτῆς περίπου ἐποχῆς [1]. Ἡ τρίτη οἰνοχόη ἡ λαγαρωτέρα ἔχει καὶ αὐτὴ τὰς διακοσμητικὰς ζώνας κατὰ τὴν γάστραν, κατὰ δὲ τὸν ὦμον συστήματα ὁμοκέντρων κυματοειδῶν ταινιῶν, καὶ κατόπιν πάλιν ζώνας εἰς τὸν λαιμὸν καὶ πλαστικὸν κορδόνιον κατὰ τὴν βάσιν τοῦ λαιμοῦ. Ἡ τετάρτη οἰνοχόη (κάτω δεξιὰ) ἔχει ἄνω τῶν τριῶν πλατειῶν ζωνῶν συνεχὲς σπειροειδὲς θέμα. Ἡ τελευταία (7552) ἔχει μίαν μόνον ταινίαν περὶ τὴν βάσιν, τὴν ἄλλην δὲ διακόσμησιν φέρει εἰς τὸ ἄνω μέρος

1 Ιωσὴφ Χατζιδάκι, Τύλισος Μινωϊκὴ ἐν ΑΕ. 1912 σελ. 204 εἰκ. 8.

καὶ εἰς τὸν λαιμὸν καὶ τὴν προχοήν, ἥτις διακόσμησις συνίσταται ἀπὸ δύο ἀλλεπαλλήλους καστανόχρους ζώνας μεταξὺ τῶν ὁποίων ζώνη δισκαρίων· ἀπὸ τῆς κατωτέρας ζώνης κρέμανται ὡσεὶ ἀπὸ περιδεραίου τέσσαρα συστήματα τριπλῶν ραβδωτῶν ἐξαρτημάτων, φέρει δὲ καὶ ζώνην μικροτέρων δισκαρίων ὑπὸ τὴν ζώνην τοῦ λαιμοῦ.

β') *'Αμφορεῖς*. Εἶναι πρῶτον δύο μεγάλοι ἐλλιπεῖς καὶ ἐκ τεμαχίων συγκολληθέντες καὶ συμπληρωθέντες (7549,7550), Ἔχουσι τὸ αὐτὸ ᾠοειδὲς σχῆμα καὶ τὸ αὐτὸ περίπου μέγεθος (**εἰκ. 15**

15: *ἀμφορεῖς μεγάρου Νίρου.*

ἄνω) καὶ ὁμοίαν διακόσμησιν, ἤτοι ζώνας πλατείας, μίαν κάτω περὶ τὴν βάσιν καὶ τρεῖς περὶ τὸ μέσον τῆς γάστρας, εἰς τὸ ἄνω δὲ ἥμισυ τῆς γάστρας τὸ διακοσμητικὸν φυτὸν ἢ κλαδίον τὸ ὁποῖον εἴδομεν καὶ εἰς τὰς δύο οἰνοχόας, κατ' ἀραιὰ διαστήματα ἐπαναλαμβανόμενον. Ὁ λαιμὸς κυλινδρικὸς βραχύς, καὶ τὰ δύο τοξοειδῆ ὦτα σχετικῶς μικρά· Τὸ ὕψος εἶναι περὶ τὰ 0,33, ὁ δὲ πηλὸς ὅμοιος πρὸς τὸν τῶν οἰνοχοῶν, ἀλλὰ τὰ τοιχώματα, ὡς φυσικὸν διὰ τὸ μεῖζον μέγεθος τοῦ ἀγγείου, παχύτερα.

Δύο μικρότεροι ἀμφορεῖς (**εἰκ. 15** κάτω) ἔχοντες πλὴν τῶν δύο μεγάλων ὀρθίων ὤτων καὶ δύο μικρὰ εἰς τὸ μέσον τῶν κενῶν διαστημάτων. Ἡ γάστρα των εἶναι μᾶλλον σφαιροειδὴς προεκτεινομένη καὶ στενουμένη κάτω εἰς τὴν βάσιν· ὁ πηλὸς ἐρυθρόλευκος ἔχων ἔξωθεν ἀλοιφὴν ἀνοικτοτέραν. Ἡ διακόσμησις τοῦ πρώτου (ἀριστερὰ) ἐκ τριῶν ζωνῶν πλατειῶν, μιᾶς περὶ τὴν βάσιν καὶ δύο περὶ τὸ μέσον τῆς κοιλίας, εἰς δὲ τὸ ἄνω ἥμισυ τῆς γάστρας ὑπάρχουσι τὰ τέσσαρα γνωστὰ φυτικὰ θέματα δεξιῶς εἰργασμένα· ὁ κυλινδρικὸς λαιμὸς ἔχει μέλαιναν ἀλοιφήν. Τοῦ δευτέρου ἡ διακόσμησις σύγκειται πάλιν ἐκ τεσσάρων ζωνῶν, καὶ εἰς τοὺς ὤμους κάτωθι τῶν μεγάλων ὤτων ἐκ δέσμης ραβδωτῶν ἐξαρτημάτων· ὁ λαιμὸς καὶ τούτου φέρει μέλαν χρῖσμα, οὗ κάτωθεν ἑκατέρωθεν τῶν δύο μεγάλων ὤτων κρέμανται δύο ὅρμοι ἐκ δισκαρίων. ('Αριθ. εὑρετ. 75673 7568). Τὸ ὕψος τῶν ἀμφορέων εἶναι 0,22 καὶ 0,235.

γ') ***Πρόχοι***. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο καταγράφω κατωτέρω ἀγγεῖα μόνωτα ἢ δίωτα ἔχοντα προχοὴν ἀλλὰ διακρινόμενα πάλιν εἰς τάξεις ἀναλόγως τοῦ σχήματος

1) ***Πρόχοι τρεῖς*** ἔχουσαι γάστραν σχεδὸν σφαιροειδῆ, μίαν μεγάλην λαβὴν καὶ ὁριζοντίαν προχοὴν στενὴν αὐλακωτὴν συγκοινωνοῦσαν πρὸς τὴν γάστραν τοῦ ἀγγείου δι' ὀπῆς (**εἰκ. 16** ἄνω). Ἡ πρώτη τούτων (7558) ἡ ἐν τῷ μέσῳ ἔχει μέγεθος ἐξαιρετικὸν 0,30 καὶ ἄλλην τόσην διάμετρον κατὰ τὸ μέσον· ἡ λαβὴ τοξοειδὴς πλατεῖα καὶ παχεῖα. 'Ατυχῶς εὑρέθη τεθραυσμένη καὶ ἐλλιπής, ἡ συμπλήρωσίς της ὅμως εἶναι ἀσφαλής. Ὁ πηλὸς ἐρυθρωπὸς μὲ ἀλοιφὴν λευκωπήν. Ἡ διακόσμησίς συνίσταται ἀπὸ πλατείας ἐρυθρωπὰς ζώνας ἀλλεπαλλήλους μέχρι τοῦ μέσου τῆς γάστρας· μεταξὺ τῶν δύο ἀνωτέρων ζωνῶν ὑπάρχει καθ' ὅλην τὴν περιφέριαν θέμα ὡσεὶ φυτοῦ λαθύρου ἢ ἀρακᾶ ἐσχηματοποιημένου. Τὸ ἄνω ἥμισυ τῆς γάστρας καταλαμβάνεται ἀπὸ μικρὰ τριγωνικὰ στίγματα καὶ περὶ τὸν λαιμὸν ἔχει ζώνην δισκαρίων.

Ἡ δευτέρα πρόχους (7559) ὕψους 0,21 καὶ διαμέτρου κοιλίας 0,19 ἔχει τὸ αὐτὸ σχῆμα μὲ τὴν προηγούμενην καὶ διατηρεῖται σχεδὸν ἀκεραία. ὁ πηλὸς καὶ ἡ ἀλοιφὴ κιτρινωπά. Ἡ διακόσμησις πάλιν ἐκ ζωνῶν περὶ τὴν βάσιν καὶ τὸ μέσον· τὸ

16 : πρόχοι μεγάρου Νίρου.

ἄνω ἥμισυ ἔχει σειρὰν ἐσχηματοποιημένων κρινοειδῶν ἀνθέων καὶ ἐπ' αὐτῶν τὸν ὕπερον καὶ τοὺς στήμονας τοῦ ἄνθους ἐσχηματοποιημένα.

Ἡ τρίτη πρόχους (7560) ὁμοιόσχημος ταῖς προηγουμέναις ἔχει ὕψος 0,18. Εὑρέθη εἰς τεμάχια, ἀλλ' ἀπετελέσθη σχεδὸν ὁλόκληρος· ὁ πηλὸς λευκωπὸς ὅπως καὶ ἡ ἀλοιφή. Ἡ γραπτὴ διακόσμησις ἀμυδρῶς φαινομένη συνίσταται ἀπὸ ζώνας περὶ τὴν βάσιν, τὸ μέσον καὶ περὶ τὴν βάσιν τοῦ λαιμοῦ· τὸ μένον ἄνω ἥμισυ τῆς γάστρας καταλαμβάνεται ὁλόκληρον ἀπὸ συνεχὲς δικτυωτὸν ἢ φολιδωτὸν θέμα· περὶ τὸν λαιμὸν συνεχὴς κυματοειδὴς ζώνη.

2) ***Πέντε πρόχοι*** ὅμοιαι ἀλλήλαις (εἰκ. 16 κάτω) κατὰ τὸ σχῆμα, ὃ συνίσταται ἀπὸ γάστραν ἀπιοειδῆ λεπτυνομένην πρὸς τὰ κάτω, μίαν λαβὴν τοξοειδῆ ραβδωτὴν καὶ ἀπὸ προχοὴν μικρὰν σχετικῶς αὐλακωτὴν ἀνοικτὴν σχηματιζομένην εἰς τὸ χεῖλος ἀντικρὺ τῆς λαβῆς.

Ὁ πηλὸς αὐτῶν ἐλαφρὸς ἐρυθρωπὸς μὲ ἀλοιφὴν λευκωπήν. Ἡ πρώτη (7561) ὑψ. 0,19 φέρει ὡς διακόσμησιν τὰς συνήθεις πλατείας ζώνας καὶ κατὰ τὸ πλατύτερον μέρος τῆς γάστρας ἓξ τῶν γνωστῶν ἀνωτέρω περιγραφέντων φυτῶν ἢ κλαδίων πλαγίως ἐζωγραφημένων.

Ἄλλαι δύο (7562,7563) ἐντελῶς σχεδὸν ὅμοιαι ἀλλήλαις καὶ κατὰ τὸ μέγεθος 0,19 καὶ κατὰ τὴν διακόσμησιν συνισταμένην ἀπὸ τὰς γνωστὰς ζώνας καὶ ἀπὸ συνεχὲς σπειροειδὲς εἰς τὴν μίαν, ἑλικοειδὲς ἐσχηματοποιημένου λαθύρου εἰς τὴν ἄλλην κατὰ τὸ ἄνω ἥμισυ τῆς γάστρας.

Αἱ κατόπιν ἄλλαι δύο πρόχοι (7564, 7565) ἐντελῶς ὅμοιαι ἀλλήλαις κατὰ τὸ μέγεθος 0,23, τὸν πηλόν, τὸ σχῆμα καὶ τὸν τρόπον τῆς διακοσμήσεως. Τὸ κάτω μέρος τῆς γάστρας ἔχει ἀφεθῆ ἀχρωμάτιστον, ἡ δὲ λοιπὴ ἐπιφάνεια καὶ ὁ λαιμὸς ἐκτὸς καὶ ἐντὸς φέρει μέλαιναν στιλπνὴν γάνωσιν.

3) *Τρεῖς πρόχοι δίωτοι* ἀπιόσχημοι ἄλαιμοι καὶ ἄχειλοι ἔχουσαι τὸ σχῆμα τῶν συχνῶν Μεσομινωϊκῶν πολυχρωμικῶν διώτων πρόχων π. χ. τοῦ σπηλαίου Καμαρῶν [1], τοῦ ἀρχαιοτέρου Ἀνακτόρου Κνωσοῦ καὶ Φαιστοῦ καὶ Ἁγ. Τριάδος, [2] τὸ ὁποῖον ἐξηκολούθησε καὶ κατὰ τὴν πρώτην Ὑστερομινωϊκὴν ἐποχὴν μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι αἱ ὑστερομιν. εἶναι λαγαρώτεραι, ἐν ᾧ αἱ Μεσομιν. εἶναι μᾶλλον σφαιροειδεῖς. Ἡ ὑπ' ἀριθ. 7569 (εἰκ. 18 ἄνω εἰς τὸ μέσον) ἔχει ὕψος 0,25 καὶ ἡ διακόσμησίς της συνίσταται ἀπὸ ζώνας καὶ συνεχῆ σπεῖραν κατὰ τὸ ἀνώτερον μέρος τῆς γάστρας· ἔχει καὶ πλαστικῶς δεδηλωμένην ὡσεὶ κεφαλὴν ἥλου εἰς τὸ ἀντικρὺ τῆς προχοῆς μέρος. Ἡ ὑπ' ἀριθ. 7570 (ἐκ τῆς δωρεᾶς Χ. Ἀνερράψη) διατηρεῖται ἀκεραία καὶ διακρίνεται διὰ τὴν κομψό-

1 B.S.A. The Excavations of the Kamares Cave XIX σελ. 16 πίν. IV V, VI, XI, XII.

2 Monum. Ant XIV. Πιν. III. 1.

τητα καὶ ἔχει ὕψος 0.17 (εἰκ. 18 κάτω ἀριστερά). Ἡ καστανόχρους διακόσμησις τῆς ἐπὶ τοῦ λευκωποῦ χρίσματος εἶναι κάτω μὲν τρεῖς ζῶναι καὶ ἄνω ἐννέα φυτοειδῆ θέματα μετὰ πολλῆς δεξιότητος πεποιημένα. Ἡ ὑπ' ἀριθ. 7571 ὕψους 0,18 φέρει μέλαν χρῖσμα καθ' ὅλην τὴν ἐξωτερικὴν ἐπιφάνειαν πλὴν τοῦ κατωτάτου τμήματος περὶ τὴν βάσιν, (εἰκ. 18 κάτω δεξιά).

δ') ***Κυλινδρικὸν ἀγγεῖον*** 7572 ***(εἰκ. 17)*** συλ-

17: κυλινδρικὸν ἀγγεῖον μεγάρου Νίρου.

λεγὲν εἰς τεμάχια κατὰ τὸν διάδρομον 8. Ἔχει ὕψος 0,18 καὶ διάμετρον ἄνω 0,16. Σύγκειται ἐκ γάστρας κυλινδρικῆς μὲ δύο ὁριζόντια ὦτα πλατέα καὶ προχοὴν βραχεῖαν συγκοινωνοῦσαν μὲ τὸ ἀγγεῖον δι' ὀπῆς ὑπὸ τὸ χεῖλος· μεταξὺ τῶν ὤτων καὶ τῆς προχοῆς ἔχει τρία πλαστικὰ κομβία ὡσεὶ κεφαλὰς ἥλων. Ὁ πηλὸς ἐρυθρωπὸς ὡς καὶ ἡ ἀλοιφὴ τῆς ἐπιφανείας. Ἔχει ἐκτάκτως λαμπρὰν στίλβωσιν καὶ ἐπ' αὐτῆς διὰ μέλανος χρώματος ἄφθονον διακόσμησιν ἐκ θαλασσίων ὀργανισμῶν, ἤτοι τέσσαρας θαλασσίους τρίτωνας ὀρθίους καὶ συστήματα κοραλλιοειδῆ φυόμενα ἐκ βράχων. Εἶναι τὸ λαμπρότερον τῶν πηλίνων ἀγγείων τοῦ μεγάρου.

ε') ***Διάφορα πήλινα ἀγγεῖα.***

1) Μόνωτον ἀγγεῖον (7557) ἐκ κοιλίας ᾠοειδοῦς σχήματος λαιμοῦ βραχέος καὶ στενοῦ ἀναπτυσσομένου εἰς πλατὺ χεῖλος καὶ μιᾶς λαβῆς τοξοειδοῦς (εἰκ. 18, εἰς τὸ μέσον τῆς κάτω σειρᾶς). φέρει περὶ τὴν βάσιν καὶ ὑπὸ τὸ μέσον τῆς γάστρας τρεῖς ζώνας, ἄνω δὲ κάτω τοῦ μέλανος λαιμοῦ κομψὸν μαργαριτοειδὲς θέμα. Τὸ ὕψος τοῦ ἀγγείου εἶναι 0,24.

2) Δοχεῖον ἄνωτον (7576) κυλινδρικὸν εὐρυνόμενον μικρὸν ἄνω· ἡ διακόσμησίς του ἄφθονος ἐκ ζωνῶν, αἱ ὁποῖαι περὶ τὸ μέσον τῆς γάστρας ἀφίνουσι χῶρον, ὅπου ἐγράφησαν ὄρθια φυτὰ ἢ κλαδία μεταξὺ συστημάτων τριπλῶν καθέτων γραμμῶν· εἰς τὸ ἀνώτερον μέρος μεταξὺ ζωνῶν εὑρίσκονται δύο κυματοειδεῖς συνεχεῖς γραμμαὶ καὶ ἀνωτέρω σειρὰ λοξῶν γραμμῶν (εἰκ. 18 ἄνω δεξιά). Ὕψος τοῦ ἀγγείου 0,16, διάμετρος στομίου 0,12.

3) Εὐρύστομον δίωτον κυλινδρικὸν σκεῦος (7573) εὐρυνόμενον ἄνω (εἰκ. 18 ἄνω ἀριστερά)· ἡ διακόσμησίς του ἁπλῆ ἐξ ἀλλεπαλλήλων ζωνῶν· ὑψ. 0,19. διάμετρος στομίου 0,17.

4) ***Δύο σκύφοι*** ἢ βαθεῖαι φίαλαι (7574, 7575 δίωτοι (εἰκ. 19 κάτω δεξιὰ καὶ ἀριστερά) Συνίστανται ἐκ γάστρας πλατυνομένης ἄνω καὶ δύο τοξοειδῶν ὤτων. Ὁ πρῶτος ἐκ κοκκινωποῦ πηλοῦ φέρει κιτρινωπὴν ἀλοιφὴν καὶ ἐπ' αὐτῆς διακόσμησιν ἐξ ἐρυθρῶν ζωνῶν καὶ εἰς τὸ ἀνώτερον μέρος τῆς γάστρας φέρει θέμα συνιστάμενον ἐκ κεφαλῆς διβελοῦς καὶ οὐρᾶς ἑλικοειδῶς στρεφομένης· τὸ θέμα ἐπαναλαμβάνεται ὀκτάκις ἤτοι τέσσαρας φορὰς εἰς τὸ μεταξὺ τῶν δύο ὤτων διαστήματα. Τὸ ἐσωτερικὸν ἔχει ἀλοιφὴν ἐρυθρὰν ὑψ. 0,14 διάμετρος στομίου 0,18. Ὁ δεύτερος εἶναι ὅμοιος ἀλλὰ σχηματίζει διὰ προεκτάσεως τοῦ χείλους μόλις δηλουμένην προχοήν. Ἔσωθεν φέρει ἀλοιφὴν καστανομέλαιναν ἐξωτερικῶς δὲ λευκωπὴν καὶ ἐπὶ ταύτης διακόσμησιν καστανέρυθρον ἐκ ζωνῶν καὶ ὑπὸ τὸ χεῖλος κρεμάμενα κυματοειδῆ θέματα· ὑψ 0, 13, διάμετρος στομίου 0,20.

5) ***Σκεῦος ὡσεὶ ὀπωροδόχη*** (7584 εἰκ. 19. κάτω εἰς τὸ μέσον). Ἀποτελεῖται ἐκ κυλινδρικοῦ ποδὸς ἢ κοίλου στελέχους τετρημένου εἰς τὸν πάτον, ὅστις ποὺς ἀναπτυσσόμενος ἄνω σχηματίζει εὐρεῖαν καὶ ἀρκετὰ βαθεῖαν λοπάδα. Τὸ κοῖλον στέλεχος προεκβάλλει κωνοειδῶς εἰς τὸ

18: διάφυρα πήλινα ἀγγεῖα μεγάρου Νιρου.

κέντρον τῆς λοπάδος φέρον τέσσαρα ἐπιμήκη καὶ στενὰ ἀνοίγματα. Ἡ χρῆσις τοῦ σκεύους ἄδηλος· ἦτο μαγειρικὸν σκεῦος ἢ ὀπωροδόχη ἴσως. Ὡς διακόσμησιν φέρει ἐντὸς καὶ ἐκτὸς ζώνας πλατείας. Τὸ ὕψος τοῦ σκεύους εἶναι 0, 16 καὶ ἡ διάμετρος ἄνω 0, 27. Ὅμοια σκεύη εὑρίσκονται ἐν τῷ μουσείῳ Ἡρακλείου τρία ἐκ Τυλίσου (6537,6570,6571) [1] καὶ ἓν ἐξ οἰκίας Κνωσοῦ (2483).

6) ***Δύο θυμιατήρια ἢ ἀνθρακοδόχαι*** 5582, 5583 (εἰκ. 20 κάτω εἰς τὰ δύο ἄκρα) συνιστάμενα ἐκ φακοειδοῦς κεντρικοῦ κοίλου πυρῆνος πέριξ τοῦ ὁποίου ἀναπτύσσεται ὀστρεόσχημον δοχεῖον ἢ λοπὰς καὶ ἡ ἐξ αὐτῆς ἐκφυομένη ραβδωτὴ λαβή. Τὸ ὅλον σκεῦος πατεῖ ἐπὶ τριῶν ποδῶν. Ἀτυχῶς καὶ τὰ δύο εὑρέθησαν πολὺ ἐλλιπῆ συνεπληρώθησαν δὲ κατὰ ἄλλα ὅμοια ὑπάρχοντα ἐν τῷ μουσείῳ Ἡρακλείου ἐξ ἄλλων ἀνασκαφῶν) [2]. Τὰ ὕψη τῶν δύο σκευῶν εἶναι 0, 10 καὶ 0,06 ἡ δὲ διάμετρος 19 καὶ 18 ἑκατ. Τὸ φακοειδὲς κεντρικὸν μέρος ἄνω μὲν εἶναι στεγανόν, κάτω ὅμως ἔχει μίαν μεγάλην κεντρικὴν ὀπὴν καὶ ἄλλας μικροτέρας πέριξ αὐτῆς Προφανῶς πρόκεται περὶ σκεύους τιθεμένου ἐπὶ πυρός.

F΄) ***Κύαθοι καὶ ποτήρια*** (εἰκ. 19-20). Κυάθους καὶ ποτήρια συνέλεξα εἰς τὰ διάφορα διαμερίσματα τοῦ μεγάρου πάμπολλα. Ἰδίως πολυάριθμοι εὑρίσκοντο πανταχοῦ καὶ ὑψηλὰ ἐντὸς τῆς ἐπιχώσεως καὶ εἰς τὰ δάπεδα οἱ γνωστοὶ ἁπλοῖ ἄνωτοι κυαθίσκοι (εἰκ. 19 ἄνω δεύτερον δεξιὰ) οἱ τόσον συχνοὶ εἰς τὰ Μινωϊκὰ στρώματα ὅλων τῶν περίοδων· πολλαὶ ἑκατοντάδες συνελέγησαν καὶ ὑπὸ τῶν χωρικῶν πρὸ τῆς ἀνασκαφῆς καὶ ὑφ' ἡμῶν κατ' αὐτήν, τμήματα δὲ ἢ τεμάχια ἄλλων ἄπειρα. Ὀλίγοι τῶν κυάθων τούτων φέρουσι διακοσμητικὴν ἀλοιφὴν καὶ ἀτροφικὸν ὠτίον (εἰκ. 20 ἄκρον ἀριστερὸν τῆς ἄνω καὶ μεσαίας σειρᾶς) Μεγαλύτεροι κύαθοι ἢ ποτήρια εὑρέθησαν ἐπίσης τινά. Εἰς τὴν εἰκόνα 20 φαίνονται τέσσαρα ἐκ τῶν ὀκτὼ ἐντελῶς ὁμοίων κατὰ τὸ σχῆμα καὶ τὸ μέγεθος. Ἡ γάστρα των εἶναι σχεδὸν ἡμισφαιρικὴ προεκτεινομένη μικρὸν κάτω, ὅπου σχηματίζει τὴν βάσιν τοῦ ἀγγείου, ἔχουσι τοξοειδῆ λαβὴν εἰς τὸ ἄνω μέρος, καὶ τὸ χεῖλός των πτυχοῦται εἰς ἓν σημεῖον, ἵνα σχηματίσῃ μόλις φαινομένην προχοήν. Τὸ ὕψος των εἶναι 0, 09 καὶ ἡ ἄνω διάμετρος 0, 13. Ὡς διακόσμησιν φέρουσιν ἐσωτερικῶς μὲν μέλαιναν ἢ καστανόχρουν ἀλοιφήν, ἔξωθεν δὲ τὸ μὲν ὑπ' ἀριθ. 7587 (ἄκρον δεξιὸν εἰς τὴν μέσην σειρὰν) φέρει ἐσχηματοποιημένα κρινοειδῆ φυτά, τὰ δὲ ἄλλα τρία κάτω μὲν ζώνας καὶ ὑπὸ τὸ χεῖλος συνεχῆ κυματοειδῆ θέματα. Τὰ ἄλλα τέσσαρα τὰ μὴ εἰκονιζόμενα φέρουσι μόνον ἐντὸς καὶ ἐκτὸς ἀλοιφὴν μέλαιναν τὰ τρία, ἓν δὲ ἐρυθράν. Τρεῖς ἄλλοι κύαθοι

1 Ὁ συνάδελφος κ. Ι. Χατζιδάκις τὰ θεωρεῖ θυμιατήρια ἴδ. ΑΕ 1912 σελ. 212 εἰκ. 18

2 Ὅμοια ἐντελῶς εἶναι τὸ Μεσομιν. ἐξ Ἁγ. Τριάδος 3014, τὸ ἐξ οἰκίας Κνωσοῦ 2442 (μεσομιν.) καὶ τὸ ἐκ Τυλίσου 6572 ἴδ. παραπομπὴν ἀνωτέρω (εἰκ. 8 ε η).

19: διάφορα πήλινα ἀγγεῖα καὶ σκεύη μεγάρου Νίρου.

γραπτοὶ (7595, 7596, 7597) φαίνονται εἰς τὴν εἰκόνα 20. Τούτων ὁ πρῶτος (ἄνω γραμμὴ δεξιὰ ὁ πρῶτος) ὁμοιάζει πρὸς τοὺς προηγουμένους περιγραφέντας κατὰ τὸ σχῆμα, ἀλλ' εἶναι μικρότερος (ὑψ. 0,05, διαμ. 0,08). Ἔχει μέλαιναν ἀλοιφὴν ἐντός, καὶ ἔξω ζώνας καὶ ὑπὸ τὸ χεῖλος δύο ζώνας δισκαρίων. Ὁ δεύτερος (μεσαία γραμμὴ τρίτος ἐξ ἀριστερῶν) ἔχει δύο ἀτροφικὰ ὠτία κατὰ τὸ χεῖλος, μέλαιναν ἀλοιφὴν ἐντός, καὶ ἔξωθεν ζώνας, ὧν μία ἀποτελεῖται ἐκ δισκαρίων. Ὁ τρίτος εἶναι ἄνωτος (ἄνω γραμμὴ δεύτερος ἐξ ἀριστερῶν) ἔχει μέλαιναν ἀλοιφὴν ἐντός, ἔξωθεν δὲ ἐξ κομψὲ κλαδία πεντάφυλλα.

ζ') *Μαγειρικὰ σκεύη* ὑπῆρχον, φαίνεται, ἄφθονα εἰς τὸ μέγαρον. Ἐν πρώτοις παρετηρήθησαν χύτραι ὑψηλαὶ τριποδικαὶ ὡς ἡ εἰκονιζομένη μεγάλη κυλινδρικοῦ σχήματος (ἀρθ. 7690) εἰς τὸ μέσον τῆς ἄνω γραμμῆς τῆς εἰκόνος 19. Εἶναι ἐκ χονδροῦ πηλοῦ ἀναμείκτου μετὰ χονδρῆς ἄμμου. Ἄνω περὶ τὸ χεῖλος ἔχει ἀντὶ ὤτων ἢ λαβῶν δύο ἐπιμήκεις προσφύσεις· σῴζει ἴχνη καπνοῦ εἰς τὴν μίαν πλευράν. Τοιαῦται χύτραι ὑπῆρχον πολλαὶ εἰς τὸ μέγαρον, ὡς μαρτυροῦσι τὰ εὑρεθέντα τεμάχια πολλῶν καὶ μάλιστα οἱ χαρακτηριστικοί των ραβδωτοὶ εἰς ὀξὺ ἀπολήγοντες πόδες κατὰ δεκάδας εὑρεθέντες. Σύνηθες εἰς τὸ μέγαρον ἦτο καὶ τὸ

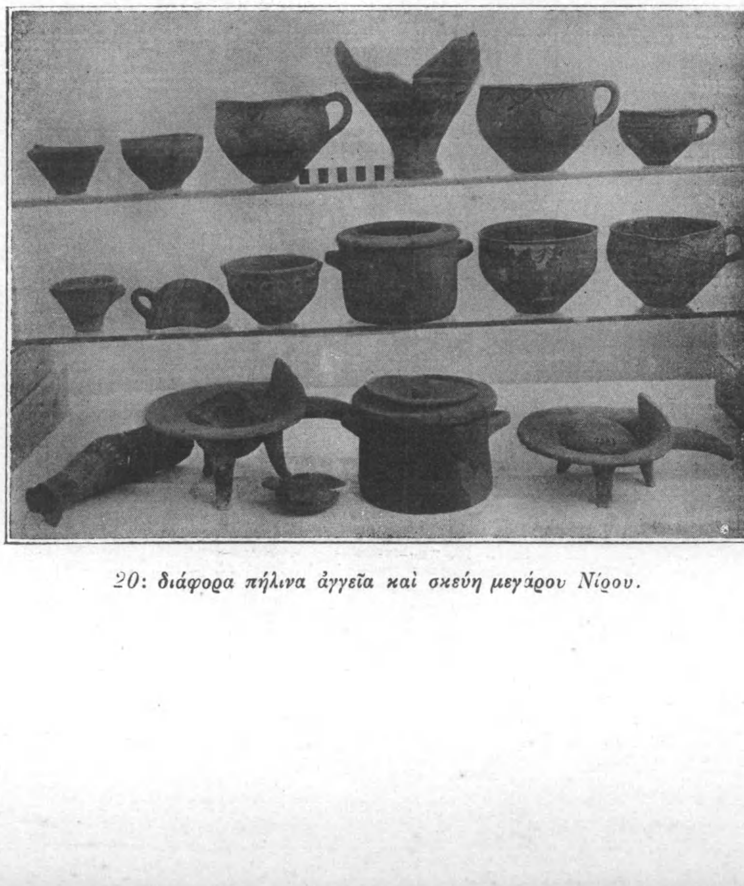

20: διάφορα πήλινα ἀγγεῖα καὶ σκεύη μεγάρου Νίρου.

μικρὸν τριποδικὸν χυτρίδον ὡς ἐν τῇ εἰκ. 19 (ἄνω δεξιά)· οἱ τρεῖς ποδίσκοι του ἀνεπτύσσοντο πρὸς τὰ ἔξω ἵνα πατῇ εὐσταθέστερον καὶ μὴ ἀνατρέπηται εὐκόλως.

Μαγειρικῆς ἐπίσης χρήσεως θὰ ἦσαν καὶ τρία ἄποδα κυλινδρικὰ σκεύη οἷα τὰ ὑπ' ἀριθ. 7577, 7578 (εἰκ. 20 εἰς τὸ μέσον τῆς κάτω καὶ τῆς μεσαίας σειρᾶς). Εἶναι καὶ ταῦτα ἐκ χονδροῦ βαρέος πηλοῦ ἔχουσι δύο ὁριζόντια ὦτα καὶ σχηματίζουσιν ἄνω περιχείλωμα πλατὺ ἐπίπεδον, ἵνα δέχηται πῶμα. Φέρουσιν εἰς τὰ μεταξὺ τῶν ὤτων δύο διαστήματα δύο πλαστικὰ δισκάρια ὡσεὶ κεφαλὰς ἥλων. Πιθανῶς τὸ σκεῦος ἐχρησίμευε πρὸς μεταφορὰν ἔτνους ἢ ἄλλου μαγειρεύματος ἐκ τῆς οἰκίας εἰς τοὺς ἀγρούς, ὅπως σήμερον παρὰ τοῖς χωρικοῖς τῆς Κρήτης τὰ ἐν χρήσει ξύλινα ***πινάκια*** ἢ τὰ πήλινα ***κουνενάρια*** ἢ ***κουνέτα***. Τὸ ὑπ' ἀριθ. 7577 ἔχει ὕψος 0,11 καὶ διάμετρον ἀνοίγματος 0,12. Δύο ἄλλα εἶναι μικρότερα. Ὁμοίας πρακτικῆς χρήσεως θὰ ἦτο καὶ τὸ σκεῦος 7581 (εἰκ. 19 εἰς τὸ ἄνω ἄκρον ἀριστερὰ) ἐκ χονδροῦ πηλοῦ ἄνευ οὐδεμιᾶς διακοσμήσεως ἢ ἀλοιφῆς. Ἔχει σχῆμα κυλινδρικὸν πλατυνόμενον ἄνω ὡς σημερινὴ γάστρα ἀνθέων καὶ δύο μηνοειδεῖς προσφύσεις εἰς τὸ μέσον τῆς γάστρας ἀντὶ ὤτων· ὕψ. 0,15 διάμετρος ἄνω 0,23.

η') ***Λύχνος πήλινος*** εἷς μόνον μικρὸς εὑρέθη εἰς τὸ δωμάτιον 37 (εἰκ. 20 τρίτος εἰς τὴν κάτω σειρὰν ἐξ ἀριστερῶν). Εἶναι ἀνοικτὸς ὅπως καὶ ἄλλοι Μινωϊκοὶ πήλινοι λύχνοι [1], καὶ ἔχει ὡς λαβὴν ῥαβδίον ὁριζόντιον πεπλατυσμένον, σχηματίζει δὲ τὸν μυκτῆρα διὰ τῆς προεκτάσεως τοῦ χείλους εἰς προχοὴν ἀποκρουσθεῖσαν· σῴζει ἴχνη καύσεως· τὸ ὕψος εἶναι 3 ἑκατ. καὶ ἡ διάμετρος 6 ἑκατ.

Γενικῶς περὶ τῶν γραπτῶν ἀγγείων Νίρου παρατηροῦμεν ὅτι ἡ μὲν ἐξωτερικὴ ἐπιφάνεια εἶναι ὁμαλὴ καὶ λεία ἕνεκα τοῦ ἐκ καθαρισμένης καὶ διηθημένης ἀργίλλου γαλακτώματος, δι' οὗ ἠλείφοντο, οὐχὶ ὅμως καὶ ἐστιλβωμένη, ὡς νομίζω, διὰ τριβῆς, πλὴν τοῦ κυλινδρικοῦ ἀγγείου τῆς εἰκόνος 17 καὶ ἑνὸς μονώτου κυάθου (7587, εἰκ. 20 πρῶτος δεξιὰ εἰς τὴν μεσαίαν γραμμήν), καὶ τὸ χρῶμα τῶν διακοσμητικῶν θεμάτων εἶναι στιλπνὸν ἢ ἡμίστιλπνον.

Τὰ ἀνωτέρω περιγραφέντα ἀγγεῖα εἶναι πάντα Ὑστερομινωϊκῆς ἐποχῆς. Ἡ Μεσομινωϊκὴ ἢ Καμαραϊκὴ δὲν φαίνεται ἀντιπροσωπευομένη εἰς τὰ πήλινα τοῦ μεγάρου Νίρου· μόνον ἓν ἢ δύο τεμάχια πολυχρωμικοῦ ῥυθμοῦ εὑρέθησαν εἰς τὰ χώματα. Ἓν τμῆμα μεσομιν. ποτηρίου φαινόμενον εἰς τὴν εἰκόνα 20 (τὸ δεύτερον ἐξ ἀριστερῶν εἰς τὴν μεσαίαν σειρὰν) εὑρέθη εἰς τὸν βόθρον τοῦ δωματίου 37 ὁμοῦ μὲ πολλοὺς κοινοὺς κυάθους, ἴσως δὲ ὁ βόθρος αὐτὸς νὰ εἶναι παλαιοτέρας ἐποχῆς, ἀφ' οὗ ὑπῆρχεν ὑπὸ τὴν πλακόστρωσιν τοῦ δαπέδου καὶ φαίνεται ἀνάρμοστος εἰς τὸ δωμάτιον αὐτὸ τοῦ μεγάρου. Κατωτέρω ὅμως τοῦ μεγάρου εἰς τὴν πρὸς τὴν θάλασσαν σημερινὴν κατωφέρειαν εὑρίσκονται, ὡς εἶπον, ἄφθονα τὰ Μεσομιν. μετὰ τῶν Ὑστερομιν. ὀστράκων, ἰδίως δὲ τὰ χαρακτηριστικὰ μὲ τὸν δισκοειδῆ ποδίσκον μεσομιν. ποτήρια. Ἐν ᾧ ἄρα αἱ ἐκβολάδες αὗται μαρτυροῦσι καὶ μεσομιν. ἐποχὴν τὰ τοῦ μεγάρου πήλινα εἶναι πάντα Ὑστερομινωϊκά. Μίαν μόνον ἐπιφύλαξιν κάμνω ὅσον ἀφορᾷ τοὺς πίθους· εἶναι δηλ. δυνατὸν τινὲς ἐξ αὐτῶν οἱ φέροντες μάλιστα τὴν σκοτεινὴν ἀλοιφὴν ἢ τὰς καταλοιβάδας νὰ φθάνωσιν εἰς τὴν μεσομιν. ἐποχήν· τὸ πρᾶγμα δὲν εἶναι παράδοξον οὐδὲ πρωτοφανὲς διὰ τοὺς μεγάλους πίθους, ὧν ἡ χρῆσις ἕνεκα τῆς ἀντοχῆς δύναται νὰ διαρκέσῃ ἐπὶ αἰῶνας, ὡς γνωρίζομεν καὶ ἐκ τῆς συγχρόνου πείρας, καὶ ὡς παρετηρήθη καὶ εἰς τὰς ἀποθήκας Κνωσοῦ, ὅπου μεταξὺ τῶν πολλῶν Ὑστερομινωϊκῶν εὑρέθησαν καί τινες προφανῶς ἀνήκοντες εἰς τὴν προηγουμένην περίοδον.

Ἐξ ἄλλου οὐδὲν ἀγγεῖον οὐδὲ τεμάχιον ἀνήκει ἀσφαλῶς εἰς τὸ τέλος τῆς Ὑστερομινωϊκῆς τὴν Ὑστερομιν. Γ'. Οὐδὲν δεῖγμα στεγανοστόμου ἀμφορέως (**Bügelkanne**) οὐδὲ ὑψίποδος μυκηναϊκῆς κύλικος (**Champagne Vase**) εὑρέθη εἰς τὴν ἀνασκαφήν, τὰ δύο δηλ. τῶν συχνοτέρων καὶ χαρακτηριστικωτέραν σχημάτων τῆς ἐσχάτης ταύτης περιόδου.

Τὰ πήλινα ἀγγεῖα Νίρου φαίνονται καὶ ἐκ τῶν σχημάτων αὐτῶν καὶ ἐκ τῆς ἐπιμεμελημένης των κατασκευῆς καὶ ἐκ τῆς κατὰ τὸ πλεῖστον λιτῆς

1 Ἴδε τοιούτους ἐκ Παλαικάστρου εἰς **B.S.A. IX** σελ. 327 εἰκ. 27, ἐκ Ζάκρου **B.S.A. VII** σελ. 128 εἰκ. 41 καὶ μάλιστα ἐκ τῆς ἐλλειψοειδοῦς οἰκίας Χαμαιζίου εἰς **ΑΕ 1906** σελ. 149 πίν 10.

μέν ἀλλὰ κατὰ φύσιν διακοσμήσεως ὅτι ἀνήκουσιν εἰς τὴν πρώτην Ὑστερομινωϊκὴν ἐποχήν. Ἐπειδὴ ὅμως ὑπάρχουσι καί τινα ἐν οἷς παρατηρεῖται καὶ προχωρημένη καὶ παρὰ φύσιν σχηματοποίησις εἰς τὴν διακόσμησιν, ὡς ἐσημείωσα εἰς τὴν κατὰ μέρος περιγραφήν, δὲν θεωρῶ ἀπίθανον τινὰ τοὐλάχιστον τῶν ἀγγείων νὰ ἀνήκωσιν καὶ εἰς τὴν Ὑστερομινωϊκὴν Β΄. ἧς ἄλλως ἡ διάκρισις κατ' ἐμὲ δὲν εἶναι τόσον σαφὴς καὶ ἀσφαλής, καὶ μάλιστα καὶ ἀμφισβητεῖται ὑπὸ τινων.

Ἔχω ἀκόμη μίαν παρατήρησιν ἐπὶ τῶν ἀγγείων αὐτῶν· ἐν ᾧ δηλ. ὡς εἶπον, τὰ θεωρῶ ὡς ἀνήκοντα κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὴν Ὑστερομιν. Α΄. ἐποχήν, στεροῦνται αὐτὰ ἑνὸς γνωρίσματος, τὸ ὁποῖον συνήθως οἱ περὶ τῆς Μινωϊκῆς ἀγγειοπλαστικῆς πραγματευθέντες θεωροῦσιν ὡς λίαν ἐνδεικτικὸν τῆς ἐποχῆς ταύτης καὶ ὡς ἔνδειξιν τῆς μεταβάσεως ἀπὸ τῆς Μεσομ. Γ΄ εἰς τὴν Ὑστερομιν. Α΄, λέγω τὸ λευκὸν χρῶμα δι' οὗ δηλοῦνται λεπτομέρειαι διακοσμητικαὶ ἐπὶ τῶν σκοτεινῶν κοσμημάτων τοῦ ἀγγείου. Εἰς οὐδὲν ἐκ τῶν ἀνωτέρω περιγραφέντων ἀγγείων ὑπάρχει τὸ λευκὸν αὐτὸ ἐπίχρισμα. Μόνον εἰς δύο τμήματα ἀγγείων τὰ ἐν τῇ εἰκόνι 20 (τὸ κάτω ἥμισυ οἰνοχόης ἢ πρόχου εἰς τὸ μέσον τῆς πρώτης γραμμῆς, καὶ τὸ πρῶτον τῆς κάτω ἐξ ἀριστερῶν) παρετήρησα τὸ γνώρισμα τοῦτο. Τὸ πρῶτον εὑρέθη εἰς τὰ χώματα τῆς ἀνασκαφῆς καὶ ἔχει λευκὴν ζώνην ἐπὶ ἄλλης πλατυτέρας καστανόχρου, τὸ δεύτερον εἶναι μακρὸς λαιμὸς ἀγγείου ἀγνώστου σχήματος (ἐκ πρώτης ὄψεως θὰ τὸ ἐνόμιζέ τις ρυτόν, ἀλλὰ δὲν εἶναι) εὑρεθεὶς ἔξω τοῦ μεγάρου κατὰ τὴν χάραξιν τῆς ἁμαξιτοῦ ὁδοῦ πρὸ τῆς ἀνασκαφῆς· εἰς τοῦτο σῴζονται ζῶναι ἐκ λευκῶν δισκαρίων ἐπὶ τῶν καστανόχρων πλατειῶν ταινιῶν.

Ἀλλ' ὡς παρετήρησα καὶ εἰς τὰ ἀγγεῖα ἄλλων ἀνασκαφῶν καὶ τώρᾳ εἰς τὰ τοῦ Νίρου, εἶναι μὲν τὸ γνώρισμα αὐτὸ τοῦ λευκοῦ χρώματος ἐνδεικτικὸν τῆς ἐποχῆς, ἀλλὰ δὲν εὑρίσκεται εἰς τὰ πλεῖστα ἢ μὴ τεθὲν διόλου ἢ ἐξαλειφθὲν ἄνευ ἴχνους, καὶ διὰ τοῦτο ἡ ἔλλειψις αὐτοῦ εἰς τὰ ἀγγεῖα δὲν σημαίνει καὶ ὅτι δὲν ἀνήκουσιν εἰς τὴν ἀνωτέρω ἐποχὴν τὰ ἀγγεῖα, ὅταν ἄλλοι λόγοι συνηγορῶσι περὶ τούτου.

Σημειῶ ἀκόμη γενικῶς ὅτι τὰ πήλινα ἀγγεῖα Νίρου ἔχουσι μεγίστην ὁμοιότητα καὶ κατὰ τὸν τὸν πηλὸν καὶ τὰ σχήματα καὶ τὰ διακοσμητικὰ θέματα πρὸς τὰ ἀγγεῖα Τυλίσου [1], ὥστε ἄγεταί τις νὰ ὑποθέσῃ ὅτι προέρχονται πολλὰ καὶ τῶν δύο μερῶν ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἐργαστηρίου καὶ ἴσως καὶ τῶν αὐτῶν τεχνιτῶν, ἐν ᾧ τοιαύτη ὁμοιότης δὲν παρατηρεῖται πρὸς τὰ τῆς Κνωσοῦ. Τὸ πρᾶγμα φαίνεται παράξενον, ἂν λάβῃ τις ὑπ' ὄψιν ὅτι μεταξὺ Νίρου καὶ Τυλίσου παρεμβάλλεται εἰς τὸ μέσον ἡ Κνωσὸς ἡ μεγάλη καὶ ἰσχυρὰ πρωτεύουσα τοῦ Μινωϊκοῦ πολιτισμοῦ, ἥτις θὰ ἦτο φυσικὸν νὰ ἑλκύῃ πρὸς μίμησιν τοὺς μικροτέρους ἐκείνους συνοικισμούς. Ἀλλ' ἂς ἐνθυμώμεθα ὅτι καὶ τὰ κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς εὑρεθέντα εἶναι ἐλάχιστον μόριον τῶν ποτὲ ὑπαρχόντων, ὥστε καὶ ἡ φαινομένη αὕτη εἰς ἡμᾶς ἀνωμαλία δυνατὸν νὰ εἶναι μᾶλλον ἀποτέλεσμα τύχης καὶ συμπτώσεως.

Ἄξιον σημειώσεως εἶναι καὶ ὅτι οὔτε ἐνεπίγραφος πινακὶς ἢ σφράγισμα οὔτε ἄλλο σημεῖον γραφῆς εὑρέθη κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ μεγάρου οὐδὲ πλησίον αὐτοῦ. Τελευταῖον μόνον κατόπιν τῶν ἐφετινῶν ραγδαίων βροχῶν παρετηρήσαμεν εἰς τμῆμα πωρίνου ξεστοῦ λίθου μετακτισμένον εἰς τὸν ὑποτυπώδη τοῖχον τῆς αὐλῆς 1α (ἰδ. σχέδιον) βαθέως λαξευμένον τὸ γνωστὸν γράμμα τῆς γραμμικῆς Κρητικῆς γραφῆς τὸ ὁμοιάζον πρὸς τρίαιναν ἢ τὸ κεφαλαῖον Ψ. Αὐτὸ εἶναι τὸ μόνον σημεῖον γραφῆς εἰς τὸ μέγαρον καὶ δὴ ἀνῆκον, ὡς γνωρίζομεν διὰ τὰ μεγάλα αὐτὰ καὶ βαθέως λαξευμένα σύμβολα εἰς ἐποχὴν Μεσομινωϊκήν. Ἔχομεν ἄρα διὰ τῆς εὑρέσεως τούτου δύο σημαντικὰς ἐνδείξεις, ἤτοι πρῶτον ὅτι δὲν ἦτο ἄγνωστος ἡ γραφὴ καὶ ἐδῶ, καὶ δεύτερον ὅτι καὶ ἀρχαιότερον τοῦ ἀνακαλυφθέντος μεγάρου οἰκοδόμημα θὰ ὑπῆρχεν εἰς τὴν θέσιν ταύτην, ἐξ οὗ ληφθὲν μετεκτίσθη τὸ τεμάχιον αὐτὸ τοῦ λίθου μὲ τὸ γράμμα.

ΙΙΙ Ὁ συνοικισμός.

Τὸ ἀνωτέρω περιγραφὲν μέγαρον θὰ ἦτο βεβαίως ἡ κατοικία τοῦ ἄρχοντος συνοικισμοῦ, οὗ φαίνονται πλησίον ἀρκετὰ ἴχνη. Κατωτέρω τοῦ μεγάρου μέχρι τῆς θαλάσσης φαίνονται ἀραιῶς

1 Ἰωσ. Χατζιδάκι, Τύλισος Μινωϊκὴ ἐν **ΑΕ 1912** σελ. **202** ἑξ. καὶ εἰκόνες **7—14**.

27 6 23

τοιχίσκοι καὶ λίθοι ἐκ διαλυθέντων ἀρχαίων τοίχων, παρ' αὐτοὺς δὲ ἄφθονα Μεσομινωϊκὰ καὶ Ὑστερομινωϊκὰ ὄστρακα. Εἰς τὴν ἀκτὴν ὑπάρχουσι μεγάλοι τιτανικοὶ ὀγκόλιθοι ἄλλοθεν κομισθέντες ποτὲ σχηματίζοντες πιθανῶς τότε μῶλον ἢ κυματοθραύστην συμπληροῦντα τὴν ἀσφάλειαν καὶ τὴν χρησιμοποίησιν τοῦ μικροῦ φυσικοῦ ὅρμου εἰς τὰ πλοιάρια τοῦ συνοικισμοῦ. Ἓν τεμάχιον τοιούτου κρηπιδώματος ἢ ἀναλήμματος σῴζεται ἀκόμη (εἰκ. 1).

Ἀμέσως περαιτέρω πρὸς ἀνατολὰς τοῦ ὅρμου καὶ τοῦ μεγάρου, ὅπου σήμερον οἱ κάτοικοι τῶν χωρίων Βάθειας καὶ Ἀνωπόλεως καλλιεργοῦσιν ἀγροὺς καὶ λαχανοκήπους, παρουσιάζονται συχνὰ ἢ φαίνονται καὶ εἰς τὴν ἐπιφάνειαν λείψανα τοῦ συνοικισμοῦ, τοῖχοι καὶ ὄστρακα Μινωϊκά, ὅπου μάλιστα ἔτυχε νὰ σκάψωσι βαθύτερον διὰ τὴν ἀνόρυξιν φρεάτων ἢ θεμελίων πρὸς οἰκοδομίαν. Θεωρῶ ἄρα βέβαιον ὅτι ὁ Μινωϊκὸς συνοικισμός, εἰς ὃν ἀνῆκε καὶ τὸ μέγαρον Νίρου, ἐξετείνετο εἰς τὸ πεδινὸν τοῦτο ἁλίπεδον, τὸ ὁποῖον σήμερον καλεῖται Βαθειανὸς κάμπος, καὶ δὴ ἀπὸ τῆς σημερινῆς ἁμαξιτοῦ μέχρι τῆς θαλάσσης.

Ἐν Ἡρακλείῳ κατὰ μῆνα φεβρουάριον 1922

Στέφανος Ἀ. Ξανθουδίδης.

Περίκλειον ᾠδεῖον
(1922)

ὑπὸ

Παναγιώτου Καστριώτου.

Ἐφέτος δὲν ἐσκόπουν νὰ ἐξακολουθήσω τὰς ἐν τῷ ᾠδείῳ τοῦ Περικλέους ἀνασκαφὰς ἡμῶν, ἃς ἀπὸ ὀκταετίας ἐκεῖ δαπάναις τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ἐνεργοῦμεν πρὸς πλήρη ἀποκάλυψιν τοῦ οἰκοδομήματος, καθότι ὁλόκληρον τὸν χῶρον, ὃν κατελάμβανον αἱ ὑπὸ τῆς Ἑταιρείας ἐξαγορασθεῖσαι τρεῖς μικραὶ οἰκίαι, ἀνεσκάψαμεν ἤδη μέχρι τοῦ βραχώδους ἐδάφους, ὥστε δὲν ὑπῆρχε δι' ἐφέτος ἡ ἐλάχιστος χῶρος πρὸς περαιτέρω ἐργασίαν.

Οὕτω ἐν ἀρχῇ ἐξεκαθαρίσαμεν ὁλόκληρον τὸν χῶρον τοῦ ἤδη ἀποκαλυφθέντος οἰκοδομήματος τοῦ ᾠδείου ἀπὸ τῶν θάμνων καὶ τῆς ἐπιχώσεως, ὅστις συνεπείᾳ τῶν ὀμβρίων ὑδάτων καὶ τῶν ἀπὸ τῶν κλιτύων τῆς Ἀκροπόλεως κατελθόντων χωμάτων καὶ λίθων εἶχεν ἐκ νέου καλυφθῇ. Τὰ δὲ εἰς φῶς ἐλθόντα βάθρα τῶν ἐσωτερικῶν κιόνων, ἐφ' ὧν ἐστηρίζετο ἡ στέγη τοῦ οἰκοδομήματος, οὐδόλως διεκρίνοντο.

Ἐν τῷ ἀνασκαφέντι χώρῳ τῷ ὑπὸ τὴν ΒΑ κλιτὺν τοῦ βράχου τῆς Ἀκροπόλεως κειμένῳ **(εἰκ. 1)** ἀπεκαλύψαμεν μέχρι σήμερον τὸ ἥμισυ ὀρθογωνίου κτιρίου, ὅπερ ἦν πελωρία αἴθουσα, καὶ οὐχὶ Στοά, ὡς ἐνομίζετο, μετὰ τμήματος τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς συνεχόμενον πρὸς τὴν ΒΑ γωνίαν· πρὸς δὲ τούτῳ καὶ ὁλόκληρον σχεδὸν τὴν βόρειον πλευρὰν εἰς μῆκος ἄνω τῶν 73 μέτρων **(εἰκ. 2)** ὑπολείπεται δὲ μικρὸν ἔτι τμῆμα μέχρι τοῦ τέρματος ὅπερ δὲν κατωρθώσαμεν νὰ ἀποκαλύψωμεν ἕνεκα τῆς μεγάλης ἐκεῖ ἐπιχώσεως τοῦ ἐδάφους ὑπερβαινούσης τὰ 7 μέτρα καὶ ἧς ἡ ἐκσκαφὴ ἀνεβλήθη εἰς εὐθετώτερον χρόνον ὡς ἔργου μακροῦ καὶ δαπάνης μεγάλης· πάντως ὅμως τὸ ὅλον μῆκος τῆς βορείου ταύτης πλευρᾶς τοῦ κτιρίου δὲν δύναται νὰ ὑπερβαίνῃ τὰ 82 μ., ὅσον δηλαδὴ ἀπέχει ἡ ΒΑ γωνία τοῦ ᾠδείου ἀπὸ τοῦ ἀνατολικοῦ ἀναλήμματος τοῦ θεάτρου τοῦ Διονύσου (εἰκ. 2).

Ἐπίσης ἀπεκαλύψαμεν καὶ τὴν **ἀνατολικὴν πλευρὰν** τοῦ κτιρίου, ἧς σῴζονται τὰ θεμέλια.

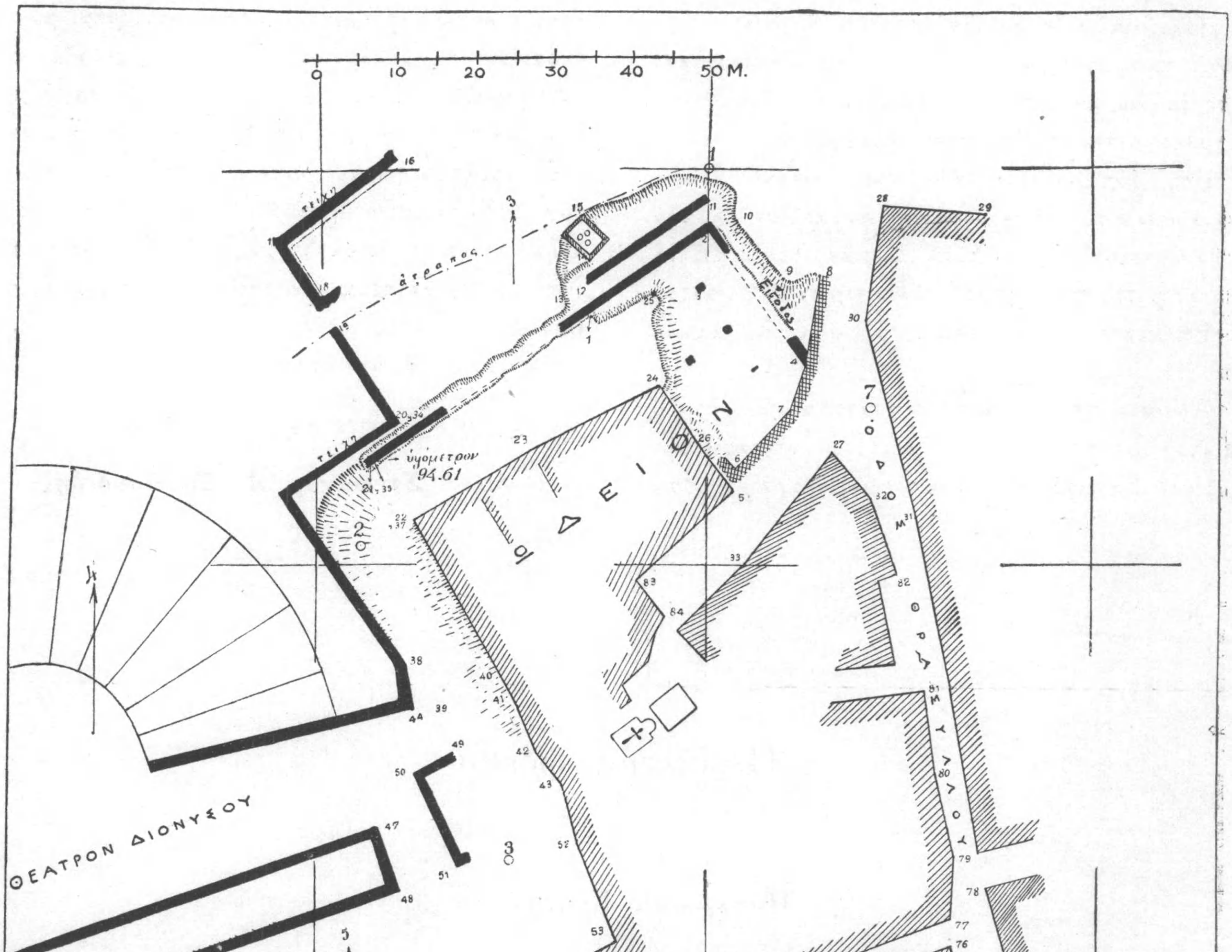

1: ᾠδεῖον μετὰ τῶν πέριξ (ἰχνογραφιο).

Εἰς ἀπόστασιν δὲ 30 περίπου μέτρων ἀπὸ τοῦ ὀρθοστάτου τοῦ ἕως τῆς ΒΑ γωνίας κειμένου εὕρομεν τὴν *εἴσοδον* τούτου ***(εἰκ. 2)*** δι᾽ ἧς εἰσήρχετό τις εἰς τὸ ᾠδεῖον. Ταύτης σῴζονται τὰ θεμέλια μόνον ἐκ κροκαλοπαγῶν δόμων ὀρθογωνίου σχήματος, τῆς περαιτέρω ἐργασίας ἀνακοπείσης ἐκ τῆς ὑπάρξεως ἐκεῖ οἰκίσκων καὶ τοῦ διερχομένου τὴν σήμερον δρόμου.

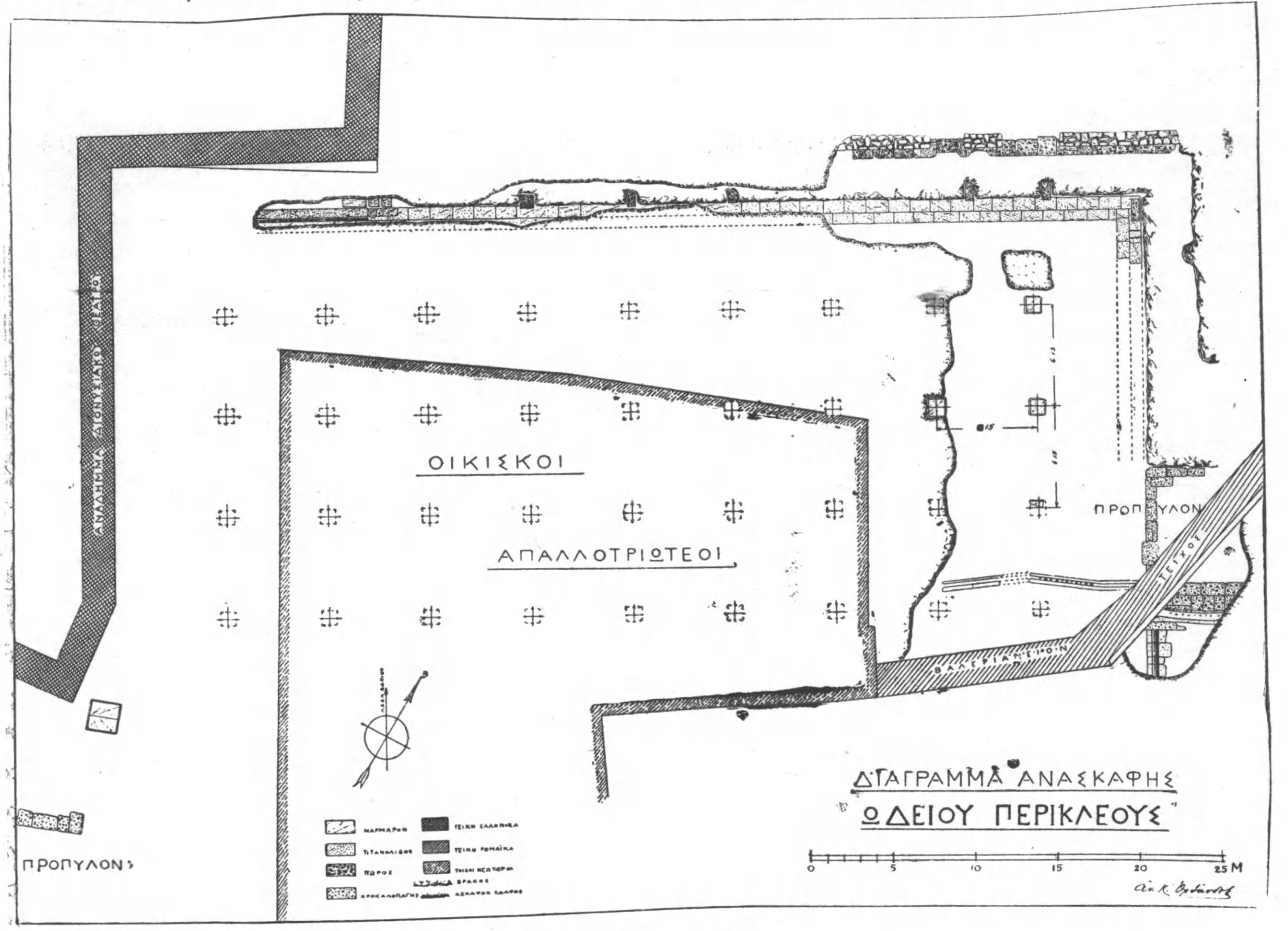

2 : *ᾠδεῖον (ἰχνογραφία).*

Οὕτω ἐλλείψει ἐλευθέρου χώρου περιωρίσθημεν κατὰ τὸ παρὸν ἔτος εἰς μικρὰν περαιτέρω ἀποκάλυψιν τῆς βορείου πλευρᾶς τοῦ κτιρίου ***(εἰκ 3)***. Ὁ τοῖχος τῆς πλευρᾶς ταύτης σῴζεται ἑνιαχοῦ εἰς ὕψος 3 μέτρων, καὶ ἀποτελεῖται ἐκ σκληροῦ πωρολίθου παραμεμειγμένου μετὰ κρυσταλλικοῦ ἀσβεστολίθου, ἄνωθεν τοῦ ὁποίου διήρχετο τὸ διάζωμα, ἢ ὁ λεγόμενος *περίπατος*, καὶ ὄπισθεν τοῦ ὁποίου ἦσαν αἱ σειραὶ τῶν ἑδωλίων, ὡς ἐν τῷ ἐν Πριήνῃ τῆς Μ. Ἀσίας ἐκκλησιαστηρίῳ (πρβ. *Wiegand † Schrader* Priene· τὴν πληροφορίαν ταύτην ὀφείλω εἰς τὸν ὑποδιευθυντὴν τοῦ Γερμανικοῦ Ἀρχαιολ. Ἰνστιτούτου καθηγητὴν **Knackfuss**).

Ὁ τοῖχος οὗτος εἶναι κατὰ τὸν ἰσοδομικὸν τρόπον ἐκτισμένος καὶ κεκοσμημένος δι᾽ ἐπενδύσεως ἔσωθεν διὰ πλακῶν ἐκ λευκοῦ μαρμάρου, αἵτινες σῴζονται ἐν ἀρίστῃ διατηρήσει πλὴν τινων αἵτινες ἐθραύσθησαν βαναύσως ἐν μεταγενεστέροις χρόνοις πρὸς ἐξαγωγὴν τῶν ἐκ μολύβδου συνδέσμων.

Ὁ βόρειος οὗτος τοῖχος φέρει ὄπισθεν ἕτερον τοῖχον ἀναλημματικὸν ἐκ μεγάλων κροκαλοπαγῶν λίθων, κατ᾽ ἀποστάσεις δὲ μικρὰς φέρει ἐνισχυτικὰς ἀντηρίδας εἰσχωρούσας εἰς τὸ σῶμα τοῦ βράχου κατὰ 1 μέτρον, ἐχούσας δὲ πάχος ποικίλον ἀπὸ 50—70 ἑκατοστά.

Κατὰ μῆκος τοῦ τοίχου τούτου σῴζονται εἰς ἴσας ἀποστάσεις ὀρθοστάται· τούτων εἷς μόνον ἐσώθη κατὰ χώραν, ὁ τῆς ΒΑ γωνίας ἔχον μῆκος 1,33 ὕψος 0,97 καὶ πάχος 0,44, ἐφ᾽ ὧν ἐστηρίζοντο, κατὰ Πλούταρχον, οἱ διαθέοντες τὸ οἰκοδόμημα κίονες, οἵτινες ἦσαν λίθινοι καθὼς καὶ τὰ

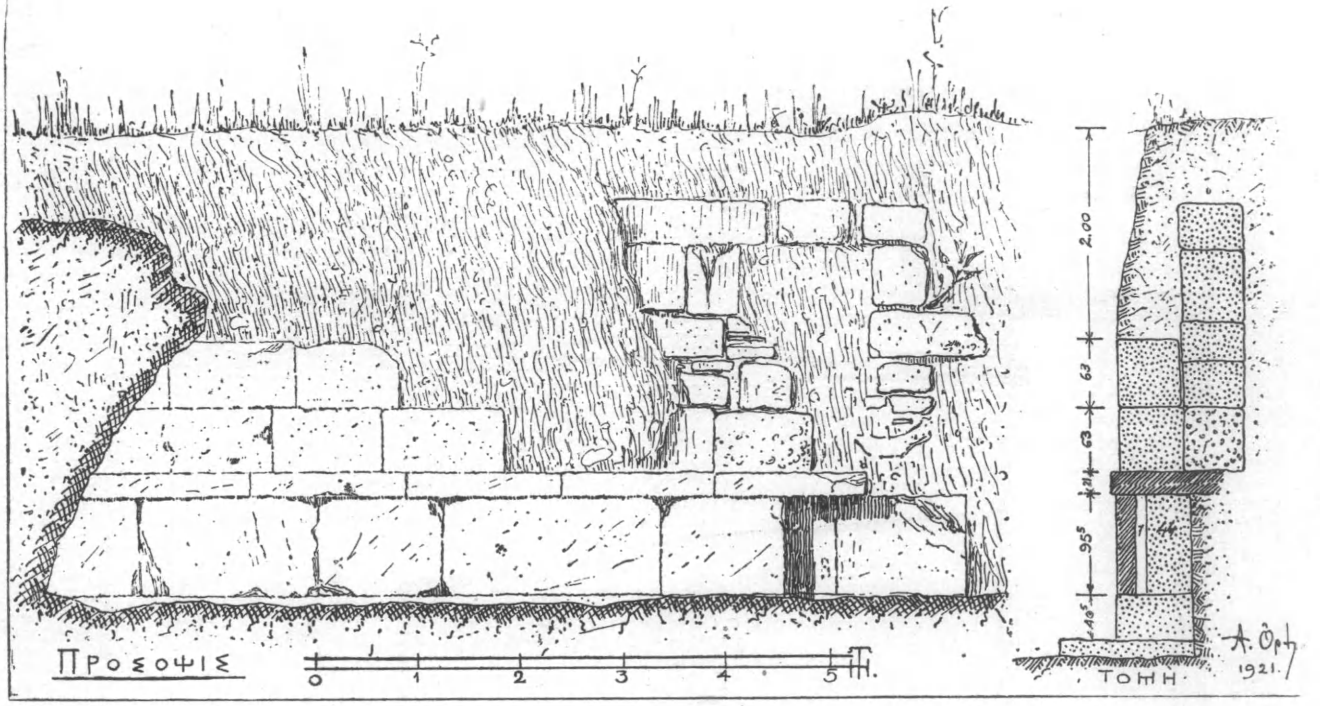

3: *ᾠδείου βόρειος τοῖχος (ὀρθογραφία καὶ τομή).*

ἑδώλια, ὧν εὕρομεν τοιαῦτα περὶ τὰ δεκαπέντε (τὰ πλεῖστα ἐλλιπῆ) φέροντα ἐπὶ τοῦ προσθίου μέρους ἀναγλύπτους γλαῦκας. Καὶ κατὰ τὸ ΜΔ μέρος τοῦ κάτω κήπου τοῦ Ζαππείου ἐκεῖ ἔνθα πρό τινων ἐτῶν ἀπεκαλύφθησαν βαλανεῖα ῥωμαϊκῶν χρόνων μετὰ ψηφιδωτοῦ ἐδάφους, εὕρομεν πέντε μαρμαρίνους θρόνους καλῶς διατετηρημένους φέροντας ἐπὶ τοῦ προσθίου μέρους ἀναγλύπτους γλαῦκας. Καὶ οἱ θρόνοι οὗτοι ἀσφαλῶς προέρχονται ἐκ τοῦ Ὠδείου τοῦ Περικλέους μεταφερθέντες ἐκεῖ μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Ὠδείου καὶ χρησιμοποιηθέντες ἐν τῷ ἐκεῖ Βαλανείῳ. Ὡσαύτως ἕτερος ὅμοιος θρόνος κεῖται νῦν ἐν τῇ εἰσόδῳ τοῦ περιβόλου τῆς Ρωσσικῆς ἐκκλησίας ἐν τῇ ὁδῷ Φιλελλήνων — πρβ *Risom* ἐν Mélanges Holleaux p. 257 pl. XIII.

Οἱ ὑπὸ τοῦ K. Bötticher ἀναφερόμενοι μαρμάρινοι θρόνοι ἐν Philologus III Suppl. Bd σ. 388, οὓς εἶδεν ἐν τῇ νοτίῳ στοᾷ τοῦ Θησείου κειμένους, δὲν δύνανται νὰ ταυτισθῶσι μὲ τοὺς ἐν τῷ κήπῳ τοῦ Ζαππείου νῦν εὑρισκομένους τοιούτους, καθότι οἱ τοῦ Θησείου θρόνοι, ὡς λέγει ὁ Bötticher δὲν ἔφερον τὰς ἐπὶ τῆς προσόψεως ἀναγλύπτους γλαῦκας.

Τίς οἶδε δὲ πότε καὶ ποῦ μετηνέχθησαν ἔκτοτε οὗτοι ἐκ τοῦ Θησείου. Πολλαχοῦ ὅμως ὑπάρχουσι διεσπαρμένοι εἰς διαφόρους οἰκίας τῶν Ἀθηνῶν τοιοῦτοι θρόνοι.

Ὁ Bötticher τοὺς τοῦ Θησείου θρόνους, οὓς αὐτὸς εἶδε ἐν ἔτει 1863 θεωρεῖ, ὡς καὶ ἐκ τοῦ ἡμικυκλικοῦ σχήματος αὐτῶν δηλοῦται σαφέστατα, ὅτι ἀνῆκον εἰς θεατροειδὲς οἰκοδόμημα καὶ πιθανὸν κατὰ τῆς γνώμην αὐτοῦ νὰ προέρχωνται ἐκ τῆς προεδρίας τοῦ Διονυσιακοῦ θεάτρου, ὡς ἕδραι τῶν θεσμοθετῶν (πρβ *W. Vischer* σ. 21). Ἦσαν δὲ οὗτοι μονόλιθοι ἐξ ἑνὸς κολοσσιαίου τεμαχίου κατεσκευασμένοι.

Κατ' ἀκολουθίαν οὐδεμίαν σχέσιν δύνανται νὰ ἔχωσιν, ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω, μὲ τοὺς ἐν τῷ κήπῳ τοῦ Ζαππείου νῦν εὑρισκομένους.

Ὁ τοῖχος τῆς βορείου πλευρᾶς τοῦ κτιρίου ὡς εἴπομεν, ἐξικνεῖται μέχρι τῆς ΒΑ γωνίας τοῦ ἀναλήμματος τοῦ θεάτρου τοῦ Διονύσου (εἰκ. 2) εἰς ὃ καὶ εἰσχωρεῖ μάλιστα ἐν αὐτῷ ἐκεῖ ἔνθα τερματίζεται ἡ πλευρὰ αὕτη. Οὕτω χάριν αὐτοῦ ἐθυσιάσθη κατὰ τὸ ΝΑ ἄκρον τούτου σπουδαῖον μέρος τοῦ Διονυσιακοῦ θεάτρου (τὸ ἄνω ἥμισυ τριῶν ἐκ τῶν κερκίδων αὐτοῦ) ὑπὸ τοῦ πρώτου, ὡς σχεδιάσαντος ἀμφότερα τὰ οἰκοδομήματα Περικλέους (*Dörpfeld—Reisch* Das griech. Theater pl. I, Lykurgischer Bau) ὧν τὸ δεύτερον, φαίνεται

νῦν, ὅτι ἀπεπεράτωσε μόνον ὁ ῥήτωρ Λυκοῦργος, οὐχὶ ὅτι ἀρχικῶς ἐσχεδίασεν, ὡς ἐνομίζετο.

Αὐτὴ καὶ μόνη ἡ μέχρι τοῦδε ἐντελῶς ἀκατανόητος καὶ διαφοροτρόπως ἑρμηνευομένη ἐντομὴ αὕτη τοῦ Ὠδείου ἐπὶ τοῦ Διονυσιακοῦ θεάτρου (**εἰκ. 4**) δεικνύει ὁποίαν ὑπερτέραν σπουδαιότητα

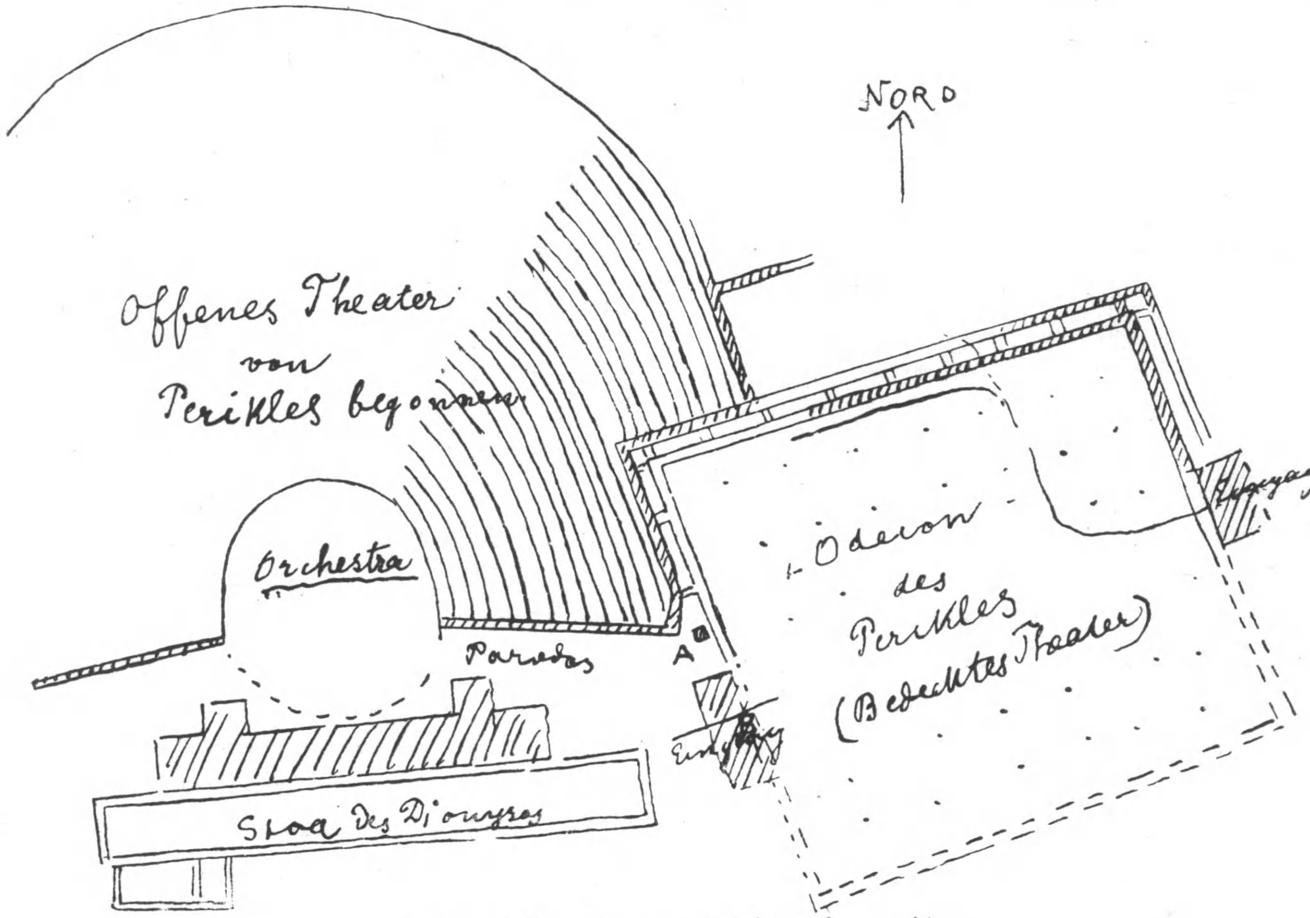

4: ᾠδεῖον μετὰ τοῦ Διονυσιακοῦ θεάτρου (ἰχνογραφία).

ἀπέδιδεν ὁ Περικλῆς εἰς τὸ Ὠδεῖον αὐτοῦ διὰ τὴν πνευματικὴν ἐκπαίδευσιν τῶν Ἀθηναίων, διότι τοῦ Περικλέους δὲν ἦτο μόνον ἰδεῶδες τὸ πολιτικὸν μεγαλεῖον τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ἡ φροντὶς πρὸς καλλωπισμὸν τῆς πόλεως διὰ μεγάλων οἰκοδομημάτων καὶ πολυτέχνων ἔργων, ἐξ ὧν δόξα ἀΐδιος εἰς αὐτὴν περιήπτετο, τοῦτο ἀποτελεῖ τὸν σπουδαιότατον χαρακτῆρα τῆς μεγαλοπράγμονος πολιτικῆς τοῦ ἀνδρός.

Βορειοδυτικῶς τοῦ οἰκοδομήματος ἐξηρευνήσαμεν διὰ δοκιμαστικῶν τάφρων τὸ ἐγγὺς ἐκεῖ πρὸ ἐτῶν ἀποκαλυφθὲν μέγα κρηπίδωμα, οὗ τὸ ἔδαφος πάντως θὰ εἶχεν ἐπὶ ὑψηλοτέρου ἐδάφους, συνεχίζοντος τὸν βράχον τῆς Ἀκροπόλεως· διὰ τῆς ανασκαφῆς ἡμῶν ἐνταῦθα ἐλπίζομεν νὰ συναντήσωμεν ἐκεῖ ποῦ τὸ σκέλος τῆς ἑτέρας πλευρᾶς τοῦ Ὠδείου ἀλλ' οὐδὲν δυστυχῶς τούτου μέχρι τοῦδε εὕρομεν.

Τὸ κρηπίδωμα τοῦτο καίτοι εἶχε πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἀποκαλυφθῆ, ὅτε ἀνεσκάπτετο τὸ θέατρον τοῦ Διονύσου, οὐδεὶς ὅμως μέχρι τοῦδε ἀνεγνώρισε τοῦτο ὅτι ἦν τὸ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων ἀναφερόμενον, τὸ καὶ ἀκριβῶς ἀπέναντι τῆς σκηνῆς τοῦ θεάτρου κείμενον **πρόπυλον** (εἰκ. 1) ὅπερ συνεκοινώνει μετὰ τοῦ ᾠδείου (πρβ. Ἀνδοκίδην περὶ μυστηρίων κ. 38). Καὶ ὁ **Dörpfeld** θεωρεῖ τὸ πρόπυλον τοῦτο ὡς εἴσοδον (**Eingang**) εἰς τὸ ᾠδεῖον.

Τὸ χωρίον ἔχει ὧδε:

«***Ἐπεὶ δὲ παρὰ τὸ προπύλαιον τὸ Διονύσου ἦν, ὁρᾶν ἀνθρώπους πολλοὺς ἀπὸ τοῦ ᾠδείου καταβαίνοντας εἰς τὴν ὀρχήστραν***».

Τὸ πρόπυλον τοῦτο ἀποκαλύψαντες τελείως καὶ οὗ σώζεται νῦν μόνον τὸ κρηπίδωμα ἔχει μῆκος 11 μετρ. πλάτ. 4,50 καὶ ὕψος 2,20 ἀποτελεῖται

ἐκ τεσσάρων δόμων κροκαλοπαγῶν. Ἐκαλύπτετο δὲ ὡς ἐβεβαιώθημεν, διὰ μαρμαρίνων πλακῶν, ὧν οὐδεμία τούτων σῴζεται νῦν κατὰ χώραν, διότι πᾶσαι ἀφηρέθησαν. Αἱ ἐπενεχθεῖσαι καταστροφαὶ ἄγνωστον πότε ἀκριβῶς ἐγένοντο. Τούτων εὕρομεν τινὰς ἐκεῖ πλησίον, τῶν λοιπῶν μεταποιηθεισῶν εἰς ἄσβεστον, ἢ καὶ χρησιμοποιηθεισῶν εἰς ἄλλα οἰκοδομήματα.

Τὴν αὐτὴν μεγάλην πανωλεθρίαν καὶ ἐρήμωσιν ὑπέστη καὶ τὸ πρόπυλον τοῦτο, διότι καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ κρηπιδώματος ἀφηρέθησαν πολλοὶ λίθοι ἰδίως ἐκ τοῦ κέντρου τῶν ἄνω δόμων.

Εἰς τὰ ἄνω στρώματα τοῦ προπύλου τούτου εὕρομεν κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν ἡμῶν θεμέλια πενιχρῶν οἰκίσκων ἐκ μεγάλων εἰργασμένων λίθων κροκαλοπαγῶν ἐξ αὐτοῦ τοῦ ᾠδείου καὶ τοῦ ἐγγὺς ἀναλημματικοῦ τοίχου τοῦ Διονύσου εἰλημμένων. Ἐν δὲ τοῖς ὑπογείοις τῶν οἰκιῶν τούτων εὕρομεν τρεῖς εὐμεγέθεις πίθους ἐν τῇ γῇ κεχωσμένους χρησιμεύοντας διὰ τὰς οἰκιακὰς ἀνάγκας, ἤτοι εἰς ἐναπόθεσιν δημητριακῶν καρπῶν, τινὲς ἐπικεχρισμένοι ἔσωθεν δι' ἀμμοκονίας ἐχρησίμευον εἰς ἐναπόθεσιν ὑγρῶν, ὕδατος, οἴνου ἢ ἐλαίου. Ὡσαύτως εὕρομεν ὀχετοὺς καὶ ἑστιῶν ἴχνη. Τοῦτο ἐγένετο κατάδηλον οὐχὶ τὸ πρῶτον νῦν διὰ τῶν ἀνασκαφῶν ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τοὺς εὐθὺς μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος χρόνους ἀπεκαλύφθησαν ὑπὸ τὰ χώματα ἐνταῦθα τειχίσματα καὶ ὀχετοὶ καὶ πίθοι καὶ ἑστιῶν ἴχνη (ὅρ. Πιττάκη σημείωσιν ἐν ΑΕ 1852 φυλ. 31).

Παρὰ τὸ *πρόπυλον* τοῦτο ἀνέσκαψε τελευταίως καὶ ὁ ἡμέτερος συνάδελφος κ. Α. Φιλαδελφεὺς ἐξερευνῶν πρὸς ἀνεύρεσιν τῆς περιωνύμου ὁδοῦ Τριπόδων, ἣν περιέγραψέ ποτε ὁ Ἡλιόδωρος (περὶ τῶν Ἀθήνησι Τριπόδων) καὶ εἶτα δι' ὀλίγων ὁ Παυσανίας. Ἡ ὁδὸς αὕτη ἔχουσα ἀφετηρίαν μὲν τὸ πρυτανεῖον, τέρμα δὲ τὸ Διονυσιακὸν θέατρον ἠκολούθει τὴν κατεύθυνσιν τοῦ Λυσικρατείου μνημείου, εἶτα δὲ ἐποιεῖτο μέγαν τοξοειδῆ ἑλιγμὸν καὶ εἶτα ἀνήρχετο πρὸς τὴν εἴσοδον τοῦ ἱεροῦ περιβόλου τοῦ Διονυσιακοῦ θεάτρου ἔνθα καὶ κατέληγεν. Ὁ Παυσανίας ἐρχόμενος ἐκ τῆς ὁδοῦ Τριπόδων ἐπεσκέπτετο πρῶτον τὸν ἱερὸν τοῦ Διονύσου περίβολον, εἶτα δὲ τὸ ᾠδεῖον τοῦ Περικλέους καὶ τέλος εἰσέρχεται εἰς τὸ θέατρον (πρβ καὶ Φιλαδελφέα ἐν ΑΕ 1921 σελ. 8 καὶ ἑφεξῆς).

Ὅμοια εὐτελοῦς κατασκευῆς οἰκήματα εὕρομεν καὶ ἐπὶ τοῦ χώρου τοῦ ᾠδείου, (πρβ ΑΕ 1918 σ. 109) τὰ δὲ θεμέλια τῶν οἰκιῶν τούτων δὲν φθάνουσι μέχρι τοῦ στερεοῦ ἐδάφους, ἀλλ' ἐξικνοῦνται μόλις βάθους 3 μέτρων, ἐν ᾧ τὸ στερεὸν ἔδαφος ἔνθα τὰ θεμέλια τοῦ Ὠδείου φθάνει ἐνιαχοῦ εἰς βάθος 7 μέτρων. Αἱ οἰκίαι αὗται ὡς εἰκάζομεν, θὰ ἀνηγέρθησαν πᾶσαι μετὰ τὴν ἅλωσιν τῶν Ἀθηνῶν (1455), ὡς ἐξηκριβώθη δὲ ὁλόκληρος ὁ πρὸς μεσημβρίαν καὶ ἀνατολὰς τῆς Ἀκροπόλεως χῶρος ἐκ φόβου τῆς λυμαινομένης τότε πειρατείας εἶχε συνωκισθῆ κατὰ τοὺς ἐπὶ τουρκοκρατίας χρόνους, ἕνεκεν τοῦ ὀχυροῦ τῆς θέσεως χρησιμευούσης καὶ ὡς σκοπιᾶς· διότι ἐντεῦθεν ἡ θάλασσα τοῦ Φαλήρου ἦν σύνοπτος, ἠδύνατο δὲ ἀπὸ τῆς θέσεως ταύτης νὰ κατοπτεύωσι τὰς ἐκεῖθεν ἐπιδρομὰς τῶν Ἀλβανῶν Πειρατῶν, «*Φουστῶν*» οἵτινες, ὡς γνωστόν, πολλάκις ἐλεηλάτησαν τὴν Ἀττικὴν χώραν. Ἡ δὲ ὕπερθεν αὐτῶν κειμένη Ἀκρόπολις ἐχρησίμευεν ἐν καιρῷ κινδύνου ὡς ἀσφαλὲς καταφύγιον.

Πρὸς περαιτέρω ἐξακολούθησιν τῆς ἀνασκαφῆς καὶ ἀποκάλυψιν τοῦ χώρου τοῦ κατέχοντος τὸ ὑπόλοιπον τοῦ οἰκοδομήματος δέον νὰ ἀπαλλοτριωθῶσι καὶ δύο ἕτεραι μεσημβριοανατολικῶς κείμεναι μικραὶ οἰκίαι, ὅπου πεπείσμεθα ὅτι ἐπαρκῶς πλέον θὰ συμπληρώσωσι τὸ ἐπίλοιπον οἰκοδόμημα μετ' ἐλπίδων νέων ἀποκαλύψεων, αἵτινες ἄπλετον θὰ ἐπιχύσωσι φῶς ἐπὶ τῶν εἰσέτι σκοτεινῶν σημείων, ἰδίως τῆς κυρίας εἰσόδου τοῦ Ὠδείου, διότι ἡ κατὰ τὴν Β πλευρὰν κειμένη καὶ μετὰ τοῦ θεάτρου συγκοινωνοῦσα εἴσοδος ἦν στενὴ πυλίς. Ἡ κυρία εἴσοδος λοιπὸν ἐξάπαντος θὰ ἦτο ἀπὸ τῆς μεσημβρινῆς πλευρᾶς, ὡς εἶναι ἡ τοῦ θεάτρου τοῦ Διονύσου, προφυλαττομένη ἀπὸ τοῦ βορρᾶ καὶ ἔχουσα θέαν πρὸς τὴν θάλασσαν.

Τὰ ἀποτελέσματα τῆς μέχρι τοῦδε ὀκταετοῦς ἀνασκαφικῆς ἡμῶν ἐργασίας ἐν τῷ Ὠδείῳ τοῦ Περικλέους ὑπῆρξαν λίαν ἱκανοποιητικά, ὡς συνάγεται ἐκ τῶν εἰς φῶς ἐλθόντων ἱκανῶν ἐρειπίων καὶ ἄλλων σχετικῶν ἰδίως ἀρχιτεκτονικῶν εὑρημάτων, ἅτινα κατὰ καιροὺς ἐδημοσιεύσαμεν ἔν τε τῇ Ἀρχαιολογικῇ Ἐφημερίδι ἀπὸ τοῦ 1914 καὶ ἑφεξῆς ὡς καὶ ἐν τοῖς Πρακτικοῖς τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, ὥστε νὰ καθορισθῇ πλέον ὡς

ἀνήκοντα εἰς τὸ ἀναζητούμενον Ὠδεῖον τοῦ Περικλέους.

Οἱ ἐπισκεφθέντες τὰς ἀνασκαφὰς ἡμῶν ἔγκριτοι ἀρχαιολόγοι καὶ συνάδελφοι ἡμέτεροι καὶ ξένοι κ. κ. Καββαδίας Karo, Knackfuss, Ὀρλάνδος Σβορῶνος (πρβ. Ἑστίαν 17 σεπτεμβρίου 1922) Wace (ἐν Journal of Hellenic Studies 1922 σ. 269), Walter, Φιλαδελφεύς, Δραγάτσης, Ρωμαῖος, Picard (BCH 1921 σ. 378) Welter καὶ πλεῖστοι ἄλλοι ἐξετάσαντες τὰ ἀποκαλυφθέντα ἐρείπια τοῦ Ὠδείου συνεφώνησαν μὲ τὴν γνώμην ἡμῶν, ἣν ἡμεῖς ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς ἀποκαλύψεως τούτων ἀνεγνωρίσαμεν, ὡς εἰς τὸ Ὠδεῖον ἀνήκοντα, ὡς πρὸς τὸ σχῆμα τοῦ οἰκοδομήματος καὶ τὴν ἐσωτερικὴν τούτου διάταξιν, ὡς παραδίδοται ἡμῖν ὑπὸ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων. Ὑπῆρχον ὅμως καὶ οἱ ἀντιφρονοῦντες, ὡς ὁ καθηγητὴς Studniczka καί τινες τῶν ἡμετέρων συναδέλφων, καὶ ἄλλοι ἀρχαιολογοῦντες, ἰδίως φιλόλογοι ὡς παρὰ πᾶσιν ἐπικρατούσης τῆς ἀντιλήψεως ὅτι τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο ἦν περιφερές. Προσεκτικωτέρα ὅμως ἀνάγνωσις τοῦ πληρεστέρου ἀρχαίου κειμένου περὶ αὐτοῦ, ὃν ἔχομεν παρὰ τῷ Πλουτάρχῳ ἔδει νὰ διδάξει αὐτοὺς ὅτι μόνον ἡ στέγη αὐτοῦ ἦν περιφερής, ἀλλὰ προκατειλημμένοι ἐκ κακῆς ἑρμηνείας τοῦ χωρίου τοῦ Πλουτάρχου (βίος Περικλέους 13) περὶ τοῦ σχήματος τοῦ Ὠδείου ἐνόμιζόν αὐτὸ περιφερὲς καὶ οὐχὶ τετράγωνον τὸ οἰκοδόμημα.

Ὡς ἀπεδείχθη λοιπὸν ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο ἦν πελωρία τετραγωνικὴ πολύεδρος καὶ πολύστυλος αἴθουσα καὶ οὐχὶ Στοά.

Ἡμεῖς μόνοι ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς ἀποκαλύψεως τῶν ἐρειπίων καὶ τῶν ἄλλων σχετικῶν εὑρημάτων εἴχομεν ἀκράδαντον πεποίθησιν ὅτι εὑρισκόμεθα πρὸ τοῦ Ὠδείου τοῦ Περικλέους. Οὐχὶ μόνον ὅτι τοπογραφικῶς ἡ θέσις ἀνταπεκρίνετο πρὸς τὴν ὑπὸ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων ἀναφερομένην, ἰδίως τοῦ Βιτρουβίου καὶ Ἀνδοκίδου, ἀλλὰ καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν εὑρημάτων εἴχομεν τελείως πεισθεῖ ἐν ᾧ οἱ πλεῖστοι τῶν ἡμετέρων συναδέλφων εἶχον ἐνδοιασμούς. Καὶ εἶναι παράδοξον τῇ ἀληθείᾳ πῶς ἐρριζώθη ἡ ἰδέα περὶ τοῦ περιφεροῦς σχήματος τοῦ οἰκοδομήματος· ἀλλ' ὡς εἴπομεν, τοῦτο προῆλθεν ἐκ τῆς κακῆς ἑρμηνείας τοῦ χωρίου τοῦ Πλουτάρχου, ἥτις καὶ παρεπλάνησε πολλοὺς εἰς τὴν ἐσφαλμένην εἰκασίαν αὐτῶν. Τὸ χωρίον ἔχει ὡς ἑξῆς: *Τῇ μὲν ἐντὸς διαθέσει πολύεδρον καὶ πολύστυλον, τῇ δ᾽ ἐρέψει περικλινὲς καὶ κάταντες, ἐκ μιᾶς κορυφῆς πεποιημένον, εἰκόνα λέγεσθαι γενέσθαι καὶ μίμημα τῆς βασιλικῆς σκηνῆς*». Μόνον ἄρα κατὰ τὴν ὀροφὴν λέγει ὅτι συνέκλινεν ἀπολῆγον οὕτω εἰς κῶνον κατὰ μίμημα τῆς τοῦ Ξέρξου σκηνῆς (θολωτὴ στέγη), ἀκριβῶς ὡς τὸ σκιλλοκρόμμυον (σκίλλα ἢ σχῖνος ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων καλουμένη) ἐξ οὗ καὶ οἱ ἐμπαίζοντες τὸν ἀσυμμέτρως ὀξὺ ἔχοντα τὸ κρανίον Περικλέα κωμικῶς ἀπεκάλουν αὐτὸν (σχινοκέφαλον Δία) καὶ δὴ ἔχοντα τὸ ᾠδεῖον ἐπὶ τὸ κρανίον. Ἀλλὰ καὶ τὸ σχῆμα τῶν Περσικῶν σκηνῶν ὡμοίαζε πολὺ πρὸς τὰς θόλους τῶν λαμπρῶν ἀρχαίων Ὀθωμανικῶν τεμενῶν τῆς Περσίας, οἷα π.χ. τὸ βασιλικὸν τέμενος τοῦ Ἰσπαχάν, ἐπιτύμβιος ναὸς τοῦ Σεΐδ, Μὴρ Ἀχμὲτ ἐν Σχιρῷ κτλ. (πρβ. Λεζίνας ΑΕ 1921).

Τοιούτου εἴδους ἐπίσης εἶναι καὶ αἱ θόλοι πολλῶν τῶν ἀρχαιοτέρων ἐκκλησιῶν τῆς Ρωσσίας ὡς καὶ οἱ τροῦλλοι τῶν σημερινῶν ἐκκλησιῶν. Καὶ τοῦτο ἵνα ἡ ἀκουστικὴ ᾖ τελεία. (πρβ. Ἡσυχ. λ. *ᾠδεῖον*. Σχόλια Ἀριστοφ. καὶ Αἰσχίνου, Διόδωρ. Α'. 48). Ἐν ᾧ τὸ λοιπὸν οἰκοδόμημα εἶχε σχῆμα τετράγωνον καὶ τοιοῦτον ἀπέδειξαν αἱ ἀνασκαφαὶ ἡμῶν.

Οὕτω διῃρημέναι ἦσαν μέχρι τοῦδε αἱ γνῶμαι τῶν ἀρχαιολόγων περὶ τοῦ σχήματος τοῦ ᾠδείου, ὅτε τὸ παρελθὸν ἔαρ ὁ ἄλλοτε διευθυντὴς τοῦ ἐν Ἀθήναις Γερμανικοῦ ἀρχαιολογικοῦ Ἰνστιτούτου διαπρεπὴς ἀρχιτέκτων ἀρχαιολόγος καὶ καθηγητὴς κ. Dörpfeld διατρίψας ἐπ' ὀλίγον ἐνταῦθα ἐπεσκέφθη τὰς ἀνασκαφὰς ἡμῶν καὶ ἐξετάσας ἐπισταμένως τὸ ἀποκαλυφθὲν οἰκοδόμημα ἀπεφήνατο ἀνεπιφυλάκτως ὅτι τὸ ὑφ' ἡμῶν ἀποκαλυφθὲν καὶ εἰς φῶς ἐλθὸν τετράγωνον οἰκοδόμημα εἶναι αὐτὸ τὸ Ὠδεῖον τοῦ Περικλέους. Μοὶ ὑπέβαλε δὲ καὶ μικρὰν ἔκθεσιν μετὰ σχεδιαγράμματος. Ἡ γνώμη τοῦ κ. Dörpfeld ἐξαιρετικῶς βαρύνει πολὺ καὶ δύναται νὰ θεωρηθῇ αὐθεντία ὡς πρὸς τὰ ἀρχιτεκτονικὰ καὶ ἀρχαιολογικὰ τῆς ἁρμοδιότητός του ζητήματα· διὰ τοῦτο παραθέτω ἐνταῦθα περικοπὴν τῆς πρὸς με ὑποβληθείσης ἐκθέσεώς αὐτοῦ ὡς καὶ διάγραμμα **(*εἰκ. 4*)** μετὰ σοφῶν παρατηρήσεων, ἃς φιλικῶς μοι ὑπέδειξεν.

Ἡ ἔκθεσις, ἥν μοι ἀπηύθυνεν ὁ κ. Dörpfeld, ἔχει οὕτω:

Athen den 6 5 21

Lieber Herr Kastriotis.

Es freut mich sehr, Ihnen mitteilen zu können, dass Ihr Bau, den Sie ausgegraben und gefunden hatten, wirklich das Odeion des Perikles ist! Der Bau hängt mit dem Theater zusammen und ist wahrscheinlich ein sehr grosser viereckiger Bau, dessen N. W. Ecke auch schon bekannt war und in den Züschauerraum des offenen Dionysos Theaters einschneidet. Das Odeion war ein bedecktes Theater, das unmittelbar neben dem offenen lag, das vermutlich nach dem Vorbilde des Odeion gebaut war.

Sie haben die Nordost-Ecke des Baues, die Nordmauer fast in ihrer ganzen Länge und wahrscheinlich das Fundament des östlichen Einganges aufgedeckt. Das Fundament des westlichen Einganges ist schon früher beim Theater (bei B) gefunden worden. Nördlich davon steht bei A steht noch eine Basis in situ. Die Unfassungs mauer des Odeions war nach dem Felsen hin doppelt gebaut und beide Mauern waren durch Strebepfeiler verbunden. Sie haben beide Mauern gefunden, die äussere liegt nur auf höherem Niveau.

Im Innern des Baues werden ebenso wie im Thersilion viele Säulengestanden haben, die vielleicht aus Holz bestanden. Die Fundamente werden Sie finden, wenn Sie etwas tiefer grabed werden.

Zur Auffindung des Endes der Tripodenstrasse hat Herr Ephoros Philadelpheus mit Herrn Welter am Theater Grabungen unternommen. Dort wird das westliche Ende Ihres Odeions bald zu Tage kommen.

Ich gratuliere Ihnen dazu, dass Sie in der Tat das Odeion richtig gefunden hatten. Merkwürdiger Weise haben Sie und Ihr Architekt aber nicht gesehen dass die Fortsetzung Ihres Odeion nach Westen am Theater schon seit vielen Jahren zu Tage liegt.

Mit besten Grüssen
Wilhelm Dörpfeld.

Ich glaube, dass Perikles nicht nur das Odeion gebaut, sondern zugleich das offene Theater geplant und angefangen hat, das später von Lykurg vollendet wurde. Er wird auch schon den jüngeren Tempel des Dionysos geplant haben, in dem das Bild dieses Gottes von Alkamenes stand (πρβ. καὶ ΑΔ 1919 σελ. 14).

Οὕτω λοιπὸν τῇ ὑποδείξει τοῦ κ. Dörpfeld ἐξηρευνήσαμεν τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ οἰκοδομήματος καὶ σκάψαντες βαθύτερον εὕρομεν ὄντως τὰς βάσεις ἐφ' ὧν ἵσταντο οἱ ὑποβαστάζοντες τὴν στέγην τοῦ κτιρίου κίονες, οἵτινες ἦσαν οὐχὶ ξύλινοι, ὡς ἔγραψεν ἐν τῇ πρὸς ἡμᾶς ἐκθέσει του ὁ κ. Dörpfeld, ἀλλὰ μαρμάρινοι. Ἐν νεωτέρᾳ ὅμως πρὸς ἐμὲ ἐπιστολῇ του, ἐκ Βερολίνου, ἐπεξηγεῖ ὅτι τοὺς ἐπὶ Περικλέους κίονας ὑπενόει ξυλίνους. Οἱ νῦν εὑρεθέντες μαρμάρινοι εἶναι τῶν χρόνων τοῦ βασιλέως τῆς Καππαδοκίας Ἀριοβαρζάνου II τοῦ Φιλοπάτορος, ὅστις, ὡς γνωστόν, ἐν ἔτει 55 π. Χ. ἰδίαις δαπάναις διὰ τῶν ἀρχιτεκτόνων Γαΐου καὶ Μάρκου Σταλλίων καὶ Μεναλίππου αὐτὸ ἀνῳκοδόμησεν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ἀνακαίνισιν ταύτην διετηρήθη, ὡς φαίνεται, πιστῶς τὸ ἀρχικὸν τούτου σχέδιον.

Παραδεχόμεθα καὶ ἡμεῖς ὅτι οἱ ἐπὶ Περικλέους κίονες τοῦ ᾠδείου ἦσαν ξύλινοι· διότι ἂν ἦσαν λίθινοι πάντως κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς ἡμῶν ἠθέλομεν εὕρει ἔστω καὶ τεμάχια τούτων.

Τὸ βραχῶδες τῆς αἰθούσης ἔδαφος εὕρομεν ταπεινότερον καὶ τῆς εὐθυντηρίας τοῦ κτιρίου κατὰ 0,10 καὶ τοῦτο πιθανώτατον λόγῳ ἀφαιρέσεως τῶν πλακῶν δι' ὧν τὸ πάλαι ἡ αἴθουσα ἦν ἐπεστρωμένη, ὡς καὶ ἡμεῖς ἐξ ἀρχῆς ὑπεστηρίξαμεν τοῦτο. Αἱ ἀφαιρεθεῖσαι πλάκες τὶς οἶδε ἂν μετεβλήθησαν εἰς ἄσβεστον, διότι ἡ εὕρεσις ἐνταῦθα τριῶν μεγάλων ἀσβεστοκαμίνων ἐξηγεῖ τὴν ἐπελθοῦσαν μεγάλην καταστροφὴν καὶ ἐρήμωσιν ἣν ὑπέστη τὸ πολυπαθὲς οἰκοδόμημα.

Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ ἀναφέρω ἐνταῦθα ἐπὶ τοῦ ἀρχικοῦ σχεδίου τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν ὑπὸ τοῦ Κλένζε σημειοῦνται περὶ τὰς 10—15 ἀσβεστοκάμινοι, ὡς εὑρεθεῖσαι ἐντὸς τοῦ ναοῦ τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς καὶ ἕτεραι πολλαὶ ἐν τῷ Παναθηναϊκῷ Σταδίῳ χρησιμοποιηθεῖσαι πᾶσαι διὰ τὴν

ἀσβεστοποίησιν τῶν σπονδύλων καὶ κιονοκράνων ὡς καὶ τῶν ἑδωλίων τοῦ Σταδίου, ὡς λίαι ἐπιτηδείων τῶν μαρμάρων ὄντων.

Ἀρκετὰ τεμάχια τῶν πλακῶν τούτων ὡς καὶ κιόνων εὕρομεν ἐσχάτως ἡμικεκαυμένα ἐν μέσῳ πυκνοῦ στρώματος ἐλαιοπυρίνων. οἵτινες ὡς καύσιμος ὕλη ἐτίθετο ἐκεῖ ἢ καὶ νὰ ἐχρησιμοποιήθησαν τινὰ εἰς ἄλλα οἰκοδομήματα.

Πειθόμεθα δὲ ὡς καὶ ὁ ἀοίδιμος Στ. Κουμανούδης εἶπεν ὅτι ἐπὶ χιλιετηρίδα καὶ πλέον κατὰ τοὺς δυστυχεῖς χρόνους τῆς βυζαντινῆς κυριαρχίας καὶ τῆς ὕστερον φραγκικῆς καὶ τουρκικῆς δουλείας οὐδεμία ἐγίνετο λατόμησις ἀπὸ τῶν θεοκτίστων ὀρέων ἢ λόφων πρὸς οἰκοδομὰς ἰδιωτικὰς ἢ δημοσίας· ἀλλὰ πᾶν ὑλικὸν ἐκ τῶν ἀρχαίων ἐνδόξων ἐρειπείων ἐλαμβάνετο.

Ὁ ἀοίδιμος συνάδελφος Σβορῶνος ὁ τόσον προώρως ἐξ ἡμῶν μεταστάς, πρὸς μεγίστην βλάβην τῆς ἐπιστήμης, εἶχε τὴν γνώμην, ὡς προφορικῶς ἀνεκοίνωσεν ἡμῖν, ὅτι οἱ ἐν τῷ ὑποσκηνίῳ τοῦ θεάτρου τοῦ Διονύσου τοῦ ἐπὶ Φαίδρου τῶν ἀρχῶν τοῦ III μΧ αἰῶνος ἐπισκευασθέντος, σωζόμενοι Ἄτλαντες Σειληνοὶ ὀκλάζοντες, προέρχονται ἐξ αὐτοῦ τοῦ Ὠδείου, οἵτινες ἦσαν τοποθετημένοι μεταξὺ τῶν παραθύρων καὶ ὑποβαστάζοντες τὴν θολωτὴν τούτου στέγην. Τὴν γνώμην ταύτην ἁπλῶς ἀναφέρομεν ἐνταῦθα ἀναμένοντες τὴν ἀπόδειξιν τούτου. Τὴν γνώμην ταύτην ἐξήνεγκεν ἐν τῇ προσεχῶς ἐκδιδομένῃ περὶ θόλων πραγματείᾳ αὐτοῦ ἣν ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τοῦ θανάτου αὐτοῦ παρέδωκε τῷ τυπογράφῳ.

Ἐκ τῶν τετραγώνων βάσεων, ἐφ' ὧν ἵσταντο οἱ κίονες, οἱ ὑποβαστάζοντες τὴν στέγην τῆς πελωρίας ταύτης αἰθούσης τοῦ οἰκοδομήματος εὕρομεν μέχρι τοῦδε τέσσαρας μόνον, κατὰ χώραν κειμένας καὶ συμμετρικῶς ἀπ' ἀλλήλων ἀπεχούσας· ἄλλων δὲ ὁμοίων τοιούτων, ἐσημειώσαμεν τὰς θέσεις αἵτινες περιεῖχον τοιαύτας ἀφαιρεθείσας, εὕρομεν ὅμως τὴν λατύπην τούτων, ἣν εἶχον ἐπιστρώσει κάτωθεν τούτων ἐπὶ τόπου, ὡς φαίνεται λαξευθεισῶν Τὰ λεκανοειδῆ ταῦτα κοιλώματα ὅτε ἐν ἀρχῇ τῶν ἀνασκαφῶν ἡμῶν ἀπεκαλύψαμεν (πρβ. ΑΕ 1916 σελ. 153) ἐχαρακτηρίσαμεν ὡς δι' ἄλλην χρῆσιν προωρισμένα.

Ἀπέχουσαι δὲ μεταξύ των αἱ τετράγωνοι αὗται βάσεις πέντε μέτρα εἰς ἴσην ἀπ' ἀλλήλων ἀπόστασιν εἰς ἓξ στοίχους, ἐξ ὧν ὑπολογίζομεν ὅτι θὰ ἦσαν τριάκοντα ἐν ὅλῳ οἱ ἐσωτερικοὶ κίονες, οἵτινες ἀνεῖχον στέγην τοῦ 2ου ὀρόφου τοῦ κτιρίου. Εὑρέθησαν δὲ ἔνθετοι ἐν τῷ βραχώδει ἐδάφει τῆς αἰθούσης καὶ εἶναι ὑμηττίου φαιοῦ μαρμάρου μηκ. 0,90 πλάτ. 0,90 πάχ. 0,30.

Ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας διακρίνονται ἀμυδρῶς ἴχνη τοῦ κύκλου τῆς περιμέτρου τῶν ποτε ἱσταμένων κιόνων, καὶ ὅστις κύκλος εἶναι δι' ὄξεος ὀργάνου ἐγκεχαραγμένος.

Τῶν ἀρραβδώτων τοιούτων κιόνων εὕρομεν ἀρκετὰ τεμάχια ἅτινα ἐφαρμόζονται ἐπὶ τῶν ἰχνῶν τοῦ ἐπὶ τῶν βάσεων τούτων διαγραφομένου κύκλου ἔχοντες οὕτω ἀσφαλῶς τὴν διάμετρον τοῦ κιόνος ἥτις ἦτο 0,60. Ἐπάτουν δὲ πιθανώτατα ἀπ' εὐθείας ἐπὶ τῶν ὑποβατήρων ἄνευ τῆς μεσολαβήσεως βάσεώς τινος.

Τὸ ἐσωτερικὸν τῆς αἰθούσης τοῦ Ὠδείου δὲν ἦτο ἀμφιθεατρικόν, ἀλλὰ τετραγωνικόν. Ὅθεν, ἐπειδή, ὡς γνωστόν, μόνον μουσικαὶ παραστάσεις ἐν αὐτῷ ἐτελοῦντο, φαίνεται ὅτι αἱ ἕδραι τῶν ἀκροατῶν δὲν ἦσαν ὡς ἐν τοῖς θεάτροις ἡμικυκλικῶς ἀπέναντι τῆς σκηνῆς διατεθειμέναι, ἀλλὰ κατελάμβανον τὴν γύρωθεν Στοάν, ἐν δὲ τῇ αἰθούσῃ θὰ ὑπῆρχον μόνον αἱ ἕδραι τῶν μουσικῶν ὡς βλέπομεν ἐν τῷ μικρῷ θεάτρῳ τῆς Πομπηΐας (πρβ *Baumeister* Denkmaeler εἰκ. 1837 δι' ὃ καὶ ὁ Πλούταρχος καλεῖ αὐτὸ *πολύεδρον*.

Κατόπιν τούτων δυνάμεθα νὰ ἀναπαραστήσωμεν ἐν τῇ φαντασίᾳ ἡμῶν τὸ σχῆμα τοῦ Ὠδείου ἤτοι! ἐκ τοῦ διαζώματος ὅπερ διαθέει γύρωθεν τὴν αἴθουσαν, καὶ ὅπερ ἐσχηματίσθη δι' ἀποκοπῆς τοῦ μαλακοῦ βράχου ὁριζοντίως ὑπῆρχον ἐκεῖ κίονες, οἵτινες ἀνεῖχον τὴν στέγην, ὄπισθεν τῶν ὁποίων ἦσαν αἱ σειραὶ τῶν ἑδωλίων διὰ τοὺς ἀκροατάς, ἀκριβῶς ὡς ἐν τῷ Βουλευτηρίῳ τῆς Πριήνης (πρβ. Wiegand † Schrader Priene).

Ἦσαν λοιπὸν οἱ κίονες τοῦ ᾠδείου λίθινοι, ὡς ἐγνωρίζομεν τοῦτο ἔκ τε τοῦ Βιτρουβίου καὶ τοῦ Πλουτάρχου Ἀπὸ δὲ τοῦ Θεοφράστου (Χαρακτῆρες 3.32) ἀπετελεῖτο ἐκ πολλῶν κιόνων (πολύστυλον), ὥστε ὁ τὸν χαρακτῆρα ἀδολέσχης ματαιολόγος νὰ ἐρωτᾷ «*πόσοι εἰσὶν οἱ κίονε; τοῦ ᾠδείου*».

Τὸ ἀποκαλυφθὲν οἰκοδόμημα τοῦ 'Ωδείου παραβάλλει ὁ Dörpfeld πρὸς τὸ ἐν Μεγαλοπόλει σωζόμενον Βουλευτήριον τῶν ἀρκάδων, τὸ ***Θερσίλιον***, (Παυσαν. 8.32.1) τὸ ὑπὸ τῆς ἐν 'Αθήναις 'Αγγλικῆς ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς ἐν ἔτει 1890-1892 ἀνασκαφὲν (Excavations at Megalopolis 1890-2) Supp. Papers of the Journal of Hell Studies - Dörpfeld, das Griech. Theater σ. 133 εἰκ. 55.), ὅπερ ἦτο καὶ τοῦτο πολύστυλον μέγιστον, οἰκοδόμημα, 66 μετρ. μήκους καὶ 52 βάθους.

'Απεδείχθη δὲ ὅτι καὶ τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο ἦν τεραστία ***αἴθουσα*** καὶ οὐχὶ ***Στοά*** καὶ ὅτι ᾠκοδομήθη κατὰ τὸ σχέδιον τοῦ 'Ωδείου τοῦ Περικλέους· διότι ὡς τὸ ἡμέτερον 'Ωδεῖον συνείχετο μὲ τὸ θέατρον τοῦ Διονύσου, οὕτω καὶ τὸ Θερσίλιον συνείχετο ὡσαύτως μὲ τὸ θέατρον τῆς Μεγαλοπόλεως, ὅπερ ἦν τετράγωνον μὲ εἰσόδους. 'Επὶ τῆς μεσημβρινῆς δὲ αὐτοῦ πλευρᾶς εἶχε προέκτασιν, ὡσεὶ Πρόπυλον, μετὰ κιονοστοιχίας 14 ἐν ὅλῳ κιόνων μὲ πολλὰς ἐν τῷ ἐσωτερικῷ σειρὰς μαρμαρίνων κιόνων, οἵτινες ὑπεβάσταζον τὴν στέγην, ἥτις ἦτο ἐπίσης ξυλίνη, ἐκαλύπτετο δὲ ὑπὸ πηλίνων κεραμίδων ὁμοίως ὡς καὶ τὸ ἡμέτερον 'Ωδεῖον.

Αἱ ἀνασκαφαὶ ἐν τῷ Θερσιλίῳ δὲν καθώρισαν ἐντελῶς τὴν ἐσωτερικὴν διάταξιν τοῦ οἰκοδομήματος καίτοι ἐγένοντο συστηματικαὶ ἀνασκαφαί. Καὶ ἐκεῖ ὑπῆρξε μεγάλη ἡ καταστροφὴ καὶ ἐρήμωσις· ἀποκομισθέντος τοῦ ὑλικοῦ πρὸς χρῆσιν ἄλλων οἰκοδομημάτων, ἰδίως κατὰ τὴν ἀνοικοδόμησιν τῆς σημερινῆς Μεγαλοπόλεως, ὡς ἡμεῖς παρετηρήσαμεν τοῦτο εἰς πολλὰς οἰκίας ἐντετοιχισμένον τὸ ἀρχαῖον ὑλικόν. Οὕτω δὲν ἔχομεν δυστυχῶς σαφῆ ἰδέαν περὶ τῆς ἐσωτερικῆς διατάξεως τοῦ κτιρίου· ἐκεῖ οἱ κίονες ἵσταντο ἀκτινηδόν, ὁ εἷς ὄπισθεν τοῦ ἑτέρου, εἰς ἴσην ἀπ' ἀλλήλων ἀπόστασιν καὶ οὐχὶ ὡς ἐν τῷ ἡμετέρῳ 'Ωδείῳ τεταγμένοι κατὰ σειρὰς παραλλήλους πρὸς ἀλλήλας καὶ πρὸς τὰς πλευρὰς τοῦ κτιρίου, ὡς βλέπομεν ἐπίσης ἔν τε τῷ 'Ελευσινιακῷ τελεστηρίῳ καὶ τῇ ὑποστύλῳ αἰθούσῃ τῆς Δήλου.

Ὅμοια περίπου οἰκοδομήματα πρὸς τὸ ἡμέτερον 'Ωδεῖον δύνανται νὰ παραβληθῶσιν ἐκτὸς τοῦ ἐν Μεγαλοπόλει Θερσιλίου καὶ τοῦ ἐν 'Ελευσῖνι Τελεστηρίου καθὼς καὶ τοῦ ἐν Πριήνῃ 'Εκκλησιαστηρίου, μνημονεύομεν καὶ τὸ ἐν ἔτει 1919 ὑπὸ τοῦ συναδέλφου Φιλαδελφέως ἀποκαλυφθὲν ἐν Σικυῶνι Βουλευτήριον, ἐν αὐτῇ τῇ ἀγορᾷ τῆς Σικυῶνος κείμενον. Ἦν καὶ τοῦτο μέγιστον οἰκοδόμημα τελείως τετραγωνικόν, οὗ ἑκάστη πλευρὰ ἔχει μῆκος πλέον τῶν 25 μέτρων. Καὶ τούτου καταστραφέντος τελείως διεσώθησαν κατὰ χώραν μόνον αἱ βάσεις τῶν ἐσωτερικῶν κιόνων, ἰωνικοῦ πιθανῶς ῥυθμοῦ ἐφ' ὧν ἐστηρίζετο ἡ στέγη.

Αἱ βάσεις τούτου ἦσαν δεκαέξ, ὥστε πρόκειται περὶ ὑποστύλου οἰκοδομήματος. 'Εν αὐτῷ συνήρχοντο οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς ἀχαϊκῆς συμπολιτείας μετὰ τὸ 251 π.Χ. ἔτος ἔνθα συνεδρίαζον ἢ συνεβουλεύοντο

Τὸ ἔδαφος τῆς αἰθούσης τοῦ Θερσιλίου, παραδέχονται οἱ ἀνασκάψαντες Ἄγγλοι ἀρχαιολόγοι ὅτι ἦν ξύλινον ἐνῷ ἐν τῷ ἡμετέρῳ 'Ωδείῳ ἦτο διὰ μαρμαρίνων πλακῶν ἐπεστρωμένον, ὡς ἐβεβαιώθημεν ἐν τῶν διασωθέντων ὀλίγων τεμαχίων.

Διὰ τῆς εὑρέσεως τῶν ὀλίγων τεμαχίων ἐκ τῶν κιόνων βεβαιοῦται ὅτι ὁ κίων, ὅστις εὑρέθη ἐν τῷ θεάτρῳ τοῦ Διονύσου, πλησίον τοῦ νεωτέρου ναοῦ, ὁ φέρων τὴν ἀναθηματικὴν ἐπιγραφὴν εἰς τὸν βασιλέα 'Αριοβαρζάνην, προέρχεται ἀσφαλῶς ἐκ τοῦ 'Ωδείου, ὡς ἡμεῖς ὀρθῶς εἰκάσαμεν, ὅτι ἦν σπόνδυλος τούτου ληφθεὶς ἐξ αὐτοῦ τοῦ 'Ωδείου. Εἶναι δὲ ὁ κίων οὗτος τοῦ αὐτοῦ πεντελησίου μαρμάρου καὶ τῆς αὐτῆς διαμέτρου μὲ τὰ κατὰ χώραν εὑρεθέντα τεμάχια τῶν κιόνων.

Ἤδη διὰ τῶν κατὰ χώραν εὑρεθέντων τεμαχίων τῶν κιόνων ἐπαναλαμβάνομεν, ὡς ἐβεβαιώθη, ὅτι ὁ ἐφ' οὗ ἡ ἀναθηματικὴ ἐπιγραφὴ σπόνδυλος προέρχεται ἐκ τῶν κιόνων τοῦ 'Ωδείου, ὅστις ἐχρησιμοποιήθη ὡς βάσις τοῦ ἀνδριάντος τοῦ 'Αριοβαρζάνου (πρβ ΑΕ 1914 σελ. 159 εἰκ. 17). οὗτινος ἡμεῖς εὕρομεν μόνον τὴν δαφνοστεφῆ αὐτοῦ κεφαλὴν (πρβ ΑΕ 1914 σ. 162 εἰκ. 20).

Περὶ τῆς βεβαιότητος τῆς κεφαλῆς ταύτης ὅτι ἀνήκει εἰς τὸν βασιλέα 'Αριοβαρζάνην δεικνύει ἡ τελεία ὁμοιότης αὐτῆς πρὸς τὴν ἐπὶ νομισμάτων εἰκόνα τοῦ βασιλέως τούτου· μὲ τὴν γνώμην ἡμῶν ταύτην συνεφώνησαν καὶ οἱ καθηγηταὶ Studniczka καὶ Σβορῶνος.

Ὡς λέγει ἡ ἐπιγραφή, οἱ 'Αθηναῖοι ἀνέγραψαν εἰς μνήμην ἀΐδιον τὸ ὄνομα τοῦ 'Αριοβαρζάνου, ὡς ἀγαθόν τι βεβαίως ποιήσαντος καὶ γενναῖον ὑπὲρ

τῆς πόλέως, καθ' ἡμᾶς δέ, ὑπέρ τοῦ εὐεργέτου καὶ ἀνιδρυτοῦ τοῦ καέντος Ὠδείου, ἄλλως τε ὅτι εἶναι σπόνδυλος κίονος βεβαιοῦται καὶ ἐκ τῶν ἀναθυρώσεων καὶ τόρμων, οὕς φέρει ἄνωθεν καὶ κάτωθεν, ἐξ ὧν συνάγομεν ὅτι οὗτος συνείχετο ἑκατέρωθεν πρὸς ἄλλους σπονδύλους ὁμοίου ἀρραβδώτου κίονος.

Ὅθεν ἡ ἐπὶ τοῦ κίονος τοῦ Ὠδείου χάραξις τῆς ἐπιγραφῆς τοιούτης ἐπιβεβαιοῖ ἀκόμη μίαν φορὰν ὅτι εὐεργέτης καὶ χορηγὸς τῆς δαπάνης τῆς ἀνοικοδομήσεως τοῦ Ὠδείου ἦν αὐτὸς ὁ βασιλεὺς τῆς Καππαδοκίας Ἀριοβαρζάνης.

Τῶν ἐν τῷ βραχώδει ἐδάφει τοῦ ἡμετέρου Ὠδείου εὑρεθεισῶν κατὰ χώραν Ὑμηττίου μαρμάρου βάσεων, ἐφ' ὧν ἵσταντο οἱ ἐκ λευκοῦ μαρμάρου κίονες οἱ ὑποβαστάζοντες τὴν στέγην τοῦ οἰκοδομήματος, ἐδιστάζομεν ἐν ἀρχῇ νὰ ὁρίσωμεν ἀσφαλῶς ἂν εἶναι τῶν χρόνων τοῦ Περικλέους ἢ τοῦ Ἀριοβαρζάνου.

Ὁ Dörpfeld ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ: Das griechische Theater 1896 σ. 12 λέγει τὰ ἑξῆς: «*Was den Hymettos-Marmor betrifft, so ist schon früher bemerkt worden, dass er erst vom IV. Jahrh. ab und namentlich erst seit der Zeit des Lykurg benutzt worden ist*».

Ὁ δὲ *Durm* ἐν *Baukunst der Griechen* 1910 σ. 88 τὰ ἑξῆς: «*Der untere weisse und der obere blaugraue hymettische Marmor wurde mehr zur Zeit der römischen Herrschaft verwendet.*

Αἱ γνῶμαι τῶν δύο διακεκριμένων ἀρχιτεκτόνων ἀρχαιολόγων εἰς οὐδὲν θετικὸν συνάγουσιν ἵνα διαφωτίσωσιν ἡμᾶς περὶ τῆς ἀκριβοῦς χρονολογίας τοῦ ὑμηττίου μαρμάρου βάσεων τοῦ Ὠδείου. Ὁ μὲν Dörpfeld λέγει ὅτι ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε παρατηρηθέντων μόλις ἀπὸ τῆς IV ἑκατονταετηρίδος καὶ κυρίως ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Λυκούργου ἤρχισε νὰ γίνεται χρῆσις τοῦ ὑμηττίου μαρμάρου ἐν τοῖς οἰκοδομήμασιν, ἀλλὰ τίς δύναται νὰ βεβαιώσῃ ὅτι καὶ εἰς ὀλίγον ἀρχαιοτέραν ἐποχὴν δὲν ἐγίνετο χρῆσις τούτου, ὡς ἐπὶ Περικλέους π. χ. ὡς εὑρίσκομεν αὐτὸ ἐν τῷ φερωνύμῳ Ὠδείῳ.

Ἡ παρατήρησις τοῦ Dörpfeld ὅτι ἐπὶ Λυκούργου μόλις τὸ πρῶτον ἤρξατο ἡ χρῆσις τοῦ ὑμηττίου μαρμάρου εἰς τὴν οἰκοδομικὴν συνάγεται ὡς ἐκ τῆς ἐν τῷ θεάτρῳ τοῦ Διονύσου εὑρέσεως τοιούτου, καὶ οὕτω ἀπέδιδον τοῦτο εἰς τὴν τετάρτην ἑκατονταετηρίδα, ἤτοι ἐπὶ Λυκούργου. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶναι ἀκριβές, ὅτι ἐπὶ Λυκούργου ἤρξατο νὰ οἰκοδομῆται τὸ θέατρον. Αὐτὸς ὁ Dörpfeld ἐν τῇ πρὸς ἐμὲ ἐκθέσει αὐτοῦ παραδέχεται ὅτι ἡ σχεδίασις καὶ ἡ ἔναρξις τῆς οἰκοδομῆς τοῦ θεάτρου τοῦ Διονύσου καθὼς καὶ τοῦ Ὠδείου ἤρξατο συγχρόνως ἐπὶ Περικλέους. Καὶ ἐξ ἄλλου εἶναι γνωστὸν ὅτι τὸ θέατρον ἀπεπεράτωσεν ὁ Λυκοῦργος διότι ἔχομεν μαρτυρίας τοῦ ΨΠλουτάρχου (βίοι 10 ρητόρων, Λυκοῦργος=) Ἠθ. 841d , ἔνθα λέγεται ὅτι ὁ Λυκοῦργος «**τὸ ἐν Διονύσου θέατρον ἐπιστατῶν ἀπετέλεσε**», καὶ 852c «**πρός τετούτοις ἡμίεργα παραλαβὼν τούς τε νεωσοίκους, καὶ τὴν σκευοθήκην καὶ τὸ θέατρον τὸ Διονυσιακὸν ἐξειργάσατο**», καὶ τοῦ Παυσανίου Α΄ 29,16 ***Λυκούργῳ δὲ ἐπορίσθη μὲν τάλαντα—οἰκοδομήματα δὲ ἐπετέλεσε μὲν θέατρον ἑτέρων ὑπαρξαμένων*** Ἑπομένως, καθ' ἡμᾶς ἡ χρῆσις τοῦ ὑμηττίου μαρμάρου εἰς τὴν οἰκοδομικὴν δύναται νὰ ἀναχθῇ καὶ μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Περικλέους καὶ ὡς ἔσχατον ὅριον διὰ τὴν χρονολογίαν (terminum ante quem) νὰ θεωρῆται οὐχὶ ὁ Δ' αἰών, ἀλλὰ τὸ ἔτος 455 π. Χ. ἔνθα, ὡς γνωστὸν ἤρξατο ἡ οἰκοδομὴ τοῦ ᾠδείου.

Ὁ δὲ Durm λέγει ὅτι ἡ χρῆσις τοῦ ὑμηττίου μαρμάρου τιθεμένου ὕπερθεν τοῦ λευκοῦ ἐγένετο μόλις κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ρωμαϊκῆς κυριαρχίας Ἀλλ' ἐπὶ τοῦ ἡμετέρου Ὠδείου παρατηρεῖται τὸ ἀντίθετον, ἤτοι ἔχομεν τὸ λευκὸν ὕπερθεν τοῦ ὑμηττίου.

Αἱ γνῶμαι τῶν δύο διασήμων ἀρχιτεκτόνων ἀρχαιολόγων δὲν μᾶς βοηθοῦσι περὶ τῆς ἀκριβοῦς χρονολογίας τῆς ἀρχῆς τῆς χρήσεως τοῦ ὑμηττίου μαρμάρου ἐν τῇ οἰκοδομικῇ. Ἀλλ' ἀσχέτως τούτων ἡμεῖς ἐκ τῆς ἀμελοῦς καὶ μόνον ἐργασίας τῶν βάσεων τῶν κιόνων κρίνοντες, ἀποδίδομεν αὐτὸ εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Ἀριοβαρζάνου. Τὴν γνώμην ταύτην ὑπεδήλωσεν ἡμῖν καὶ ὁ κ. Ὀρλάνδος.

Διὰ τὴν δημοσίευσιν τῶν εἰς φῶς ἐλθόντων διὰ τῶν ἀνασκαφῶν ἡμῶν ἀξίων λόγου ἐρειπίων τοῦ ἀποκαλυφθέντος οἰκοδομήματος καὶ πρὸς κατανόησιν τῶν ποικίλων ἀρχιτεκτονικῶν ζητημάτων παρεκάλεσα τὸν κ. Ὀρλάνδον νὰ ἀναλάβῃ τὴν μελέ-

την τοῦ ἀποκαλυφθέντος κτιρίου ὡς καὶ τὴν ἐκπόνησιν τῶν σχεδίων τούτου. Ὁ κ. Ὀρλάνδος μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας καὶ ἀκριβείας ἐπελήφθη τῆς ἐκπονήσεως τῶν σχεδίων τούτου ἀποστείλας ἡμῖν τὰ παρατιθέμενα σχέδια ὡς καὶ σύντομον ἔκθεσιν δι' ἧς ἑρμηνεύει τὰς ἀρχιτεκτονικὰς λεπτομερείας τοῦ κτιρίου, ἄνευ τῶν ὁποίων ἀδύνατον καθίστατο νὰ γίνωσι καταληπτὰ τὰ λεγόμενα ἡμῶν.

Τὴν ἔκθεσιν ταύτην δημοσιεύομεν ἐνθάδε ἐκφράζοντες αὐτῷ ἅμα καὶ τὰς εὐχαριστίας ἡμῶν.

ἔκθεσις Ἀ. Ὀρλάνδου·

«Αἱ πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Διονυσιακοῦ θεάτρου ἐνεργούμεναι ἀπὸ τὸ 1914 ὑπὸ τοῦ ἐφόρου κ. Π. Καστριώτου καὶ δαπάναις τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ἀνασκαφαὶ ἀπεκάλυψαν ἀπό τινων ἐτῶν τὰ λείψανα μεγάλου ὀρθογωνίου κτιρίου, οὗτινος ὁ ἕτερος τῶν ἀξόνων ἀποκλίνει δυτικῶς τοῦ μαγνητικοῦ βορρᾶ κατὰ 31°. Τὸ κτίριον τοῦτο, οὗτινος ἥτε θέσις καὶ τὸ μέγεθος ἀνταποκρίνονται πρὸς ὅσα ἐκ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων γνωρίζομεν περὶ τοῦ Ἀθήνησιν Ὠδείου εἶναι κατεσκευασμένον εὐθὺς ὑπὸ τὴν Β.Α. κλιτὺν τοῦ βράχου τῆς Ἀκροπόλεως καὶ δὴ οὕτως, ὥστε τὸ βόρειον αὐτοῦ ἥμισυ νὰ εἶναι ἐσκαμμένον ἐντὸς τοῦ ἀργυλλοσχηστολιθικοῦ εὐθρύπτου πετρώματος, ἐξ οὗ ἀποτελεῖται κατὰ τὴν γωνίαν ταύτην ἡ κλιτύς. Τοῦ οἰκοδομήματος δὲν ἀπεκαλύφθη εἰσέτι εἰμὴ μικρὸν μόνον τμῆμα, τοῦ ὑπολοίπου καταλαμβανομένου ὑπὸ μεγάλης ἐπιχώσεως, ἐφ' ἧς εἶναι ἐκτισμένη συνοικία ὅλη εὐτελῶν οἰκίσκων, μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν τῶν ὁποίων θέλει καταστῇ δυνατὴ ἡ διευκρίνησις τοῦ ὅλου σχεδίου τοῦ Ὠδείου. Πρὸς τὸ παρὸν ἔχει ἀποκαλυφθῇ μόνον τμῆμά τι τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τοῦ ὀρθογωνίου, συνεχόμενον πρὸς τὴν ΒΑ γωνίαν, πρὸς δὲ τούτῳ καὶ ὁλόκληρος σχεδὸν ἡ βόρειος πλευρὰ εἰς μῆκος ἄνω τῶν 73 μέτρων Ποῖον δὲ εἶναι τὸ ἀκριβὲς μῆκος τῆς πλευρᾶς ταύτης δὲν κατωρθώθη εἰσέτι νὰ ὁρισθῇ λόγῳ τῆς παχείας ἐπιχώσεως, ἥτις ὑπάρχει κατὰ τὴν ΒΔ γωνίαν, ἧς ἡ ἐκσκαφὴ ἀνεβλήθη εἰς εὐθετώτερον χρόνον. Πάντως ὅμως τὸ μῆκος τῆς βορείου πλευρᾶς τοῦ κτιρίου δὲν δύναται νὰ ὑπερβαίνῃ τὰ 82 μ., ὅσον δηλ. ἀπέχει ἡ ΒΑ. γωνία τοῦ Ὠδείου ἀπὸ τοῦ ἀνατολικοῦ ἀναλήμματος τοῦ Διονυσιακοῦ θεάτρου, ὅπερ, προεκτεινομένη συναντᾷ ἡ βόρειος πλευρὰ τοῦ Ὠδείου (ὅρα σχέδιον Α).

Ἄγνωστον ἐπίσης παραμένει καὶ τὸ μῆκος τῶν λοιπῶν πλευρῶν τοῦ ὀρθογωνίου, καθόσον ὁ καθορισμὸς τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς προέβη μόνον μέχρι 30 μ., ἀνακοπεὶς περαιτέρω ἐκ τῆς ὑπάρξεως τῶν οἰκίσκων καὶ τοῦ δρόμου. Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν εὑρεθέντων τοίχων ταύτην γνωρίζομεν πλέον ἀσφαλῶς κατόπιν τοῦ παρὰ τὴν ΒΔ γωνίαν ἀποκαλυφθέντος καὶ ἄριστα διατηρουμένου τμήματος αὐτοῦ. Καὶ δὴ ὁ τοῖχος οὗτος (ὅρα σχέδιον Γ) ἀποτελεῖται πρῶτον μὲν ἐκ μιᾶς ὑπευθυντηρίας βαινούσης ἀπ' εὐθείας ἐπὶ τοῦ στερεοῦ ἐδάφους καὶ μιᾶς εὐθυντηρίας ὕψους 0,40[5] κατεσκευασμένης ἐξ ὁμοίου πρὸς τὴν ὑπευθυντηρίαν λίθου, ἤτοι ἐξ ὠχρερύθρου μαλακοῦ ἀσβεστολίθου, κειμένης δὲ κατὰ 0,58 ἐσώτερον τῆς ὑπευθυντηρίας. Ἐπὶ τῆς εὐθυντηρίας εἶναι τεθειμένοι ὀρθοστάται ὕψ. 0,90[5], εἰς δύο σειρὰς κατὰ τὸ πάχος τοῦ τοίχου τεταγμένοι, ἐκ τῶν ὀρθοστατῶν δὲ τούτων οἱ μὲν πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ κτιρίου βλέποντες εἶναι κατεσκευασμένοι ἐξ ὑποκυάνου ὑμηττίου μαρμάρου καὶ ἔχουσι πάχος 0,19, οἱ δὲ πρὸς τὸν βράχον χωριζόμενοι ἀπὸ τῶν ἐμπροσθίων διὰ κενοῦ 0,07, εἶναι ἐξ ἀσβεστολίθου καὶ ἔχουσι πάχος 0,44. Ὑπεράνω δὲ τῶν ὀρθοστατῶν εἶναι τεθειμένη μαρμαρίνη πλὰξ πάχους 0,21, διήκουσα καθ' ὅλον τὸ πάχος τοῦ τοίχου, ἐξέχουσα δὲ ἔμπρὸς ὑπὲρ τοὺς μαρμαρίνους ὀρθοστάτας κατὰ 0,02. Τέλος ὑπεράνω τῆς πλακὸς ὑψοῦντο οἱ κανονικοὶ δόμοι ὕψους 0,63 κατ' ἰσόδομον σύστημα διατεταγμένοι, κατεσκευασμένοι δ' ἐξ ἀσβεστολίθου ὁμοιάζοντος τὸν πῶρον. Τοιοῦτοι δόμοι σήμερον σώζονται μόνον δύο, ἄλλοτε ὅμως οὗτοι θὰ ἦσαν πλείονες. Ὄπισθεν τῶν λίθων τούτων εὕρηται παρὰ τὴν ΒΔ γωνίαν καὶ δευτέρα σειρὰ ὁμοίων περίπου λίθων τεθεῖσα ἐνταῦθα εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ ἀποσαθρωθέντος ἐνταῦθα βράχου, πρὸς συγκράτησιν τῶν ὄπισθεν χωμάτων. Τέλος προσθετέον ὅτι ὁ βόρειος τοῖχος φέρει κατ' ἀποστάσεις καὶ μικρὰς ἐνισχυτικὰς ἀντηρίδας εἰσχωρούσας εἰς τὸ σῶμα τοῦ βράχου κατὰ 1 μέτρον, ἐχούσας δὲ πάχος ποικίλλον ἀπὸ 50-70 ἐκ. (ὅρ. σχέδ. Α).

«Τὴν αὐτὴν πρὸς τὸν βόρειον σύνθεσιν εἶχε καὶ

ὁ ἀνατολικός, τοὐλάχιστον καθ' ὅ τμῆμα ἐφάπτεται τοῦ βράχου τῆς κλιτύος.

Τοῦ τοίχου ὅμως τούτου διετηρήθησαν πολὺ ὀλιγώτερα λείψανα ἤτοι λίθοι τινὲς μόνον τῆς εὐθυντηρίας καὶ ὁ παρὰ τὴν ΒΑ γωνίαν ὀπίσθιος ὀρθοστάτης.

Ἡ μεγάλη ἐξοχὴ τῆς ὑπευθυντηρίας πρὸ τοῦ τοίχου (0,58) ἐχρησίμευεν πιθανώτατα πρὸς τοποθέτησιν ἐνταῦθα ἑδωλίων ἅτινα ἦσαν βεβαίως ξύλινα· διότι, ἐὰν ἦσαν λίθινα θὰ ἐσῴζοντο ἐπὶ τῆς εὐθυντηρίας τὰ ἴχνη προσηλώσεως αὐτῶν.

Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὰ εὑρεθέντα μαρμάρινα μετὰ γλαυκὸς ἑδώλια (Α.Δ. 1919 σελ. 4), ταῦτα προέρχονται πιθανώτερον ἐκ τοῦ σταδίου, ἐν ᾧ εἶναι βεβαιωμένον ὅτι ὑπῆρχον τοιαῦτα [1]. Εὑρέθησαν δὲ τὰ ἑδώλια ταῦτα ἐνταῦθα, διότι ἐνετειχίσθησαν καὶ αὐτὰ μετὰ παντοίου ἄλλου ὑλικοῦ ἐντὸς τοῦ Βαλεριανείου λεγομένου τείχους, κατασκευασθέντος τοὺς πρώτους μ.Χ αἰῶνας καὶ διασχίζοντος τὸ ᾠδεῖον, ὡς παρατηρεῖ τις ἐπὶ τοῦ σχεδίου Α.

Ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τοῦ κτιρίου ἀπεκαλύφθησαν 4 μέχρι τοῦδε τετράγωνοι βάσεις, ὧν ἡ ἄνω ἐπιφάνεια κεῖται ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἐπιπέδου μετὰ τῆς ὑπευθυντηρίας. *Αἱ βάσεις αὗται εἶναι ἀσφαλῶς οἱ ὑποβατῆρες τῶν κιόνων, οἵτινες ὑπεβάσταζον ἀναμφιβόλως τὸν 2ον ὄροφον τοῦ οἰκοδομήματος.*

Εἶναι δ' οἱ ὑποβατῆρες οὗτοι κανονικῶς διατεταγμένοι κατὰ σειρὰς παραλλήλους πρὸς ἀλλήλας καὶ πρὸς τὰς πλευρὰς τοῦ κτιρίου, ὡς καὶ ἐν τῷ Ἐλευσινιακῷ Τελεστηρίῳ ἐν τῇ ὑποστύλῳ αἰθούσῃ τῆς Δήλου καὶ οὐχὶ ἀκτινηδόν, ὡς ἐν τῷ θερσιλίῳ τῆς Μεγαλοπόλεως, ἀπέχει δ' ἑκάστη πρώτη σειρὰ τῆς ἀντιστοίχου πλευρᾶς 5.00 μ., τῆς ἀποστάσεως μετρουμένης ἀπὸ τοῦ ἄξονος τῶν βάσεων μέχρι τῆς ἔξω ἀκμῆς τῆς ὑπευθυντηρίας.

Ἡ δ' ἀπ' ἀλλήλων ἀπόστασις τῶν ἀξόνων τῶν βάσεων εἶναι 6,15. Τούτου δὲ διδομένου, δύναται νὰ ὑπολογισθῇ ἀσφαλῶς καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν κιόνων τῶν παραλλήλων σειρῶν κατὰ τὴν ἀπὸ Α πρὸς Δ. διεύθυνσιν εἰς 9. Τὸν δὲ ἀριθμὸν τῶν κιόνων ἑκάστης σειρᾶς κατὰ τὴν ἀπὸ Β. πρὸς Ν. διεύθυνσιν θὰ καθορίσῃ ἀργότερον ἡ σκαπάνη.

«Αἱ εὑρεθεῖσαι τετράγωνοι πλίνθοι τῶν ὑποβατήρων ἔχουσι διαστάσεις κατὰ μέσον ὅρον 0,90×0, 90×0,30, εἶναι δὲ κατασκευασμέναι ἐξ ὑμηττείου μαρμάρου καὶ ἔχουσι τὸ κάτω αὐτῶν ἥμισυ χονδρῶς κατειργασμένον, ἅτε μὴ ὁρατόν. Τῶν δ' ἐπ' αὐτῶν βαινόντων κιόνων ἀνευρέθησαν ἐλάχιστα μόνον τεμάχια, ἐξ ὧν ὑπολογίζεται ὅτι ἡ διάμετρος τῶν κιόνων ἦτο κατὰ προσέγγισιν 0,60.

«Οἱ κίονες δ' οὗτοι ἦσαν ἀρράβδωτοι ἐπάτουν δὲ πιθανώτατα ἀπ' εὐθείας ἐπὶ τῶν ὑποβατήρων ἄνευ δηλ. τῆς μεσολαβήσεως βάσεώς τινος. Ἐπειδὴ ὅμως ἴχνη προσηλώσεως τῶν κιόνων δὲν φαίνονται ἐπὶ τῶν ὑποβατήρων, δὲν εἶναι ἀπίθανον νὰ ἦσαν ξύλινοι οἱ κίονες, καίτοι ὁ Βετρούβιος ῥητῶς ἀναφέρει ὅτι οἱ κίονες ἦσαν λίθινοι (De architectura) V, 21). Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὸ ὕψος αὐτῶν, τοῦτο μετὰ

1 Ἡμεῖς διαφωνοῦμεν πρὸς τὸν κ. Ὀρλάνδον ὅτι τὰ ἐν τῷ ᾠδείῳ ἡμῶν εὑρεθέντα μετὰ γλαυκὸς μαρμάρινα ἑδώλια προέρχονται ἐκ τοῦ σταδίου. Ἐκτὸς τῶν κιόνων οἵτινες ἀναφέρεται ὅτι ἦσαν λίθινοι καὶ τὰ ἑδώλια ἐπίσης ἦσαν λίθινα, ὡς ἐξάγεται τοῦτο ἐξ αὐτοῦ τοῦ Πλουτάρχου λέγοντος ὅτι τὸ Ὠδεῖον ἦτο «***πολύεδραν*** καὶ ***πολύστυλον***» τὸ ὅτι δὲν μνημονεύεται ὑπὸ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων ἡ λεπτομέρεια ὅτι τὰ τοῦ Ὠδείου ἔφερον ἀναγλύπτους γλαῦκας τοῦτο δὲν εἶναι ἀποχρῶν λόγος ἵνα ἀμφιβάλλῃ τις ἂν ἀνήκωσιν εἰς τὸ Ὠδεῖον, οὐδὲ ὅτι εἶναι ἀδύνατον καὶ ἀλλαχοῦ νὰ εὑρεθῶσι παρόμοια μετὰ γλαυκῶν ἑδώλια.

Ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τῶν ἀνασκαφῶν ἡμῶν εὕρομεν πολλὰ λίθινα τοιαῦτα ἑδώλια θεάτρου, ἅτινα ἐξελάβομεν κατ' ἀρχάς, ὅτι ἦτο δυνατὸν νὰ ἀνήκωσι τῷ παρακειμένῳ θεάτρῳ τοῦ Διονύσου. Πάμπολλα τοιαῦτα εὑρίσκονται ἐντοιχισμένα ἐν ταῖς παρακειμέναις οἰκίαις (**Πρβ. ΑΕ 1914 σ 160**), ἀλλ' αἱ εἰκονιζόμεναι ἐπὶ τῆς προσόψεως τούτων ἀνάγλυπται γλαῦκες ῥίπτουσιν εὐδοιασμόν τινα ὡς πρὸς τὸ οἰκοδόμημα εἰς ὃ ἀνήκουσι ταῦτα Ὡς γνωστὸν ἡ γλαῦξ ἦτο σύμβολον τῶν Ἀθηνῶν καὶ φέρεται ἐπὶ τῶν τετραδράχμων νομισμάτων αὐτῶν, ἅτινα διὰ τοῦτο καὶ ***Γλαῦκες*** ἐκαλοῦντο. Ἀλλ' ἐκ τῆς ἐπισταμένης ἐπισκοπήσεως ἐν τῷ θεάτρῳ τοῦ Διονύσου παρετήρησα ὅτι οὐδεὶς θρόνος φέρει τὸ σύμβολον τοῦτο. Δὲν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ἀσφαλῶς εἰς ποῖον οἰκοδόμημα ἀνῆκον οἱ θρόνοι οὗτοι, ἀλλ' ἐπειδή, ὡς γνωστόν, τὸ ἐπὶ Λυκούργου κτισθὲν θέατρον ἀφιερώθη τῷ Διονύσῳ Ἐλευθερεῖ, οὗ ὁ ἐνεπίγραφος θρόνος φέρει ἐν ἀναγλύφῳ τὰ σχετικὰ σύμβολα, ἤτοι δύο Σατύρους καὶ ἑκατέρωθεν σταφυλάς, ἔχομεν τὴν γνώμην, ὅτι καὶ οἱ ἡμέτεροι θρόνοι μὲ τὸ σχετικὸν σύμβολον τῆς γλαυκὸς ἀνῆκον εἰς ἱέρειαν τῆς Ἀθηνᾶς, εἰς τιμὴν τῆς ὁποίας ἦτο ἀφιερωμένον τὸ Ὠδεῖον τοῦ Περικλέους.

Ἡ ὕπαρξις τῆς γλαυκὸς ἐπὶ τοῦ ἑδωλίου καθ' ἡμᾶς δυνατὸν νὰ ἔχῃ καὶ ἑτέραν συμβολικὴν ὑποτύπωσιν τοῦ ἐπὶ Περικλέους ἱδρυθέντος Ὠδείου, ὅστις Ἀθηναῖος ὢν καὶ ἱδρυτὴς συγχρόνως ἠθέλησε νὰ διαιωνίσῃ τὸ σύμβολον τῆς πατρίδος του, ἐπὶ τοῦ μαρμάρου κατὰ τοσοῦτο μᾶλλον καθ' ὅσον καὶ τὰ ἀθηναϊκὰ νομίσματα, ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω, ἔφερον τὸν τύπον τοῦτον.

Ἄλλως τε οὐδὲν παράδειγμα ἔχομεν ἀποκομίσεως ἀρχαίου ὑλικοῦ ἐκ τῶν κάτω μερῶν πρὸς τὰ ἄνω εἰς χρῆσιν μεταγενεστέρων οἰκοδομημάτων, ἐν ᾧ τοὐναντίον ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω ἦτο σύνηθες ὡς εὐκολώτερον. Ἄπορον ἡμῖν εἶναι πῶς οὐδὲν τῶν ἑδωλίων τοῦ Σταδίου διεσώθη οὐδ' ἐν τοῖς πέριξ οἰκοδομήμασιν, ἐν ᾧ τοὐναντίον ἐκτὸς τῶν ἐν ταῖς ἀνασκαφαῖς τοῦ Ὠδείου εὑρεθέντων καὶ ἐν ταῖς παρακειμέναις οἰκίαις εὑρέθησαν πλεῖστα τοιαῦτα ἐντετοιχισμένα.

Διὰ τοὺς ἀνωτέρω λόγους δὲν δεχόμεθα τὴν γνώμην τοῦ κ. Ὀρλάνδου ὅτι τὰ ὑφ' ἡμῶν εὑρεθέντα ἑδώλια προέρχονται ἐκ τοῦ σταδίου.

τοῦ σχετικοῦ ἐπιστυλίου, θὰ ἦτο ὡς ἔγγιστα 5,50. Ἐπειδὴ δὲ εἰς 3.00 μ. ὕψος ἀπὸ τοῦ δαπέδου, ἐφ' οὗ αἱ βάσεις εὑρίσκονται κατὰ τὴν βόρειον πλευρὰν ἐπίπεδός τις διαμόρφωσις τοῦ βράχου, ἀποτελοῦσα ἐνταῦθα εἶδος τι ἐξέδρας καὶ διαδρόμου πλάτους 2,50 μ., ὄπισθεν δὲ τούτων εὕρηται τοῖχος ἐκτισμένος διὰ κανονικῶν πωρολίθων (ὅρο σχεδ. Α. καὶ τομήν ἐν ΑΕ 1918 σ. 109) εἰκάζω ὅτι 2,50 μ. κάτωθεν τοῦ πατώματος τοῦ α' ὀρόφου θὰ ὑπῆρχε εἴτε διάδρομός τις (περίπατος) χρησιμεύων πρὸς τοποθέτησιν ξυλίνων ἴσως ἑδωλίων, ἢ ὡς πρόστασις διὰ κλίμακα φέρουσαν εἰς τὸν 2ον ὄροφον τοῦ κτιρίου, οὗτος ἀπαιτεῖται ἀπαραιτήτως δι' οἰκοδόμημα τοσούτων διαστάσεων, Ὁ δεύτερος δ' οὗτος ὄροφος θὰ ἀνεῖχε καὶ τὴν στέγην, ἥτις, κατὰ τὴν γνώμην μου, θὰ ἦτο πυραμιδοειδής, διότι μόνον τοιοῦτο σχῆμα ἀνταποκρίνεται πρὸς τὸ ἐπίθετον περικλινής, δι' οὗ χαρακτηρίζει αὐτὴν τὸ γνωστὸν χωρίον τοῦ Πλουτάρχου (Περ. 13). Τὸ δὲ φῶς εἰς τὸ ᾠδεῖον θὰ ἀνήρχετο δι' ἀνοιγμάτων εὑρισκομένων κατὰ τὴν περίμετρον τοῦ ὑπὲρ τὸν βράχον ἐξέχοντος δευτέρου ὀρόφου.

»Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὰς εἰσόδους, δι' ὧν εἰσήρχετό τις εἰς τὸ ᾠδεῖον, δύο θεμέλια ἐκ κροκαλοπαγῶν λίθων ὀρθογωνίου σχήματος εὑρισκόμενα τὸ μὲν κατὰ τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν καὶ εἰς ἀπόστασιν 15.00 μ. ἀπὸ τῆς ΒΑ γωνίας, τὸ δὲ κατὰ τὴν δυτικὴν πλευρὰν εἰς ἀπόστασιν 37 μ. ἀπὸ τῆς Β.Β. γωνίας, εἶναι πιθανὸν ν' ἀνταποκρίνωνται πρὸς πρόπυλα τεθειμένα ἐνταῦθα πρὸ τῶν τοίχων καίτοι τοῦ δυτικοῦ δυσκολεύομαι, λόγῳ τοῦ λοξοῦ προσανατολισμοῦ ἐν σχέσει πρὸς τὸν ἄξονα τοῦ κτιρίου, νὰ παραδεχθῶ τὸν χαρακτηρισμὸν ὡς προπύλου, θεωρῶν αὐτὸ μᾶλλον ὡς βάθρον μεγάλου τινὸς χορηγικοῦ μνημείου.

«Ἄλλο δὲ ἢ καὶ δύο ἄλλα ἀκόμη πρόπυλα θὰ ὑπῆρχον κατὰ τὴν νοτίαν πλευρὰν τοῦ κτιρίου, ἂν μὴ ὁλόκληρος κιονοστοιχία ἦτο προτεταγμένη τοῦ νοτείου τοίχου ὡς ἐν τῷ Ἐλευσινιακῷ τελεστηρίῳ.

«Ὅσον δὲ δ' ἀφορᾷ τέλος εἰς τὴν χρονολογίαν κατασκευῆς τῶν εὑρεθέντων λειψάνων, αὕτη δὲν δύναται πάντως νὰ ἀνέλθῃ πέρα τοῦ 4ου αἰῶνος, ὡς γίνεται δῆλον ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐκ τῆς χρήσεως ὑμηττείου μαρμάρου ἐν συνδυασμῷ πρὸς πῶρον καὶ κροκαλοπαγῆ λίθον, ἀφ' ἑτέρου δ' ἐκ τοῦ τρόπου τῆς ἐργασίας, ὅστις δὲν δεικνύει τὴν τελειότητα ἐκτελέσεως, ἣν βλέπομεν εἰς τὰ κτίσματα τοῦ 6ου καὶ 5ου αἰ. Νομίζω μάλιστα ὅτι ἡ ἐργασία, ἣν δεικνύουσιν αἱ βάσεις τῶν κιόνων καὶ ἄλλα τινὰ τμήματα τοῦ τοίχου μᾶς ὑποδηλοῖ ὅτι πρέπει νὰ κατέλθομεν ἀρκετοὺς αἰῶνας μετὰ τὸν 4ον π.χ., ὁπότε, ὡς ἐπανειλημμένως ἔγραψε καὶ ὁ κ. Καστριώτης καὶ ὡς γνωρίζομεν ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ Διονυσιακοῦ θεάτρου ἐγένετο ἡ ἀνοικοδόμησις τοῦ ᾠδείου ὑπὸ τοῦ Ἀριοβαρζάνου, ἀνοικοδόμησις ἀκολουθήσασα πάντως τὸ ἀρχικὸν σχέδιον τοῦ Ε. αἰῶνος, ὅπερ ἐφήρμοσεν ὁ Περικλῆς, ἀρχιτεκτονοῦντος πιθανῶς αὐτοῦ τοῦ Ἰκτίνου.

Α. Ὀρλάνδος.

Τοιαῦτα ὑπῆρξαν τὰ ἀποτελέσματα τῆς μέχρι τοῦδε ὀκταετοῦς ἀνασκαφικῆς ἡμῶν ἐργασίας ἐν τῷ ᾠδείῳ τοῦ Περικλέους. Ἂν ἀποβλέψωμεν εἰς τὰ εὑρήματα τὰ ἐκ τῆς ἀνασκαφῆς ταύτης, δυνάμεθα ἴσως νὰ εἴπωμεν, ὅτι αἱ δαπάναι τῆς ἑταιρείας ἡμῶν δὲν ἀντημείφθησαν ἐπαξίως, ἀλλ' ὁ κύριος σκοπὸς τῆς ἀνασκαφῆς ταύτης δὲν ἦσαν τὰ εὑρήματα, πρᾶγμα ὅλως ἐξαρτώμενον κατὰ τὸ πλεῖστον καὶ ἐκ τῆς τύχης, ἀλλ' ὡς ἐξακολούθησις πρὸς τελείαν ἀποκάλυψιν τοῦ ἀρχαιοτέρου τῶν ἐν Ἀθήναις ἐπὶ Περικλέους οἰκοδομημάτων, ὅπερ ἡ Ἀρχαιολογικὴ ἑταιρεία ἀφειδῶς ἐδαπάνησε, τιμῶσα ὄντως αὐτὴν διὰ τὰ μέχρι τοῦδε λίαν ἱκανοποιητικὰ ἀποτελέσματα.

Ἡμεῖς θεωροῦμεν ἡμᾶς εὐτυχῆ ὅτι κατωρθώσαμεν νὰ καθορίσωμεν ἀναμφισβητήτως οὐχὶ μόνον τὴν ἀκριβῆ θέσιν τοῦ πολυθρυλήτου οἰκοδομήματος, ἥτις μέχρι τοῦδε ἠγνοεῖτο, ἀλλ' ἀπεκαλύψαμεν αὐτὸ τοῦτο τὸ οἰκοδόμημα, ἔστω καὶ ἐν ἐρειπιώδει καταστάσει.

Ἀναμένομεν νῦν μετ' ἐλπίδων ὅτι ἡ Ἀρχαιολογικὴ ἑταιρεία θέλει προβῇ εἰς τὴν ἀπαλλοτρίωσιν καὶ τῶν ἐπιπροσθουσῶν δύο ἔτι μικρῶν οἰκιῶν, αἵτινες καταλαμβάνουσι τὸν ὑπόλοιπον χῶρον τοῦ οἰκοδομήματος, ὅπως καταστῇ δυνατὴ ἡ τελεία ἀποκάλυψις τοῦ Περικλείου ᾠδείου. Οὕτω ὁ χῶρος οὗτος θέλει καταστῇ μετ' ὀλίγον παγκόσμιον προσκύνημα, διότι ἐν τῷ ᾠδείῳ τούτῳ ἀντήχησαν τὰ μέλη καὶ ἡ φωνὴ τῶν ἀρίστων τῆς ἀρχαιότητος μουσουργῶν!

Ἀθήνησι κατὰ δεκέμβριον τοῦ 1922.

Παναγιώτης Καστριώτης.

Σποράδων ἐπιγραφαὶ

(συνέχεια πρὸς ΑΕ 1915131 - 133)

ὑπὸ

Νικήτα Δ. Χαβιαρᾶ.

Α.´) Σύμης.

Ἀριθ. 13 Στήλης Συμαϊκοῦ ἀσβεστολίθου ἀποτμήματα δύο, ὧν τὸ μὲν 13α, ὅπερ κυρίως εἶνε ἀπολέπισμα, ἀνηυρέθη ὑπὸ μαθητοῦ ἐν τῇ θέσει «*Λελλενικῷ*» ἔξωθεν τοῦ κάτωθεν τῆς Ἀκροπόλεως κήπου τοῦ Ἀλεξάνδρου Μιλιοράτου, τὸ δὲ 13β ηὗρον αὐτὸς ἐν τῷ αὐτῷ κήπῳ μεταξὺ λίθων καταπεσόντος τειχίου. Ἡ ποιότης τοῦ λίθου, τὸ μέγεθος καὶ ὁ τρόπος τῶν γραμμάτων πείθουσιν ὅτι ἀμφότερα τὰ θραύσματα ἀνῆκον εἰς τὴν αὐτὴν στήλην, ἥτις πρὸ τεσσαράκοντα περίπου ἐτῶν κατὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ κήπου ἀνευρεθεῖσα ὑπὸ τῶν ἐργατῶν ἐθραύσθη εἰς τεμάχια. Τὸ 13α ἔχει ὕψος 0,65 καὶ πλάτος 0,088, τὸ δὲ 13β ἔχει ὕψος μέγιστον 0,22, πλάτος μέγιστον 0,165 καὶ πάχος 0,057· μόνον πρὸς τὰ δεξιὰ διατηρεῖ μέρος τῆς πλευρᾶς τῆς στήλης. Τὰ γράμματα εἶνε ἀτέχνως κεχαραγμένα, δὲν τηρεῖται δὲ μεταξὺ αὐτῶν ἴση ἀπόστασις, οὐδὲ τὰ μεταστίχια εἶνε ἴσα. Τὰ γράμματα ἔχουσιν ὕψος 0,014-0,009· ὁ τρόπος αὐτῶν καὶ ἰδίᾳ τοῦ Γ, Σ, Ψ, Ρ ἀνάγουσι τὴν ἐπιγραφὴν εἰς τὸ τρίτον π.Χ. αἰῶνα. Ἡ γραφὴ V καὶ Υ, Ε καὶ Ε κυμαίνεται. Ὁ κανονικὸς χωρισμὸς τῶν λέξεων εἰς συλλαβὰς δὲν τηρεῖται. Ἀμφότερα τὰ θραύσματα ἀπόκεινται ἐν τῷ τοῦ πατρὸς μουσείῳ.

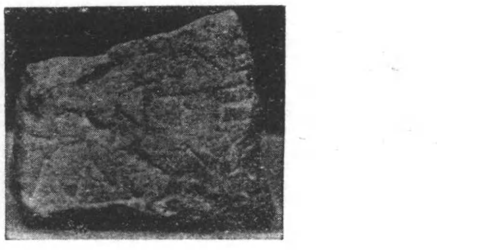

1 (λίθου φωτογράφημα ἐπιγρ. ἀρ. 13α): ψηφίσματος ἀπότμημα.

\- - - - - - - - - - - - - -
\- - - - - - -] ολε [- - - -
\- - - - - χ]οντε[ς - - - - -
\- - - - - Ἑ]λλήν[ων - -
\- - - - - - - - - - - - - -

Στίχ. 2α. Τὰ παρατηρούμενα ἴχνη τοῦ πρώτου γράμματος δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ἀνήκωσιν εἰς τὸ Κ, διότι ἐνταῦθα τῆς ἐπιφανείας τοῦ λίθου οὔσης ἀλωβήτου, ἔδει νὰ εἴχομεν καὶ τὴν ἄνω πλαγίαν αὐτοῦ, ὥστε ἀνήκουσιν εἰς ὀλίγον πλαγίως χαραχθὲν Χ.

Στιχ. 3α. Ἡ συμπλήρωσις *Ἑ]λλήν[ων* εἶνε ἀσφαλής, διακρινομένου καθαρῶς τοῦ ἀριστεροῦ ἡμίσεος τοῦ Ω.

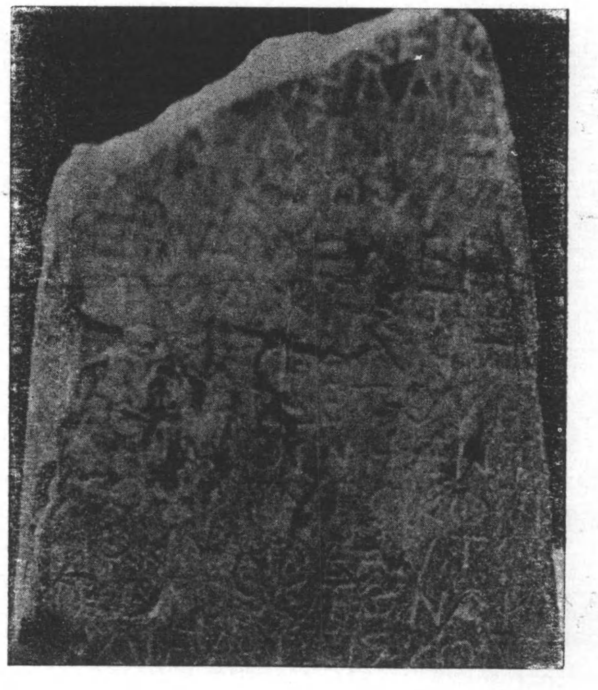

2 (λίθου φωτογράφημα· ἐπιγρ. ἀρ. 13β): ψηφίσματος ἀπότμημα

\- - - - - - - - - - - - - - - - - - - -
\- - - - - σ]ει[- - - - - - - - - - -
\- - - -]ηδαν[- - - - - - - - - - -
\- - -]ατωι Ζ[- - - ἑλέσθαι δὲ τὸν δῆμ-
ον κήρυκα[ς δύο αὐτίκα μάλα, ὧν
ἕνα μὲν ἐπὶ [- - - - - - - - - - - - κα-
ὶ Θράικης, τὸ[ν δὲ ἐπὶ - - - - - - - ἀ-
ποστελάντ[ων - - - - - - - - - - ἀναγ-
ρ]ά[ψ]αι δὲ τὸ ψή[φισμα τόδε ἐν στή-
ληι λιθίνηι (καὶ στῆσαι) ἐν τ[ῆι ἀγορᾶι; παρὰ
τὸ ἀργυροκόπι[ον - - - - - - - - - - ρ-
ηθῆναι δὲ αὐτῶι [- - - - - - - - ὀμόσα-
ι δὲ πρὸς τὸν ὅρκ[ον τὸν ἐν τῆι Ἑλλ-
ά]δι: ἐάν τι[ς] κόπτ[ηι - - - - - - - - -
\- - - - - - - - - - - - - - - - - - - -

Τὸ ψήφισμα ἀναγόμενον εἰς τὸν π Χ. τρίτον αἰῶνα εἶνε ἀρχαιότερον τῶν δύο γνωστῶν ψηφισμάτων τοῦ *κοινοῦ τῶν ἐν Σύμαι κατοικούντων* (IG XII3_2 1269 1270), ἅτινα δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ εἶνε ἀρχαιότερα τοῦ π. Χ. δευτέρου αἰῶνος, εἶνε δὲ γεγραμμένα εἰς Δωρικὴν διάλεκτον. Ἐνῷ δὲ ἐν τῷ ψηφίσματι τούτῳ δικαίως πιριεμένομεν αὐστηροτέραν Δωρικήν, τοὐναντίον καὶ παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν εὑρίσκομεν Ἀττικήν. Τὸ τοιοῦτον εἶνε, νομίζομεν, λόγος ἀρκετὰ ἰσχυρός, ὥστε νὰ πείσῃ ἡμᾶς ὅτι τὸ ἡμέτερον ψήφισμα δὲν εἶνε τοῦ κοινοῦ τῶν ἐν Σύμῃ κατοικούντων, οἵτινες ἦσαν Δωριεῖς μεταξὺ Δωριέων. Ἐπειδὴ ὅμως ἔχομεν τὴν πεποίθησιν ὅτι ἡ στήλη δὲν ἐκομίσθη ἔξωθεν, ἀλλ' ὅτι τυχαίως εὑρεθεῖσα ὑπὸ τῶν ἐργατῶν τοῦ κήπου ἐθραύσθη ὑπ' αὐτῶν εἰς τεμάχια, ἃ καὶ ἐνετειχίσθησαν πρὸ τεσσαράκοντα περίπου ἐτῶν, καὶ ὅτι ὁ λίθος εἶνε Συμαϊκός, θεωροῦμεν ὅτι τὸ ψήφισμα εἶνε *ἀντίγραφον* ψηφίσματος μεγάλης καὶ ἰσχυρᾶς τινος πόλεως ἴσως συμμάχου, ἴσως κυριάρχου τῆς Σύμης, ἴσως δὲ καὶ νομισματικὰς μόνον, δι' ὅσα θὰ εἴπωμεν κατωτέρω, σχέσεις ἐχούσης μετ' αὐτῆς, *χαραχθὲν ἐν Σύμῃ*.

Στίχ. 2β-7β. Κατὰ τὰς συμπληρώσεις τῶν στίχων τούτων ὁ δῆμος ἔδει νὰ ἐκλέξῃ δύο κήρυκας, τοὺς ὁποίους ὡρισμένοι ἄρχοντες ὤφειλον νὰ ἀποστείλωσιν εἰς τὰς ὁρισθείσας χώρας. Ἡ ἀποστολὴ δὲ αὕτη, ἥτις βεβαίως προὔκειτο νὰ ὑπηρετήσῃ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ ψηφίσματος, πάντως προήρχετο παρὰ πόλεως οὐχὶ ἀσθενοῦς καὶ μικρᾶς, οἵα ἡ Σύμη, ἀλλ' ἰσχυρᾶς καὶ μεγάλης ἀναλόγως τῶν χωρῶν, εἰς ἃς αὕτη ἀπεστέλλετο, οἵα ἡ *Θράκη*.

Στίχ. 9β. Ἐνταῦθα μετὰ τὴν διάταξιν *τῆς ἀναγραφῆς* τοῦ ψηφίσματος *ἐν στήλῃ καὶ λιθίνῃ* ἀνεμένομεν τὴν διάταξιν *τῆς στάσεως* αὐτοῦ «ἐν τ]ῆι ἀγορᾶι παρὰ] τὸ ἀργυροκόπι[ον]» προτασσομένου τοῦ «καὶ στῆσαι», ὅπερ παραλείπεται. Ἡ παράλειψις δ' αὕτη προέρχεται βεβαίως ἐκ παραδρομῆς χαράξαντος τὴν ἐπιγραφήν, ἂν μὴ τοῦ ἀντιγράψαντος τὸ εἰς Σύμην ἀποσταλὲν ἐπὶ παπύρου ἀντίγραφον, διότι ἄλλως οὐδαμῶς δικαιολογεῖται. Ἂν δὲ ἡ συμπλήρωσις τοῦ στίχου τούτου εἶνε ἀσφαλὴς (πρβ «ἐν *τῇ ἀγορᾷ παρὰ* τὰς εἰκόνας τὰς τοῦ βασιλέως Ἀντιόχου» *Fränkel* Inschriften von Pergamon 160,54 55, «ἐ]ν ἀκροπόλει *παρὰ* τὸν νεὼ τῆς Ἀθηνᾶς τῆς Πο[λιάδος» IG ^{2}II 687, 43-44, «εἰς τὸ ἱερὸν π[*αρὰ* τὸν βωμὸν τοῦ] Δι[ὸς τοῦ Πολιέως» *Michel* Recueil 389=IG XI 4 664-665,31 κτλ.), προβάλλεται ἡ ἐρώτησις, διατί ἐν τῇ διατάξει τῆς ἀναγραφῆς καὶ στάσεως τοῦ ψηφίσματος δὲν δηλοῦται ἡ ἔξωθεν αὐτοῦ προέλευσις, ὡς συμβαίνει σχεδὸν κατὰ κανόνα ἐν ἀντιγράφοις ψηφισμάτων ἀλλαχόθεν ἀποστελλομένοις; Ἐπὶ παραδείγματος ἐν ἀντιγράφῳ ψηφίσματος τῶν Ἐρυθρῶν εὑρεθέντι ἐν Ρόδῳ φέρεται: «ἀναγράψαι δὲ τὸ ψήφισμα καὶ εἰς στήλην λιθίνην καὶ στῆσαι *ἐρ Ρόδῳ*» IG XII1 6, ἐν ἀντιγράφῳ ψηφίσματος Ἀθηναϊκοῦ εὑρεθέντι ἐν Καρπάθῳ: «γράψαι δὲ ταῦτα ἐν στήλῃ λιθίνῃ ἐμ πόλει *καὶ ἐν Καρπάθῳ* ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Ἀπόλλωνος » IG XII1 977 A. Διὰ συντομίαν παραλείπομεν πλεῖστα τοιαῦτα παραδείγματα καὶ ἄλλα, ἐν οἷς φέρεται καὶ ἡ λέξις *ἀντίγραφον*. Καθ' ὅσον δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν, τὸ τοιοῦτο προέρχεται ἐκ τούτου, ὅτι ἐν τῷ ψηφίσματι δὲν πρόκειται περὶ ὑποθέσεως ἀφορώσης ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν Σύμην, ἀλλὰ περὶ ὑποθέσεως γενικωτέρας φύσεως ἀφορώσης εἰς τὴν Σύμην καὶ ἄλλα μέρη οὐχὶ κατ' ὄνομα ἀναγεγραμμένα ἐν τῷ ψηφίσματι, ἀλλὰ συμπεριλαμβανόμενα εἰς τὰς χώρας ἐκείνας, εἰς ἃς ἔδει νὰ ἀποσταλῶσιν οἱ κήρυκες, καὶ πάντως ἐκείνης, δι' ἣν ἀπεστέλλοντο οὗτοι. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον καὶ ἐπειδὴ ἔχομεν τὴν πε-

15 9 23

ποίθησιν ὅτι τὸ ἀντίγραφον ἐχαράχθη ἐν Σύμῃ, θεωροῦμεν πιθανὸν ὅτι ἐν τῷ ψηφίσματι ἔκειτο διάταξις, καθ' ἣν ἐν ἑκάστῃ τῶν πόλεων, εἰς ἃς ἀφεώρα τὸ ψήφισμα, ἔδει νὰ ἀντιγραφῇ τοῦτο, καὶ δὴ διάταξις ἀνάλογος πρὸς τὴν ἐν ψηφίσματι τοῦ Ἰλίου ἀπαντῶσαν: «αἷς τιμαῖς [τετίμηται Μαλού]σιος ὑπὸ τοῦ συνε[δρ]ίου, ἀναγράψαι ἑκά[στη]ν τῶν πόλεων τῶν κοινωνουσῶν τοῦ ἱεροῦ κ[αὶ τῆ]ς πανηγύρεως καὶ θεῖν[αι τὴν στήλην ὅπου ἑκάσ]τῃ νόμος ἐσ[τίν]» *Michel* Recueil 522, 56-60, καὶ πρὸς τὴν ἐν ψηφίσματι τοῦ κοινοῦ τῶν Ἰώνων ἐν Κλαζομεναῖς εὑρεθέντι: «ἀναγράψαι δὲ καὶ εἰ στ[ήλ]ην τὸ ψήφισμα τόδε καὶ τὰ ὀνόματα πατρόθεν τῶν ἡκ[όν]των συνέδρων ἐκ τῶν πόλεων ***καὶ στῆσαι ἐν τῷ τεμέν*[ει] *παρὰ*** τὸμ βωμὸν τῶν βασιλέων. ***ἀναγράψαι δὲ καὶ τοὺς δήμους ἐν ταῖς ἰδίαις πόλεσιν*»** *Michel* Recueil 486, 40-43. Ἐπειδὴ δὲ ἡ Σύμη εἶνε νῆσος, μετὰ πιθανότητος ἐν στίχῳ 6 δυνάμεθα νὰ συμπληρώσωμεν: τὸ[ν δὲ ἐπὶ ***τῶν νήσων***] ἢ πιθανώτερον: τὸ[ν δὲ ἐπὶ *Καρίας*] λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ Σύμη διεκρίνετο ὡς *νῆσος Καρική* (*Στεφάνου Βυζαντίου* Ἐθνικὰ ἐν λέξει *Σύμη*).

Στίχ. 10β· *ἀργυροκόπιον*· πρβ SIG³ 87³ (Πολυβ. ΚF' 103, κλπ), *Mayser* GGP 419, *Γαρδίκας* Ἐπετηρ. πανεπιστ. 1920₂₄₉ Ἀθηνᾶ 1921₂₉, ΑΕ 1918₈₁α 1919₈₆α. Ἐκ τῆς ἀναγραφῆς τοῦ ψηφίσματος ***παρὰ τὸ ἀργυροκόπιον*** πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ἐν τῷ ψηφίσματι προὔκειτο περὶ ***νομισματικῆς ὑποθέσεως***, ἔχοντες ὑπ' ὄψει ὅτι τὰ ψηφίσματα ***ἀνεγράφοντο*** ἢ ***ἵσταντο*** ἢ ***ἀνετίθεντο*** ἐν τόποις σχέσιν ἔχουσι πρὸς τὴν ὑπόθεσιν. Εἶνε δὲ παράτολμον νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ἐν Σύμῃ, ἥτις μέχρι τοῦδε δὲν ἐγνώσθη ἀσφαλῶς ἂν ἔκοψε νόμισμα [1], ἐκέκτητο ἀργυροκόπιον καὶ εἶχε νομισματικὰς ὑποθέσεις μεθ' ὁλοκλήρου Θράκης καὶ τίς οἶδε μετὰ τίνων ἄλλων σπουδαίων χωρῶν. Ἔστω καὶ τοῦτο ἀπόδειξις ὅτι τὸ ψήφισμα δὲν εἶνε τοῦ κοινοῦ τῶν ἐν Σύμῃ κατοικούντων.

Στίχ. 13β. Πρὸ τοῦ ΔΙ διακρίνομεν τὰ ἄκρα τῆς δεξιᾶς πλαγίας γράμματος, δυνάμενα τὰ ἀνήκωσιν εἰς τὸ Α, διὸ καὶ συνεπληρώσαμεν: Ἑλλ₁₃ά]δι.

«Ἐάν τις κόπτ[ῃι. Σχετίζοντες τὴν μνείαν τοῦ ἀργυροπείου πρὸς τὴν φράσιν ταύτην νομίζομεν ὅτι ἐν αὐτῇ δὲν πρόκειται περὶ ὅρκου ἀναφερομένου ***εἰς κοπὴν δένδρων ἱερᾶς τινος γῆς*** ὡς ἐν *Dittenberger* Sylloge² 532, 13-14 «***δένδρα ἥμερα μὴ κόπτειν***», IG XIV 645, 135 «***οὐ κοψεῖ δὲ τῶν δενδρέων***», αὐτόθι 645,128 «αἰ δέ τις κα ἐπιβῆ ἢ νέμῃ ἢ φέρῃ τι τῶν ἐν τᾷ ἱερᾷ γᾷ ἢ ***τῶν δενδρέων*** τι κόπτῃ», *Dittenberger* Sylloge² 568, 5 «***μὴ κόπτειν τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος***», πρβ *Dittenberger* Sylloge² 568, 7· 654, 78, ἀλλ' ὅτι πρόκειται περὶ ὅρκου ἀναφερομένου εἰς ***κοπὴν νομισμάκων*** καθ' ὅτι τὸ ***κόπτω*** κυριολεκτεῖται καὶ ἐπὶ νομισμάτων ὡς ἐν *Dittenberger* Sylloge² 513,7 «τούσδε ἁ πόλις κατέκρινε θανάτου, ὅτι ἱεροφόρεον καὶ ***νόμισμα ἔκοπτον χάλκεον***», *Ἡροδότου* Γ' 56 «λέγεται Πολυκράτεα ***ἐπιχώριον νόμισμα κόψαντα***», πρβ Ἡροδότου Α' 94, Δ' 166. Ὁ ὅρκος δ' οὗτος κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐσκόπει οὐχὶ νὰ προλάβῃ παράνομον κοπὴν καὶ κυκλοφορίαν κιβδήλων νομισμάτων τῆς πόλεως, εἰς ἣν ἀνῆκε τὸ ψήφισμα, ἀλλὰ θέσῃ τέρμα εἰς γενομένην κοπὴν καὶ κυκλοφορίαν τοιούτων νομισμάτων ἐπὶ βλάβῃ τῆς πόλεως, περὶ οὗ ἴσως καὶ προὔκειτο ἀποκλειστικῶς ἐν τῷ ψηφίσματι.

Ἀριθ. 14. Θραῦσμα βάσεως ἐκ μαρμάρου ὑπομέλανος εὑρεθὲν κατὰ τὴν θέσιν ***Νημοράκι***, ***ὕψος*** 0, 29, πλ. 0, 41 πάχ. 0, 13· ἐπὶ τῆς ἄνω πλευρᾶς διασῴζει μέρος λαξεύματος βάθ. 0, 13, μήκ. 0,30. Ἡ ἐπιγεγραμμένη ἐπιφάνεια, ἥτις ἦν ἐκτεθειμένη εἰς τὰ πατήματα τῶν διαβατῶν, φέρει πλαίσια ἄνω καὶ κάτω κατὰ τὸ πλεῖστον κατεστραμμένα. Γρ. ὕψ.-0, 007-0, 015. Ἀπόκειται ἐν τῷ τοῦ πατρὸς μουσείῳ.

Ἡ ἐπιγραφὴ ἐξ ἓξ στίχων ἀποτελουμένη εἶνε δυστυχῶς τὰ μάλιστα δυσανάγνωστος, δεινῶς φθαρεῖσα ὑπὸ τῶν συχνῶν πατημάτων καὶ τῆς ἀτμοσφαιρικῆς ἐπιδράσεως. Πρὸς τῇ εἰκόνι τῆς ἐπιγραφῆς παρατίθεται καὶ ἡ ἡμετέρα ἀπὸ τοῦ λίθου ἀνάγνωσις.

1 Ὁ *Waddington* (Rev. Num. 1853, σ. 249) ἀπέδωκεν εἰς τὴν Σύμην Ἀττικὴν δραχμὴν χρονολογουμένην ἀπὸ τοῦ 400-350 πΧ. μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς ΣΥ καὶ χαλκοῦν νόμισμα μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς ΥΣ. Ὁ *Imhoof* (Mon. gr. 1853 σ. 322) προτείνει τὰ *Συάγγελα* παρὰ τὴν Ἁλικαρνασσὸν ὡς πιθανὸν νομισματοκοπεῖον τῶν νομισμάτων τούτων. Βλ. *Head+Σβορῶνος* Ἱστορία τῶν νομισμάτων τόμ. Β', σ. 185.

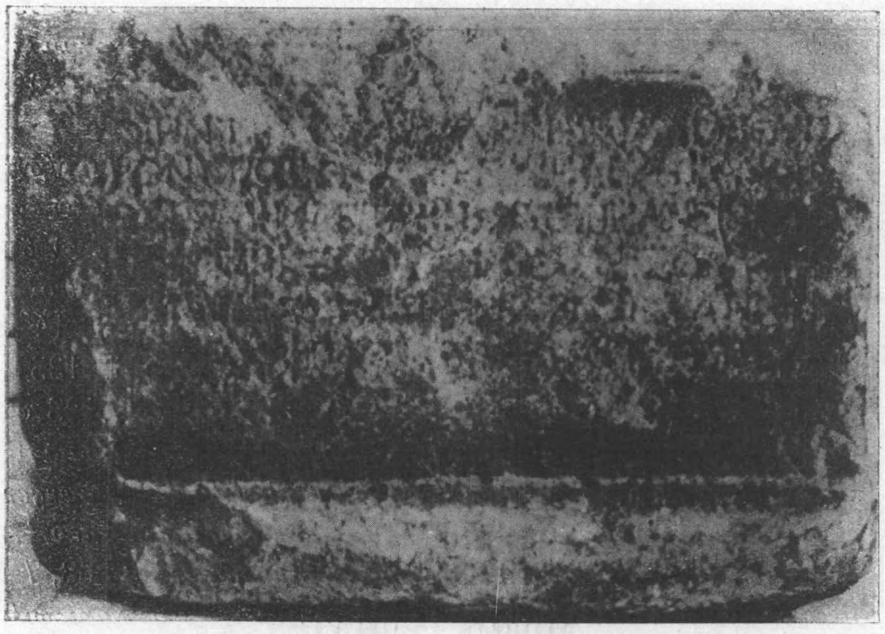

3 (λίθου φωτογράφημα· ἐπιγρ. ἀρ. 14): ἐλεγεῖον.

ΛΙΔΟΙΗΝΤΡ ΑΙΛΡ
ΔΩΡΟΝΥΠΟΙΩ ΡΓ Ε Η Μ
ΙΛΙΩΣΙ Μ ΓΤ ΡΝ Ϝ ΝΓ ΝΟΥΣ
Θ
5 ΛΙΙ
ΣΠΕΛΙ/

α]ἰδοίην τρ[ιμάκαιρ]α[ν - -
δῶρον ὑπὸ ζω[η - - - - -
- - - - - - - - - - - - - -

Β') Τήλου.

Μεταβὰς κατ' ὀκτώβριον τοῦ παρελθόντος ἔτους 1920 εἰς τὴν νῆσον Τῆλον δι' ἐπιγραφικὰς ἐρεύνας ηὐτύχησα ν' ἀνεύρω τὰς ἐνταῦθα καταχωριζομένας εἴκοσι καὶ τρεῖς ἀνεκδότους ἐπιγραφάς. Θεωρῶ δὲ καθῆκον καὶ ἐνταῦθα νὰ ἐκφράσω θερμὰς εὐχαριστίας τῷ τε ἡγουμένῳ τῆς ἐν Τήλῳ ἱερᾶς μονῆς τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος ἀρχιμανδρίτῃ Μακαρίῳ καὶ τῷ διδασκάλῳ κ. Κουτρούλῃ διὰ τὴν ἔξοχον πατριωτικὴν προθυμίαν, μεθ' ἧς μ' ἐβοήθησαν εἰς τὸ ἔργον μου.

Ἀριθ. 15. Στήλη ἐκ μαρμάρου λευκοῦ, ἥτις ἐχρησίμευεν ὡς ὑποστήριγμα τοῦ στύλου τῆς ἁγίας τραπέζης παρημελημένου τινὸς παρὰ τὸ Μεγάλον Χωρίον ναϋδρίου, ἥτις ὅμως ἐξαχθεῖσα ὑφ' ἡμῶν παρὰ τὰς ἐντόνους διαμαρτυρίας τῆς κυριάρχου τοῦ ναϋδρίου κατετέθη ἐν τῷ μετοχίῳ τοῦ ἁγ. Παντελεήμονος. Εἶνε ἀποκεκρουμένη πανταχόθεν, δεινῶς δ' ἐφθαρμένη κατὰ τὸ μέσον καὶ κυρίως κατὰ τὰς πρώτας καὶ τὰς τελευταίας γραμμάς. ὕψ. 0, 37, πλάτ. 0, 42, πάχ. 0, 07. Τὰ γράμματα ἔχουσιν ὕψος 0, 08. Ἡ ἀνάγνωσις ἐγένετο ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τοῦ λίθου.

Ἡ ἐπιγραφὴ δύναται νὰ ἀναχθῇ εἰς τὸν δεύτερον μ. Χ. αἰῶνα. Ἐν αὐτῇ δὲν τηρεῖται τὸ προσγεγραμμένον *ι*, τὸ δὲ *ν* πρὸ τῶν οὐρανισκοφώνων δὲν μεταβάλλεται.

Στίχ. 2. Ἂν ἡ ἀνάγνωσις τοῦ ὀνόματος *Ἄρου* εἶνε ἀσφαλής, προστίθεται νέος ἱερεὺς εἰς τὸν κατάλογον τῶν γνωστῶν ἱερέων τοῦ Ἁλίου, δι' ὧν ἐχρονολόγουν οἱ Ῥόδιοι καὶ οἱ ὑπ' αὐτοὺς νησιῶται.

Στ. 4-5. Ἐξ ὅσων ἀναγιγνώσκομεν ἐν τοῖς στίχοις τούτοις τὰ ἀντικείμενα, ἅτινα ἡ Κλεωνύμα ἐπηγγείλατο νὰ *ἐπιδείξῃ κατὰ τετράδα συγκαθιδρυμένα,* ἦσαν παρημελημένα καὶ ἀπερριμμένα που. Πιθανῶς δὲ ἦσαν ἀφιερώματα ἱεροῦ τινος καὶ ἴσως ἀγαλμάτια

Στ. 6. Ἡ σύντμησις ΒΡΑΣ εἶνε γνωστὴ ἐκ πολλῶν ἐπιγραφῶν (IG XII1 ἐν τοῖς πίναξι σελ 12)· οἱ δὲ *Βράσιοι* ἀπετέλουν δῆμον τῆς Λίνδου.

Στ. 7. Ἡ λατρεία τῆς *Ἀθηνᾶς Πολιάδος* ἐν Τήλῳ εἶνε γνωστὴ καὶ ἐκ τῆς ὑπ' ἀρθ. 20 ἡμετέρας ἐπιγραφῆς. Ἔκειτο δὲ τὸ ἱερὸν τῆς Ἀθηνᾶς

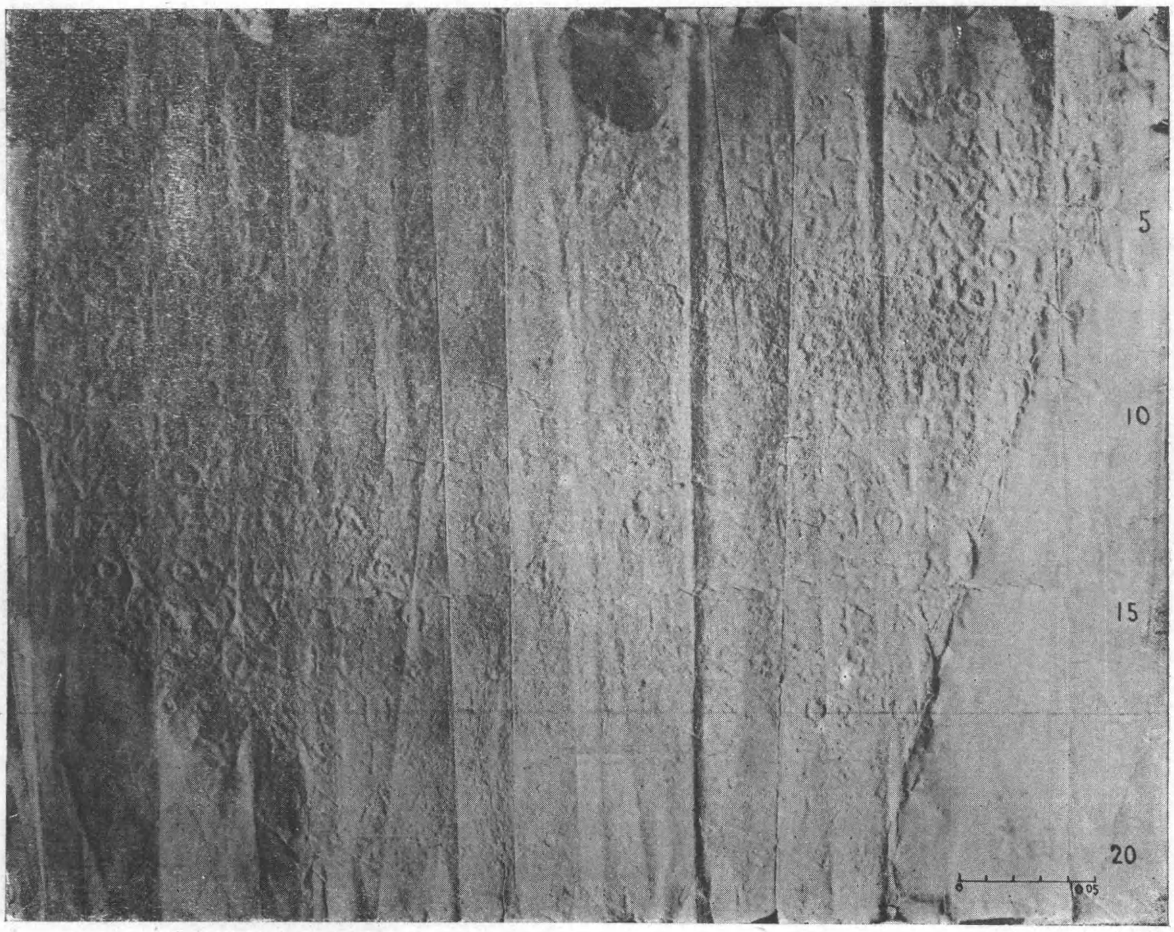

4 (ἐκτύμματος ὀπισθία ὄψις· ἐπιγρ. ἀρ. 15): ψήφισμα τιμητικόν.

- - - - - - - - - -]σαν[- - - - - - - - - - - -]με[-
- - - - - - - - ἐπ]αγγελίαν - - - - ἐπ' ἱερ]έως Ἄρου Ν[- - - - - - - - - - - - - - - - - -
- - - - - - - - - Τ]ίτος Φλά((υϊος)) Στέ[φανος. Ἐπ]αγγειλαμένα [- - - - - - - - - - - - - - - - -
- - - - - - - - κ]ατὰ τετράδ[α ἐν]μέτ[ως συ]νκαθιδρυμένα - - - - - - - - - ἐ - - - - - - - - -
συνετέλεσε]ν καθ' ὃ ἐπανγ[ε]ίλ[ι]το. [Ἔδ]ο[ξε] τῶ δάμω τῶ [Τηλίων·ἐπειδὴ Κλεωννύμα
(δεῖνος)]ου θυγάτηρ Βρασ((ία)), [ἀπ]ὸ [πρ]ο[γό]νων ὑπάρχο[υσα εὐεργέτις, εὔνους διατελεῖ
ποτὶ τὰν πόλιν] τὰν Τηλίων κοινῆ [καὶ ποτ]ὶ τὸν δᾶμον [ἰδία - - - - - - - - - - - - - - - - - -
- - - - - - - καὶ] ἐπεσκεύα[σ]ε[ν τὸ ἄγαλ]μ[α] τᾶς Ἀθάνας τ[ᾶς Πολιάδος, ἐπαινέσαι αὐτὰν καὶ στεφανῶσαι
χρυσέω στεφάνω· π]οτί τ' ἐ[π]ά[γ]ε[ν τ]ει[μὰς] εἰσγραφῆναι· εἶμ[εν δὲ αὐτὰν καὶ πολίτιδα. Κυ-
ρωθέντος τοῦδε τοῦ] ψαφίσματος, ὁ ἱ[εραπό]λος [Κ]λεων[ύμα ἀναγορευσάτω τὸν στέφανον ἐν
τᾶ παναγύρει τ]ᾶ ἀγομένα παν[δαμεὶ ἐ]ν τῶ Ἀγρι[ανίω μηνὶ - - - - - - - - - - - - - - - - ἁ δὲ
ἀναγόρευσ]ις ἔστω ἅδε□□ ὁ δᾶμος ὁ Τηλίων [ἐπαινεῖ καὶ στεφανοῖ χρυσέω στεφάνω Κλε-
ωνύμαν δεῖνος]ου θυ[γατέρα Βρασ((ίαν)) ἀρετᾶ]ς ἕνεκα καὶ εὐνοίας, ἃν ἔχουσα
διατελεῖ] τῶ δάμω [τῶ Τηλίων.] Κ[λ]εωνύμαν(;) -
- .] σω[-
- - - - - - -]ν[- - - - -]τ[- - - - - -] ὁσί[ως -
ποτὶ τὸ ἱα]ρὸν [τᾶς Ἀθάνας τᾶς Πολιάδος(;) -
τ]οῦ δά[μου τοῦ Τηλίων - - - - - - - - - - - - - - - - - - - ἀναγράψαι δὲ τόδε τὸ
ψάφισμα εἰς] στ[άλαν λιθίναν καὶ θέμεν εἰς τὸ ἱαρόν.
θεοῖς.

ΣΑΝΛ Ι ΜΕ
ΑΝΓΕΛΙΑΝΛ ΕΩΣΑΡΟΥΝ
ΙΤΟΣΦΛΑΣΤΕ ΑΝΓΕΙΛΑΜΕΝΑ
ΑΤΕΤΡΑΔ ΝΜΕΤ ΝΚΑΘΙΔΡΥΜΕΙ
ΝΚΑΘΟΕΠΑΝΓΕΙΛ\ΤΟ Ο ΞΤΩΔΑΜΩΤΩ
ϽΥΘΥΓΑΤΗΡΒΡΑΣΛ‾Ο Ο ΝΩΝΥΠΑΡΧΟ
ΤΑΝΤΗΛΙΩΝΚΟΙΝΙΙ ΙΤΟΝΔΑΜΟΝ
ΕΠΕΣΚΕΥΑ‾ΕΙ Ι Λ ΜΛΤΑΣΑΘΑΝΑΣΤΑ
ΤΟΤΙΤΕΤΑ‾ΕΙΓΕΙΛ ΕΙΣΓΡΑΦΗΝΑΙΕΙΜ
ΨΑΦΙΣΜΑΤΟΣΟΙ ΛΟΣΚΛΕΩΝΥ
ΑΑΓΟΜΕΝΑΙΠΑΝ ΝΤΩΑΓΡΙΛ
ΙΣΕΣΤΩΑΔΕ□□ΟΔΑΜΟΣΟΤΗΛΙΩΝ
‾ΟΥΘΥΙΔ ΑΡΕΤΛ
ΤΩΔΑΜΩ‾Ο Κ ΕΟΝΥΛ
ΓΙΙΔΞΝ ΣΩΙ
ΝΙΙ Τ ΟΣΙ
ΡΟΝ Γ Ι
ϽΥΔΛ ΤΛ
ΣΤ Ε
ΘΕΟΙΣ

Πολιάδος ἐν τῇ ἀκροπόλει, ὅπου νῦν εὑρίσκεται ὁ ναὸς τοῦ ἀρχαγγέλου Μιχαήλ.

Στ. 10. Τὴν συμπλήρωσιν *ἱ[εραπό]λος* θεωροῦμεν πιθανήν, καθ' ὅτι καθαρῶς διακρίνομεν τὸ τῆς ἀρχῆς καὶ τὰ γράμματα ΛΟΣ τοῦ τέλους.

Ἀριθμ. 16. Στήλη ἐκ μαρμάρου λευκοῦ, ἥτις ἦν ἐντετειχισμένη παρὰ τὸ παράθυρον κελλίου τοῦ μετοχίου τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος, ἀλλ' ἥτις ἐξαχθεῖσα τῇ φιλαρχαίῳ προαιρέσει τοῦ ἡγουμένου Μακαρίου ἀπόκειται ὅπου καὶ τὸ προηγούμενον ψήφισμα. ὕψ. 0, 33, πλ. 0, 20, πάχ. 0, 12· γρ. ὕψ. 0,016-0,013.

Τὸ ψήφισμα δύναται τὰ ἀναχθῇ εἰς τὸν δεύτερον π. Χ. αἰῶνα· εἶνε δὲ τοῦ αὐτοῦ τύπου πρὸς τὸ γνωστὸν ἐκ Τήλου ψήφισμα, δι' οὗ ὁ δῆμος ἀπένειμε προξενίαν καὶ εὐεργεσίαν εἰς τὸν *Ἀρίονα Ἀριστονίκου Πτολεμαιῆ* (*Michel* Recueil 430).

Στ. 5. Πρὸ τοῦ *ο* τοῦ ὀνόματος διακρίνεται τὸ κάτω μέρος πλαγίας δυναμένης νὰ ἀνήκῃ εἰς Λ ἢ Μ. Ὅθεν ἀντὶ *Φιλ*]*οκράτευς* δυνατὸν νὰ εἶνε Τιμ]οκράτευς ἢ ἄλλο τι ἀνάλογον. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ ὡς πρὸς τὸ ὄνομα τοῦ δευτέρου υἱοῦ, ἤτοι ἀντὶ *Τιμ*]*οκράτη* δύναται νὰ εἶνε *Φιλ*]*οκράτη* κττ. Ἐν τέλει τοῦ στίχου τούτου ἀνεγράφετο τὸ ἐθνικὸν τῶν παίδων τῶν Φιλοκράτους.

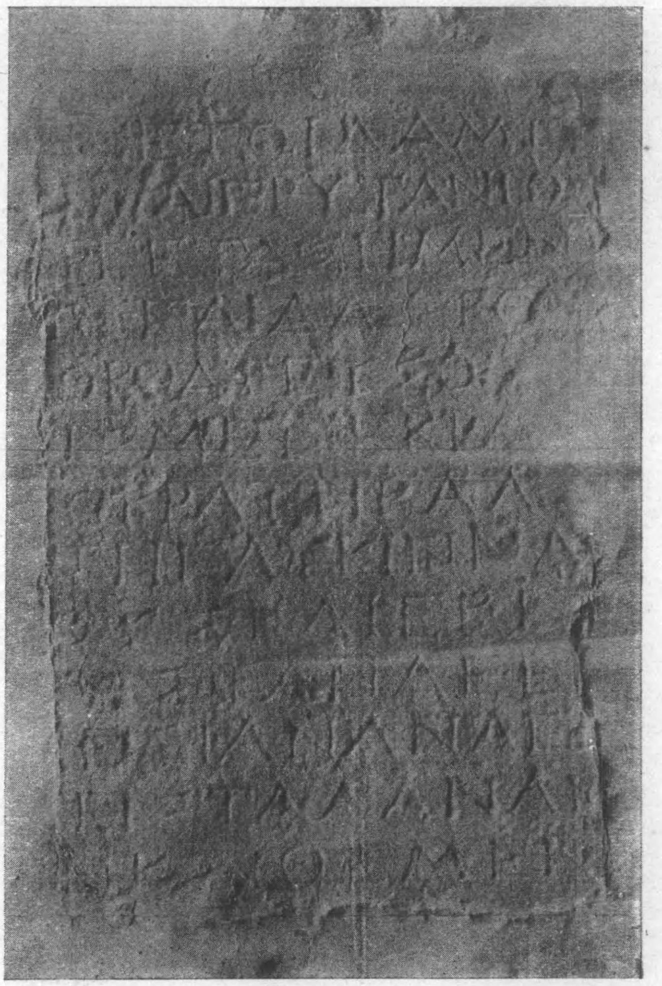

5 ἐκτύμματος ὀπισθία ὄψις· ἐπιγρ. (ἀρ. 16): εὐεργεσία

Ἔδοξ]ε τῶι δάμ[ωι·
γνώμ]αι πρυτανίω[ν·
εὐε]ργέτας ἦμεν
τοὺς] παῖδας το[ὺς
Φιλ]οκράτευς ο[- - - -
. . ε]ῖς, Μενεκρά[τη,
Τιμ]οκράτη, Καλ[λι-
κρά]τη, Γλύκιννα[ν,
αὐτ]οὺς καὶ ἐκγό-
νου]ς, τὰν δὲ ε[ὐ-
εργ]εσίαν ἀναγρά-
ψαι εἰ στάλαν λι[θί-
ναν] κ[α]ὶ θέμεν [εἰς
[τὸ ἱαρόν]

Ἀριθ. 17. Θραῦσμα λίθου ὑπομέλανος χρησιμεῦον ὡς βαθμὶς μικρᾶς κλίμακος τοῦ περιβόλου τῆς ἐκκλησίας Παναγίας Κοιμήσεως ὕψους 0,32, πλάτους 0,37, πάχους 0.17· ὕψος γραμμάτων 0, 0 16-0,005. Μικρότερα εἶνε τὸ Ο καὶ Θ. Ἡ

ἐπιγραφὴ ἐκ τῶν συχνῶν πατημάτων ὑπέστη μεγίστην φθοράν.

ΠΕΝΤΗΚ
ΣΕΥΑΝΔΡΙΔΑΠΕΝ ΙΚΟΝΤΑ
ΑΡΙΣΤΟΦΑΝΙΟΥΠ ΗΚΟΝ
ΡΙΣΤΑΝΔΡ ΠΕΝΤ Κ ΤΑ
ΑΚΑΛΛΙΚΛΕΥΣΤΡ
ΛΑΧΟ ΕΚΑ-ΟΝ
ΑΡΙΣΤΟΦΙΛΟΥΕΚΑΤΟΝ
ΜΟΣΑΡΙΣΤΙΩΝΟΣΕΚΑΤΟΝ
ΔΑΣΑΛΕΞΙΜΑ
ΝΙΚΑΝΑΚΤΟΣΠΕΝΤΗΚ
ΟΣΤΕΛΕΣΑΝΔΡΟΥΠΕΝΤΗΚΟΝΤΑ
ΗΣΔΑΜΟΣΘΕΝ Υ ΠΕΝ Τ
Ο ΘΕΝ
ΣΑ
ΗΣΔΕΡ
ΟΣΑΝ
Ο ΕΡΜΑΝΔΡΙ ΑΠΕ
ΟΣΑΝΔΡΟΝΙΚΟΥΕ ΤΟΝ
ΟΣΑΝΔΡΟΓΕΝΕΥΣΕΚΑΤΟΝ
ΟΣΑΡΙΣΤΙΠΠΟΥΠΕΝ
ΡΙΣΤΟΓΕΙΤΟΝ

- - - - - -] πεντήκ[οντα
- - -]ς Εὐανδρίδα πεν[τή]κοντα
- - -] Ἀριστοφάν[τ]ου π[εντ]ήκοντα
- - Ἀ]ριστανδρ[ίδα] πεν[τή]κ[ον]τα
- - -]α Καλλικλεῦς τρ[ιάκοντα
- - μ]άχο[υ] ἑκα[τ]ὸν
- . -] Ἀριστοφίλου ἑκατὸν
- - μ]ος Ἀριστίωνος ἑκατὸν
- - μ]ας Ἀλεξιμ[άχου - - - - -
- -] Νικάνακτος πεντήκ[οντα
- - -]ος Τελεσάνδρου πεντήκοντα
- - -]ης Δαμοσθέν[ε]υ[ς] πεν[τήκον]τ[α
- - -] Δαμ]ο[σ]θέν[ευς - - - - - - -
- - -]ς Ἀ[- - - - - - - - - - - -
- - -]ης Δερ[κυλίδα - - - - - - - -
- - -]ος Ἀν] - - - - - - - - - - -
- - -]ος Ἑρμανδρί[δ]α πε[νήκοντα
- - -]ος Ἀνδρονίκου ἑ[κα]τὸν
- - -]ος Ἀνδρογένευς ἑκατὸν
- - -]ος Ἀριστίππου πεν[τήκοντα
- - -] Ἀριστογείτον[ος - - - - - - -

Ἀριθ. 18. Θραῦσμα βάσεως ἐξ ἀσβεστολίθου ἐντετειχισμένον ἐν τῷ βορείῳ τοίχῳ οἰκήματος κειμένου ἐν τῇ ἀκροπόλει παρὰ τὸν ναὸν τοῦ Ταξιάρχου. ὕψ. 0,26, πλ. 0,54· τὸ πάχος δὲν φαίνεται· γρ. ὕψ. 0,021-0,017.

- - - - - - - - - [1] [δεῖνα δεῖνος]
ΓΗΣΑΣΤΑΠΟ στρατα]γήσας τἀπὸ [τῶν
ΕΛΥΤΡΟΝΑΘΑΝΑΝ - - - - -]'Ελυτρὸν Ἀθάναν
ΤΩΙΔΑΜΩΙ τῶι δάμωι.

Τὴν ἐπιγραφὴν ἀνάγομεν εἰς τὸν τρίτον π. Χ. αἰῶνα ἀνέγνωμεν δ' αὐτὴν ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τοῦ λίθου, διότι τὰ γράμματα, ἂν καὶ εἶνε ἀβαθῶς καχαραγμένα, διακρίνονται σαφῶς· ἔκτυμμα διὰ τὴν κακοκαιρίαν δὲν κατώρθωσα νὰ λάβω.

Στ. 1. Ἐν ταῖς τοιαύταις ἀναθηματικαῖς ἐπιγραφαῖς κεῖται ἡ πρόθεσις **ἀπὸ** μετὰ γενικῆς *πολεμίων, ἐχθρῶν, μάχης, ναυμαχίας, λαφύρων, λείας*, τῆς γενικῆς τοῦ ὀνόματος τῶν πολεμίων ἢ τῆς πολεμίας πόλεως κττ. Ὅθεν συμφώνως πρὸς τὰ γνωστὰ παραδείγματα ἐδυνάμεθα νὰ ἀναγνώσωμεν καὶ συμπληρώσωμεν *στρατα]γήσας τ' ἀπὸ [τῶν* —. Ἀλλ' ἡ τοιαύτη ἀνάγνωσις καθίστησι τὴν ἰδιότητα τοῦ ἀνατιθέντος ὡς στρατηγοῦ δευτερεύουσαν ἢ καὶ τριτεύουσαν, ἐνῷ οὗτος διὰ τοῦ ἀναθήματος αὐτοῦ φιλοτιμεῖται νὰ ἐξάρῃ ἑαυτὸν ὡς στρατηγὸν εὐτυχήσαντα νὰ ἄρῃ νίκην κατὰ πολεμίων. Διὰ τοῦτο, νομίζομεν, πᾶσα ἄλλη ἰδιότης τοῦ ἀνατιθέντος ἐκτὸς τῆς τοῦ στρατηγοῦ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ δὲν ἔχει τόπον, ἑπομένως δὲ καὶ ὁ σύνδεσμος *τέ*.

Καίτοι δὲ δὲν ἔχομεν ἐπιγραφικὸν παράδειγμα ἐν ᾧ νὰ κεῖται ἡ **ἀπὸ** μετὰ τοῦ ἄρθρου **τὰ** ἐν κράσει, ὅμως διὰ τὰ ἀνωτέρω προτιμῶμεν τὴν πρώτην ἀνάγνωσιν, ἣν ἐπιβεβαιοῦσι τὰ ἑξῆς παρὰ Παυσανίᾳ ἀναγιγνωσκόμενα (Ι' 14 6): «Θαῦμα οὖν ἐποιούμεθα εἰ ἀπηξίωσεν (ὁ ἐν Δελφοῖς Ἀπόλλων) ἐκείνου μόνου (τοῦ Θεμιστοκλέους) μὴ προσέσθαι **τὰ** *ἀπὸ τῶν Μήδων*».

Δὲν ἀπαξιοῦμεν πρὸς τούτοις νὰ προσθέσωμεν ὅτι ὁ κ. *Νικήτας Πατρὸς* ἀνέγνω: *τὰ πολεμίων*, ἥτις ἀνάγνωσις δὲν φαίνεται πιθανή.

Στ. 2. οὐσιαστικὸν *ἔλυτρον* εἶνε γνωστόν, IG II $678_{\gamma\ 55/6}$ κλπ., πρβ *Ἔλυτρος* ὄνομα δούλου SIG³ 1204_3[1]. ἐπίθετον *ἔλυτρος* δὲν ὑπάρχει ἐν τοῖς Λεξικοῖς· ἐὰν οὕτω ληφθῇ ἐνθάδε, *Ἐλυτρὸς Ἀθηνᾶ* = ἡ καλύπτουσα, ἡ φυλάττουσα, ἡ φρουροῦσα τὸ στράτευμα καὶ παρέχουσα τὴν νίκην.

Ἀριθ. 19. Βάσις τετράγωνος τροχιλοφόρος

ἐκ μαρμάρου μέλανος χρησιμεύουσα ὡς ἁγία τράπεζα ναΐσκου κατηρειπιωμένου, κάτωθεν τῆς ἀκροπόλεως κειμένου. Ὕψ. 0, 24, πλ. 0, 60. γρ. ὕψ. 0,021-0,018.

6 (ἐκτύμματος ὀπισθία ὄψις· ἐπιγρ. ἀρ. 19): ἀνάθεσις.

ὁ δᾶμος ὁ Τηλίων
εὐεργέταν □ θεοῖς.

Ἀριθ. 20. Ἐπὶ βάσεως ὀγκώδους ἐκ λίθου μέλανος ἐντετειχισμένου εἰς τὸ παρὰ τὸν Ταξιάρχην ἐν τῇ ἀκροπόλει οἴκημα.

ΝΙΑΔΙ	Ἀθάναι Πολ]ιάδι
ΛΙΕΙ	Διὶ Πο]λιεῖ.

Ἀριθ. 21. Βάσις ἐκ λίθου σκληροῦ ἄριστα ἐξειργασμένη, κειμένη δὲ ἐν τῷ κατὰ τὴν θέσιν *Σταυρὶ* ἀγρῷ τοῦ Νικολάου Καμμᾶ. ὕψ. 0,48, πλ. 1 μ., πάχ. 0, 84. Γράμματα ἐπιμελῶς κεχαραγμένα τοῦ Β′ π.Χ. αἰῶνος ἔχοντα ὕψος 0, 023.

ΔΑΜΑΡΧΙΔΑΣ : ΔΑΜΟΚΛΕΥΣ
ΔΑΜΟΚΛΗ : ΔΑΜΑΡΧΙΔΑ
Δαμαρχίδας : Δαμοκλεῦς
Δαμοκλῆ : Δαμαρχίδα.

Ἀριθ. 22. Πλὰξ ἐντετειχισμένη εἰς τὴν θύραν τοῦ ναϋδρίου τῶν ἁγίων Ἀναργύρων ἀνακοινωθεῖσά μοι ἐν Τήλῳ ὑπὸ τοῦ καγαθοῦ καλοῦ διδασκάλου κ. Κουτρούλη.

ΑΡΙΣΤΑΝΔΡΙΔΑΣ	Ἀριστανδρίδας
ΑΡΙΣΤΟΜΕΝΕΥΣ	Ἀριστομένευς.

Οἱ ἐξ ἄλλων ἐπιγραφῶν γνωστοὶ Τήλιοι, *Ἀριστόβουλος Ἀριστομένευς* (IG XII3 34, 3) καὶ *Λαμπώνασσα Ἀριστομένευς* (IG XII3 43, 4) εἶνε ἀναμφιβόλως ἀδελφοὶ τοῦ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἐπιγραφῇ ἀναγραφομένου *Ἀριστανδρίδα Ἀριστομένευς*. Ὁ *Hiller* ἀνηῦρεν ἐν τῇ ἀκροπόλει ἐπιγραφὴν (IG XII3 45), ἣν καὶ ἡμεῖς εἴδομεν· ὁ ἐν αὐτῇ ἐν στ. 3 ἀναφερόμενος Ἀριστόβουλος Ἀριστομένευς εἶνε ὁ γνωστὸς ἔκ τε τῆς ἡμετέρας καὶ ἐκ τῆς ἐν IG XII3 34, 3. Ἀναμφιβόλως λοιπὸν ὁ ἐν στ. 2-4 τρὶς ἐπαναλαμβανόμενος σύνδεσμος **καὶ** συνδέει τὰ ὀνόματα τῶν τριῶν ἀδελφῶν, οἵτινες ἀνατιθέασι θεοῖς ὑπὲρ τῆς μητρός. Κατὰ ταῦτα ἡ ἐν IG XII3 45 ἐπιγραφὴ συμπληροῦται οὕτως:

[1] [τὰν δεῖνα Ἱέρωνος]
1 Ἀριστομ]έ[νης δεῖνος ὑπὲρ
τᾶ]ς γ[υ]ναικὸς κα[ὶ Ἀριστανδρίδας
καὶ] Ἀριστόβουλος κα[ὶ Λαμπώνασσα
Ἀριστομένευς ὑπὲρ τ[ᾶς
5 ματρ]ὸς κ[α]ὶ Ἱέρων Ἱέρωνο[ς ὑπὲρ
τ]ᾶς [ἀδ]ελφᾶς θεοῖς.

Ἀριθ. 23. Πλὰξ ἐντετειχισμένη εἰς τὰ θεμέλια τοῦ νοτίου τοίχου τοῦ μετοχίου τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος ὕψους 0, 41, πλάτους 0, 56. Ὕψος τῶν γραμμάτων 0,029-0,014.

ΑΓΑΘΟΚΡΑΤΗΑΡΙΣΤΟΔΑΜΑ
ΓΥΝΑΔΕ
ΧΑΙΡΟΦΩΝΤΟΣ
Ἀγαθοκράτη Ἀριστοδάμα
γυνὰ δὲ
Χαιροφῶντος.

Ὁ ἐξ ἄλλης ἐπιτυμβίας ἐπιγραφῆς ἐν τῷ αὐτῷ μέρει εὑρεθείσης (IG XII3 55) γνωστὸς *Ἀριστοδάμας Χαιροφῶντος* εἶνε υἱὸς τῆς Ἀγαθοκράτης καὶ τοῦ Χαιροφῶντος φέρων τὸ ὄνομα τοῦ πρὸς μητρὸς πάππου, ἐπίσης δὲ υἱὸς αὐτῶν εἶνε ὁ ἐν ἄλλῃ ἐπιγραφῇ (IG XII3 34, 19) ἀναφερόμενος *Ἀντικλείδας Χαιροφῶντος*

Ἀριθ. 24 Ἐπὶ λίθου μέλανος χρησιμεύοντος ὡς βαθμίδος τῆς οἰκίας τοῦ παπᾶ Ἀντωνίου Χατζῆ Φράγκου, ὕψους 0, 24, πλάτους 0, 29, πάχους 0, 15. Ὕψος γραμμάτων 0,017 - 0,012.

ΣΤΑΝΔΡΙΔΑΣ	Ἀρι]στανδρίδας
ΝΔΡΙΣΚΟΥ	Ἀ]νδρίσκου.

Ἀριθ. 25. Πλὰξ ἐκ λίθου ὑπομέλανος ἐντετειχισμένη εἰς τὴν πρόσοψιν τοῦ ναοῦ τοῦ μετοχίου τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος.

ΚΑΛΛι	ΙΑ	Καλλ[ικράτε]ια
ΦΙΛΟΞ	Υ	Φιλοξ[ένο]υ
ΓΥΝΑΔΕΙΕΡΩΝΥΜΟΥ		γυνὰ δὲ Ἱερωνύμου.

Ἀριθ. 25α. Θραῦσμα βάσεως ἐκ μαρμάρου μέλανος ἐντετειχισμένον ἐν τοίχῳ ἀγροῦ Γεωργίου Μιχαλάντου· ὕψ. 0,39, πλ. 0,45.

ЬΟΥΛ/ Κ	ΤΕΙΑ	[Β]ουλ[α]κ[ρά]τεια
Ⲉ	Α	[Εὐδαμίδ;]α
ΓΥ	Ε	γ[υνὰ δὲ
ΜΕΝΙ ΣΤΡΑΤΟΥ		Μεν[ε]στράτου.

Ἀριθ. 26. Βάσις μαρμάρου μέλανος ἐντετειχισμένη παρὰ τὴν θύραν ναϋδρίου κειμένου κατὰ τὴν θέσιν *Χαρκειό*, ὕψους 0, 21, πλάτους 0, 51, πάχους 0, 52. Ὕψος γραμμάτων 0, 014 -0, 011.

ΑΙ ΗΤΑΑΡΙΣΤΟΔΟΚΟΥ	Ἀ[ρ;]ήτα Ἀριστοδόκου
ΑΝΔΕ	κατὰ θυγατροποΐ]αν δὲ
ιιΟΥ	- - - -]ου
ΝΑΔΕ	γυ]νὰ δὲ
ΙΠΠΟΥ	- -]ίππου.

Ἀριθ. 27. Ἐπὶ λίθου ἐντετειχισμένου εἰς οἰκίαν Ἀριστείδου Διακοαντωνίου εἰς θέσιν ἅγιος Γεώργιος, ὕψ. 0, 55, πλ. 0, 35 πάχ. 0, 53.

ΣΙΜΟ Σῖμο[ς].

Ἀριθ. 28. Πλὰξ ἐκ μαρμάρου λευκοῦ κειμένη ἐν κατηρειπιωμένῳ ναϋδρίῳ ἐν τῇ θέσει *Καμπί*, ὕψους 0, 53, πλάτους 0, 55, πάχους 0, 08.

ΨΑΘΟΥ Ψάθου.

Τὸ ὄνομα *Ψάθος* δέν μοι εἶνε ἄλλοθεν γνωστόν.

Ἀριθ. 29. Ἐπὶ στρογγύλου φακοειδοῦς λευκοῦ μαρμάρου ἀποκειμένου ἐν τῇ ἐν Μεγάλῳ Χωρίῳ οἰκίᾳ τοῦ Ἀντωνίου Ἀρβανίτου. Διάμετρος 0, 36, γρ. ὕψ. 0,019 - 0,017.

ΝΑΥΣΙΚΡΙΤΟΥ	Ναυσικρίτου
ΝΑΥΣΙΚΡΙΤΟΥ	Ναυσικρίτου
ΤΟΥΝΑΥΣΙΚΡΙΤΟΥ	τοῦ Ναυσικρίτου.

Τοιοῦτον ἐπιγεγραμμένον μνημεῖον τὸ πρῶτον ἤδη ἀνηυρέθη ἐν Τήλῳ. Πάντως δὲ εἶνε παρόμοιον τοῖς ἐν τῇ νήσῳ Κάσῳ ἀνευρεθεῖσι δέκα καὶ ἓξ τὸν ἀριθμὸν (IG XII1 1044-1059), ἅτινα ὁ *Hiller* χαρακτηρίζει ὡς sepulcrorum copercula cylindrata, ἑπόμενος τῷ *Ross* (Arch. Aufs. 164 κέ— Reisen auf den griech. Inseln III 36), ὅστις ἤκουσεν ὅτι τοιαῦτα ἀνηυρέθησαν ἐπὶ τάφων καὶ ἐντὸς τάφων. Τὰ ἐν Κάσῳ ἀνευρεθέντα ἀνάγονται εἰς τὸν Γ΄ ἢ Δ΄ αἰῶνα, τὸ δὲ ἡμέτερον δὲν δύναται ν' ἀναχθῇ πέραν τοῦ Γ΄ αἰῶνος.

Ἀριθ. 30. Ἀπότμημα μαρμάρου ὑπομέλανος ἀνευρεθὲν παρὰ τὸ ναΰδριον τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου, ὕψ. 0, 10, πλάτ. 0, 16, πάχ. 0, 10. Ἀπόκειται ἐν τῷ μετοχίῳ τοῦ ἁγ. Παντελεήμονος.

ΔΑΜΑΣΙΑ	ὁ δεῖνα] Δαμασία
ϽΥΑΓΑΘΟΚ	καθ'] ὑ((οθεσίαν δὲ))] Ἀγαθοκ[λεῦς.

Ἀντὶ τῆς ἄνω συμπληρώσεως τοῦ στ. 2 δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν τὴν συμπλήρωσιν: το]ῦ *Ἀγαθοκλεῦς*, ἀλλ' ὅμως προτιμῶμεν τὴν πρώτην χάριν τῆς συμμετρίας τῶν γραμμῶν.

Ἀριθ. 31. Ἐπὶ βαθμίδος οἰκίας τινὸς ἀνέγνωμεν τὸ ὄνομα:

ΝΙΚΑΝΑΞ Νικάναξ.

Ἀριθ. 32. Ἐπὶ λίθου ὑπομέλανος ἐντεχετειχισμένου εἰς ***ἀποθέτραν*** Ἀριστείδου Διακοαντωνίου.

ΑΡΙΣΤΟΔΙΚΟΣ Ἀριστόδικο[ς].

Ἀριθ. 33. Ἐπὶ λίθου ἐντετειχισμένου παρὰ τὴν θύραν τοῦ ναϋδρίου ἁγ. Παντελεήμονος· γρ. ὕψ. 0, 13.

ι ΑΡΜΕι Π]αρμε[νίων

Ἀριθ. 34. Ἐπὶ πλακὸς ἐντετειχισμένης εἰς οἰκίαν Γεωργίου Μιχαλάντου, ὕψ. 0,38, πάχ. 0,30.

ΧΑΙΡΕ χαῖρε.

Ἀριθ. 35. Ἀπόκομμα λίθου ἐντετειχισμένον εἰς οἰκίαν Ἀντωνίου Νικολῆ:

ΔΙΚΑ Ἀριστο;]δίκα.

Ἀριθ. 36. Ἀπόκομμα λίθου ἐντετειχισμένον εἰς οἰκίαν Ἀντ. Μακρῆ

ΑΙΚι

Ἀριθ. 37. Ἀπόκομμα λίθου ἐντετεχισμένον ἐν τῷ βορείῳ τοίχῳ τοῦ Ταξιάρχου ἐν τῇ ἀκροπόλει.

7 (*ἐκτύμματος ὀπισθία ὄψις· ἐπιγρ. ἀρ. 37*): *ἐπιτύμβιον.*

ΔΟΥΑΟ

Γ') Λέρου.

Ἀριθ. 38. Ἐπίστημα ἐκ μαρμάρου λευκοῦ, κατὰ μὲν τὰ ἄνω τετράγωνον κατὰ δὲ τὴν βάσιν κυλινδρικόν. Ἡ ἐπιγραφὴ κεχάρακται οὐχὶ ἐπί τινος πλαγίας πλευρᾶς τοῦ τετραγώνου, ἀλλ' ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας, ἀναγινώσκει δέ τις αὐτὴν μόνον ἄνωθεν τοῦ ἐπιστήματος ἱστάμενος. Εὑρίσκεται ἐν τῷ κατηρειπιωμένῳ ναϋδρίῳ τῆς ἁγίας Βαρβάρας. Ὕψος 0, 285, μῆκος ἑκάστης πλευρᾶς τοῦ τετραγώνου 0, 445· γρ. ὕψ. 0, 033-0, 028.

ΑΣΠΑΣΙΗ	Ἀσπασί[η]
ΠΟΛΥΔΑΜΑΝΤΟΣ	Πολυδάμαντος.

Ἀριθ. 39. Στήλη ἐκ μαρμάρου λευκοῦ κεκοσμημένη δι' ἀετώματος μετ' ἀκρωτηρίων καὶ ῥόδακος ἐν τῷ τυμπάνῳ. Ἡ ἐπιγραφὴ κεχάρακται ἐν λαξεύματι, κάτωθεν δ' αὐτῆς διακρίνονται δύο φύλλα κισσοῦ συνδεόμενα διὰ μίσχων, κάτωθεν δὲ τούτων καὶ ἐκτὸς τοῦ λαξεύματος τῆς ἐπιγραφῆς γέγλυπται σκαπάνη, ἥτις ἀκριβῶς εἶνε ὁμοία τῇ νῦν ἐν χρήσει παρὰ τοῖς Λερίοις γεωργοῖς καὶ προφανῶς συμβολίζει ὅτι ὁ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ἀναγραφόμενος ἦν γεωργός. Ἡ στήλη ηὑρέθη κατὰ τὴν θέσιν Προῦζι· τεθραυσμένη εἰς τρία τεμάχια ἀνελλιπῶς προσαρμοζόμενα. Ἔχει ὕψ. 0, 54, πλ. 0, 26, πάχ. 0,08.

ΖΩϹΙ	Ζώσι-
ΜΕΗ	με ἥ-
ΡΩϹ	ρως
ΧΡΗ	χρη-
ϹΤΕ	στέ,
ΧΑΙΡΕ	χαῖρε.
❦ ❦	

Ἀριθ. 40. Στήλη ἐκ μαρμάρου λευκοῦ μετ' ἀπειροκάλου ἀετώματος, ἀνευρεθεῖσα ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ πρῴην ἐφόρου τῶν σχολῶν Λέρου κ. Ἰωάννου, ἀποκειμένη δὲ νῦν ἐν τῷ ἀρρεναγωγείῳ μετὰ τῆς προηγουμένης ἐπιγραφῆς. Ἡ ἐπιγραφὴ κεχάρακται ἐν λαξεύματι. Ὕψ. 0,45, πλ. 0,31, πάχ. 0,08. γρ. ὕψ. 0,06-0,04.

ΤΡΥΦΑΙ	Τρύφαι-
ΝΑΛΕΥ	να Λευ-
ΚΙΟΥΧΡΗ	κίου χρη-
ϹΤΗΦΙ	στή, φί-
ΛΑΝΔΡΕ	λανδρε,
ΧΑΙΡΕ	χαῖρε.
Ⱶ	[Η - - - -]

Ἐπὶ τῆς ὄπισθεν ὄψεως τῆς στήλης εἶνε ἀπειροκαλώτερον κεχαραγμένη ἡ αὐτὴ ἐπιγραφή.

Ἐν Λέρῳ, τῇ 25ῃ φεβρουαρίου 1921.

Νικήτας Δ. Χαβιαρᾶς.

17 9 23

Εἰς Σποράδων ἐπιγραφὰς

(Annuar. 1915 133 κἑ)

ὑπὸ

Νικήτα Δ. Χαβιαρᾶ.

Ἀρ. 1. Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη ἐκ 57 στίχων ἀποτελουμένη, ἐν οἷς περιλαμβάνονται 43 ὀνόματα ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, δὲν ἀποτελεῖ, ὡς φαίνεται, ἢ τὸ τέλος ἐκτενοῦς καταλόγου δημοσίας συνεισφορᾶς, ἥτις ἄγνωστον πρὸς τίνα σκοπὸν ἐγένετο. Ἄν, ὡς ὑποτίθησιν ὁ κ. Μ., ὁ λίθος ἦν ἐντετειχισμένος ἐν μεγάλῳ δημοσίῳ οἰκοδομήματι πλησίον ἄλλων ἀπαρτιζόντων τὴν ὅλην ἐπιγραφήν, δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν ὅτι ἡ συνεισφορὰ ἀπέβλεπεν εἰς τὴν ἀνέγερσιν τοῦ οἰκοδομήματος τούτου. Περὶ τῆς διατάξεως τῶν ὀνομάτων ἐν τῷ καταλόγῳ παρατηροῦμεν ὅτι ταῦτα εἶνε διατεταγμένα ἐναλλάξ, ἤτοι ἀνδρὸς-γυναικός. Τὸ τοιοῦτον, ἐπειδὴ ἡ ἐπιγραφὴ εἶνε ἀποκεκρουμένη κατὰ τὴν ἀρχήν, δύναταί τις νὰ παρατηρήσῃ ἀπὸ τοῦ στίχου 11, ἀφ' οὗ καὶ ἀσφαλῶς διακρίνονται, μέχρι τέλους. Ἡ τοιαύτη δὲ διάταξις ἀνεξαιρέτως κρατοῦσα ὡς κανὼν μεταξὺ 44 στ. καὶ ἐν συνεχείᾳ 35 ὀνομάτων, διότι τοσαῦτα ἐν τοῖς στ. τούτοις ἀναφέρονται, δὲν εἶνε, νομίζομεν, τυχαία. Πρὸς τήρησιν μάλιστα τοῦ κανόνος τούτου παρατηρεῖται ὅτι ἐν τῇ ἀναγραφῇ τῶν προσώπων τῆς οἰκογενείας *Μνασαγόρα Ὑψικλεῦς Λινδοπολίτου* (στ. 8-13), ἐπειδὴ ταῦτα εἶνε τρία, γυνή, ἀνήρ, θυγάτηρ, ἐδέησε νὰ ἀναγραφῇ ἐκ δευτέρου τὸ ὄνομα τοῦ ἀνδρὸς μετὰ τὸ τῆς θυγατρός, ἵνα μὴ τοῦτο συμπέσῃ μετὰ τοῦ τῆς ἑπομένης Τυρίας. Τοῦτ' αὐτὸ συνέβη ἐν τῇ ἀναγραφῇ τῶν προσώπων τῆς οἰκογενείας τοῦ *Λαοδικέως μετοίκου* (στ. 2—7) καὶ τῆς τοῦ *ἐγγενοῦς μετοίκου Φαρνάκου* (στ. 47-56). Ἐν δὲ τῇ ἀναγραφῇ τῶν προσώπων τῆς οἰκογενείας τοῦ ἐκ *Καμύνδου Ἀριστομάχου Ἀλεξάνδρου* (στ. 28-36), ἅτινα εἶναι 4, γυνή, ἀνὴρ καὶ θυγατέρες 2, ἐδέησε νὰ ἐπαναληφθῇ τρὶς τὸ ὄνομα τοῦ ἀνδρός, ἵνα μὴ συμπέσωσι τὰ ὀνόματα τῶν θυγατέρων καθὼς καὶ τῆς τελευταίας τούτων μετὰ τοῦ τῆς ἑπομένης *Κλευπάτρας Μιλησίας*. Ἐπειδὴ δὲ ὁ κατάλογος λήγει εἰς ὄνομα ἀνδρός, συμπεραίνεται ὅτι ἤρχιζεν ἀπὸ ὀνόματος γυναικός. Ἐπίσης παρατηρεῖται ὅτι αἱ μὲν γυναῖκες ἀνεξαιρέτως συνεισφέρουσιν εἰς *ἀσ(σάρια)*, οἱ δὲ ἄνδρες εἰς *δραχμάς*. Κατὰ τὰς παρατηρήσεις ταύτας νομίζομεν ὅτι ἐπιβάλλεται νὰ συμπληρώσωμεν τὰ ὀνόματα τῶν ἀποκεκρουμένων στίχων τῆς ἀρχῆς, ἅτινα ἐκ τῶν σῳζομένων μερῶν δὲν διακρίνονται ἂν εἶναι ἀνδρῶν ἢ γυναικῶν.

Ἐν στ. 2 καὶ 5 κατὰ τὰς εἰρημένας παρατηρήσεις ἐπιβάλλεται νὰ συμπληρώσωμεν διὰ θηλυκοῦ (*ἁ δεῖνα*), καὶ ἑπομένως τὸ ἐν στ. 3 καὶ 6 *Λαοδικεὺς* ἀνήκει εἰς ἕτερον ὄνομα, ἀρσενικόν, ἄλλως τε καὶ ἐπειδὴ μετὰ τὴν ἀναγραφὴν τῶν ἀσ. τὸ ἐθνικὸν πλέον δὲν ἔχει τόπον. Ὥστε συμπληρωτέον ὧδε:

2 **(ἁ δεῖνα)** ἀπὸ Φ]οινίκας ἀσ. ΥΚ.
(ὁ δεῖνα) Λαο]δικεὺς
ἀπὸ Φοινίκας μ]έτοικος Δ.
5 **(ἁ δεῖνα)** ἀ]πὸ Φοινίκας ἀσ. Κ.
(ὁ δεῖνα) Λαοδικεὺς
ἀπὸ Φοινίκ]ας μέτοικος Δ.

Ἕτερον Λαοδικέα ἀπὸ Φοινίκης γνωρίζει ἡμῖν ὁ κ. Μ. διὰ τῆς ὑπ' ἀριθμὸν 44 ἐπιγραφῆς.

Στ. 8. τὸ ὄνομα ἦτο θηλυκόν, καθ' ἃ ἀπαιτεῖ ὁ ὑποδειχθεὶς κανὼν τῆς ἐναλλὰξ διατάξεως τῶν ὀνομάτων, ἀναγνωστέον δὲ ὡς ἑξῆς:

(ἁ δεῖνα) Δ]ράκοντος Δαματριὰς
ἀσ. ΥΚ **Μν]ασαγόρας Ὑψικλεῦς,**

πρβ στ. 9, 12, 32, 35. Εἶνε δὲ το *Δαματριὰς* (ἀρσ. *Δαματριεὺς*) δημοτικόν, τὸ πρῶτον ἐκ τῆς ὑπ' ὄψει ἐπιγραφῆς γνωριζόμενον, προερχόμενον ἐκ δήμου *Δαματριάδος*, τὸ ὄνομα δὲ τοῦτο διέσωσεν ἡ καὶ μέχρι ἡμῶν ὑπὸ τοῦ λαοῦ τῆς Ρόδου

ὀνομαζομένη *Δαματριά*, χωρίον οὐ μακρὰν τῆς Ἰαλυσοῦ (Τριάντα) κείμενον [1]. Τὸ ὄνομα τοῦ Ροδίου τούτου δήμου ἀνακαλεῖ εἰς τὴν μνήμην ἡμῶν τὰς τιμάς, ἃς οἱ Ρόδιοι ἀπένειμαν εἰς *Δημήτριον* τὸν Πολιορκητήν [2], μία δὲ τούτων πιθανῶς ἦτο ἡ ἐκ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ ἐπωνυμία τοῦ δήμου τούτου [3].

Στ. 17 ἴσως ἀναγνωστέον *ὁ δεῖνα Ὀλβ*]*ιαπολίτας* (='*Ολβιοπ.*, πρβ στ. 24 καὶ σ. 156 (55_4) καὶ σ. 158 (68_3) *Νεοπολίτας*, DI 4031 $_2$*Νεαπολίτα*—$_6$*Νεαπολίτιδο*[ς]).

Στ. 43. Ἀντὶ *κατὰ ὑ(οθεσίαν δὲ)* ἀναγνωστέον: *κατὰ θυ(γατροποιίαν δέ)*, καθότι πρόκειται περὶ γυναικός, *Παντακλείας Πολίτου*, πρβ στ. 26, *καθ' ὑ(οθεσίαν δὲ)*.

Ἀρ. 2. Τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην ἐξέδωκεν ἤδη ὁ ἀδελφὸς Μιχαὴλ Χαβιαρᾶς ἐν ΑΕ 1915 128.

b 4. Ἐκτὸς τῆς συμπληρώσεως Ἑ*ρμοκρ*[*άτευς*] τοῦ Χ. πιθανὴ εἶναι καὶ ἡ συμπλήρωσις Ἑ*ρμακ*[*ρέοντος*]. Ἡ δὲ τοῦ κ. Μ. συμπλήρωσις Ἑ*ρμοκ*[*ρίτου*] εἶναι ἀπίθανος, διότι τὸ ὄνομα τοῦτο δὲν ἀνεγνώσθη μέχρι τοῦδε ἐν Ροδιακῇ ἐπιγραφῇ, ἐνῷ τὰ δύο προηγούμενα εἶναι εὔχρηστα.

bc 7. Ὁ Χ. συμπληροῖ ***Φύλαξ*** καὶ παρουσιάζει νέαν ἀρχὴν ἐν τῷ ναυτικῷ τῶν Ροδίων ἀντιστοιχοῦσαν τῇ τῶν δύο ἐν Ἀθήναις στρατηγῶν, τοῦ ἐπὶ τὴν Μουνιχίαν καὶ τοῦ ἐπὶ τὴν Ἀκτήν. Ὁ δὲ κ. Μ. συμπληροῖ, ὡς καὶ ἐν στ. 5, [*ἀρχιναυ*]*φύλαξ*. Ἀλλὰ παρατηροῦμεν ὅτι τὸ Φ τῆς ἐν στ. 7 λέξεως ἐν τῷ λίθῳ ἀντιστοιχεῖ ἀκριβῶς πρὸς τὸ πρῶτον Α τοῦ ἐν στ. 5 ***ἀρχιναυφύ***[***λαξ***, ὁ δὲ μετ' ἀρκετῆς ἐπιμελείας χαράξας τὴν ἐπιγραφὴν πολὺ δυσκόλως δυνάμεθα νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ἀνωμάλως ἐν στ. 7 ἐχάραξεν ἐξέχοντα ἐν ἀριστερᾷ 7 ὅλα γράμματα (***ἀρχιναυ***)· ἔπειτα, ἐὰν προύκειτο περὶ δύο ἀρχιναυφυλάκων, ὃ καὶ κατ' ἀρχὴν εἶνε ἀπίθανον, θὰ εἴχομεν τὸν πληθυντικὸν *ἀρχιναυφύλακες* καὶ οὐχὶ δὶς τὸν ἑνικόν, ὡς, προκειμένου περὶ πολλῶν, ἔχομεν κατωτέρω *τὸ καθήμενοι* ἢ *παρακαθήμενοι* (στ. 10).

bc 10. Ὁ Χ. ἀναγινώσκει *κ*]*αθήμενοι*=δικασταί, διότι, ὡς φαίνεται, ἡ ἀρχὴ τῆς λ. ἀντιστοιχεῖ ἀκριβῶς πρὸς τὴν ἀρχὴν τῶν λ. *φύλαξ* καὶ *ἀρχιναυφύλαξ*· ὁ δὲ κ. Μ. κατὰ τὴν ἐν AM 1895_{233} ἐπιγραφὴν συμπληροῖ *τοὶ παρακ*]*αθήμενοι*=ἐπιβάται. Παρὰ τὴν ἐπιγραφικὴν ὅμως ταύτην μαρτυρίαν νομίζομεν ὅτι δὲν πρέπει νὰ σπεύσωμεν νὰ απορρίψωμεν τὴν τοῦ Χ. ἀνάγνωσιν καὶ τὰς ἐπ' αὐτῆς ἐπιτυχεῖς παρατηρήσεις διὰ τὸν ῥηθέντα τεχνικὸν λόγον καὶ διότι ἐν τῷ ναυτικῷ τῶν Ροδίων οὐδόλως ἀπίθανον νὰ ὑπῆρχον ***καθήμενοι***, ἀφοῦ ἔχομεν *παρακαθημένους*.

Ἀρ. 6. Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη δύναται νὰ συμπληρωθῇ οὕτω:

Διὶ Σωτῆ]ρ[ι καὶ
Ἀθά]ναι Λινδία[ι
ἀ]παρχάν.

Ἀρ. 11. Αὕτη ὡς σημειοῖ (σημ. 3) καὶ ὁ κ. Μ., ἐξεδόθη ἤδη ὑπὸ Hiller von Gärtringen ἐν Jh 1901 159 κέ.

Στ. 11-13. Κατὰ τὴν παρατήρησιν τοῦ Μ. Χαβιαρᾶ (ΑΕ 1913 σ. 9 ἀρ. 9, καὶ κατὰ τὴν ὑπ' αὐτοῦ γενομένην διόρθωσιν τῆς ἐν IG XII_1 107 ἐπιγραφῆς ὑπῆρχεν ἐν Ρόδῳ κοινὸν ***Παναθηναϊστᾶν στρατευομένων***, οὐχὶ ***συνστρατευομένων*** οὐδὲ ***συνστρατευσαμένων***, φαίνεται δὲ πιθανὸν ὅτι οἱ Παναθηναϊσταὶ στρατευόμενοι ἐν τῇ τριημιολίᾳ ***Εὐανδρίᾳ*** (ΑΕ 1913_9 κέ, Jh 1901_{159}) καὶ οἱ Παναθηναϊσταὶ στρατευόμενοι ἐν τῇ τριημιολίᾳ ***Πολιάδι*** (ΑΕ 1913_9 κέ) ἀνῆκον μὲν εἰς τὸ κοινὸν Παναθηναϊστᾶν στρατευομένων, ἀλλὰ δὲν ἀπετέλουν αὐτοτελῆ κοινά, ὡς νομίζει ὁ ἐμὸς ἀδελφός. Δὲν εἶνε γνωστὸν ἐξ ἐπιγραφικῆς μαρτυρίας ἂν οἱ ἐν τῇ τριημιολίᾳ ***Εὐανδρίᾳ Σεβαστᾷ*** (Bull. de l'Akad. de Danemark 1905, 52· IG XII_1 58· ***Maiuri*** ἀρ. 18) στρατευόμενοι ἦσαν Παναθηναϊσταί, πρβ. ***Maiuri*** ἀρ. 14 ***συνστρα***$_6$***τευσαμένων***. Κατὰ ταῦτα οἱ στίχοι 11-13 συμπληρωτέοι ὡς ἑξῆς:

1 Βλ. τὸν ἐν IG XII_1 ἐπὶ τέλει ἐπισυνημμένον χάρτην τῆς νήσου Ρόδου· ***Ἐδουάρδου Μπιλιότου*** καὶ ***Ἀββᾶ Κορτέ*** Ἡ νῆσος Ρόδος (μετάφρ. ***Μ. Μιλιαράκη*** καὶ ***Σ. Καραβοκυροῦ***) 1881 σ. 394.

2 Κ. Παπαρρηγοπούλου, Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, τ. Β' (1902) σ. 265.

3 Ἐπώνυμον τοῦ Δημητρίου πόλιν γνωρίζομεν τὴν ἐν Θεσσαλίᾳ, ἧς τὸ ἐθνικὸν *Δημητριεὺς* (θ. *Δημητριὰς*) Στεφάνου Βυζαντίου, Ἐθνικὰ ἐν τῇ λέξει, «συνοικισθεῖσαν ἐκ μικρῶν τῶν περὶ τὴν Ἰωλκὸν πολιχνίων» ὑπὸ Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ, εἰς ἣν ὁ υἱὸς Ἀντίγονος κομίσας ἔθηκε τὰ λείψανα αὐτοῦ. Πλουτάρχου, Δημήτριος ΝΓ' 15 κέ. Πρβ. Στράβ. 436. Δημητριὰς πόλις ὑπῆρχε καὶ ἐν Ἀσσυρίᾳ, Στράβ. 738.

κ]αὶ στεφανωθέντα ὑπὸ Παναθ[ηναϊστᾶν στρατευο-
μένων
ἐ]ν τριημιολίαι, ἇι ὄνομα Εὐανδ[ρία, καὶ ὑπὸ Πανα-
[θηναϊστᾶν
στρατευομένων ἐν τριημιο[λίαι, ἇι ὄνομα Πολιάς,χρυσέ-

Ἀρ. 14 στ. 9. Ὁ τελευταῖος οὗτος στίχος δύναται νὰ συμπληρωθῇ ὡς ἑξῆς:

[καθ' ἅπαντα] τὸν βίον

Ἀρ. 17. Οἱ στ. 3 καὶ 4 ἔχουσιν οὕτω:

ΖΗΝΟΔΟΤΟΝ
ΒΟΥΝΑΣΤΟΝ

Προφανῶς τὰ τρία γράμματα μετὰ τῆς ἄνωθεν εὐθείας ΝΑΣ ἀποτελοῦσι βραχυγραφίαν, ἥτις τὸ πρῶτον ἀπαντῶσα ἐν Ροδιακῇ ἐπιγραφῇ δύναται νὰ εἶνε τοῦ ἐθνικοῦ *Νάσσιος,* ὅπερ ἀπαντᾷ ἐν ἐπιγραφῇ Ρόδου IG XII1 290 (*Holleaux+Diehl* BCH 1885, 120_{24}). Ὁ Hiller τὸ τοπικὸν ἀποδίδει εἰς τὴν Καρίαν (IG-XII1 290). Τὸ δὲ ὄνομα τοῦ πατρὸς δύναται νὰ συμπληρωθῇ *Φ[ιλεφή]βου.* IG XII1 107,1.

Στ. 12 καὶ 13. ἀναγνωστέον: *φιλοφροσύνας* [*καὶ φιλο*]$_{13}$*τειμησάμενον.*

Ἡ ὅλη ἐπιγραφὴ ἔχει ὡς ἑξῆς:

Ὁ δᾶμος ὁ Ροδίω[ν
καὶ ἁ βουλὰ Μᾶρ[κον
Ζηνόδοτον Φ[ιλεφή-
βου Νάσ((ιον)) τὸν [ἀξιολο-
γώτατον, ἄρ[ξαντα
ἐνδόξως τᾶς
πρυτανείας
καὶ στεφανω[θέν-
τα χρυσέωι στε[φά-
νωι εὐνοίας ἕν[ε-
κα καὶ τᾶς εἰς αὐ[τὸν
φιλοφροσύνας [καὶ φιλο-
τειμησάμενον
τᾶ τοῦ ἀνδριάντος [ἀνα-
στάσει τᾶ τε βουλ[ᾶ καὶ
τῶι δάμωι. θεο[ῖς.

Ἀρ. 18. Ἐν στ. 3 φέρονται τὰ ἑξῆς:

ΒΠΑΛΝ

ἅπερ ὁ κ. Μ. ἀναγινώσκει *β'πάλαν.* Νομίζομεν ὅτι ἡ ὀρθὴ ἀνάγνωσις εἶνε ***β(=Νικασικράτευς) παλαι((οπολίταν)).*** Κατὰ ταῦτα ὁ Ἐπιφάνης Διονυσίου καθ' υο(θεσίαν) δὲ) Νικασικράτευς ἀνατίθησι θεοῖς τὸν ἐξ υοθεσίας ἀδελφὸν Νικασικράτην β(=Νικασικράτευς) Παλαι((οπολίταν)). Ἡ βραχυγραφία τὸ πρῶτον ἐνταῦθα ἀπαντᾷ. Τὸ δὲ δημοτικὸν *παλαιοπολίτης* ἀπαντᾷ πολλάκις καὶ ἀναφέρεται εἰς τὴν *Κάμιρον* (IG XII1 σ. 228 ἐν τῷ πίνακι).

Ἀρ. 19. Οἱ στ. 9—10 ἀποκαθίστανται οὕτω:

κατορθώσαντα καὶ ἀδιαλείπτως [χρή-
σιμ[ον αὐτὸν παρέχοντα τᾶ [πόλει.

Ἀρ. 20. Οἱ δύο τελευταῖοι στίχοι 14/5 δύνανται ἀσφαλῶς νὰ συμπληρωθῶσιν ὡς ἑξῆς:

τοὶ κατοικεῦ[ντες ἐν τᾶ πόλει Ρωμαῖοι
καὶ Νασιῶται:

Ἀρ. 103. Ὁ κ. Μ. ἐρωτᾷ *Διοκλείλα* ἢ *Διοκλεί(δ)α.* Ἡ γραφὴ προέρχεται, ὡς φαίνεται, ἐξ ἀπροσεξίας τοῦ χαράκτου παραλιπόντος τὴν εὐθεῖαν τοῦ Δ. Ὡς παράδειγμα μνημονεύομεν Συμαϊκὸν ψήφισμα ἐν IG XII3₂ 1270, ἔνθα ἀντὶ Δ ἀπαντᾷ Λ ἐν ταῖς λ. ΛΙΧΟΜΙΑ στ. 2, ΣΠΟΥΛΑΝ στ. 5, ΛΥΟ στ. 9, ΙΛΙΑΙ στ. 13, ΛΕΟΜΕΝΑ στ. 15, ΔΕΛΟΧΘΑΙ στ. 20. Ἐν τῷ αὐτῷ ψηφίσματι παρατηρεῖται καὶ τοὐναντίον, ἤτοι Δ ἀντὶ Λ ἐν ταῖς λ. ΞΥΔΩΣΕΙΝ στ. 15, ΚΑΔΩΣ στ. 18, ἐξ ἀπροσεξίας τοῦ χαράκτου. Ἐν στ. 2 ἀνάγνωθι *Θυσσανουντ[ίου.* Ἐν στ. 3 [*καὶ τᾶς*]. Ὥστε ἡ ἐπιγραφὴ ἔχει οὕτω:

Διοκλεί(δ)α Διο[κλεῦς;]
Θυσσανουντ[ίου
καὶ τᾶς] γυναικὸς αὐτοῦ . . . . .
Φιλάγρου ⟨ι⟩ Κυμισ[αλέως.

Ἀρ. 120. Εἰς τὰς παρατηρήσεις τοῦ κ. Μ. περὶ τοῦ ὀνόματος *Καλλιαρίστα* προσθέτομεν ὅτι τοῦτο εἶναι σύνθετον ἐκ τῶν ὑπερθετικῶν τοῦ *καλὸς* καὶ *ἀγαθός*: ***καλλίστα+ἀρίστα,*** φαίνεται δ' ὅτι ὁ σχηματίσας τὸ ὄνομα ἐνεπνεύσθη ἐκ τοῦ *σεμνοῦ ὀνόματος*: *καλὸς κἀγαθός* πρβ Ξενοφ. Οἰκον. **F'** 14). Τὸ ὄνομα τοῦτο ἐγνώσθη καὶ ἐξ ἄλλης ἐπιγραφῆς: A Majuri, Un' iscrizione onoraria di un ufficiale e magistrato rodioto .... Rodi 1917 σελ. 2, στίχ. 1.

Ἀρ. ***152***. Ἐνταῦθα ὁ κ. Μ. ὁμιλῶν περὶ τοῦ ἐθνικοῦ *Βυβα(σ)σίας* τῆς ὑπ' ἀριθμ. 151 ἐπιγραφῆς παρατηρεῖ «l'etnico *Βυβα(σ)σία* alla città di *Βυβασσός* nel promontorio Cnidio» Κατὰ τὸν Ἡρόδοτον (Α' 174) ἡ χώρα ἡ Κνιδίων, «*τὸ δὴ Τριόπιον καλέεται*», ἣν «*τετραμμένη ἐς πόντον*» καὶ ἤρχιζεν «*ἐκ τῆς Χερσονήσου τῆς Βυβασσίης*». Ὥστε ἐπὶ τῆς ὅλης Χερσονήσου συνείχοντο ἥ τε Κνιδία καὶ ἡ Βυβασσία χερσόνησος. Ἀρχόμενοι δὲ ἐκ τοῦ πρὸς τὴν *θάλασσαν* ἄκρου τῆς Χερσονήσου ἔχομεν πρῶτον τὴν Κνιδίαν καὶ κατόπιν τὴν Βυβασσίαν, ἥτις βεβαίως διῆκε μέχρι τῆς ἠπείρου. Ποῦ ἀκριβῶς ἦν τὸ ὅριον τῶν δύο χερσονήσων, ἄγνωστον. Ὁ R. Kiepert ἐν Karte von Kleinasien 1904 τίθησιν ὡς ὅριον τῶν δύο χερσονήσων τὸ χωρίον *Χατζούσουλα* ἔνθα τίθησι καὶ τὴν πόλιν *Βυβασσόν*. Καὶ ἡμεῖς δὲ ὡς τὴν Βυβασσὸν ἐθεωρήσαμεν τὴν πόλιν, ἥτις ἀναφέρεται ἐν ἐπιγραφῇ εὑρεθείσῃ ἐνταῦθα καὶ δημοσιευθείσῃ ὑφ' ἡμῶν ἐν BCH 1910 125. Καὶ ὁ Hiller δὲ ἐν χάρτῃ II τοῦ IG XII1 ἐνταῦθα τίθησι τὴν Βυβασσόν. Εἶνε δὲ τὰ *Χατζούσουλα* τὸ μέσον σχεδὸν τῶν χερσονήσων.

Σύμη· ἀπρίλιος 1920.

Νικήτας Δ. Χαβιαρᾶς.

Περαίας τῆς Ροδίων ἐπιγραφαὶ

(συνέχεια πρὸς ΑΕ 1913 1-6).

Ἀριθ. 111. Ἐκ Θυσσανοῦντος ἐκομίσθη εἰς Σύμην καὶ ἠγοράσθη ὑπὸ τοῦ Ἀναγνωστηρίου ἡ ἑξῆς ἐπιγραφὴ ἐπὶ στήλης ἐκ μαρμάρου λευκοῦ κεχαραγμένη.

ΠΟΛΥΣΤΡΑΤΟΣ Πολύστρατος
ΞΕΝΟΚΛΕΥΣ Ξενοκλεῦς.

Ἐν Λέρῳ, 25η φεβρουαρίου 1921.

Νικήτας Δ. Χαβιαρᾶς.

Εἰς Λίνδου ἐπιγραφὴν (IG XII$_1$ 893).

Τὸ ἐν ἀρχῇ τοῦ στ. 2 ω, εἶνε ἀναμφιβόλως ἀνεστραμμένον ω (πρβ *Tod* JHS 1922180· περὶ ἄλλων τοῦ ω σχημάτων πρβ ΑΕ 191742α), τὰ δὲ γράμματα *θοι* δὲν δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς συγκοπὴ τῆς σπανιωτάτης λέξεως *θοινάτωρ*. Διὰ ταῦτα νομίζομεν ὅτι ἡ ἐπιγραφὴ πρέπει νὰ ἀναγνωσθῇ οὕτω:

Εὔοδος
ὧ καὶ οἱ θ((ε))οὶ
ἐχρημάτισαν.

Πρὸς τὴν ἀνάγνωσιν ταύτην πρβ. *Dittenberger* SIG² 807 (=³1173) *Γαΐῳ τινὶ τυφλῷ ἐχρημάτισεν* (δηλ. *ὁ θεός*)$_1$ — *ἐχρησμάτι$_8$σεν ὁ θεός* — *ἐχρησμά$_{12}$τισεν ὁ θεός* — *ἐχρημάτισεν ὁ θεός$_{15}$* — 738 (=³1110)$_8$ *ὁ θεὸς ἐχρημάτισε* καὶ SIG² III σ. 435 λ. *χρηματίζω*.

Σύμη· ἀπρίλιος 1920.

Νικήτας Δ. Χαβιαρᾶς

Πελίκη τοῦ Ἐθνικοῦ μουσείου

ὑπὸ

Σέμνης Παπασπυρίδου.

Ἓν τῶν ὡραιοτέρων καὶ ὀλιγίστων εἰς τὸ εἶδος του ἀγγείων τοῦ Ἐθνικοῦ μουσείου εἶναι τὸ ἀγγεῖον τοῦτο (ἀρ. 14498). Οὐχὶ μόνον διὰ τὸ ὡραῖον πορτοκαλλόχρουν χρῶμα τοῦ πηλοῦ, ἐφ' οὗ ἀναπαύεται πολὺ εὐχαρίστως ὁ ὀφθαλμός, οὐδὲ τόσον διὰ τὴν παράστασιν, ὅσον διότι ἔχομεν εἰς τοῦτο ἓν ἀκόμη ἀγγεῖον ἐκ τῶν λεγομένων «τῆς Περικλείου ἐποχῆς».

Τὸν διευθυντὴν τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου κ. Κ. Κουρουνιώτην, ὅστις, μετὰ τῆς διακρινούσης αὐτὸν καλωσύνην, προθυμότατα ἐπέτρεψε τὴν δημοσίευσιν, εὐχαριστῶ ἐγκαρδίως.

Τὸ σχῆμα τῆς «πελίκης» ἀρχίζει ἀπὸ τῶν μεταγενεστέρων μελανομόρφων καὶ εἶναι συχνότατον εἰς τὴν κλασσικὴν ἐποχήν, παύει δὲ ἡ χρῆσις του πρὸς τὸ τέλος τοῦ Ε΄ αἰῶνος, ἀντικαθισταμένου ὑπὸ τοῦ κρατῆρος, ἰδιαιτέρως εὐνοουμένου ὑπὸ τῶν Βοιωτῶν τεχνιτῶν τοῦ Δ΄ αἰῶνος. Ὁ πρῶτος τῶν ἀγγειογράφων τῶν ἐρυθρομόρφων, ὅστις μετεχειρίσθη τὸ σχῆμα τοῦτο, εἶναι ὁ Εὐθυμίδης (*Beazley*, **Vases in America** σ. 56).

Ὁ λαιμὸς κοσμεῖται ὑπὸ τοῦ συνηθεστάτου κοσμήματος τῆς ἐποχῆς ταύτης, τῶν διπλῶν πλαγίων ἀνθεμίων, ἅτινα ἐμφανίζονται πρῶτον, χωρὶς νὰ εἶναι πολὺ συνήθη, εἰς τὰ ἐρυθρόμορφα τοῦ αὐστηροῦ ῥυθμοῦ, κυριαρχοῦσι περὶ τὰ μέσα τοῦ Ε΄ αἰῶνος καὶ περὶ τὸ 440 ἀρχίζουσι ν' ἀντικαθίστανται ὑπὸ ἄλλου κοσμήματος, τῶν φύλλων δάφνης, ἀπαραιτήτου εἰς τὰ ἀγγεῖα τῆς παρακμῆς. Ὅτι συνυπῆρξάν ποτε τὰ δύο κοσμήματα εἶναι εὐνόητον καὶ γνωστόν, γίνεται ὅμως φανερώτερον ἐκ μιᾶς «πελίκης» τοῦ Ἐθνικοῦ μουσείου (ἀρ. 1185), συγχρόνου τῷ ἀγγείῳ ἡμῶν, ἥτις εἰς τὴν μίαν ὄψιν φέρει τὸ ἓν κόσμημα καὶ εἰς τὴν ἑτέραν τὸ ἄλλο.

Ὁ κάτωθεν τῆς παραστάσεως ἀπαραίτητος μαίανδρος καὶ ἀνὰ δύο μεγάλα ἀνθέμια κάτωθεν τῶν λαβῶν συμπληρώνουσι τὴν διακόσμησιν τοῦ κενοῦ μέρους τοῦ ἀγγείου. Τὸ χεῖλος εἶχε θραυσθῇ καθ' ὅλην τὴν περιφέρειαν καὶ ἀποσπασθῇ ἐκ τοῦ λοιποῦ σώματος· τοῦτο δεικνύουσι καλῶς οἱ ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς τοῦ ἀγγείου δώδεκα μολύβδινοι σύνδεσμοι, δι' ὧν, ἀπὸ τῆς ἀρχαίας ἀκόμη ἐποχῆς, εἶχεν ἑνωθῇ τὸ χεῖλος μετὰ τοῦ λοιποῦ σώματος· δὲν φαίνεται πιθανὸν νὰ ἐχρησιμοποιήθη ἐκτὸς τῶν συνδέσμων ἄλλη τις οὐσία πρὸς συγκόλλησιν· τὰ ἐπὶ τῶν θραυσμάτων ἴχνη κόλλης εἶναι ἀσφαλῶς νεώτερα.

Ἡ παράστασις εἶναι συνηθέστατον θέμα, τὸ ὁποῖον δὲν λείπει ἀπὸ οὐδεμιᾶς ἐποχῆς τῆς ἀρχαίας κεραμεικῆς, ὁ ἀποχαιρετισμὸς τοῦ ἀναχωροῦντος πολεμιστοῦ (**εἰκ. 1**). Δεξιά, ἐπὶ ἕδρας μετ' ἐρεισινώτου, κάθηται γέρων μὲ λευκὴν κόμην καὶ πώγωνα, ἔχων περιβεβλημένον τὸ σῶμα ἀπὸ τῆς ὀσφύος μέχρι τῶν μηρῶν δι' ἱματίου μὲ λεπτὴν μελανὴν παρυφήν. Στηρίζεται διὰ τοῦ ἀριστεροῦ ἀγκῶνος εἰς τὸ ἐρεισίνωτον, ἐνῷ διὰ τῆς αὐτῆς χειρὸς κρατεῖ ὡραῖον σκῆπτρον, δεξιοῦται δὲ τὸν πρὸ αὐτοῦ ὄρθιον νεανίαν. Οὗτος φορεῖ βραχὺν χιτῶνα μὲ λεπτὰς πτυχὰς καὶ ἐπ' αὐτοῦ θώρακα, φθάνοντα ὀλίγον κατωτέρω τῆς ὀσφύος, περὶ δὲ τὴν ὠμοπλάτην φέρει ἱμάτιον, συνεπτυγμένον, συγκρατούμενον ὑπὸ τῶν δύο βραχιόνων. Διὰ τῆς ἀριστερᾶς κρατεῖ δόρυ ἐνῷ διὰ τῆς ἄλλης ἀποχαιρετᾷ τὸν πατέρα. Ἡ κεφαλὴ αὐτοῦ περιβάλλεται ὑπὸ στεφάνου ἐκ φύλλων καὶ ὑπὸ ταινίας, ὄπισθεν δέ, πίπτων ἐπὶ τοῦ τραχήλου, εἶναι ὁ ἀπαραίτητος ὁδοιπορικὸς πέτασος.

Ἀριστερὰ σχηματίζουσι δεύτερον σύμπλεγμα μία γυνὴ καὶ νεανίας. Ἡ γυνή, ἥτις ἔχει στρέψει τὰ νῶτα πρὸς τὸν πολεμιστήν, φορεῖ τὸν Δωρικὸν πέπλον μὲ μακρὺν κόλπον καὶ ἀπόπτυγμα, ἡ δὲ

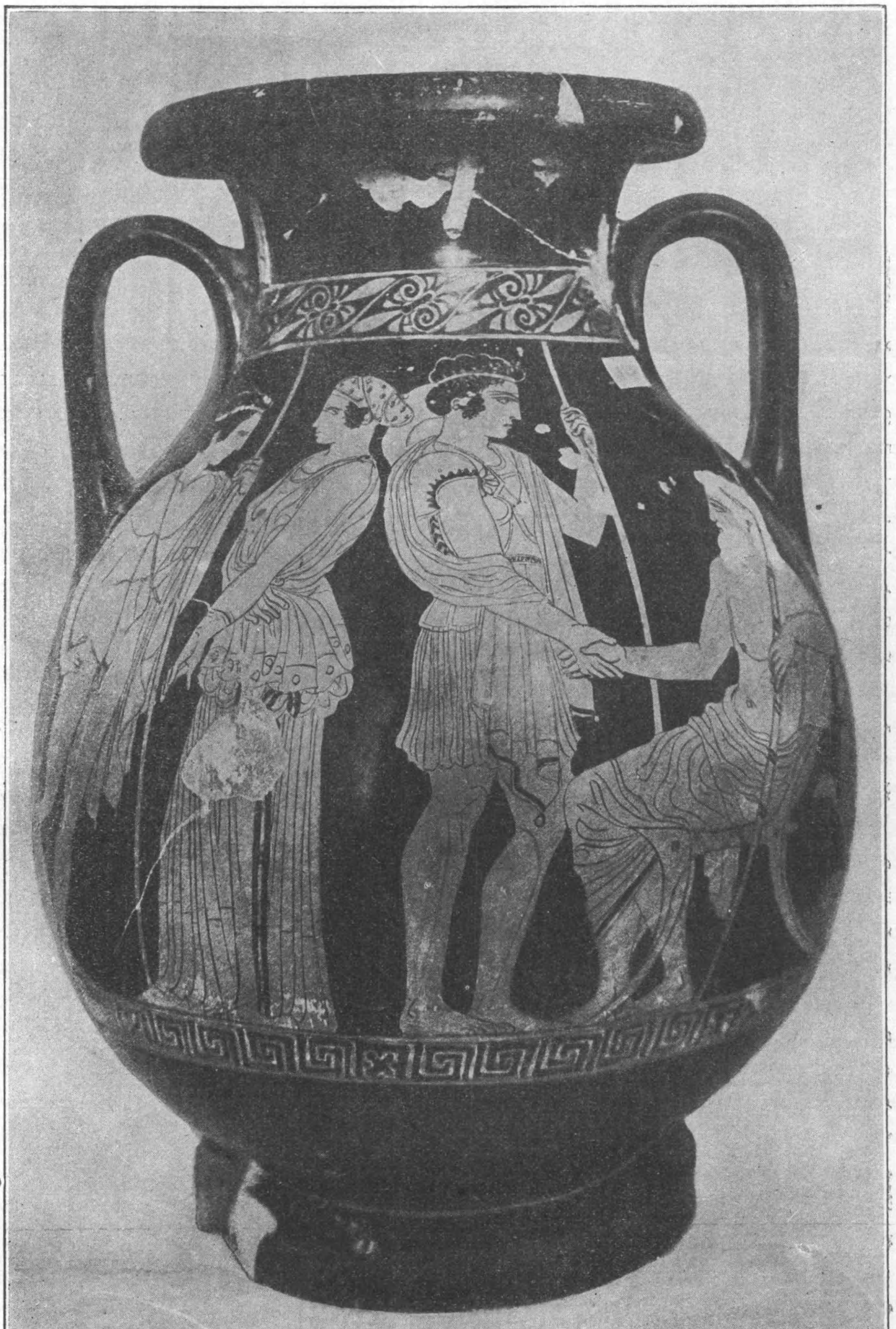

1: πελίκη τοῦ Ἐθνικοῦ μουσείου: ἀποχαιρετισμὸς ἀναχωροῦντος πολεμιστοῦ.

κόμη καλύπτεται ὑπὸ κεκρυφάλου κοσμουμένου διὰ μικρῶν κύκλων, μὲ μαύρας στιγμὰς ἐντὸς αὐτῶν· τὴν δεξιὰν στηρίζει ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὀσφύος, ἐνῷ ἡ ἄλλη πίπτει κάτω ἐλευθέρα, μὲ τὴν παλάμην ἀνοικτήν, καὶ κοσμεῖται ὑπὸ ὀφιοειδοῦς ψελίου. Ὁ πρὸ αὐτῶν νεανίας (*εἰκ. 2*) εἰκο-

2: *τῆς πελίκης 14498: ὁ σύντροφος τοῦ πολεμιστοῦ.*

νίζεται ἐντελῶς γυμνός, μὲ μόνον τὸ ἱμάτιον ἐρριμμένον ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὠμοπλάτης, φορεῖ δὲ καὶ οὗτος ταινίαν καὶ στέφανον πέριξ τῆς κεφαλῆς καὶ στηρίζεται διὰ τῆς ἀριστερᾶς εἰς δόρυ ἐνῷ τὴν ἄλλην ἔχει ἐπὶ τῶν ἰσχίων.

Εἶναι ἡ γνωστὴ «Πολυγνώτειος» στάσις, ἥτις περὶ τὸ τέλος τοῦ Ε΄ αἰῶνος γίνεται ἡ χαρακτηριστικὴ τῶν ἀγγείων τοῦ κύκλου τοῦ Μειδίου. Ἀριστερὰ τῆς ὀσφύος ἐξέχει ἡ καρδιόσχημος λαβὴ τοῦ ξίφους, διὰ τὴν ἀνάρτησιν τοῦ ὁποίου ἐχρησίμευεν ὁ περιθέων τὸ στῆθος τελαμών.

Τὸ ἔσωθεν τοῦ μελανοῦ γανώματος πρῶτον περίγραμμα διακρίνεται σαφῶς πέριξ τῶν μορφῶν, ἀλλ᾿ εἶναι περίεργον ὅμως, ἂν καὶ ὄχι ἀσύνηθες, ὅτι αἱ χάριν ἐξάρσεως τῶν μορφῶν ἀπὸ τοῦ μελανοῦ γανώματος ἀγόμεναι συνήθως γραμμαὶ («relieflinien») δὲν ἔχουσιν ἀχθῆ ἐδῶ πέριξ ὅλου τοῦ σώματος ἑκάστης μορφῆς, ἀλλὰ μόνον πέριξ τοῦ προσώπου καὶ φθάνουσι μέχρι τοῦ ὤμου, εἴς τινας δὲ τῶν μορφῶν ἐγένετο χρῆσις τοιούτων καὶ εἰς τὸ ἐξωτερικὸν τῶν βραχιόνων καὶ χειρῶν. Ἐξαιρετικῶς εἰς τὸν πρὸ τοῦ γέροντος νεανίαν ἡ γραμμὴ αὕτη, ἐκτὸς τοῦ προσώπου, χρησιμεύει ὡς περίγραμμα καὶ τοῦ πετάσου.

Εἰς τὴν παράστασιν τῶν ἀνατομικῶν λεπτομερειῶν ἀναγνωρίζομεν τὸν συνήθη τρόπον τῆς Περικλείου ἐποχῆς, ὅστις ἔχει ἀπαλλαγῆ τῆς καταтηξιτέχνου ἀποδόσεως τῶν τεχνιτῶν τοῦ αὐστηροῦ ῥυθμοῦ καὶ τῆς ὀλιγώτερον τοιαύτης τῶν Πολυγνωτείων ἀγγείων. Ἐκτὸς τῶν μυῶν τῶν ποδῶν, οἵτινες ἔχουσιν ἀχθῆ δι᾿ ἠραιωμένου στιλπνοῦ, ἡ λοιπὴ ἀνατομικὴ διάπλασις ἔχει ἀποδοθῆ διὰ σταθερῶν λεπτῶν γραμμῶν.

Ὁ δεύτερος νεανίας παρεστάθη γυμνὸς πιθανῶς πρὸς ἀντιδιαστολὴν ἀπὸ τοῦ ἄλλου, ἴσως ὅμως καὶ πρὸς ἐπίδειξιν τῆς ἱκανότητος τοῦ τεχνίτου περὶ τὴν ἀπόδοσιν τῶν ἀνατομικῶν λεπτομερειῶν τοῦ σώματος.

Ἡ ῥίς, ὀξεῖα καὶ γωνιώδης, ἔχει τὸν Φειδιακὸν τύπον, ἀκολουθοῦσα τὴν γραμμὴν τοῦ μετώπου. Ἐλαττωματικὸς εἶναι ὁ δεξιὸς ὦμος τοῦ ἐνδεδυμένου νεανίου, ὅστις κλίνει περισσότερον τοῦ φυσικοῦ πρὸς τὰ ἔσω οὕτως ὥστε παρέχει τὴν ἐντύπωσιν στενοθώρακος. Τοῦτο εἶναι ἄλλως τε τὸ μόνον σφάλμα τὸ ὁποῖον δύναταί τις νὰ καταλογίσῃ εἰς τὰς μορφάς, αἵτινες γενικῶς εἶναι ἐλεύθεραι καὶ ἀβίαστοι, ἀναπνέουσαι τὸν ἀέρα Ὀλυμπιακῆς ἀτμοσφαίρας.

Αἱ πτυχαὶ τοῦ πέπλου τῆς γυναικὸς ἔχουσι τὸ ἐπικρατοῦν εἰς τὰ περὶ τὸν Παρθενῶνα ἔργα σχῆμα τῶν καθέτων ῥαβδώσεων, ὁ δὲ κεκρύφαλος αὐτῆς, κατὰ περίεργον σύμπτωσιν, εἶναι ἐκ τοῦ ἰδίου ὑφάσματος, ἐξ οὗ καὶ τὰ ἐνδύματα ξένων προσώπων, τοῦ Πάριδος, Μηδείας κ. ἄ. Οἱ ἐπὶ τοῦ κόλπου διακρινόμενοι ἡμίσεις κύκλοι εἶναι πιθανώτατον ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἐνοοηθῶσιν ὡς κόσμημα τοῦ ὑφάσματος, ἀλλὰ μᾶλλον ὡς τρόπος μιμήσεως τῶν ἐπὶ τοῦ μαρμάρου κοιλωμάτων τῶν δηλούντων τὰ μεταξὺ τῶν πτυχῶν τοῦ κόλπου διαστήματα.

Ἀντιθέτως τὸ κόσμημα τοῦ ἀποπτύγματος πρέπει νὰ ἐκληφθῇ ὡς κέντημα αὐτοῦ τοῦ ὑφάσματος.

Τὸ μεστὸν καὶ εὔρωστον σῶμα τῆς γυναικὸς μᾶς ἐνθυμίζει τὰς Κόρας τοῦ Ἐρεχθείου καὶ τὰς «Ἐργαστίνας» τῆς Ζωφόρου, τὸ δὲ πρόσωπον αὐτῆς μὲ τὴν ἁδράν, ὀξεῖαν ῥῖνα καὶ τὸ ἐξογκωμένον κάτω χεῖλος, ἐκφράζει ὅλην τὴν ἔντασιν τῶν αἰσθημάτων, ἅτινα γεννῶνται εἰς τὴν ψυχήν της, κατόπιν τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ προσφιλοῦς. Δὲν ἔχει ὅμως ἐνδώσει εἰς τὴν θλίψιν της ἀλλ' ἐκφράζει ἐνέργειαν καὶ ἀποφασιστικότητα, ὅπως φαίνεται ἐκ τῶν ζωηρῶν κινήσεων τῶν χειρῶν καὶ ἐκ τῆς ὅλης φυσιογνωμίας της. Ἔχει ἐνδιαφέρουσαν συζήτησιν μὲ τὸν πρὸ αὐτῆς νεανίαν, ὅστις προφανῶς εἶναι ὁ φίλος ἢ ὁ ἀκόλουθος τοῦ πολεμιστοῦ καὶ δίδει εἰς αὐτὸν τὰς τελευταίας ὁδηγίας περὶ τῶν φροντίδων του διὰ τὸν ἀναχωροῦντα.

Ὡς πρὸς τὸν γέροντα παρατηροῦμεν ὅτι ἡ νωχελής πως στάσις του εἶναι ἀσυμβίβαστος μὲ τὴν σοβαρότητα τῆς περιστάσεως, εἰς τὸ πρόσωπόν του ὅμως **(εἰκ. 3)** ἔδωκεν ὁ τεχνίτης ἰδιαιτέραν προ-

3: ἡ κεφαλὴ τοῦ γέροντος πατρός.

σοχήν. Εἶναι ἡ σοβαρὰ στιγμὴ καθ' ἥν, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὰ ἡμιάνοικτα χείλη του, ὁμιλεῖ πρὸς τὸν υἱόν του, καὶ εἰς τὴν λάμψιν, ἥτις φωτίζει τὸ βλέμμα του, νομίζει τις ὅτι διακρίνει ἐκφραζομένην πρὸς αὐτὸν τὴν σύστασίν του, ὅπως μὴ φανῇ κατώτερος τῶν προγόνων του.

Ἐντελῶς ἰδιαίτερον χαρακτηριστικὸν τοῦ ἀγγείου τούτου εἶναι τὸ ὅτι ἡ παράστασις εἶναι ἐντελῶς ἀποκεντρωτική. Ἂν καὶ πρόκειται, δηλαδή, περὶ μιᾶς ὑποθέσεως, τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ πρὸ τοῦ γέροντος νεανίου, ὁ τεχνίτης ἐδιχοτόμησεν εἰς δύο τὴν παράστασιν, ἐνῷ φυσικώτερον θὰ ἦτο, ἐὰν ἡ γυνὴ μετὰ τοῦ γυμνοῦ νεανίου, ἀπέβλεπον εἰς τὸ ἄλλο σύμπλεγμα· τοῦτο θὰ κατωρθοῦτο εὐκολώτατα ἐὰν ὁ γέρων καὶ ὁ πρὸ αὐτοῦ νέος ἐτοποθετοῦντο εἰς τὸ μέσον, ἑκατέρωθεν δὲ αὐτῶν τὰ δύο ἄλλα πρόσωπα, ἅτινα θὰ ἀπέβλεπον εἰς τὸ κέντρον. Ἡ διάταξις αὕτη εἶναι συνηθεστάτη, γενικὴ σχεδόν, εἰς τὰ ἀγγεῖα τὰ ἔχοντα χωριστὴν παράστασιν ἐπὶ ἑκάστης ὄψεως καὶ ὄχι ἐκτυλισσομένην πέριξ τοῦ ἀγγείου, πρὸ πάντων εἰς τὰς σκηνὰς γυναικωνίτου, τὸν ἀποχαιρετισμὸν τοῦ ἐφήβου, τὰς μουσικὰς συγκεντρώσεις. Καὶ ἂν ἀκόμη συμβῇ ἡ καθημένη νὰ τοποθετηθῇ εἰς τὸ ἄκρον, τότε ἡ μία τοὐλάχιστον ἐκ τῶν ἄλλων εἰκονίζεται κατενώπιον, ἢ κατὰ $^3/_4$, οὕτως ὥστε νὰ συνδέῃ τὴν καθημένην πρὸς τὰς ἄλλας. Κατὰ τὸν πρῶτον τρόπον ἀποφεύγεται ἐπιτυχῶς ἡ παράταξις πολλῶν ὀρθίων μορφῶν πρὸ τῆς καθημένης, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον φέρει μονοτονίαν καὶ ζημιώνει τὴν παράστασιν.

Ὁ τεχνίτης ἡμῶν, ἄγνωστον διατί, δὲν ἠκολούθησε τὸν κανόνα τοῦτον. Εἶναι πιθανὸν ὅτι, ὡς ἀληθὴς καλλιτέχνης, δὲν ἠθέλησε νὰ χρησιμοποιήσῃ τὴν τυπικὴν καὶ ψυχρὰν πλέον κατασταθεῖσαν συμμετρίαν, ἴσως ὅμως καὶ νὰ ἔδωσεν ἐξ ἀρχῆς ἰδιαιτέραν σημασίαν εἰς τὴν συνομιλίαν τῆς γυναικὸς μετὰ τοῦ νεανίου καὶ δὲν ἐτόλμησε νὰ τοὺς ἀποχωρίσῃ.

Ποῖα εἶναι τὰ ἐνώπιον ἡμῶν πρόσωπα δὲν εἶναι εὔκολον νὰ μαντεύσῃ τις, οὔτε φρόνιμον ν' ἀναζητήσῃ. Διότι εἶναι πασίγνωστον ὅτι, ἰδιαιτέρως εἰς τὴν παράστασιν ταύτην, οἱ ἀγγειογράφοι, ἀφοῦ πρῶτον εἰκονίσωσι τὴν σκηνήν, ἐπιθέτουσιν ἔπειτα ἐπιγραφὰς πρὸς δήλωσιν τῶν προσώπων, πολλάκις τὰς τυχούσας ἢ ἐκείνας, αἵτινες ἔρχονται πρῶται εἰς τὸν νοῦν των καὶ ἂν ἀκόμη αὗται δὲν συνυπῆρξαν ποτὲ μυθολογικῶς. Οὕτω τὰ πρόσωπα τοῦ ἀγγείου ἡμῶν δύνανται νὰ εἶναι Πηλεύς, Ἀχιλλεύς, Θέτις καὶ Πάτροκλος (Ἐθν. Μουσείου 507, C.C 671), ἢ Λυκομήδης, Νεοπτόλεμος, Δηϊδάμεια (Reinach. Repertoire Vas. I σ. 304) ἢ Πρίαμος,

Ἕκτωρ, Ἑκάβη, ὅπως εἰς τὸ γνωστότατον ἀγγεῖον τοῦ Εὐθυμίδου, ἢ ἀκόμη καὶ Ἀχιλεύς, Κυμοθέη, Οὐκαλέγων (Annali 1850 πίν. C καὶ H πρβ καὶ Robert «Hermeneutik. σ. 143 κξ. σ. 90 κξ.) Ὅταν δὲν ὑπάρχωσιν ἐπιγραφαί, τότε εἶναι ἀναμφισβήτητον ὅτι ἀπεκονίζεται σκηνὴ τοῦ καθημερινοῦ βίου, τοιαύτη δὲ πιθανώτατα εἶναι καὶ ἡ τοῦ ἀγγείου μας, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι χάριν ἐπισημότητος ἐδόθη εἰς τὸν γέροντα τὸ σκῆπτρον, ἵνα ὑπαινιχθῇ δι' αὐτοῦ ὁ τεχνίτης ὅτι ἔχομεν ἐνώπιον ἡμῶν μυθολογικὸν πρόσωπον, ἀδιάφορον ἂν ὁ τεχνίτης οὐδὲν τοιοῦτον ἐφαντάσθη. Ἐὰν ὅμως πράγματι ἐχώρισε τὰ δύο συμπλέγματα χάριν ἐξάρσεως τῆς μεταξὺ γυναικὸς καὶ νέου συνομιλίας, ὅπως ἀνωτέρω ὑπετέθη, τότε ἀσφαλῶς ἡ σκηνὴ εἶναι μυθολογική· ἀλλ' ἀφοῦ δὲν ἀποδεικνύεται τὸ πρῶτον πῶς δύναταί τις νὰ βεβαιώσῃ καὶ περὶ τοῦ δευτέρου;

Εἶναι ἀδύνατον, ὅταν ἴδῃ τις τὸ ἀγγεῖον τοῦτο τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου, νὰ μὴν ἐνθυμηθῇ τὴν, τόσον συγγενῆ πρὸς αὐτό, γνωστοτάτην στάμνον τοῦ Μονάχου (Furtwängler-Reichold πίν. 35. Buschor Griech. Vasenm. σ. 201). Δὲν εἶναι μόνον ἡ ὁμοιότης τῆς παραστάσεως, ἢ ἡ χρονολογία, αἵτινες φέρουσι τὰ δύο ἀγγεῖα πλησίον ἀλλήλων, ἀλλ' ἡ τεχνικὴ ἐκτέλεσις, ἥτις εἶναι ὁμοιοτάτη. Περὶ τούτου πείθεταί τις ἐὰν παραβάλῃ κεφαλάς τινας καὶ τῶν δύο ἀγγείων· ἡ εὐγένεια, ἡ λεπτότης τῶν μορφῶν καὶ ἐν γένει τὰ χαρακτηριστικὰ εἶναι τόσον ὅμοια, ὥστε σχεδὸν δὲν δύναταί τις νὰ ἀναγνωρίσῃ ποία κεφαλὴ εἶναι ἐκ τοῦ ἑνὸς ἀγγείου καὶ ποία ἐκ τοῦ ἄλλου· μόνον οἱ δύο γέροντες διαφέρουσι, διότι ὁ τοῦ ἀγγείου τοῦ Μονάχου εἶναι πολὺ κατώτερος τοῦ ἡμετέρου.

Εἰς τὴν στάμνον τοῦ Μονάχου προσέθεσεν ὁ Furtwängler (Furtwängler-Reichold I. σ. 189), ὡς προερχομένην ἐκ τῆς αὐτῆς χειρὸς ἄλλην στάμνον τοῦ Μουσείου τῆς Πετρουπόλεως (Compte-Rendu 1873, πίν. 5), ἥτις ἀποτελεῖ παράρτημα τῆς πρώτης, τὰ δύο δὲ ταῦτα ἀγγεῖα ὑπήγαγεν ὁ Bezaley (Vases in America σ. 181-3) ὑπὸ τὸν «τεχνίτην τοῦ Κλεοφῶντος» εἰς ὃν ἀποδίδει ἐν ὅλῳ 12 ἀγγεῖα, τῶν ὁποίων τὰ τέσσαρα ἔχουσιν ὡς παράστασιν τὸν ἀποχαιρετισμὸν πολεμιστοῦ. Τὸ τελευταῖον τοῦτο δὲν δύναται νὰ εἶναι τυχαῖον, ἀντιθέτως δὲ εἶναι ἓν τεκμήριον εἰσέτι ὅτι ὑπὸ τὸν τεχνίτην τοῦτον πρέπει νὰ ὑπαγάγωμεν καὶ τὸ ἀγγεῖον τοῦ Ἐθν. Μουσείου.

Ὁ Pottier (Catalogue III, σ. 1108), ὁμιλῶν περὶ τῶν ἀγγείων Μονάχου καὶ Πετρουπόλεως, ἅτινα τόσον ἐθαύμασεν ὁ Furtwängler, τὰ κατακρίνει ὡς πολὺ ἀκαδημαϊκὰ καὶ ἀνίκανα νὰ συγκινήσωσι. Τὸ τελευταῖον τοῦτο εἶναι ὑπερβολικόν, εἶναι ὅμως ἀληθὲς ὅτι τὰ ἀγγεῖα ταῦτα, προστιθεμένου τώρα καὶ τοῦ ἡμετέρου, ἔχουσιν ὅλην τὴν «ἀπελπιστικὴν τελειότητα» μιᾶς ὡρίμου τέχνης, ἥτις δὲν ἀφίνει οὐδὲν νὰ ἐπιθυμήσωμεν, δὲν ἔχει οὐδὲν κενὸν διὰ τοῦ ὁποίου νὰ δυνάμεθα νὰ ἀναπνεύσωμεν.

Σύντομος ἐξέτασις τῆς ἐξελίξεως τοῦ θέματος τούτου [1] εἰς τὴν ἀρχαίαν κεραμεικήν, μᾶς φέρει εἰς τὰ ἑξῆς συμπεράσματα: Εἰς τὴν Μυκηναϊκὴν ἐποχὴν πρέπει νὰ ἦτο συνηθέστατον, ἀφοῦ εὑρίσκεται εἰς δύο διασωθέντα μνημεῖα, τὸ γνωστότατον ἀγγεῖον καὶ τὴν ἐπιτυμβίαν στήλην (Τσούντας ΑΕ 1896 πίν. 1 καὶ 2), δὲν ἦτο δὲ δυνατὸν νὰ λείπῃ ἡ παράστασις αὕτη ἀπὸ τὴν τέχνην λαοῦ, οὗτινος ὁ πόλεμος ἦτο ἡ συνηθεστέρα ἀσχολία. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἐμφανίζεται ἀρκετὰ συχνὰ καὶ εἰς τὰ γεωμετρικά, ἰδίως εἰς τὰ νεώτερα τοῦ Διπύλου (Poulsen, Dipylonvasen σ. 124). Εἰς τὰ Κορινθιακά, ἰδίως τὰ νεώτερα, ἀγγεῖα ὁ ἀποχαιρετισμὸς πολεμιστοῦ εἶναι θέμα ἐξ ἴσου σύνηθες ὅσον καὶ αἱ παραστάσεις μονομαχιῶν, μαχῶν καὶ συμποσίων. Παρουσιάζεται κατ' ἀρχὰς εἰς τοὺς ἀρυβάλλους καὶ βομβυλιούς, ὑπὸ τὸν αὐτὸν τύπον, ὑφ' ὃν καὶ τὸ ἀγγεῖον τῶν Μυκηνῶν—παράταξιν πολεμιστῶν ἀναχωρούντων—κατόπιν ὅμως ἐμφανίζονται καὶ παραλλαγαὶ αὐτοῦ: τὸ ἅρμα τοῦ πολεμιστοῦ, περιστοιχιζόμενον ὑπὸ ὀλοφυρομένως γυναικῶν, ἢ πολεμισταὶ ἔφιπποι προπεμπόμενοι ὑπὸ τῶν οἰκείων των, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐνθυμίζει τοὺς ἐφίππους τῶν πρωτοκορινθιακῶν ἀγγείων.

Ὅτε ἀθρόαι εἰσῆλθον αἱ μυθολογικαὶ παραστάσεις, οἱ τεχνῖται ἀντὶ ν' ἀναζητήσωσι νέας ἠρκέσθησαν νὰ μετατρέψωσιν εἰς τοιαύτας τὰς παλαιὰς ἀγαπητάς των σκηνὰς τοῦ καθημερινοῦ βίου, διὰ τῆς ἀναγραφῆς μυθολογικῶν ὀνομάτων παρὰ τὰς

[1] Καθὼς μανθάνω, ὑπάρχει σχετικὴ διατριβὴ τοῦ Δρος Wrede, τοῦ Γερμαν. Ἰνστιτούτου, ἐξετάζουσα λεπτομερῶς τὸ ζήτημα, ἥτις ὅμως δυστυχῶς δὲν ἐτυπώθη εἰσέτι.

μορφάς· Τοιουτοτρόπως τὰς παραστάσεις συμποσίων διαδέχεται ἡ γνωστὴ τοῦ Ἡρακλέους παρὰ τῷ Εὐρύτῳ (Pottier, Album πίν. 48, E 635), ἥτις δὲν εἶναι ἄλλο τι εἰμὴ παράσταστις συμποσίου, εἰς ἣν αἱ δηλοῦσαι τὰ πρόσωπα ἐπιγραφαὶ δίδουσι μυθολογικὴν σημασίαν. Ἡ ἀνέκαθεν «εἰδυλλιακὴ» παράστασις τῆς ἀναχωρήσεως πολεμιστοῦ μετατρέπεται διὰ τῆς προσθήκης ὀνομάτων εἰς ἀναχώρησιν τοῦ Ἀμφιαράου. Ἰδιαιτέρως ὡς πρὸς ταύτην τὴν παράστασιν, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ἡ μυθικοποίησις αὐτῆς ἔδωσεν ἀφορμὴν εἰς τὸ νὰ ἐξελιχθῇ περισσότερον, ἀφοῦ ἡ ἱστορία ἑκάστου ἥρωος εἶχε καὶ ἰδιαιτέρας παραλλαγάς.

Τὰ ἀνωτέρω εἶναι ἀρκετὰ ἵνα δηλώσωσιν ὅτι δὲν εἶναι μυθολογικὸν τὸ πρότυπον τοῦ θέματος τούτου, οὐδὲ ἔδωκαν ἀφορμὴν πρὸς γέννησιν τούτου αἱ σκηναὶ τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου, ὅπως ὑπετέθη (Fairbanks, white Athenian Lekythoi VI σ. 50 καὶ ἄλλοι. Τὸ τελευταῖον μάλιστα ἀπεδείχθη ἀδύνατον μετὰ τὴν εὕρεσιν τοῦ Μυκην. ἀγγείου), ἀλλ᾽ ὅτι κατ᾽ ἀρχὰς ἦτο ἁπλῶς μία σκηνὴ τοῦ καθημερινοῦ βίου, ἥτις μετετράπη εἰς μυθολογικὴν ἕνεκα τῆς ἀνάγκης τῶν πραγμάτων.

Εἰς τὰ μελανόμορφα ἀγγεῖα ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι συχνοτάτη ἡ σκηνὴ αὕτη· ὁ συνηθέστατος τύπος της εἶναι ὁ τοῦ ἐξοπλισμοῦ τοῦ πολεμιστοῦ, ὅστις παρίσταται φορῶν τὴν κνημῖδα καὶ ἀναλόγως τῆς διαθέσεως τοῦ τεχνίτου γίνεται Ἀχιλλεὺς ἢ Ἕκτωρ. Ἐκτὸς τούτου ὅμως ἐπαναλαμβάνονται κατὰ κόρον καὶ κατὰ τρόπον ἀποκλειστικῶς ὁμοιόμορφον τρεῖς ἄλλοι τύποι: 1) εἷς ἢ περισσότεροι πολεμισταὶ ὡπλισμένοι, 2) γυναῖκες, ὁ γέρων πατήρ, πολεμισταί, κύων. 3) Πολεμισταὶ ἀναχωροῦντες ἔφιπποι ἐφ᾽ ἁρμάτων, τῶν ὁποίων ὄχι σπανίως οἱ ἵπποι εἰκονίζονται κατενώπιον, κατὰ τὸν Χαλκιδικὸν τρόπον.

Ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον δὲν ἀνέμενέ τις, εἶναι ἡ ἤδη εἰς τὰ μελανόμορφα ὕπαρξις καὶ τοῦ τύπου τοῦ καθημένου πατρός, ὃν ἀποχαιρετᾷ ***διὰ χειραψίας*** ὁ ἀναχωρῶν υἱός, τύπου ὅστις μόλις περὶ τὰ μέσα τοῦ Ε´ αἰῶνος ἐπικρατεῖ εἰς τὰ ἐρυθρόμορφα ἀγγεῖα καὶ τὰς Ἀττικὰς ἐπιτυμβίας στήλας. Ἀφ᾽ ὅτου ὅμως διὰ τῆς ὡραίας ἀρχαϊκῆς στήλης τῆς Αἰγίνης (Furtwängler Ath Mitth. 1883 πίν. 17) ἀπεδείχθη ὅτι καὶ εἰς τὰς στήλας ὁ τύπος τῆς χειραψίας ὑπῆρχεν ἤδη ἀπὸ τοῦ 6ου αἰῶνος, ἔπρεπε νὰ εὑρεθῇ καὶ μελανόμορφον ἀγγεῖον μὲ τὸν τύπον τοῦτον· πράγματι δὲ εἰς τὸν ἐκ Τανάγρας μελανόμορφον σκύφον τῆς ***(εἰκ. 4)*** τὸν δημοσιευόμενον διὰ πρώτην, ὅσον γνωρίζω, φοράν, παρίσταται ὁ γέρων πατὴρ ***καθήμενος*** (ὄχι ὄρθιος, ὅπως συνήθως), καὶ δίδων τὴν χεῖρα εἰς τὸν πρὸ αὐτοῦ πολεμιστήν.

4: Ταναγραϊκὸς σκύφος (Ἐθνικοῦ μουσείου ἀρ. 369): ἀποχαιρετισμὸς πολεμιστῶν.

Οὕτω βεβαιοῦται διὰ μίαν ἀκόμη φορὰν τὸ δόγμα τοῦ Furtwängler (Ath. Mitt. 1883 σ. 377) ὅτι «οὐδεμία ἀττικὴ ἐφεύρεσις εἶναι τοῦ 4ου ἢ 5ου αἰῶνος, ἀλλ᾽ ἔχει τὰς ῥίζας εἴς τινα

ἤδη ἀπὸ τοῦ 6ου αἰῶνος διαδεδομένην παράδοσιν».

Ἡ δημιουργία τοῦ τύπου τούτου ὀφείλεται πιθανώτατα εἴς τινα τῶν ζωγράφων τῶν μεγάλων πινάκων τοῦ 6ου αἰῶνος καὶ οἱ μὲν σύγχρονοι αὐτοῦ ὀλίγον ἐπωφελήθησαν ἀλλ᾽ οἱ τοῦ 5ου αἰῶνος τεχνῖται, γνωρίζοντες καλύτερον πῶς νὰ μιμῶνται, τὸν ἀνέπτυξαν περισσότερον. Εἰδικῶς ἐπὶ τοῦ προκειμένου πιστεύω μετὰ πεποιθήσεως ὅτι ἡ κατὰ τὸ β΄. τέταρτον τοῦ Ε΄ αἰῶνος ἀναγέννησις τοῦ τύπου δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὀφείληται εἰς τοὺς τεχνίτας τῶν στηλῶν ἢ εἰς τοὺς ἀγγειογράφους, ἀλλ᾽ εἴς τινα *τῶν μεγάλων ζωγράφων τῶν περὶ τὸ 460 χρόνων*. Εἶναι ἄλλως τε πασίγνωστον ὅτι οἱ περισσότεροι ἐκ τῶν τύπων, οἵτινες ἐθεωρήθησαν δημιουργήματα τοῦ Πολυγνώτου, προϋπῆρχνν εἰς μικρὰν κλίμακα ἤδη ἀπὸ τοῦ 6ου αἰῶνος, ἀλλ᾽ οὗτος χρησιμοποιήσας αὐτοὺς εἰς τοὺς πίνακας του, ἐνεφύσησε νέαν πνοὴν καὶ ὑπῆρξεν ἀφορμὴ νὰ γενικευθῶσιν εἰς τὴν κλασσικὴν Ἑλληνικὴν τέχνην, ἰδίως ἀφ᾽ ὅτου δὲν ἀπέστερξε νὰ χρησιμοποιήσῃ Πολυγνώτεια θέματα οὐδὲ αὐτὸς ὁ Φειδίας.

Τοιοῦτόν τι συνέβη καὶ ἐνταῦθα: μέγας τις ζωγράφος, γνωρίζων πῶς νὰ δανείζηται—καὶ ὡς τοιοῦτος δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ νοηθῇ ἄλλος ἐκτὸς τοῦ Πολυγνώτου—παρέλαβε τὸν τύπον, ἔδωκε νέαν πνοὴν εἰς αὐτὸν καὶ τὸν ἐκληροδότησε κατόπιν εἰς ὅλην τὴν τέχνην τοῦ Ε΄ αἰῶνος. Φανερὸν ὅμως εἶναι ὅτι καὶ αἱ ἐπιτύμβιαι στῆλαι συνετέλεσαν εἰς τὴν τόσον συχνὴν χρῆσιν τῆς παραστάσεως καὶ εἰς τὰ ἀγγεῖα· ὡς πρὸς τὸ ἀγγεῖον μάλιστα τοῦ Ἐθν. Μουσείου εἶναι ἐκτὸς πάσης ἀμφιβολίας ὅτι ὁ τεχνίτης, ζωγραφῶν αὐτό, παρέλαβεν αὐτούσια πρόσωπα ἐκ τῶν ἐπιτυμβίων στηλῶν. Ἓν βλέμμα εἰς τὰς στήλας τοῦ Ἐθν. Μουσείου πείθει ὅτι εἰς τὸν γέροντα ἔχομεν τὸν πατέρα τοῦ Προκλέους ἢ ἕνα Τυννίαν Τρικορύσιον, εἰς τὸν νέον ἕνα ὡραιότερον Ἀριστοναύτην καὶ εἰς τὴν γυναῖκα τὴν «σώφρονα κἀγαθὴν» σύζυγον ἢ μητέρα τοῦ ὡραίου κόσμου τῶν στηλῶν. Τὸ ὅλον σύμπλεγμα ὅμως εἶναι πως ἀπίθανον νὰ παρελήφθη ἐξ ἐπιτυμβίας στήλης, καθόσον τοιαύτη διάσπασις τοῦ θέματος εἶναι ἄγνωστος εἰς τὰς στήλας, οὔτε εἶναι δυνατὸν ἕνεκα τοῦ περιωρισμένου χώρου νὰ ἀπαντᾷ, ἀλλὰ φαίνεται ὅτι παρελήφθη μᾶλλον ἐκ μαρμαρίνης λουτροφόρου, διότι μόνον εἰς ταύτας καὶ ὁ χῶρος καὶ ἡ μικρότης τῶν προσώπων ἐπιτρέπουσιν ὥστε νὰ λάβῃ ἡ παράστασις τοιαύτην μορφήν. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι καὶ εἰς τὰς λουτροφόρους ἀποφεύγεται σχεδὸν κατὰ κανόνα ἡ ἀποκέντρωσις τῆς παραστάσεως, ὅτι ὅμως θὰ ὑπῆρχον ὀλίγαι τοιαῦται, αἵτινες, ὡς πρὸς τὴν διάταξιν τῶν μορφῶν, θὰ ἦσαν τὸ πρότυπον τοῦ ἀγγείου τούτου, δεικνύει ἡ ἐν ***εἰκ. 5***.

5: μαρμαρίνη λουτροφόρος τοῦ Ἐθνικοῦ μουσείου: σκηνὴ δεξιώσεως.

δημοσιευομένη λουτροφόρος, ἐν ᾗ ἡ παράστασις διαιρεῖται εἰς δύο συμπλέγματα, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ἡ καθημένη μορφή, ἥτις ἐνταῦθα εἶναι γυνή, ἔχει τοποθετηθῇ εἰς τὸ μέσον. Ὅτι δὲ τὸ ζήτημα τῆς ἀμοιβαίας ἐπιδράσεως μεταξὺ στηλῶν καὶ ἀγγείων θὰ ἤξιζε περισσοτέρας ἀπὸ τὴν δοθεῖσαν

μέχρι τοῦδε προσοχήν, φαίνεται ἐκ τοῦ μικροῦ ληκυθίου τῶν περὶ τὸ 500 χρόνων (**εἰκ. 6**), ὅπου

6: λήκυθος μελανόμορφος ὁμοίου θέματος τῷ τῆς στήλης τοῦ 'Αλξήνορος.

ἀμέσως ἀναγνωρίζει τις ἀπομίμησιν τοῦ τόσον συνήθους θέματος τῆς στήλης τοῦ 'Αλξήνορος.

'Αλλ' ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν ἐξέτασιν τῆς ἱστορίας τοῦ ζητήματος. Οἱ ἀγγειογράφοι τοῦ αὐστηροῦ ρυθμοῦ δὲν ἀνέπτυξαν σχεδὸν ποσῶς τὴν παράστασιν. Εἰς τὰ ἔργα αὐτῶν κυριαρχεῖ ὁ ἐκ τῶν μελανομόρφων αὐτούσιος παραληφθεὶς τύπος τοῦ ἐξοπλιζομένου πολεμιστοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου ἐκόσμησαν ὡραῖα ἔργα των ὁ ('Ονή)σιμος, Εὐφρόνιος, Δοῦρις, Εὐθυμίδης καὶ ἄλλοι. Ὑπάρχει ὅμως, ἐκ τῶν μελανομόρφων πάλιν παραληφθείς, καὶ ὁ τύπος τῶν παρόντων τοῦ πατρὸς καὶ τῆς μητρὸς ἀναχωρούντων πολεμιστῶν, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι προστίθεται τώρα καὶ ἡ φιάλη. (Reinach, Répert. Vas. I. σ. 333).

Εἰς τὴν κλασικὴν ἀγγειογραφίαν ἡ παράστασις κατισχύει πλέον καὶ εἶναι ἓν τῶν συνηθεστέρων θεμάτων εἰς τὰ ὁποῖα καταφεύγουν οἱ στερούμενοι πρωτοβουλίας τεχνῖται, οἱ τύποι δὲ εἶναι ἀρκετοί, οἱ ἑξῆς: 1) Βωμός, κίων οἰκοδομήματος, Νίκη μὲ φιάλην, πολεμιστὴς καὶ ἓν ἢ δύο πρόσωπα ἀκόμη 2) Νέα μὲ οἰνοχόην καὶ φιάλην, νέος ὡπλισμένος κ.λ.π. 3) Νίκη ἢ γυνὴ δίδουσα περικεφαλαίαν εἰς πολεμιστήν. 4) Νέα μὲ φιάλην πρὸ βωμοῦ, νεανίας ἔφιππος ἢ ὄρθιος πρὸ τοῦ ἵππου του. 5) Γυνὴ καθημένη, πρὸ αὐτῆς ἔφηβος, ἄλλα πρόσωπα πέριξ. 6) Γέρων πατὴρ καθήμενος, υἱὸς ἀποχαιρετῶν αὐτὸν διὰ χειραψίας, ἄλλα πρόσωπα.

'Εννοεῖται ὅτι δὲν λείπουσι παραλλαγαὶ τῶν διαφόρων τύπων, ὀλιγώτερον σπουδαῖαι. Εἰς τὸ ἀγγεῖον ἡμῶν ἔχομεν μίαν τῶν ἁπλουστέρων παραλλαγῶν· δὲν ὑπάρχει κίων, οὐδὲ φιάλη, τῆς ὁποίας ἡ ἔλλειψις εἶναι καὶ ἡ μᾶλλον αἰσθητή, ἀφ' οὗ σχεδὸν ἀνελλιπῶς ἀπαντᾷ. 'Αφορμὴ τούτου εἶναι ἡ διάταξις τῶν μορφῶν· εἰς τὰ ἄλλα ὑπάρχει κέντρον καὶ ἡ γυνὴ ἀποβλέπουσα πρὸς τὸν νεανίαν, κρατεῖ φιάλην. 'Ενταῦθα ὅμως ἡ διαίρεσις τῆς παραστάσεως εἰς δύο ἐκρίθη τόσον ἀναγκαία, ὥστε καὶ ἡ ἑνότης τῆς παραστάσεως καὶ ἡ ἀπαραίτητος φιάλη νὰ παραληφθῶσι.

Εἷς τῶν τεχνιτῶν, οἵτινες ἐκόσμησαν πλεῖστα ἀγγεῖα μὲ τὴν παράστασιν ταύτην, εἶναι ὁ περὶ τὰ μέσα τοῦ Ε' αἰῶνος «τεχνίτης τοῦ 'Αχιλλέως» (Beazley. Jour. Hell. Stud. 1914 σ. 179-225), ὅστις ἐκόσμησεν οὕτω καὶ μίαν ὡραιοτάτην λήκυθον τοῦ 'Εθν. μουσείου (Riezler Weissgrundige Lekythen πίν. 36).

Πρὸς τὸ τέλος τοῦ Ε' αἰῶνος παύει ἡ ἀκμὴ τοῦ τύπου· τὰ ἀγγεῖα τῆς παρακμῆς, πλήρη Διονυσιακῶν παραστάσεων, δὲν ἔχουν τόπον διὰ τὴν παράστασιν ταύτην, ἥτις βαθμηδὸν παύει νὰ ὑφίσταται.

Εἰκὼν 7. Ἡ ὀπισθία ὄψις κοσμεῖται διὰ τριῶν ἐκ τῶν συνήθων εἰς τὴν ἐποχὴν ταύτην παρημελημένων ἱματιοφόρων μορφῶν, εἰς τὰς ὁποίας ἐκδηλοῦται σαφῶς ὅλη ἡ προχειρότης, ἡ ἀπροθυμία, ἡ ἔλλειψις πίστεως, ἃς εἴπωμεν οὕτω, αἵτινες ἀρχίζουσι ἀπὸ τοῦδε νὰ εἰσδύωσιν εἰς τὴν ψυχὴν τῶν τεχνιτῶν καὶ τῶν ὁποίων τὰ ἀποτελέσματα γίνονται φανερώτερα πρὸς τὸ τέλος τοῦ αἰῶνος.

Ὅπως συμβαίνει συχνάκις, ἡ παράστασις εἶναι σχεδὸν ὁμοία πρὸς τὴν προηγουμένην, δύναταί τις μάλιστα νὰ εἴπῃ ὅτι εἶναι τρόπον τινὰ ἡ συνέχεια ἢ ἡ συμπλήρωσις αὐτῆς. Διότι πιθανώτατα ἢ παρίσταται ὁ αὐτὸς νεανίας ἐπανελθὼν (διὰ τοῦτο καὶ ἡ στεφάνη, ἣν κρατεῖ ἡ μία γυνή), ἢ ἔχομεν ἐνταῦθα τὴν παραληφθεῖσαν ἐκ τῆς κυρίας ὄψεως, δι' οὓς λόγους ἀνωτέρω ἐξεθέσαμεν, σκηνὴν τῆς σπονδῆς.

Ἴσως ὅμως οὐδὲν ἐκ τούτων ἐσκέφθη ὁ τεχνί-

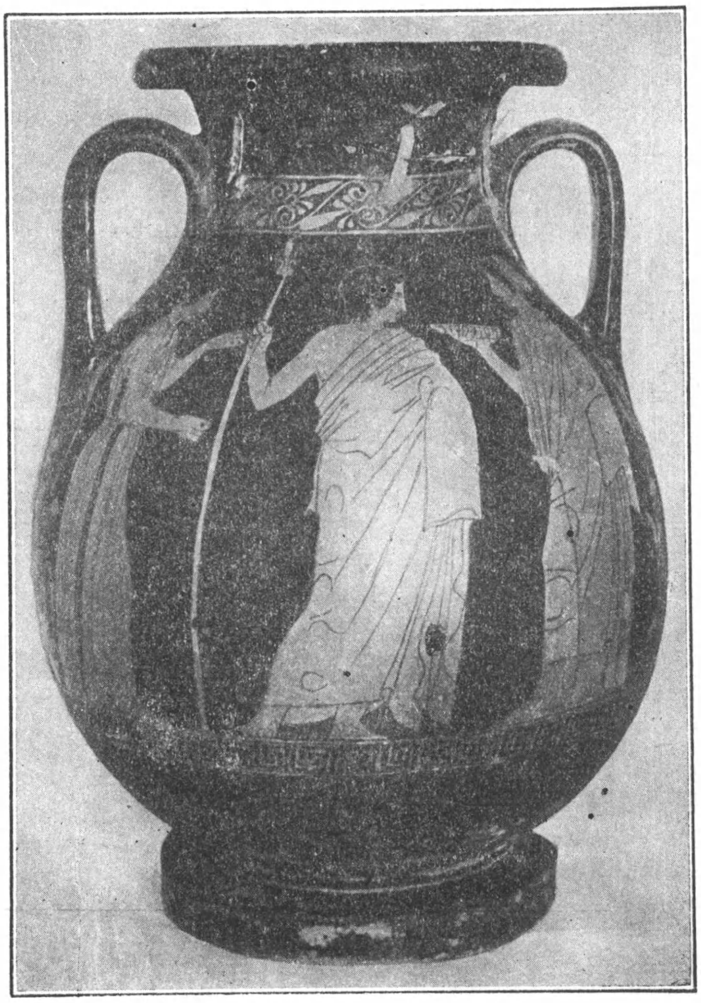

7: πελίκης 14498 ὄψις ὀπισθία: σπονδή.

της, ἀλλ' ἐπλήρωσε ταύτην τὴν ὄψιν διὰ παρομοίου θέματος, ἵνα μὴ κοπιάσῃ νὰ εὕρῃ ἕτερον.

Αἱ μορφαὶ δὲν εἶνε πολλοῦ λόγου ἄξιαι. Εἶναι ἁπλῶς παραπληρωματικαὶ μορφαὶ ἐξ ὧν λείπει πᾶσα κίνησις καὶ ζωή. Ἡ ἐκτέλεσις ἀφ' ἑτέρου εἶναι τόσον πρόχειρος, αἱ κινήσεις τῶν χειρῶν τόσον ξηραὶ καὶ ἄκαμπτοι, ὥστε πρέπει νὰ σκεφθῇ τις ἂν πρέπει νὰ ἀποδώσῃ αὐτὴν εἰς τὴν χεῖρα τοῦ σχεδιάσαντος τὴν κυρίαν παράστασιν ἢ εἰς τὴν τοῦ βοηθοῦ τεχνίτου, ὅστις ἐσχεδίασε τὰ κοσμήματα καὶ ἐπλήρωσε τὸ ἀγγεῖον διὰ τοῦ μέλανος γανώματος.

Γραμμαὶ τονωτικαὶ τοῦ περιγράμματος δὲν ὑπάρχουσι, τὸ δὲ γάνωμα ἔχει ἤδη ἀρχίσει νὰ ἐξαφανίζηται, ἰδίως πέριξ τῶν μορφῶν.

Γενικῶς ἡ ὄψις αὕτη δίδει τὴν ἐντύπωσιν εὐτελοῦς ἀγγείου τοῦ Δ' αἰῶνος καὶ οὐχὶ τῆς μεγάλης ταύτης ἐποχῆς.

Ἀθῆναι, μάρτιος 1923.

Σέμνη Παπασπυρίδου.

IG II 11

(ἑρμηνεία καὶ συμπλήρωσις τοῦ περὶ Φασηλιτῶν δικαστικοῦ ψηφίσματος)

ὑπὸ

Πέτρου Σ. Φωτιάδου.

Τὸ περὶ οὗ ἡμῖν ὁ λόγος ψήφισμα, πρὸ ἐτῶν πολλῶν εὑρεθέν, ἀπόκειται νῦν ἐν τῷ Ἐπιγραφικῷ Μουσείῳ Ἀθηνῶν. Ἐξεδόθη δὲ πολλάκις μέχρι τοῦδε μετὰ διαφόρων συμπληρώσεων ὑπὸ ἐπιφανεστάτων ἐπιγραφικῶν ὧν τινες καὶ ἐπραγματεύθησαν τὰ κατ' αὐτό: βλ. *Dittenberger* SIG² 72, *Hicks* Greek Histor. Inscript.² 36, *Roberts-Gardner* Introd. to Greek Epigr. 30, *Michel* 6, *Bleckmann* Gr. Inschr. z. Griech. Staatenkunde 48, *Wilhelm* Götting. Gel. Anz. 1898 σ. 204, 1903 σ. 781, *Bannier* Berl. phil. Wochenschrift 1917, 91 1342, *Köhler* κἄ.

Ἀντίγραφον δ' αὐτοῦ μετ' ἐκτύπου ἔδωκεν ἡμῖν ὁ φίλος διευθυντὴς τοῦ Ἐπιγραφικοῦ Μουσείου κ. Βασίλ. Λεονάρδος, ὃς καὶ ἐδίδαξεν ἡμᾶς πολλὰ τὰ ὠφέλιμα περὶ τῶν προτέρων ἐργασιῶν.

Καὶ κατὰ μὲν τὸν Wilhelm ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη ἐχαράχθη περὶ τὸ μέσον τῆς Ε' π. Χ. ἑκατοντ., κατὰ δὲ τὸν Köhler, ᾧ συμφωνεῖ καὶ ὁ Gilbert (μτφρ. Ν. Γ. Πολίτου σ. 554), μετὰ τὴν μάχην τῆς Κνίδου 394 π. Χ., πάντως δὲ πρὸ τῆς Ἀνταλκιδείου εἰρήνης 387 π. Χ., κατὰ τὸν Judeich τῷ 388 π. Χ., κατὰ δὲ τὸν Hicks τῷ 363/2 π. Χ. Ὁ Michel τέλος ἀνάγει αὐτὴν γενικώτερον εἰς τὴν Δ' π. Χ. ἑκατοντ.

Ὁ δ' ἀοίδιμος Lipsius, ἐν τῷ σοφωτάτῳ αὐτοῦ συγγράμματι Das attische Recht κλ. ἐπίσης ποιεῖται λόγον περὶ τοῦ ψηφίσματος τούτου (σ. 65, 966, 968) καὶ δέχεται μὲν τὴν γνώμην τοῦ Wilhelm περὶ τοῦ χρόνου καθ' ὃν τοῦτο ἐγράφη, μέρος δὲ μόνον αὐτοῦ καταχωρίζων ἀπὸ τοῦ στ. 6-15, ἀποδοκιμάζει μὲν τὰς εἰς τὸν στ. 13 συμπληρώσεις τοῦ Köhler (*κατὰ τὰς πρὶν* ξ.) καὶ τὰς τοῦ Stahl (*κατ' αὐτὰς τὰς* ξ.), ἀποδοκιμάζει δὲ καὶ τὴν ὑπὸ τοῦ Dittenberger συμπλήρωσιν τοῦ στίχ. 15 διὰ τῆς λ. *ἐκκλήτους* ὡς ἀπαράδεκτον, da die Worte weder was er selbst, noch was Meyer *Forschungen* II 6¹ in ihnen sucht bedeuten können.

Ἡμεῖς εἰς τὴν μελέτην τοῦ περὶ Φασηλιτῶν ψηφίσματος τούτου νῦν τὸ πρῶτον προήχθημεν ἐξ ἀφορμῆς τῆς τῷ Δημοσθένει ἐπιγεγραμμένης *πρ. Ζηνόθεμιν παραγραφῆς*, ἔνθα περὶ ἐμπορικῆς δίκης καὶ δὴ εἰδικώτερον περὶ ναυτικοῦ δανείου προκειμένου, μεταξὺ Ἀθηναίου καὶ Μασσαλιώτου, ὡς ἁρμόδιος ἄρχων πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς ἀποφάσεως μνημονεύεται ὁ πολέμαρχος [1]. Ἀλλ' ἡ περιεργία ἡμῶν ἔτι μᾶλλον ἐξήφθη, ὅτε ἀνεμνήσθημεν τῶν δεινῶν κατὰ τῶν Φασηλιτῶν κατηγοριῶν ἐν τῷ *πρ. τὴν Λακρίτου παραγραφήν*, κατηγορουμένων ὡς πονηροτάτων καὶ ἀδικωτάτων ἀνθρώπων, τοσοῦτο δὲ

1 Πρ. Ζηνόθ. παραγρ. § 29: *εἰ μὴ γὰρ δι' ὑμῶν ἔρημος ἐγίγνετο ἡ δίκη, ἅμα ἂν αὐτὸν προσεκαλοῦ καὶ κατηγγύας πρὸς τὸν πολέμαρχον, καὶ εἰ μὲν κατέστησέ σοι τοὺς ἐγγυητάς, μένειν ἠναγκάζετ' ἂν . . . εἰ δὲ μὴ κατέστησεν, εἰς τὸ οἴκημα ἂν ᾔει.*

φιλοδίκων. ὥστε (§ 2): *πολλῶν . . . ἀφικνουμένων εἰς τὸ ὑμέτερον ἐμπόριον*, ὡς λέγει ὁ ἀθηναῖος ῥήτωρ, *καὶ Ἑλλήνων καὶ βαρβάρων, πλείους δίκαι εἰσὶν ἑκάστοτε αὐτῶν τῶν Φασηλιτῶν ἢ τῶν ἄλλων ἁπάντων*. Εἶνε δ' ἐπίσης ἡ δίκη αὕτη ἐμπορική, Ἀθηναίου κατὰ Φασηλίτου, τούτου πρὸς ἀπόκρουσιν τῆς κατ' αὐτοῦ ἀγωγῆς ἰσχυριζομένου μηδὲν ἑαυτῷ πρὸς τὸν ἐνάγοντα συμβόλαιον εἶναι, μηδὲ συγγραφὴν μηδεμίαν, διὰ δὲ ταῦτα παραγραφομένου μὴ εἰσαγώγιμον εἶναι τὴν δίκην. Εἶνε δ' ὅμως περιεργίας ἄξιον ὅτι ὁ τὸν Φασηλίτην ἐνάγων, καίπερ ἐπικαλούμενος συμβόλαιον ναυτικοῦ δανείου ἐν Ἀθήναις γενόμενον, τὴν δίκην ἔλαχεν οὐχὶ πρὸς τὸν πολέμαρχον, καθὰ διαρρήδην κελεύει τὸ περὶ οὗ ἡμῖν ὁ λόγος περὶ τῶν Φασηλιτῶν ψήφισμα, ἀλλὰ πρὸς τοὺς θεσμοθέτας, τοὺς τὰς ἐμπορικὰς δίκας εἰσάγοντας [1], μόνους ἁρμοδίους κατ' αὐτὸν ὄντας, ἀποκλειομένου δὲ διαρρήδην τοῦ πολεμάρχου [2]. Πῶς τὸ τελευταῖον τοῦτο ἑρμηνευτέον; Μὴ ἆρά γε, καταργηθέντος ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ ψηφίσματος, ἐπαύσατο ἁρμόδιος ὢν ὁ πολέμαρχος; Ἐπειδὴ τοιαύτη τις λύσις οὐδαμόθεν προκύπτει, καθ' ὅσον ἡμεῖς τοὐλάχιστον γινώσκομεν, προτιμῶμεν νὰ ὑπολάβωμεν ὅτι ὁ λέγων ἀποφαίνεται ἀναρμόδιον τὸν πολέμαρχον ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι ἐπεκαλεῖτο μὲν οὗτος συμβόλαιον ἐν Ἀθήναις γενόμενον, καθὰ προυνοεῖτο τὸ ψήφισμα, ἀλλ' ἐνῆγεν οὐχὶ τὸν πρὸς ὃν συνεβάλετο ὀφειλέτην αὐτοῦ Ἀρτέμωνα, ἀλλὰ τὸν ἀδελφὸν τούτου Λάκριτον, ὡς κληρονόμον ἐκείνου. Κατ' ἀκολουθίαν καίτοι ἡ ἀπαίτησις ἐξ ἐμπορικοῦ συμβολαίου ἐν Ἀθήναις γενομένου ἐπήγαζεν, κατ' ἀλήθειαν ὅμως ἡ δίκη ἦν οὐχὶ ἐμπορική, ἀλλ' ἀστική, τῆς συγγραφῆς ναυτικοῦ δανείου χρησιμευούσης μόνον πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ἀξιώσεως τοῦ ἐνάγοντος. Ἐντεῦθεν εἰκάζομεν ὅτι τούτῳ τῷ λόγῳ ὁ Λάκριτος παρεγράψατο μὴ εἰσαγώγιμον εἶναι τὴν δίκην πρὸς τοὺς θεσμοθέτας.

Καὶ νῦν ἐπὶ τὸ ψήφισμα αὐτό.

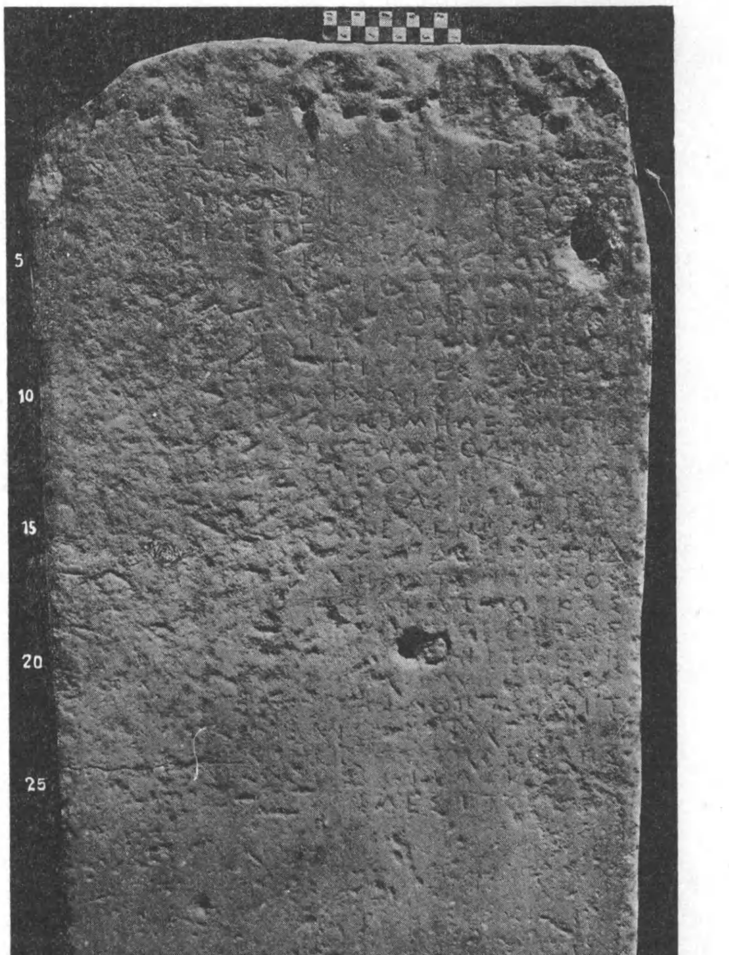

IG II 11

(δικαστικὸν περὶ Φασηλιτῶν ψήφισμα).

Καθὰ ἤδη παρετηρήθη, ἀπ' αὐτοῦ ἐλλείπει τέλεον τὸ τοῦ ἄρχοντος ὄνομα· ἐπειδὴ δὲ οὔτε ἴχνη γραμμάτων ἐπὶ τοῦ λίθου παρατηροῦνται, οὔτε φαίνεται ὅτι ἐχαράχθησάν ποτε ἐν ᾧ τόπῳ ἔδει

1 Πρ. Λάκρ. §§ 43,46. Πρ. Ἀπατούρ. § 1. Πρ. Φορμ. § 45. Ἀριστοτ. Ἀθην. Πολ. κεφ. 58.

2 Πρ. Λάκριτ. §47: *ἀλλὰ ποῦ χρὴ λαβεῖν δίκην . . . περὶ τῶν ἐμπορικῶν συμβολαίων; παρὰ ποίᾳ ἀρχῇ ἢ ἐν τίνι χρόνῳ; παρὰ τοῖς ἕνδεκα; ἀλλὰ τοιχωρύχους καὶ κλέπτας . . . εἰσάγουσιν· ἀλλὰ παρὰ τῷ [ἄρχοντι; οὐκοῦν ἐπικλήρων και ὀρφανῶν] . . . τῷ ἄρχοντι προστέτακται ἐπιμελεῖσθαι ἀλλὰ νὴ Δία παρὰ τῷ βασιλεῖ; ἀλλ' οὐκ ἐσμὲν γυμνασίαρχοι, οδδὲ ἀσεβείας οὐδένα γραφόμεθα. αλλ' ὁ πολέμαρχος εἰσάξει; ⟨ἀλλ'⟩ ἀποστασίου τε καὶ ἀπροστασίου ⟨εἰσάγει⟩. οὐκοῦν ὑπόλοιπόν ἐστιν οἱ στρατηγοί· ἀλλὰ τοὺς τριηράρχους καθιστᾶσιν οὗτοι εἰσάγοντες εἰς τὸ δικαστήριον, ἐμπορικὴν δὲ δίκην οὐδεμίαν εἰσάγουσιν.* Ὡς ὁρᾷ ἕκαστος, οἱ θεσμοθέται οὐδαμῶς μνημονεύονται, τοῦτο δ' ἀκριβῶς διότι πρὸς αὐτοὺς ἦν ἡ δίκη. Τὰ δὲ μεταξὺ τῶν λλ: *εἰσάξει* καὶ *οὐκοῦν* παρεντιθέμενα, ἡμεῖς προσέθεμεν, διορθοῦντες ἅμα τὴν παραδεδομένην γραφήν: *ἀποστασίου* ΓΕ *καὶ ἀπροστασίου.*

τὸ ὄνομα τοῦτο νὰ κεῖται, ἐντεῦθεν εἰκάζομεν, ὅτι ἡ πρὸ ἡμῶν ἐπιγραφὴ εἶνε μᾶλλον ἀντίγραφον τοῦ ἐν τῇ ἀκροπόλει κατατεθέντος πρωτοτύπου. Εἶχε δὲ τοῦτο κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὡς ἑξῆς:

Ἔ δ ο ξ] ε ν τ ῆ ι [β] ο λ ῆ ι κ α ὶ τ ῶ ι δ [ή
μ ω ι. Ἀ] κ α μ α ν τ ὶ ς [ἐ] π ρ υ τ ά ν ε υ ε,
Ὀ] ν ά σ ι] π π ο ς ἐ γ ρ α μ μ ά τ ε υ ε ν, Ἐ
π ι μ ή] δ η ς ἐ π ε σ τ ά τ ε ι, Λ έ ω [ν ε ἶ
π ε· τ ο ῖ] ς Φ α σ η λ ί τ α ι ς τ ὸ ψ [ή φ] ι
σ μ α ἀ ν α γ ρ ά ψ α ι ὅ, τ ι ἄ μ μ ὲ [ν] Ἀ θ
ή ν η σ ι ξ] υ [μ β ό] λ α ι ο ν γ έ ν η τ α ι
π ρ ὸ ς Φ α σ [η] λ ι τ [ῶ] ν τ ι ν α, Ἀ θ ή [ν η
σ ι τ ὰ ς δ] ί κ α ς γ ί γ ν ε σ θ α ι π α [ρ
ὰ τ ῶ ι π ο] λ ε μ ά ρ χ ω ι κ α θ ά π ε ρ Χ
ί ο ι ς κ α ὶ] ἄ λ λ ο θ ι μ η δ ὲ ἁ μ ὅ· τ ῶ
ν δ' ἄ λ λ ο θ ι] ἀ π ὸ ξ υ μ β ό λ ω ν κ α τ
ὰ τ ὰ ς ὅ σ α ς ξ] υ μ β ο λ ὰ ς π ρ ὸ ς Φ α
σ η λ ι τ α ς] τ ὰ ς δ ί κ α ς ἒ ν [α] ι, τ ὰ ς
δ ὲ ἐ κ κ λ ή τ] ο [ς] ἀ φ ε λ ε̃ ν. ἐ ὰ ν δ έ τ
ι ς ἄ λ λ η τ ῶ] ν] ἀ [ρ] χ [ῶ] ν δ [έ] ξ [η] τ α [ι] δ
ί κ η ν κ α τ ὰ] Φ α σ η λ ι τ ῶ ν τ [ι] ν ο ς
π α ρ ὰ τ ό δ ε, ε] ἰ μ ὲ ν κ α τ α δ ι κ ά σ
ε ι, ἡ κ α τ α δ ί κ] η ἄ] κ υ ρ ο] ς ἔ σ τ ω, ἐ
ὰ ν δ ὲ ἔ τ ι π α] ρ α[β α ί ν] η ι τ ὰ ἐ ψ η
φ ι σ μ έ ν α, ὀ φ] ε λ [έ τ] ω [μ] υ ρ [ί α] ς δ [ρ
α χ μ ὰ ς ἱ ε ρ] ὰ ς τ ῆ ι Ἀ θ η ν α ί α ι. τ
ὸ δ ὲ ψ ή φ ι σ μ] α τ ό δ ε ἀ ν α γ ρ α ψ ά
τ ω ὁ γ ρ α μ μ] α τ ε ὺ ς ὁ τ ῆ ς β ο λ ῆ ς
ἐ σ τ ή λ η ι λ ι θ ί] ν η ι κ α ὶ κ α τ α θ
έ τ ω ἐ ν π ό λ ε ι τ] έ λ ε σ ι τ ο ῖ ς τ ῶ
ν Φ α σ η λ ι τ ῶ ν].

Διασαφήσεις.

Στίχ. 3-4: *Ἐ[πιμή]δης*· οὕτω συμπληροῦμεν κατ' εἰκασίαν τοῦ κ. Β. Λεονάρδου. Ἀπαντᾷ δὲ τὸ ὄνομα ἐν IG II 867 τοῦ 378/7 π. Χ. ἔνθ' ἀναγινώσκεται: *Ἐ[πιμ]ήδης Ἀν*... μετ' ἄλλων ὀνομάτων ὑπὸ τὸ *Ἀγνούσιοι*.

Στίχ. 11-12: *τῶ[ν δ' ἄλλοθι]* ἀναγινώσκομεν, ἀντὶ τῶν ἐν ταῖς ἐκδόσεσι: *τῶ[ν δὲ ἄλλων]*, συμβολαίων δῆλον ὅτι· προτιμῶμεν δὲ τό: *ἄλλοθι* ὡς δηλωτικὸν τῆς ἀντιθέσεως πρὸς τὰ ἐν στίχ. 5-6: *ὅ,τι ἄμ μὲν Ἀθήνησι ξυμβόλαιον γένηται* κέ.

Στίχ. 12-13: *κατ[ὰ τὰς ὅσας* (= οὔσας) *ξ]υμβολάς*· οὕτω κατὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ Bannier, ἀντὶ τοῦ ὑπὸ τοῦ Sauppe εἰκασθέντος: *κατ[ὰ τὰς Χίων ξ]*, ὃ νομίζομεν ἀπίθανον, ἀδυνατοῦντες νὰ παραδεξώμεθα ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι, πρὸς ῥύθμισιν τῶν πρὸς τοὺς Φασηλίτας νομικῶν σχέσεων αὐτῶν, ἐδύναντό ποτε ν' ἀναφέρωνται εἰς ἀλλοτρίας συνθήκας, τὰς τῶν Χιὼν συμβολὰς πρὸς τοὺς Φασηλίτας.

Στίχ. 15: *ἐκκλήτ]ο[ς*· οὕτως ἀκολούθως τῷ Dittenberger. Τολμῶμεν δὲ ν' ἀντιλέξωμεν τῷ Λιψίῳ ἀποδοκιμάζοντι τὴν συμπλήρωσιν ταύτην, διότι νομίζομεν, ἐκ τοῦ ἐξαιρετικοῦ ὅλως ψηφίσματος τούτου συνάγοντες, ὅτι δι' αὐτοῦ οἱ Ἀθηναῖοι ἀφεῖλον πάντως τὰς *ἐκκλήτους δίκας*, ὑποβάλλοντες οὕτω τοὺς Φασηλίτας, ὁσάκις ὡς εἰκὸς τὸ συμβόλαιον ἐν Ἀθήναις ἐγίνετο, εἰς τὴν ἀποκλειστικὴν ἁρμοδιότητα καὶ δικαιοδοσίαν τῶν Ἀθήνησι δικαστηρίων, τοῦτο δὲ περιφανῶς καὶ διαρρήδην λέγεται: *Ἀθή[νησι τὰς δ]ίκας γίγνεσθαι .. καὶ ἄλλοθι μηδὲ ἁμῶ*.

Στίχ. 15-16: *Ἐὰν δέ τ[ις ἄλλη τῶ]ν ἀ[ρ]χ[ῶ]ν*· οὕτω τὰ ἐξαληλιμμένα συμπληροῦμεν, ἀντὶ τῶν ἐν ταῖς ἐκδόσεσιν: *ἐὰν δὲ τ[ῶν ἀλλαχο]ῦ ἄ[ρ]χ[ω]ν*. Νομίζομεν δὲ τὸ *ἀλλαχοῦ* ἀπίθανον, τὸ μὲν διότι οἱ τοῦ ψηφίσματος συντάκται θὰ ἐποιοῦντο μᾶλλον χρῆσιν τοῦ ἀττ. *ἄλλοθι*, τὸ δὲ διότι θὰ ἔγραφον οὐχὶ *ἀλλαχοῦ*, ἀλλ' *ἀλλαχῶ*. Ἤκασε δὲ καὶ ὁ σοφώτατος Wilamowitz, λόγῳ τοῦ ὑποτιθεμένου *Υ*: *ἐὰν δέ τ[ις κατ' ἄστ]υ ἄρχων*, ὃ πάντως κατ' ἔννοιαν ὀρθόν· διότι, καθὰ σαφῶς τά τε συμφραζόμενα καὶ ἡ ἐπισειομένη μεγίστη ζημία δηλοῦσι, ταῦτα δὲν δύνανται ν' ἀφορῶσιν ἢ εἰς ἀρχὴν ἐν Ἀθήναις καὶ οὐχὶ ἄλλοθι ἑδρεύουσαν.

Παρατηροῦμεν δὲ μετ' ἐπιμελῆ τοῦ λίθου ἐξέτασιν, ὅτι τὸ ὑποτιθέμενον ἐνταῦθα Υ τοσοῦτον εἶνε ἐφθαρμένον, ὥστε δὲν δύναται νὰ ὑποληφθῇ ἀσφαλὴς ἡ τῶν Robert + Gardner παρατήρησις (σ. 77) ὅτι the upper part of the Y is clear on the stown. Ἡμεῖς μόνον μίαν πλαγίαν ἐν τῷ μέσῳ γραμμὴν ἐδυνήθημεν νὰ διακρίνωμεν, αὕτη δὲ δύναται νὰ ᾖ ἡ μέση τοῦ ὑφ' ἡμῶν εἰκασθέντος γράμματος Ν.

Στίχ. 18-19: *παρὰ τόδε, ε]ἰ μὲν καταδικάσ[ει, ἡ καταδίκ]η ἄ[κυρο]ς ἔστω*. Οὕτω συμπληροῦμεν τὰς μὲν δύο πρώτας λέξεις οἴκοθεν (πρβ. CIA. II. 17—Syll³ 147 στίχ. 50 ἑξ.: *παρὰ τόδε τὸ ψήφισμα*), τὰ δὲ ἑξῆς κατ' εἰκασίαν τοῦ κ. Λεονάρδου. Ἄλλως οἱ ἐκδόται Hicks: *[τοῦτον μὴ τίν]ειν καταδίκας [ἀλλ' ἡ μὲν δίκη] ἄ[κυρο]ς ἔστω*, Dittenberger 72: *τοῦτο δ' ὀφε[ίλεν καταδικασθῆι*, τὰ δὲ λοιπὰ ὁμοίως. Ἐπίσης ὁ Michel καὶ οἱ Roberts —Gardner σ. 76.

Στίχ 19-20: *ἐ[ὰν δὲ ἔτι πα]ρα[βαίν]ηι* κέ. Οὕτω νομίζομεν συμπληρωτέον τὰ ἐξαληλιμμένα, ἀντὶ τῶν ἐν IG II 11: *ἐ[ὰν δὲ τις πα]ρα[βαίν]ηι*.

Πᾶς ἄλλος ἄρχων τῷ ὄντι, πλὴν τοῦ πολεμάρχου, μόνου ἁρμοδίου ὄντος, ἅπαξ δεξάμενος δίκην κατὰ Φασηλιτῶν τινος καὶ δὴ καὶ εἰσαγαγὼν αὐτὴν εἰς τὸ δικαστήριον, ἤδη καὶ ἐγένετο ἔνοχος παραβάσεως τοῦ ψηφίσματος· κατ' ἀκολουθίαν ἀπίθανον εἶνε ὅτι ὁ νομοθέτης ἐδύνατο αὖθις νὰ λέγῃ: *ἐὰν δὲ τις παραβαίνῃ*, ἔτι δὲ μᾶλλον ἀπίθανον: *ἐὰν δὲ ἐκβῆν]αι, δ[οκ]ῆι* τὰ ἐψηφισμένα, ὡς συνεπλήρωσαν ὁ Hicks, ὁ Dittenberger, ὁ Michel καὶ Roberts + Gardner. Διὰ ταῦτα ἀντὶ τοῦ *τις* ἀνέγνωμεν *ἔτι*. Δύναται δέ τις ἂν ἀπαρέσκηται τῷ *ἔτι* ν' ἀναγνῷ καί: *ἐὰν δ' ἑξῆς* κτλ.

Συμπέρασμα.

Αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ τὸ ψήφισμα, ἔνθεν μὲν ὑπονοεῖ τὴν ὕπαρξιν προτέρων τινῶν συμβολῶν πρὸς τοὺς Φασηλίτας (στιχ. 13), ἔνθεν δὲ τὴν συνομολόγησιν νεωτέρας συνθήκης, μεταβαλλούσης πως τὰς ἤδη ἰσχυούσας συμβολάς. Κατ' ἀκολουθίαν τὸ περὶ οὗ ἡμῖν ὁ λόγος ψήφισμα οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ τὸ πόρισμα τῆς δευτέρας ταύτης συνθήκης.

Κατὰ τοῦτο αἱ διαφοραὶ πᾶσαι, αἱ ἀμέσως προκύπτουσαι ἐκ συμβολαίων γενομένων ἐν Ἀθήναις πρὸς Φασηλίτην, ἐφεξῆς θὰ δικάζωνται ἐν Ἀθήναις καὶ οὐδαμοῦ ἄλλοθι, θὰ λαγχάνωνται δὲ πρὸς τὸν πολέμαρχον, μόνον ἁρμόδιον ὄντα. Ὡς πρὸς τὰς αὐτὰς δὲ διαφοράς, λόγῳ τῆς ἀποκλειστικῆς ταύτης ἁρμοδιότητος καὶ δικαιοδοσίας τῶν Ἀθήνησι δικαστηρίων, καταργοῦνται ἐφεξῆς αἱ *ἔκκλητοι δίκαι*. Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὰς ἄλλας ἀπὸ συμβόλων δίκας, τὰς πηγαζούσας ἐκ συμβολαίων ἄλλοθι γενομένων, αὗται θὰ ἐξακολουθήσωσι δικαζόμεναι κατὰ τὰς ἤδη πρὸς τοὺς Φασηλίτας ἰσχυούσας συμβολάς. Ἤδη, ἐὰν οἵα δή ποτε ἄλλη ἀρχὴ ἐν Ἀθήναις, παρὰ τόδε τὸ ψήφισμα, δι' οὗ μόνος ἁρμόδιος ἄρχων κηρύσσεται ὁ πολέμαρχος, δέξηται νὰ δικάσῃ ἢ εἰσαγάγῃ δίκην κατὰ Φασηλιτῶν τινος, εἰ μὲν καταδικάσει αὐτόν, ἡ καταδίκη ἔσται ἄκυρος καὶ μὴ οὖσα, ἐὰν δ' αὕτη ἤθελε τολμήσει νὰ παραβῇ ἔτι μᾶλλον τὰ ἐψηφισμένα, προβαίνουσα λ. χ. εἰς ἐκτέλεσιν τῆς ἀκύρου ἀποφάσεως, (ἤ, ἐὰν καὶ πάλιν-*ἑξῆς*-παραβαίνῃ τὰ ἐψηφισμένα), θὰ καταδικάζηται εἰς ζημίαν μυρίων δραχμῶν ἱερῶν τῇ Ἀθηνᾷ. Τήν τε προσήκουσαν δὲ χρῆσιν ἐνταῦθα τοῦ ρ. *παραβαίνειν* καὶ τὸ μέγεθος τῆς ζημίας λαμπρῶς ἐπιμαρτυρεῖ ὁ [Ἀνδοκίδ.] κ., Ἀλκιβ. §18: ***καὶ πρὸς μὲν τὰς ἄλλας πόλεις ἐν τοῖς συμβόλοις συντιθέμεθα μὴ ἐξεῖναι μήθ' εἶρξαι μήτε δῆσαι τὸν ἐλεύθερον, ἐὰν δέ τις παραβῇ, μεγάλην ζημίαν ἐπὶ τούτοις ἔθεμεν.***

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 21ῃ ἰουλίου 1923.

Π. Σ. Φωτιάδης.

Πρεβέζης Μουσεῖον

ὑπὸ

'Αλεξάνδρου Φιλαδελφέως.

Εἰς τὸ Μουσεῖον Πρεβέζης, ὅπερ κατήρτισα ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν ἀνασκαφῶν Νικοπόλεως, ἤτοι ἀπὸ τοῦ 1913, καὶ τὸ ὁποῖον ἀπὸ πέρυσι στεγάζεται ἐν τοῖς ἰσογείοις τοῦ δημαρχείου Πρεβέζης, μετεκόμισα ἐκ Νικοπόλεως καὶ ἀλλαχόθεν πολλὰ εὑρήματα τῶν τελευταίων ἀνασκαφῶν ὡς καὶ πᾶν ὅ,τι ἄλλο ἀρχαῖον περισυνέλεξα ἐκ τῶν πέριξ χωρίων καὶ ἀγρῶν

'Εν πρώτοις μετεκόμισα πέρυσι τὰ πλεῖστα τεμάχια τῶν ὡραίων σαρκοφάγων, ἅτινα ἀνεῦρον ἐν τοῖς ἔξωθεν τῆς μεγάλης πύλης τοῦ μεσημβρινοῦ τείχους τῆς Νικοπόλεως τύμβοις. Πάντες οὗτοι εἶχον συληθῆ ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν, οὐχ ἧττον παρὰ τὴν σύλησιν ὑπελείφθησαν ἱκανὰ τεμάχια τούτων, ἐφ' ὧν εἰσιν ἐγγεγλυμμένα θαυμασίας τέχνης ἀνάγλυπτα κοσμήματα ἤτοι καρποὶ καὶ ἄνθη, 'Ερωτιδεῖς, Ἄτλαντες, ἀκανθωτοὶ στέφανοι κλ.

Τὸ θαυμασιώτατον τούτων εἶνε τὸ ἐνταῦθα (*εἰκ.* 1) ἀπεικονιζόμενον, ἐφ' οὗ παρίστανται

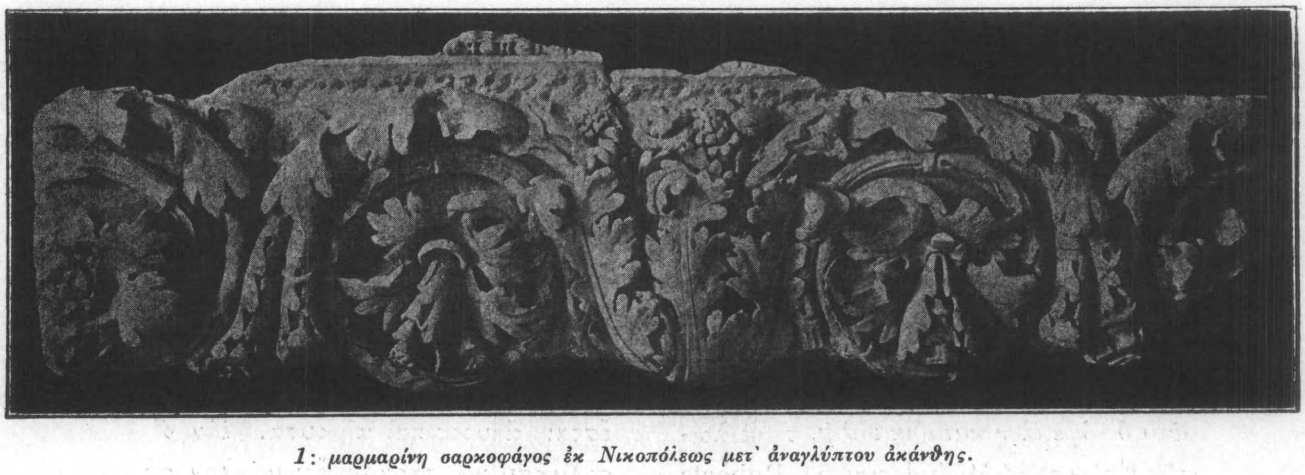

1: μαρμαρίνη σαρκοφάγος ἐκ Νικοπόλεως μετ' ἀναγλύπτου ἀκάνθης.

φύλλα ἀκάνθης εἰς μέγα σχῆμα, ἐξαισίας δὲ τέχνης. Η ἄκανθα αὕτη μήκ. 2,11 ὕψ. 0,62 καὶ πάχ. 0,165 (ἐξοχὴ ἀναγλύφου 0,07 περίπου) ἐξελίσσεαι ἐκ τοῦ κέντρου, σχηματίζουσα τέσσαρας συγκεντρικοὺς κύκλους ἑκατέρωθεν, ὧν τὸ κέντρον πληροῦσι τὰ εὐρέα φύλλα τῆς ἀκάνθης, ἅτινα καλύπτουσιν ἄνωθεν καὶ τοὺς μίσχους. Ἡ ἐργασία τῶν φύλλων τούτων εἶτε ἐξόχως καλλιτεχνική, ὁ δὲ μαρμαρογλύφος ἐξειργάσθη τὸ μάρμαρον ὡς ξυλογλύφος μετὰ τοιαύτης ἀπαραμίλλου δεξιότητος ὑποσκάψας τὸ κάτωθεν κοῖλον καὶ ἐπιτυχὼν τὸ ἐξαιρετικὸν ἀνάγλυπτον τοῦ φύλλου. Ὁμοία σχεδὸν ἄκανθα εὕρηται ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Λατερανοῦ ἐν Ῥώμῃ, προερχομένη ἐκ τῆς ἀγορᾶς τοῦ Τραϊανοῦ, διότι περίπου εἰς τοὺς χρόνους τοῦ αὐτοκράτορος τούτου πρέπει νὰ ἀναγάγωμεν καὶ τὴν ἡμετέραν σαρκοφάγον, ἤτοι περὶ τὰ τέλη τοῦ 1ου καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 2ου αἰ. μ. Χ.

Δυστυχῶς ἕνεκα τοῦ μεγάλου ὄγκου τῆς σαρκοφάγου ταύτης δὲν ἐγένετο δυνατὸν νὰ μεταφέρωμεν αὐτὴν ὁλόκληρον εἰς Πρέβεζαν· ἔμεινε λοιπὸν κατὰ χώραν ὁλόκληρος ἡ βάσις, ἐφ' ἧς ὑπάρχουσι τὰ κάτωθεν τμήματα τῆς ὡραίας ἀκάνθης, προωρισμένα, φεῦ, εἰς καταστροφήν, διότι εἶνε δυσχερεστάτη ἡ ἐπιτήρησις καὶ διαφύλαξις αὐτῆς ἐν τῷ ὑπαίθρῳ.

Ἔναντι ταύτης ἐν τῷ αὐτῷ τύμβῳ, ὅστις ἄνωθεν ἔχει σχῆμα τετραπλεύρου ὀρθογωνίου, εὕρηται ἑτέρα

σαρκοφάγος, ἧς διεσώθησαν μόνον ἀποτμήματα ἐφ' ὧν παρίστανται Ἔρωτες μετ' ἐγκαρπίων καὶ βουκράνων, ὡς εἴθιστο τοσοῦτον κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους **(εἰκ. 2 καὶ 3)**· τῆς σαρκοφάγου ταύτης θαυμαστὸν ἦτο καὶ τὸ κάλυμμα ὅπερ ἐσχημάτιζε ***ψαλιδωτὴν στέγην*** κατὰ τὸ σύνηθες σχῆμα τῶν ῥωμαϊκῶν σαρκοφάγων. Ἡ στέγη αὕτη φέρει ἀναγλύπτους τὰς κεράμους, αἵτινες ἀποτελοῦσι φολιδωτὸν κόσμημα. Ἐντὸς δὲ τῶν τριγωνικῶν

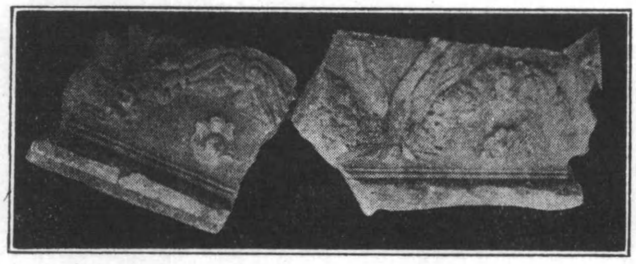

2: ἀποτμήματα σαρκοφάγου ἐκ Νικοπόλεως.

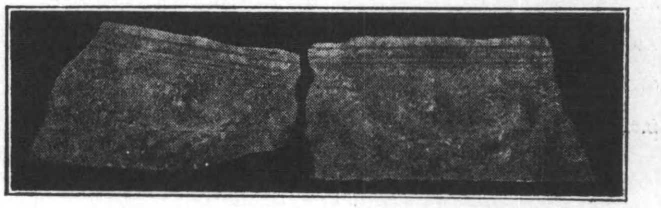

3: ἀποτμήματα σαρκοφάγου ἐκ Νικοπόλεως.

ἑκατέρωθεν ἀετωματίων, ἔνθεν μὲν παρίσταται ***Σατυρικὸς ἀγών***, ἐκ τῆς ἑορτῆς τῶν Διονυσίων πιθανὸν εἰλημμένος **(εἰκ. 4)**, ἐκεῖθεν δὲ στρογγύλη ἀσπίς.

Ἡ παράστασις τῶν δύο ἀντιμετώπων ἀντιφερομένων σατύρων δὲν εἶνε σπανία ἐπὶ ἀρχαίων μνημείων. Ὁμοία ὑπάρχει καὶ ἐν τῷ μουσείῳ Ἀθηνῶν

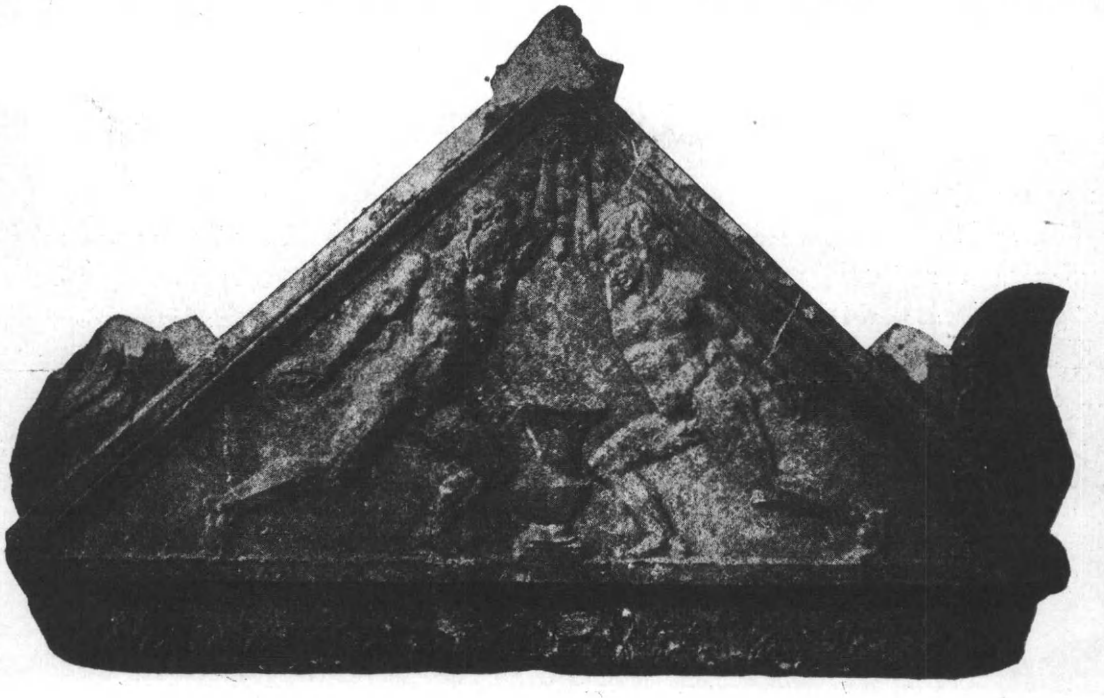

4: προσθία ὄψις καλύμματος μαρμαρίνης σαρκοφάγου ἐκ Νικοπόλεως

προελθοῦσα ἐξ ἀνασκαφῆς τοῦ Βαλεριανείου καλουμένου τείχους. Οἱ δύο σάτυροι παρίστανται γυμνοὶ ἔχοντες ὁ μὲν τὸν δεξιόν, ὁ δὲ τὸν ἀριστερὸν πόδα προτεταμένον πρὸ μεγάλου ***κρατῆρος*** ἐν τῷ κέντρῳ κειμένου, ὅστις φαίνεται ὅτι ἀποτελεῖ τὸ ἔπαθλον. Ὑπὲρ αὐτὸν ἀκριβῶς καὶ ὑπὲρ τὰς κεφαλὰς τῶν ἀμφότεροι, ὁ μὲν διὰ τῆς δεξιᾶς ὁ δὲ διὰ τῆς ἀριστερᾶς, ἀνέχουσι βότρυν, ἐνῷ διὰ τῶν ἑτέρων χειρῶν κρατοῦσι χερμάδας, ἕτοιμοι ὅπως ἐκσφενδονήσωσι ταύτας κατ' ἀλλήλων. Ἡ στάσις αὐτῶν εἶνε σχεδὸν οἷα τράγων κυριττόντων, ἡ δὲ κίνησις τοῦ σώματος εἰς τὸ ἔπακρον τῆς ἐντάσεως καὶ προβολῆς ἐνθυμίζει τὸν περίφημον «***Βοργήσιον μαχητήν***» τοῦ Ἐφεσίου Ἀγησίου ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Λούβρου.

Πάντως ὁ ἀποθανὼν καὶ ἐν τῇ σαρκοφάγῳ ταύτῃ ἐνταφιασθεὶς θὰ ἦτο θιασώτης τοῦ Διονύσου καὶ λάτρις τοῦ μεθυστικοῦ ποτοῦ.

Τὸ κάλυμμα τοῦτο τῆς σαρκοφάγου ἔχει μῆκ. 2,22 πλ. 0,99. τοῦ δὲ τριγώνου ἑκατ. μὲν πλευρὰ 0,72, ὕψος δὲ ἡ κατακόρυφος 0,60.

Ἐντὸς ἑτέρου τύμβου κειμένου σχεδὸν ἀπέναντι καὶ ἐπὶ τῆς αὐτῆς ὁδοῦ Πρεβέζης—Ἰωαννίνων καὶ ἐπίσης πάλαι ποτὲ συληθέντος ἀνεύρομεν πληθὺν τεμαχίων ἐκ μαρμαρίνων σαρκοφάγων καλῆς τέχνης καὶ λίαν ἐπιμεμελημένης ἐργασίας. Αἱ σαρκοφάγοι αὗται, ἐκτὸς τοῦ ἀρχιτεκτονικοῦ διακόσμου, ἐκοσμοῦντο κατὰ τὰς πλευρὰς καὶ διὰ καλλίστων ἀναγλύφων, ὡς μαρτυροῦσι τὰ περισωθέντα πολυπληθῆ ἀποτμήματα, ὧν παρατίθενται ἐνθάδε τὰ μᾶλλον ἄξια λόγου

1) ***ἀπότμημα ποδὸς ἵππου (;)*** ***(εἰκ. 5, 1)***.

2) ***ἀπότμημα*** τοῦ ἄνω μέρους τοῦ σώματος ἐφήβου περιβεβλημένου χιτῶνα καὶ φέροντος ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου ἐντὸς δίσκου ἱερά τινα ἴσως ἀντικείμενα (πρὸς θυσίαν; ***εἰκ. 5, 2*** ἐφωτογραφήθη ἀνεστραμμένον)

3 καὶ 4), ***Δύο πόδες***, δεξιὸς καὶ ἀριστερός, ἐξ ἀνδρικοῦ σώματος ἐπὶ βάσεως. Σώζονται τὰ ἡμίσεα τοῦ κάτω μέρους τῶν ποδῶν. ***(εἰκ. 5,3,4)***.

5-7) ***τρεῖς βραχίονες*** κατὰ τὸν ἀγκῶνα κεκαμμένοι ***(εἰκ. 5,5-7)***,

8) ***χεὶρ*** ἀπὸ τοῦ καρποῦ μὲ τεταμένους τοὺς δακτύλους ***(εἰκ. 5,8)***.

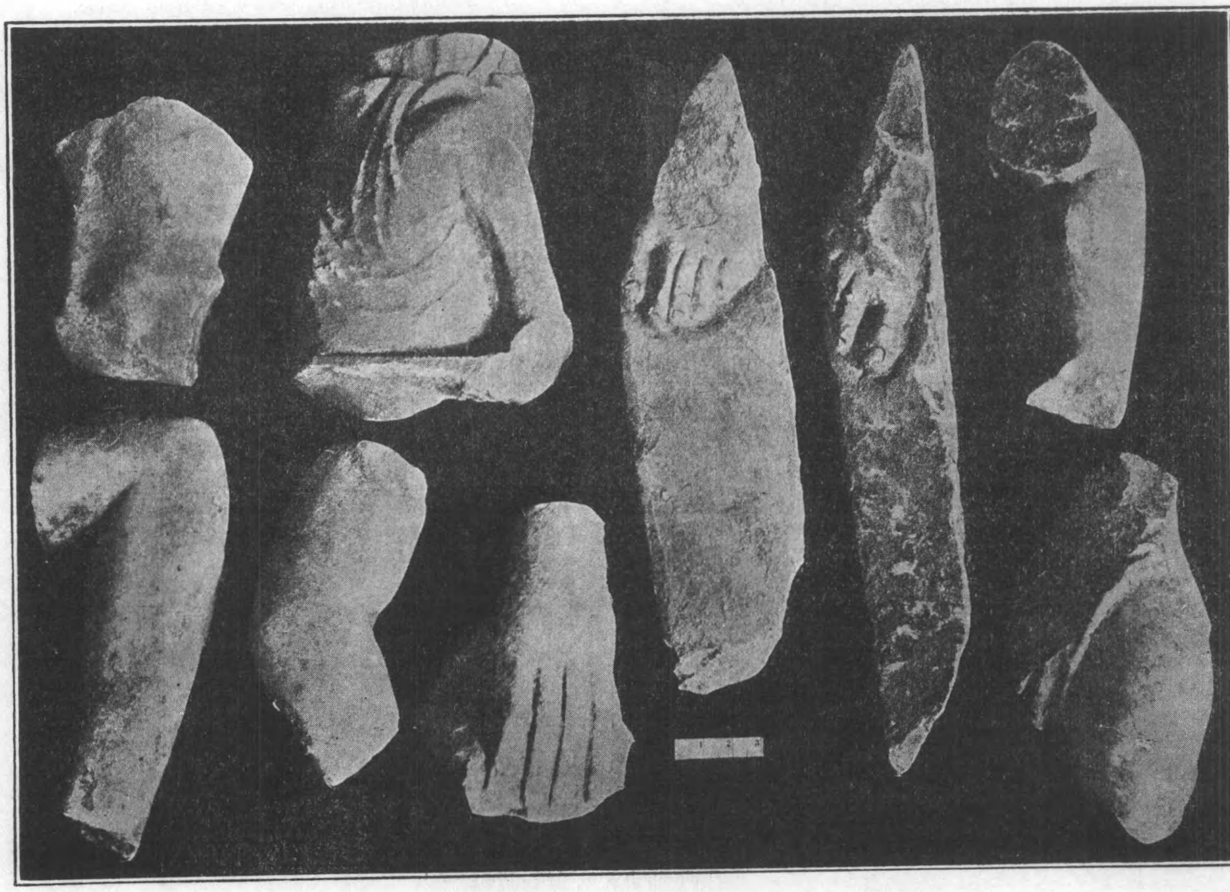

5: ἀποτμήματα ἀναγλύφου παραστάσεως ἐπὶ σαρκοφάγου ἐκ Νικοπόλεως.

9) γόνυ γυμνόν, πιθανὸν γυναικός ***(εἰκ. 5,9)***

10) ***Σάτυρος ἢ Σιληνὸς*** ***(εἰκ. 6,1)*** κύπτων εἰς σχῆμα ***Ἄτλαντος*** πρὸς ὑποβάστασιν τοῦ θριγκοῦ τῆς σαρκοφάγου μὲ τὰς χεῖρας ἐρειδομένας ἐπὶ τῶν λαγόνων. Ἐλλείπουσιν οἱ βραχίονες ἀπὸ τῶν ὤμων μέχρι τῶν καρπῶν τῶν χειρῶν καὶ οἱ πόδες ἀπὸ τοῦ κάτω μέρους τῶν μηρῶν. Ἡ κόμη ἀνέρχεται εἰς κυματοειδεῖς βοστρύχους πρὸς τὰ ἄνω, εἰς ὁμοίους δὲ βοστρύχους κατέρχεται ὁ πώγων ἐπὶ τοῦ στήθους. Τὰ ὦτα εἶνε ὀξέα καὶ εὐθυτενῆ ὡς τοῦ ἵππου, τὸ δὲ σῶμα λιπόσαρκον καὶ νευρῶδες. Ἡ τέχνη εἶνε θαυμασία. Εἶνε ἄριστον ἔργον τῶν πρώτων αὐτοκρατορικῶν χρόνων τῆς Ῥώμης· τοιούτους Σιληνοὺς ἢ Σατύρους Ἄτλαντας ἔχομεν πολλοὺς ἐν τῇ ἀρχαίᾳ τέχνῃ, ἰδίᾳ τῶν ῥωμαϊκῶν χρόνων, γνωστότατοι δ' εἰσὶν οἱ περίφημοι ***ὀκλάζοντες Σιληνοὶ*** τοῦ Διονυσιακοῦ Θεάτρου.

Δύο λίαν ὅμοιοι πρὸς τὸν τῆς Νικοπόλεως ὑπάρχουσιν ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Λούβρου.

11) ***κορμὸς γυναικός***, πιθανὸν Ἀμαζόνος

(εἰκ. 6,2). Αὕτη φέρει χιτῶνα δωρικὸν μετ᾽ ἀποπτύγματος. Τέχνη ἐξαισία, μὴ ὑπολειπομένη τῆς τῶν καλῶν ἑλληνικῶν χρόνων.

6,1: Σιληνὸς 6,2 κορμὸς γυναικὸς ἐκ μαρμαρίνης σαρκοφάγου.

12) ***κορμὸς ἀνδρικός***. Ἔχει ἀποκεκρουμένον ὁλόκληρον τὸ στῆθος καὶ τοὺς βραχίονας, κάτωθεν δὲ φθάνει μέχρι τοῦ ὑπογαστρίου ***(εἰκ. 7,2)***. Τέχνη ἐξαισία.

13) ***χεὶρ μέχρι τοῦ καρποῦ*** ἔχουσα τοὺς δακτύλους ἐλαφρῶς τεταμένους ***(εἰκ. 7,1)***.

7: ἀποτμήματα μαρμαρίνης σαρκοφάγου ἐκ Νικοπόλεως.

14) ***ἀπότμημα ἀνδρικῆς μορφῆς***, παριστῶν τὸ ἀριστερὸν ἥμισυ τοῦ κορμοῦ μετὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς κρατούσης ἐπὶ τοῦ ὤμου μεγάλην δᾷδα. ***(εἰκ. 7,3)***.

15) ***Κεφαλὴ παιδὸς*** θαυμαστῆς διαπλάσεως μετὰ μικρῶν ὡραίων βοστρύχων ***(εἰκ. 8)***.

8: κεφαλὴ μικροῦ παιδὸς ἐκ σαρκοφάγου Νικοπόλεως.

Κατὰ τὴν ἐξερεύνησιν τοῦ πρὸς Δ. τῆς Νικοπόλεως νεκροταφείου ἐν ἔτει 1913, ὅτε ἀνώρυξα πλέον τῶν ἑκατὸν τάφων, πάντων ἀναγομένων εἰς τοὺς Ῥωμαϊκοὺς χρόνους, ἀνευρέθησαν πλεῖστα κτερίσματα, ἐν οἷς καὶ πολλοὶ παλαιοὶ ***λύχνοι***, οἵτινες ἕνεκα τῆς ἐπιμεμελημένης κατασκευῆς καὶ τῶν ὡραίων ἄνωθεν παραστάσεων ἀποτελοῦσι μοναδικὴν ὄντως συλλογὴν ἐν τῷ μικρῷ τῆς Πρεβέζης μουσείῳ.

Τῶν λύχνων τούτων παρατίθεται σύντομος ἐνταῦθα ἀναγραφὴ μετ᾽ εἰκόνων [1].

1) ***λύχνος***, οὗ ἀποκεκρουμένη ἡ λαβή· ὕψ. 0,045. μῆκ. 0,115. Ἐπ᾽ αὐτοῦ παρίσταται Ἔρως ἔφιππος. ***(εἰκ. 9,1)***.

2) ***λύχνος***, φέρων πέριξ τῆς ἄνω ἐπιφανείας σταφυλήν. Σώζεται ἀκέραιος μετὰ τῆς λαβῆς· ὕψ. 0,04 (μετὰ τῆς λαβῆς 0,062), μῆκος 0,125. ***(εἰκ. 9,2)***.

3) ***λύχνος***, κατὰ τὸ ἥμισυ σχεδὸν ἀποκεκρουμένος. Ἐπ᾽ αὐτοῦ ἄνωθεν παρίσταται παῖς γυμνὸς φέρων διαγωνίως χλαμύδα καὶ διὰ μὲν τῆς δεξιᾶς κρατῶν πιθανῶς κριόν, διὰ δὲ τῆς ἀριστερᾶς ἐρειδόμενος ἐπὶ δόρατος· ὕψ. 0,032 (μετὰ τῆς λαβῆς 0,05), μῆκος 0105 ***(εἰκ. 9,3)***.

1 Βραχυτάτη περιγραφὴ τούτων ἐγένετο ἐν τοῖς Πρακτικοῖς τῆς Ἀρχ. ἑταιρείας τοῦ ἔτους **1913**.

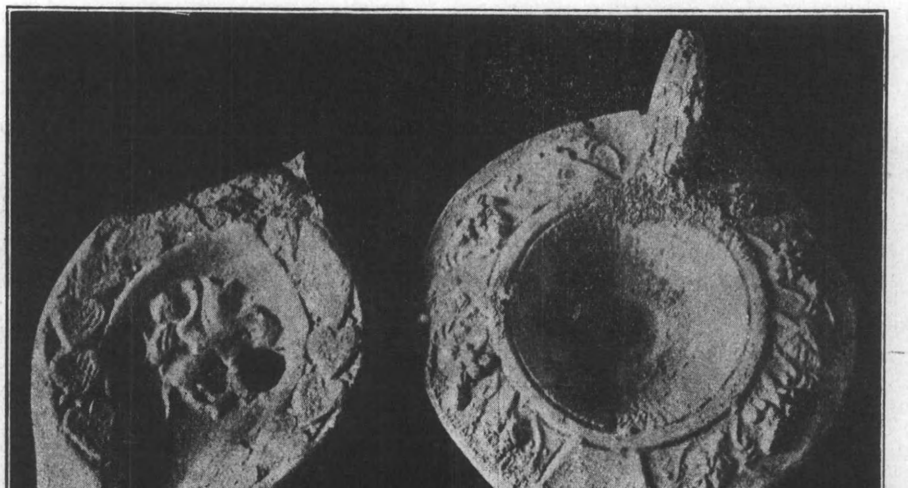

9: λύχνοι μετ' ἀναγλύφων παραστάσεων ἐκ τάφων τῆς Νικοπόλεως.

4) *Λύχνος* κατὰ τὸ ἥμισυ σχεδὸν ἀποκεκρουμένος φέρει ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας παράστασιν παιδὸς ὅστις διὰ τῆς δεξιᾶς σύρει ἀπὸ τῶν ἐμπροσθίων ποδῶν κριὸν πρὸς θυσίαν, διὰ δὲ τῆς ἀριστερᾶς κρατεῖ φιάλην ὕπερθεν βωμοῦ. Ὄπισθεν πίτυς. Κάτωθεν ΠΙΘ. ὕψ. 0,03 (005), μῆκος 0,105. **(εἰκ. 9,4)**.

5) *Λύχνος* φέρων τὴν αὐτὴν παράστασιν ὡς ὁ προηγούμενος, ἀλλὰ καλλιτέρας διατηρήσεως καὶ θαυμαστῆς τέχνης. Καὶ τούτου δ' ὅμως ἐλλείπει τὸ πλεῖστον τῆς μύξης. ὕψ. 0032 (0,05) μῆκ. 0,112. Κάτωθεν: ΚΡΗϹΚΕΝΤΟϹ **(εἰκ. 10,1)**.

6) *Λύχνος*, ἐφ' οὗ παρίσταται Ἔρως αὐλῶν ἐπὶ δελφῖνος, πρὸς τἀριστερὰ δ' αὐτοῦ δένδρον (πίτυς). Διατήρησις καὶ τέχνη καλή· ὕψ. 0,03 (005), μῆκ. 0,103 Κάτωθεν: ΛΟΥΚΙΟΥ **(εἰκ. 10,2)**.

7) *Λύχνος* παριστῶν Ἄρτεμιν τοξεύουσαν διατήρησις καὶ τέχνη λίαν καλή. ὕψ. 0,035 μῆκ. 0,11 **(εἰκ. 10,3)**. (μετὰ τῆς λαβῆς 0,05).

Κάτωθεν: ΛΟΥΚΙΟΥ.

8) *Λύχνος*, ἐφ' οὗ *Διόνυσος* ἐν σχήματι γυμνοῦ παιδός, ὅστις κρατεῖ διὰ τῆς δεξιᾶς βότρυν καὶ διὰ τῆς ἀριστερᾶς θύρσον. Ἀπὸ τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου κρέμαται ἐπὶ τῶν νώτων ἡ παρδαλῆ ἢ χλαμύς,

Διατήρησις καὶ ἐργασία λίαν καλή ὕψ. 0035, μῆκος 0,11 Κάτωθεν: ΓΑΙΟΥ. **(εἰκ. 10,4)**.

9) ***Λύχνος***, ἀποκεκρουμένος κάτωθεν. Δὲν σῴζεται ἢ τὸ ἄνω μέρος. Ἐπ' αὐτοῦ παρίσταται ὁ ***Γα-***

10: τέσσαρες λύχνοι μετ' ἀναγλύφων παραστάσεων ἐκ τάφων τῆς Νικοπόλεως.

νυμήδης καθήμενος καὶ φέρων τὸν φρύγιον πῖλον, κρατῶν δὲ κύαθον ἢ φιάλην, ἐξ οὗ πίνει ὁ πρὸ αὐτοῦ καταπτὰς ἀετός. μῆκ. 0,10 **(εἰκ. 11,1)**.

10) ***Λύχνος***, ἐφ' οὗ παρίσταται ἡ Λήδα μετὰ τοῦ ἀετοῦ ὅστις ἀσπάζεται αὐτὴν διὰ τοῦ ῥάμφους ἐπὶ τῶν χειλέων. Τέχνη καλή, ἡ διατήρησις ἀρίστη· ὕψ. 0,033 (0,045), μῆκ. 0,105 **(εἰκ. 11,2)**.

11) ***ὅμοιος*** καθ' ὅλα, πρὸς τὸν προηγούμενον, ἀλλ' ἐφθαρμένος.

12) ***Λύχνος*** (τεθραυσμένος) μετὰ παραστάσεως ἰθυφαλλικῆς· ὕψ. 0,035 (0,05), μῆκ. 0,107. Κάτωθεν ΜΗ **(εἰκ. 11,3)**

13) ***Λύχνος***, ἐφ' οὗ παράστασις δυσδιάκριτος: ἀνὴρ κρατῶν δόρυ διὰ τῆς δεξιᾶς καὶ σπεύδων δρομαίως· ὕψ 0,03 (μετὰ τῆς λαβῆς 0,048), μῆκ. 0,12. **(εἰκ. 11,4)**. Τύπος γελοιογραφικός.

14) ***Ἀπότμημα λύχνου***, ἐφ' οὗ παράστασις ἰθυφαλλική. Γυμνὸν καὶ κακόσχημον ἀνθρωπάριον σπεύδει δρομαίως μὲ τὸν φαλλὸν ἐντεταμένον, πε-

λαργὸς δ' ἀκολουθῶν παρὰ πόδας δάκνει αὐτὸν ἐπὶ τοῦ φαλλοῦ. Τέχνη μετρία· ***(εἰκ. 11,5)***.

15) ***Ἀπότμημα λύχνου***, ἐφ' οὗ παράστασις δυσδιάκριτος, πιθανὸν καὶ αὐτὴ ἰθυφαλλική· 008×006 ***(εἰκ. 11,6)***.

16) ***Λύχνος***, ἐφ' οὗ ἀνὴρ πάνοπλος μετὰ τῆς ἀσπίδος προτεταμένης. Παράστασις κωμική. Διατήρησις μετρία· ὕψ. 0,03 (μετὰ τῆς λαβῆς 0,04), μῆκος 0,011 ***(εἰκ. 11,7)***.

17) ***Λύχνος***, ἐφ' οὗ παρίσταται ὁ θεὸς Πὰν κρατῶν λαγωβόλον εἰς τὴν δεξιάν, διὰ δὲ τῆς ἀριστερᾶς σύρων ἀπὸ τοῦ ποδὸς κριόν. Διατήρησις μετρία· ὕψ. 0,027 (0,04), μῆκ. 0,113 ***(εἰκ. 11,8)***.

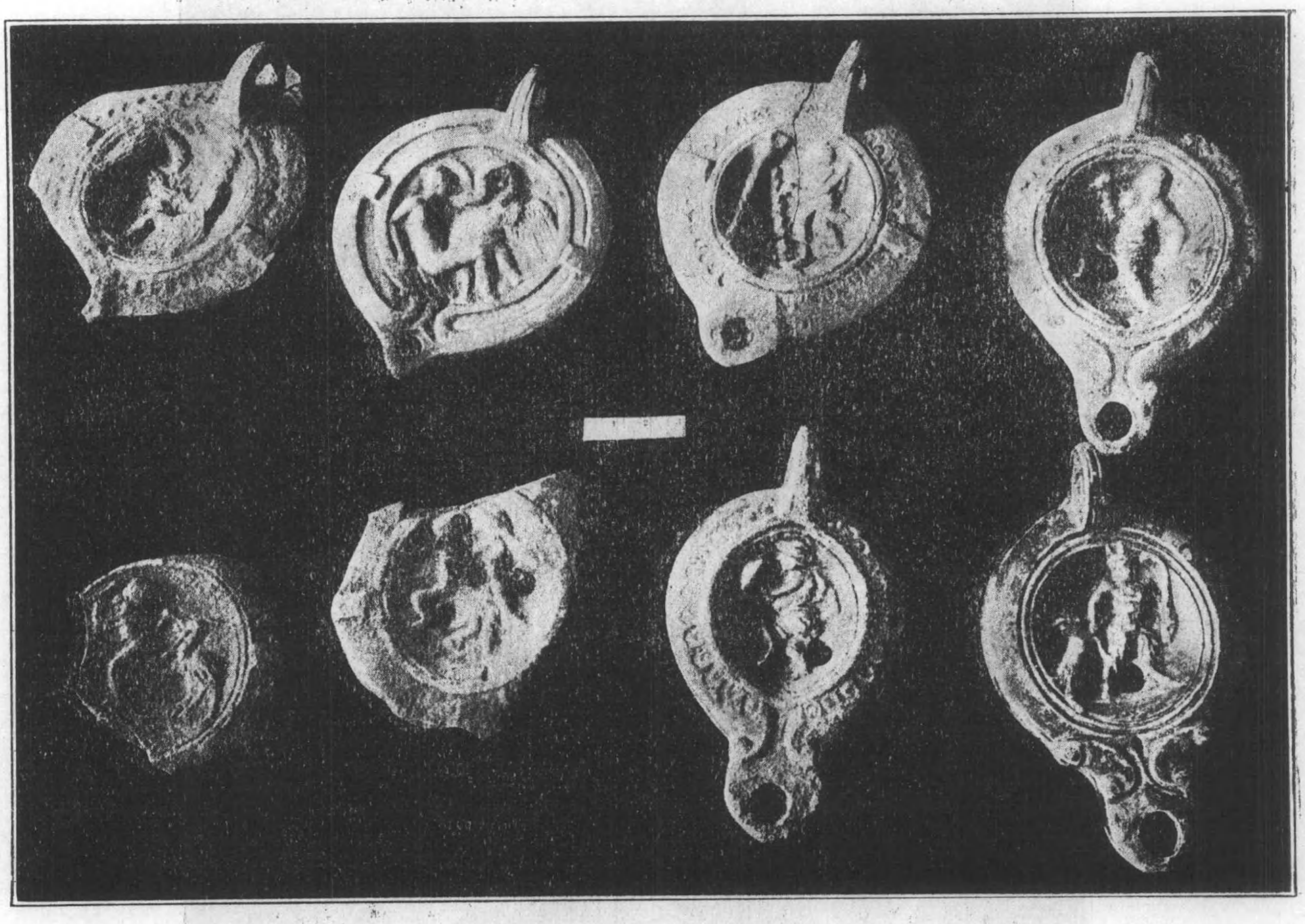

11: ὀκτὼ λύχνοι μετ' ἀναγλύπτων παραστάσεων ἐκ τάφων τῆς Νικοπόλεως.

18) ***Λύχνος***, ἐφ' οὗ παρίστανται *μονομάχοι* οἷοι παρίστανται ἐπὶ πλείστων ῥωμαϊκῶν μνημείων, Ἐκ τῶν δύο ἀνταγωνιζομένων μονομάχων ὁ ἕτερος ἵσταται ὀρθὸς κρατῶν τὸ βραχὺ ξίφος **(falx supina)** ὑψωμένον, ἕτοιμος νὰ κατενέγκῃ αὐτὸ κατὰ τοῦ ἀντιπάλου κειμένου ἤδη κατὰ γῆς· ὕψ. 003, μῆκ. 0,103. Ἐλλείπει ἡ λαβή· ***(εἰκ. 12,1)***.

19) ***Λύχνος***, ἐφ' οὗ παρίστανται ὁμοίως *μονομάχοι*. Ἀμφότεροι οἱ ἀντίπαλοι μάχονται ὄρθιοι, προσπαθοῦντες νὰ πλήξωσιν ἀμοιβαίως ἀλλήλους διὰ τοῦ μικροῦ ξίφους. Κατὰ τὴν πανοπλίαν οὗτοι πιθανὸν ἀνήκουσιν εἰς τὴν κλάσιν τῶν καλουμένων «ὁπλομάχων»· ὕψ. 0,028 (μετὰ λ. 0,047), μῆκ. 0,11. Κάτωθεν: ΕΠΙΚΤΗΤΟ ***(εἰκ. 12,2)***.

20) ***Λύχνος***, ἐφ' οὗ παρίστανται ἐπίσης ὡς ἐπὶ τῶν προηγουμένων *μονομάχοι*, ἐξ ὧν ὁ ἐκ δεξιῶν κατέβαλε τὸν ἀντίπαλον κείμενον ἤδη χαμαὶ καὶ ἀμυνόμενον ἔτι τὸ ὕστατον κατ' αὐτοῦ· ὕψ. 003 (μετὰ λ. 0,05) Διατήρησις καλή· ***(εἰκ. 12,3)***.

21) ***Λύχνος***, ἐφ' οὗ ὁμοίως παράστασις *μονομάχων*, ἐξ ὧν ὁ πρὸς τὰ δεξιὰ ἡττηθεὶς ἐπικαλεῖται ἐκτείνων τὴν δεξιάν, μὲ τὸν ἀντίχειρα καὶ τὸν δείκτην πρὸς τἄνω, τὸν ἔλεον τοῦ ἀντιπάλου, ἱσταμένου ὀρθίου. Διατήρησις μετρία ***(εἰκ. 12,4)***.

Πρβ. ὁμοίαν παράστασιν ἐν τῷ Manuel d'Archéologie romaine vol. I. σελ. 688, εἰκ. 361.

22) *Λύχνος*, ἐφ' οὗ ὁμοίως πρὸς τοὺς προηγουμένους τέσσαρας παρίστανται *μονομάχοι*, ἐξ ὧν ὁ ἀριστερόθεν εἶνε ἕτοιμος νὰ πλήξῃ διὰ τοῦ ξίφους τὸν ἀντίπαλον πεσόντα ἤδη χαμαὶ καὶ ζητοῦντα ἔλεον. Ὁ νικητὴς κρατεῖ ἐν τῇ ἀριστερᾷ ἀσπίδα, ὄπισθεν δ' αὐτῆς φαίνεται ὀρθία τρίαινα ἢ μᾶλλον *τρίκρανον* (tridens ἢ fuscina) τὸ γνωστὸν συμπληρωτικὸν ὅπλον τῶν *δικτυοφόρων* (retiarii) μονομάχων, οἵτινες ἔρριπτον πρῶτον τὸ δίκτυον καὶ εἶτα ἐλόγχιζον καὶ ἔπληττον ὡς ἰχθῦς διὰ τοῦ τρεῖς ἄνω ἀκμὰς ἢ ἀκωκὰς ἔχοντος τρικράνου τοὺς ἀντιπάλους. Ἡ τρίαινα ἴσως ἀνῆκεν εἰς τὸν καταβληθέντα ἀντίπαλον, ὅστις μὴ δυνηθεὶς νὰ συλλάβῃ ἐντὸς τοῦ δικτύου τὸν ἀνναγωνιστὴν ἀπέρριψε τὸ ὅπλον καὶ ἤδη ἀμύνεται διὰ τοῦ ξίφους. Τὴν ἑρμηνείαν ταύτην ἐνισχύει καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι οἱ μονομάχοι οἱ χειριζόμενοι τὸ δίκτυον καὶ τὴν τρίαιναν ἦσαν γυμνοί, δὲν ἔφερον δηλ. οὐδένα ἄλλον ὁπλισμόν, ἐνῷ οἱ λοιποὶ ἦσαν πάνοπλοι· ὕψ. 0,033 (μετὰ λ. 0,045), μῆκ. 0,11. Κάτωθεν: CΠΩCIANOY ***(εἰκ. 12,5)***.

23) *Λύχνος*, ἐφ' οὗ παράστασις *μονομάχων*, ὁμοία τελείως πρὸς τὴν προηγουμένην, ἀλλὰ καλλιτέρας διατηρήσεως. Τέχνη καλλίστη· ὕψ. 003 (0,05), μῆκ. 0,118 ***(εἰκ. 12,6)***.

12: ἑπτὰ λύχνοι μετ' ἀναγλύπτων παραστάσεων ἐκ τάφων τῆς Νικοπόλεως.

24) *Λύχνος*, ἐφ' οὗ σώζεται μόνον ἡ ἄνω ἐπιφάνεια, ἐφ' ἧς *ἀγὼν μονομάχων*, ὅμοιος περίπου πρὸς τὸν ὑπ' ἀρ. 22 καὶ 23· μῆκ. 0075, πλ. 0,06 ***(εἰκ. 12,7)***.

25) *Λύχνος*, ἐφ' οὗ παρίστανται δύο *μονομάχοι* ὄρθιοι ἐξ ἀντιθέτου μαχόμενοι· ἀπότμημα πλ. 0,065.

Πλεῖσται παραστάσεις μονομάχων διεσώθησαν ἐπὶ ἀρχαίων μνημείων. Σημαντικώταται τούτων εἶνε οἱ ἐπὶ ἀναγλύφου ἐντὸς τοῦ τάφου τοῦ Scaurus ἐν Πομπηΐᾳ, ἐν αἷς παρίστανται πάντα σχεδὸν τὰ εἴδη τῶν μονομαχιῶν. Οἱ μονομάχοι κατὰ τὸ πλεῖστον ἔφερον κράνη μετὰ σιδηρᾶς προσωπίδος,

ἥτις ἐκάλυπτεν, ὡς φαίνεται καὶ ἐπὶ τῶν ἡμετέρων λύχνων, τὸ πρόσωπον ὡς αἱ τῶν σιδηροφράκτων ἱπποτῶν τοῦ μεσαίωνος. Περὶ τὴν ὀσφῦν ἔφερον περίζωμα τὸ καλούμενον Subligaculum.

Αἱ ἀσπίδες αὐτῶν ἦσαν ὁτὲ μὲν στρογγύλαι, ὁτὲ δὲ ἐπιμήκεις. Ὁ δεξιὸς βραχίων αὐτῶν προεφυλάσσετο ὑπὸ χαλκῆς χειρῖδος, αἱ δὲ κνῆμαι ἀμφότεραι ὑπὸ κνημίδων [1].

Πλουσία εἶνε ἐπίσης ἡ συλλογὴ τῶν ὑαλίνων δοχείων ἐν τῷ μουσείῳ Πρεβέζης, ἅτινα ἀνευρέθησαν ἐντὸς τάφων τῆς Νικοπόλεως. Παρατίθεται ἐνταῦθα γενικὴ εἰκὼν περιλαμβάνουσα τὰ κυριώτατα αὐτῶν **(εἰκ. 13)**.

Ἐκ τῶν αὐτῶν τάφων προέρχονται καὶ τὰ *δύο πήλινα εἰδώλια* **(εἰκ. 14,1 καὶ 2)**, μικρὰ δηλ. *προσωπὶς* (ὕψ 0,063) καὶ πλαγγὼν *κινητὴ ὡς νευ-*

13 : ὑάλινα δοχεῖα ἐκ τάφων Νικοπόλεως.

ρόσπαστον ὕψ. 0,15, μετὰ τῶν ποδῶν περὶ 0,22. Ἡ πλαγγὼν αὕτη φέρει δουλικὸν χειριδωτὸν χιτῶνα καὶ φρύγιον κωνοειδῆ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς πῖλον, ὃν προσαρμόζει ἐπὶ τῆς κεφαλῆς δι' ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν. Φέρει δὲ καὶ ὅρμον περὶ τὸν τράχηλον· τοιαῦται μετὰ κινητῶν ἄκρων πλαγγόνες ὑπάρχουσι πλεῖσται ὅσαι ἐν τοῖς διαφόροις μουσείοις, κέκτηται δέ τινας καὶ τὸ ἡμέτερον Ἐθν. ἀρχ. μουσεῖον. Ἰδὲ καὶ ἐμὴν δημοσίευσιν ἐν ΑΕ 1907 σελ 71. Εὑρήματα Χαλκίδος).

Ἀλλὰ καὶ τῆς Χριστιανικῆς καὶ Βυζαντινῆς τέχνης περιέχει τὸ εἰρημένον μουσεῖον σπουδαιότατα μνημεῖα, ἐξ ὧν παρατίθενται ἐνταῦθα τὰ ἀξιολογώτατα.

1-2) **(εἰκ. 15)**. Ἀμφότερα τἀνάγλυφα ταῦτα

1 Παραστάσεις μονομάχων ἐπὶ λύχνων δύναταί τις νὰ εὕρῃ πλείστας ὅσας λίαν ἐνδιαφερούσας καὶ ἐν τῷ ὁδηγῷ τοῦ Βρεττανικοῦ μουσείου (**A guide to the exhibition illustrating Greek and Roman Life, London, 1908**). Ἐκεῖ εὕρηνται ὅλοι οἱ τύποι τῶν μονομάχων οἷον οἱ: ***samnis, secutor, hoplomachus, retiarius, thrax*** καὶ ***murmillo***. Ἐν γένει περὶ λύχνων συμβουλευτέον τὸ σχετικὸν ἄρθρον ἐν τῷ **Dict. des Ant.** τῶν **Saglio** καὶ **Daremberg** (λ. **Lucerna**), τὸν ***Catalogue of the Greek and Roman Lamps in the British Museum*. H. Walters**, ἐπίσης ***Bachofen*, Röm. Grablampen** καὶ **Catal. du Musée Alaoui, Paris. 1897** σημ. κλπ.

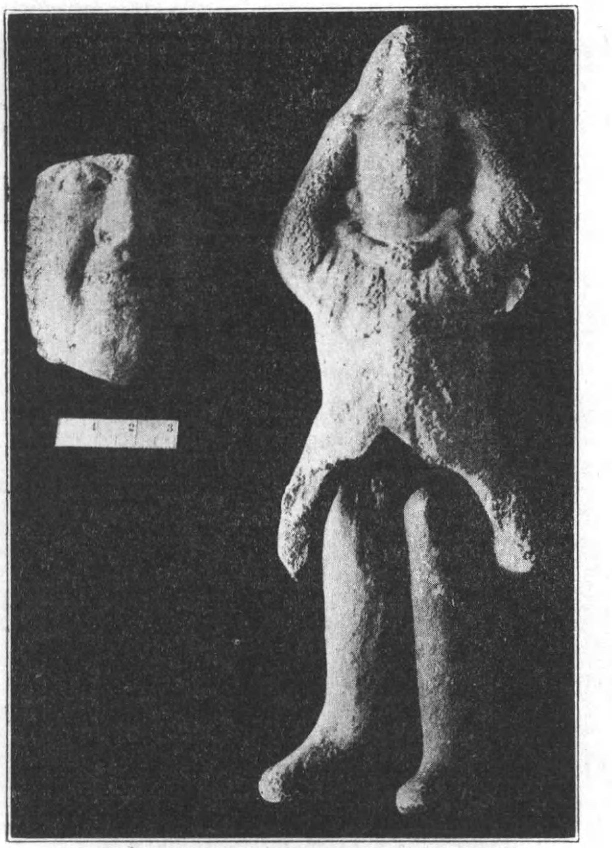

14: πλαγγὼν καὶ προσωπὶς ἐκ πηλοῦ εὑρεθεῖσαι ἐντὸς τάφων της Νικοπόλεως.

ἀνεῦρον ἐν τῇ ἀνασκαφῇ τῆς ἐν Νικοπόλει παλαιᾶς χριστιανικῆς ἐκκλησίας τῆς Ἀναλήψεως, ἧς πλήρη περιγραφὴν ἐδημοσίευσα ἐν τῇ ΑΕ 1915. Τὸ ἀριστερὰ πρῶτον δὲν εἶνε ἀνάγλυφον, ἀλλ' ἐγχάρακτον, πιθανὸν δὲ ὅτι αἱ αὔλακες ἐπληροῦντο δι' ὑαλώδους τινὸς μάζης ἢ ἄλλης χρωστικῆς οὐσίας. Ταῦτα δ' ἀπετέλουν ***διάστυλα*** ἢ ***στηθαῖα*** πρὸ τοῦ ἱεροῦ βήματος τοῦ ναοῦ τούτου.

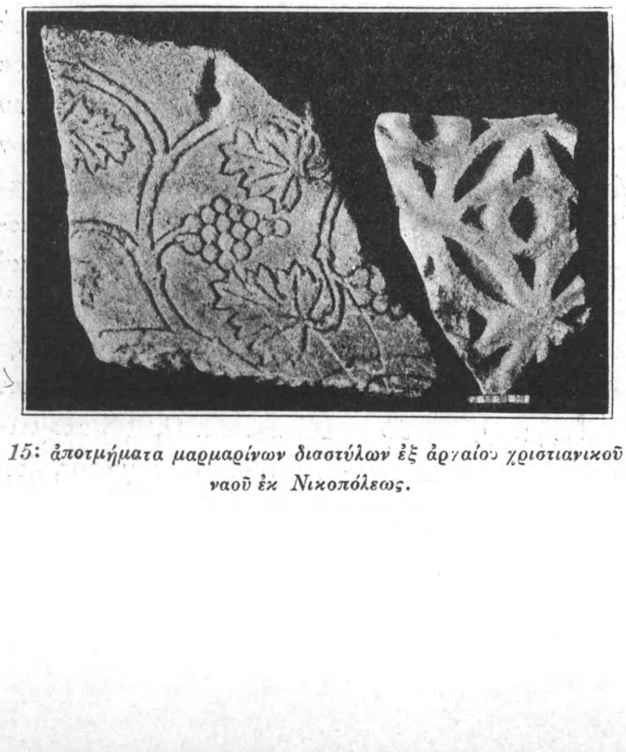

15: ἀποτμήματα μαρμαρίνων διαστύλων ἐξ ἀρχαίου χριστιανικοῦ ναοῦ ἐκ Νικοπόλεως.

Αἱ διαστάσεις τοῦ μὲν α' εἶνε μῆκ. 0,42, πλ. 0,48 καὶ πάχ. 0,09, τοῦ δὲ β' μῆκος 0,39, πλ. 0,27 καὶ πάχ. 004.

3-6) **(εἰκ 16-18)**. Τὰ τέσσαρα ταῦτα γλυπτὰ εἰσιν ἀποτμήματα πλουσίου μαρμαρίνου φατνώματος ἀρχαιοτάτου χριστιανικοῦ μνημείου ἐν Νικοπόλει, πιθανώτατα δὲ τοῦ μεγαλοπρεποῦς κτιρίου, ὅπερ πέρυσι ἀνεκάλυψα. Ἐν τούτῳ ἀπεκαλύφθησαν θαυμαστὰ ψηφιδωτὰ τοῦ 5ου πρὸς τὸν 6ον μ. Χ αἰῶνα μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς μεγάλης ταύτης οἰκοδομῆς, τοῦ ἁγιωτάτου ἀρχιερέως ***Ἀλκίσωνος***.

Εἶνε δὲ πιθανώτατον τοῦτο, διότι τὰ γλυπτὰ ταῦτα φατνώματα ἐκεῖ πλησίον ἀνεῦρον πρὸ ἐτῶν ὅλως τυχαίως ἐντὸς τῶν θάμνων κεκρυμμένα. Χωρικός τις ἴσως εἶχεν ἐκθάψει αὐτὰ καὶ κρύψει ἐκεῖ ὅπως βραδύτερον παραλάβῃ καὶ πωλήσῃ. Τὰ ἀνάγλυπτα ταῦτα κοσμήματα ἀποτελοῦνται ἐξ ***ἑξαγώνων βαθέων καλυμματίων*** διὰ πλαισίων πρὸς ἄλληλα συμπεπλεγμένων, περικλείονται δ' ἐντὸς αὐτῶν ἕτερα δύο ἐπίσης ἑξάγωνα μικροτέρων ἀλληλοδιαδόχως διαστάσεων, ἐν τῷ κέντρῳ δὲ τοῦ μικροτάτου ὑπάρχει ἀνάγλυπτος ***ῥόδαξ*** ἢ ***κάλχη*** ὡς ἐν τοῖς ἀρχαιοτέροις ἑλληνικοῖς φατνώμασι τῶν ναῶν καὶ ἄλλων δημοσίων κτιρίων. Μεταξὺ δὲ τῶν πλαισίων, ἐντὸς δηλ. τῶν μεταξὺ αὐτῶν κενῶν, ὑπάρχουσιν ἀνάγλυπτα παντοῖα ζῷα, οἷον λέοντες, ἄρκτοι, δελφῖνες κλπ. καὶ φυτὰ οἷον κισσὸς κλπ. Τὸ εἶδος τοῦτο τῆς διακοσμήσεως καὶ ἡ τεχνοτροπία αὐτῶν μαρτυροῦσιν ὅτι τὰ φατνώματα ταῦτα ἀνάγονται εἰς τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς αἰῶνας καὶ μάλιστα εἰς τὸν 5ον ἢ 6ον μΧ. αἰῶνα.

Αἱ διαστάσεις αὐτῶν ἔχουσιν ὡς ἑξῆς:

τοῦ 1ου **(εἰκ 16,1)** μῆκος 1,16, πλ. 028 καὶ πάχ. 0,20.

τοῦ 2ου **(εἰκ. 16,2)**. μῆκος 0,97, πλ. 042, πήχ. 020.

τοῦ 3ου **(εἰκ. 17)**. μῆκ. 1,08. πλ. 0,49 καὶ πάχ. 0,20.

τοῦ 4ου **(εἰκ. 18)**. » 1,22 » 0,63 » 0,20.

7) ***Περίγλυπτος τετραγωνικὴ στήλη*** ἐκ μαλακοῦ λίθου **(εἰκ. 19,1)**. Κεῖται ἀριστερὰ τῷ εἰσιόντι εἰς τὸν πρόδομον κάτωθεν τοῦ δημαρχείου

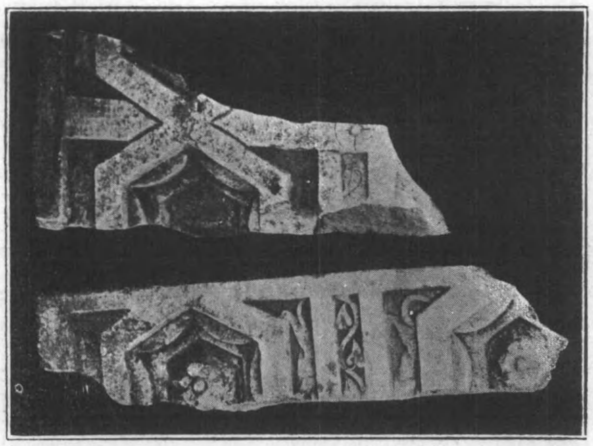

16: ἀποτμήματα μαρμαρίνου φατνώματος τῶν πρώτων χριστιανικῶν αἰώνων ἐν Νικοπόλει.

Πρεβέζης, ἀνευρέθη δὲ πέρυσιν ἐν ταῖς ἀνασκαφαῖς τοῦ μεγάλου χριστιανικοῦ κτιρίου παρὰ τὴν Δεξαμενήν. Ἔχει ὕψος 1,83 καὶ πλάτος ἐφ' ἑκάστης πλευρᾶς 0,18. ἄνω δὲ καὶ κάτω 0,25.

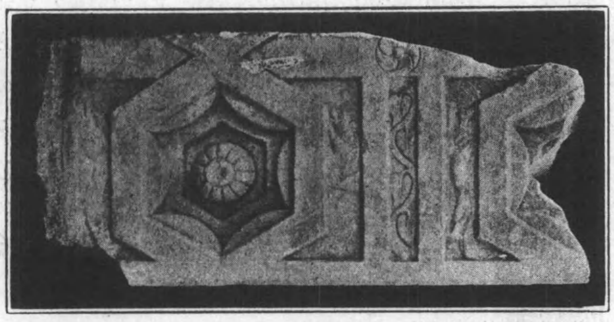

17: ἀπότμημα μαρμαρίνου φατνώματος τῶν χριστιανικῶν αἰώνων ἐν Νικοπόλει.

φέρει δὲ καὶ ἐπὶ τῶν τεσσάρων πλευρῶν ἀνάγλυπτα κοσμήματα. Καὶ ἐπὶ μὲν τῶν δύο ἀντιθέτων πλευρῶν κοσμεῖται ὑπὸ ***κυκλικοῦ μαιάνδρου***, ἐπὶ δὲ τῆς κυρίας ὄψεως παρίσταται *ἄμπελος*, ἥτις ἐκφύεται ἐκ κομψοτάτου κάτωθεν ἀμφορέως, καὶ τέλος

18: ἀπότμημα μαρμαρίνου φατνώματος τῶν πρώτων χριστιανικῶν αἰώνων ἐν Νικοπόλει.

ὄπισθεν ἐπὶ τῆς τετάρτης πλευρᾶς σειρὰ ***καθέτων ῥαβδώσεων***. Τὸ ὅλον λίαν περίτεχνον καὶ κομψόν, πάντως δ' ἀνάγεται καὶ τοῦτο εἰς τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς αἰῶνας.

19: 1) στήλη μετὰ γλυπτικοῦ διακόσμου ἐκ χριστιανικοῦ κτιρίου ἐν Νικοπόλει.
2) Τουρκικὸν κόσμημα ἐγχάρακτον ἐπὶ λίθου.

8-10) *Τρία μαρμάρινα **ἀρχιτεκτονικὰ** μέλη* μετὰ γλυφῶν ἐπὶ τῆς ἄνωθεν ἐπιφανείας· καὶ ταῦτα εὑρέθησαν ἐν τῷ αὐτῷ χριστιανικῷ κτιρίῳ, ὅπου καὶ ἡ προηγουμένη στήλη· τὸ πρῶτον τούτων ***(εἰκ. 20,1)*** εἶνε τεθραυσμένον εἰς δύο τεμάχια. Ἔχει μῆκ. 0,58. ὕψ. 0,09 καὶ πλ. 0,09, κοσμεῖται δ' ὑπὸ ***ἰωνικοῦ κύματος*** ἤτοι ἐξ φῶν καὶ ἀστραγάλου. Τὸ δεύτερον ἔχει μῆκ. 0,29, ὕψ. 0,12 καὶ πλ. 0,08 κοσμεῖται δ' ὑπὸ ***πλέγματος***, σχηματίζοντος *ῥόμβους*, ***(εἰκ. 20,2)***· τὸ δὲ τρίτον ἔχει μῆκ. 0,30, ὕψ. 0,06 καὶ πλ. 0,068 κοσμεῖται δ' ὑπὸ τοῦ καλουμένου ***αἰολικοῦ κύματος***, ἤτοι

τριγωνικῶν φύλλων μετὰ λογχῶν ἑκατέρωθεν. **(εἰκ. 20,3)**. Καὶ τὰ κοσμήματα ταῦτα ἀνάγονται εἰς τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς χρόνους, ὁπότε ἡ ἀπήχησις τῆς ἀρχαίας τέχνης ἦτο ἔτι ζωηροτάτη, ἐγίνετο δὲ καὶ χρῆσις τοῦ γλυπτικοῦ διακόσμου, ὅστις ὡς γνωστὸν βραδύτερον σχεδὸν τελείως ἐξηφανίσθη, ἐπικρατήσαντος μόνον τοῦ γραφικοῦ.

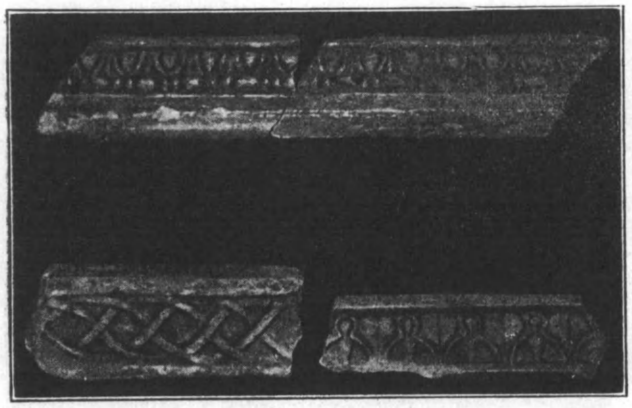

20: γλυφαὶ ἐκ μαρμαρίνων ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν ἐκ Νικοπόλε ως.

11-13) *τρία κιονόκρανα κορινθιακὰ* **(εἰκ. 21,22)**, ἅτινα περισυνέλεξα ἐκ Νικοπόλεως, εἰσὶ δὲ τὸ μὲν πρῶτον χριστιανικῶν χρόνων, τὰ δὲ δύο ἕτερα ῥωμαϊκά.

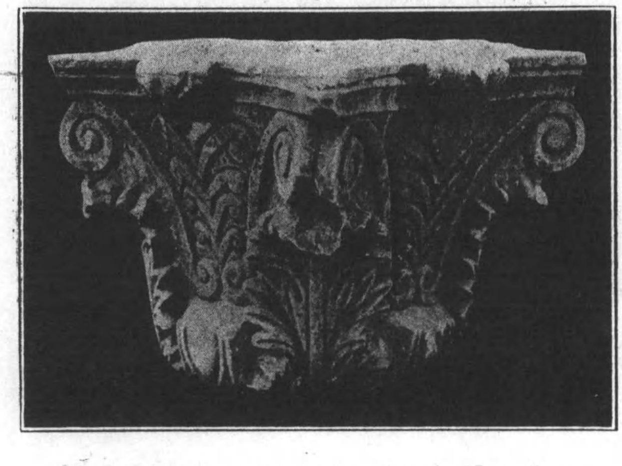

21: κιονόκρανον χριστιανικῶν χρόνων ἐκ Νικοπόλεως.

14) *Μικρὰ μαρμαρίνη πῖδαξ*, **(εἰκ. 23)** εὑρεθεῖσα κατὰ τὸ δεύτερον ἔτος τῆς ἐν Νικοπόλει ἀνασκαφῆς (τῷ 1914) ἐντὸς τοῦ ἔναντι τῆς βασιλικῆς Δουμετίου μεγάλου ῥωμαϊκοῦ κτιρίου, ὅπερ κατὰ τοὺς χριστιανικοὺς χρόνους μετετράπη εἰς μητροπολιτικὸν πιθανῶς μέγαρον· ὕψ. 0,265,

22: κιονόκρανα χριστιανικῶν χρόνων ἐκ Νικοπόλεως.

διάμ. ἄνωθεν στομίου 0,52, πάχ. παρειῶν 0,073· ὕψ. τοῦ ἐν τῷ κέντρῳ κιονίσκου 0,21.

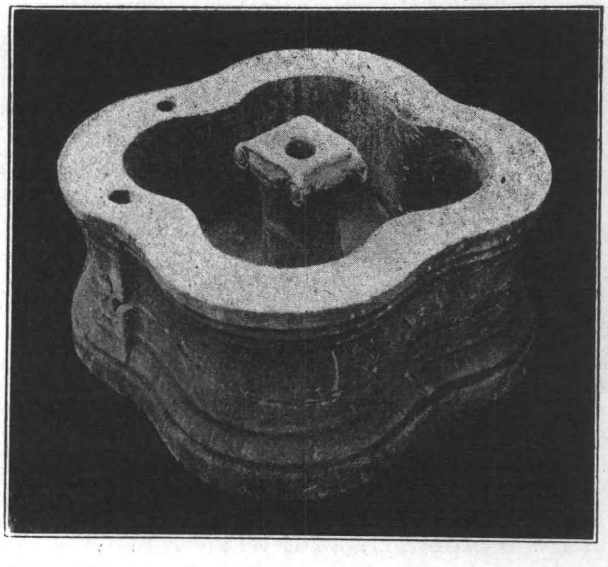

23: μικρὰ μαρμαρίνη πῖδαξ ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν Νικοπόλεως

15) ***θυρεὸς φραγκικὸς*** ἐκ λίθου φαιοῦ προερχόμενος ἐκ τοῦ ἐν τῇ πόλει Πρεβέζης φρουρίου «ἅγιος Ἀνδρέας», ἐκ τοῦ πρὸς τὴν θάλασσαν κατεδαφισθέντος ἀνατολικοῦ τείχους ***(εἰκ. 24)***. Ὁ θυρεὸς οὗτος πιθανώτατα εἶνε ἐνετικός, διότι οἱ Ἑνετοὶ εἶχον ἀρχικῶς ἀνεγείρει τὰ φρούρια τῆς Πρεβέζης, ἅτινα βραδύτερον καταλαβὼν ἐπεσκεύασεν ὁ Ἀλῆ Πασᾶς [1].

24 : λίθινος θυρεὸς ἐκ τοῦ ἐνετικοῦ φρουρίου Πρεβέζης.

16-18) ***Τρία τουρκικὰ ἀνάγλυφα*** ἐπὶ φαιῶν ὀρθογωνίων πωρολίθων, προερχόμενα ἐκ τοῦ αὐτοῦ τείχους τοῦ φρουρίου Πρεβέζης ***(εἰκ. 25,26*** καὶ ***ϱ9,2)***. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον ***(εἰκ. 25)*** παριστᾷ

25 : Τουρκικὸν ἀνάγλυφον ἐπὶ λίθου ἐκ τοῦ φρουρίου Πρεβέζης.

κύνα δεδεμένον δι' ἀλύσεως ἀπὸ κυπαρίσσου, δένδρου λίαν προσφιλοῦς εἰς τοὺς Τούρκους. Φέρει δ' ἑκατέρωθεν τῆς κεφαλῆς τοῦ ζῴου ***ἐπιγραφὴν διὰ βυζαντινῶν*** στοιχείων γεγραμμένην, ἧς μόνον ὀλίγας λέξεις ἀνέγνων διότι πολλαὶ εἰσιν ὅλως ἐξίτηλοι, ἔχουσαν δὲ ὧδε:

ΕΠΙϹΤΑΤΗϹ
ΤΟΥ ΚΑϹΤΡΟΥ ΜΠΕΚΗΡ

. . . .

Τὰς κάτωθεν λέξεις δὲν ἠδυνήθην ν' ἀναγνώσω· ὕψ. 047, μῆκ. 072 καὶ πάχ. 0,21 τὸ δεύτερον ***(εἰκ. 26)*** παριστᾷ ἐπίσης κύνα, τοῦ αὐτοῦ ἀκριβῶς τύπου, δεδεμένον δι' ἀλύσεως ἔκ τινος κυπαρίσσου· ὕψ. 0,60, πλ. 0,48 καὶ πάχ. 022.

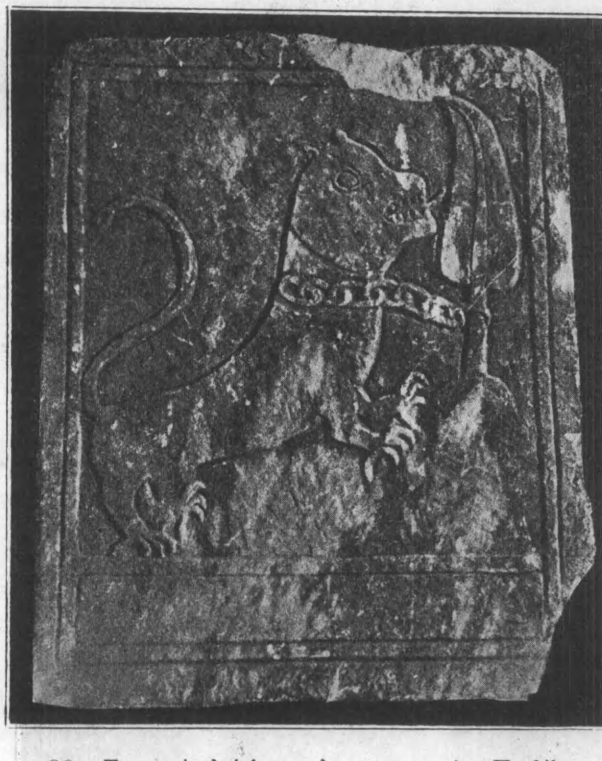

26 : Τουρκικὸν ἀνάγλυφον ἐκ τοῦ φρουρίου Πρεβέζης

Ἡ τέχνη ἀμφοτέρων τῶν ἀναγλύφων εἶνε ὅλως βαρβαρικὴ καὶ πρωτογενής, ἀλλ' ἡ ἐκτέλεσις παρ' ὅλον τὸ ἄξεστον τῆς τεχνοτροπίας εἶνε ἐπιμεμελημένη καὶ εὐσυνείδητος. Τὸ τρίτον ***(εἰκ. 19,2)*** παριστᾷ ***κύκλον*** ἢ μᾶλλον ***τροχόν***, ἐντὸς τοῦ ὁποίου

1 Τὸ τεῖχος τοῦτο τοῦ φρουρίου τῆς Πρεβέζης ὡς καὶ μεγάλα τμήματα ἐκ τῶν λοιπῶν πλευρῶν αὐτοῦ κατηδαφίσθησαν ἐσχάτως διαταγῇ τοῦ Ε' Σώματος Στρατοῦ ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐπιστημονικῆς ἐπιβλέψεως καὶ οὕτω τὰ τείχη ἀφείθησαν εἰς τὴν διάθεσιν ἐλεεινῶν ἐκμεταλλευτῶν πρὸς ἄγραν λίθων ὡς εἰ ἐπρόκειτο περὶ λατομείου! Καὶ ὅμως ἡμεῖς πρὸ τῆς κατεδαφίσεως δι' ἐπανειλημμένων ἐγγράφων ἐπεστήσαμεν τὴν προσοχὴν τῶν στρατιωτικῶν ἀρχῶν ἐπὶ τῆς σπουδαιότητος τοῦ φρουρίου.

εἰσὶν ἐγγεγραμμένα σταυροειδῶς *δύο τρίγωνα*, ἐν τῷ κέντρῳ τῶν ὁποίων ὑπάρχει πάλιν μικρὸς κύκλος. Ἑκατέρωθεν τοῦ ἐξωτερικοῦ κύκλου παρίστανται καθήμενα ἐπὶ τῆς κορυφῆς κυπαρίσσων *δύο πτηνά*. Οἱ πόδες τῶν κυπαρίσσων στηρίζονται ἐπὶ μικρῶν πάλιν τροχῶν ὕψ 0,80, πλ. 0,75 καὶ πάχ. 0,28.

Ἐπὶ τέλει παρατίθεται ἀπεικόνισις ἐκ φωτογραφήματος (**εἰκ. 27**), ἀναγλύφου, ὅπερ προέρχεται ἐκ σαρκοφάγου τῆς Νικοπόλεως, τίς οἶδε πῶς καὶ πότε λαθραίως ἐξαχθείσης ἐκεῖθεν καὶ μετακομισθείσης εἰς Γαλλίαν.

Σήμερον ἀποτελεῖ αὕτη μέρος περιφανὲς τῆς ἀρχαιολογικῆς συλλογῆς τοῦ φιλαρχαίου ἰατροῦ κ. Couchoud ἐν Βερσαλίαις, ὅστις λίαν εὐγενῶς ἀπέστειλεν ἡμῖν φωτογράφημα τοῦ σπουδαίου τούτου ἀναγλύφου, ἐφ' οὗ παρίστανται δύο τῶν ἄθλων τοῦ Ἡρακλέους, ὁ τῆς *Λερναίας Ὕδρας* καὶ ὁ *τοῦ Ἐρυμανθίου κάπρου*. Φαίνεται ὅτι ἐπὶ τῆς σαρκοφάγου πέριξ παρίσταντο καὶ οἱ δώδεκα τοῦ ἡμιθέου ἆθλοι. Μία ἄλλη ἐκ Νικοπόλεως σαρκοφάγος εἶνε ἡ γνωστὴ ἐν τῷ μουσείῳ Κωνσταντινουπόλεως, ἐφ' ἧς παρίσταται ἡ θήρα τοῦ Καλυδωνίου κάπρου, ἣν ἐδημοσίευσεν ἐν ΑΕ ὁ ἀείμνηστος συνάδελφος ἡμῶν Φρ. Βερσάκης.

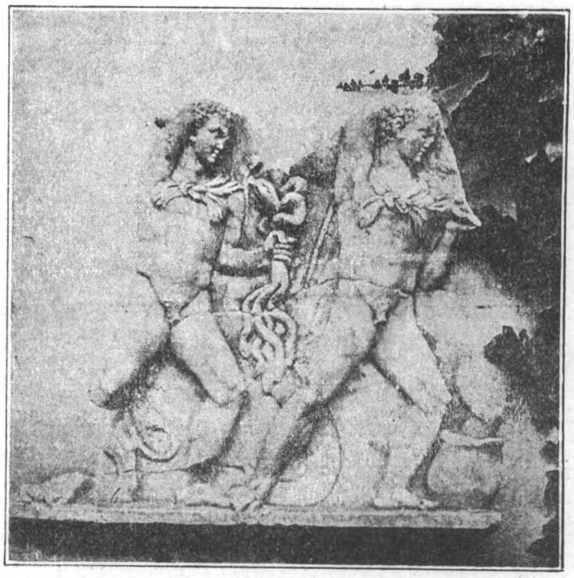

27: ἀπότμημα σαρκοφάγου ἐκ Νικοπόλεως, ἐκ τῆς συλλογῆς τοῦ κ. Couchoud, ἐν Βερσαλλίαις τῶν Παρισίων: Ἡρακλέους ἆθλοι.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 30ῇ αὐγούστου 1922.

Ἀλέξανδρος Θ. Φιλαδελφεύς.

προσθήκη εἰς σ. 65.

Εἰς τὸ τέλος τῆς περὶ τοῦ τῶν Φασηλιτῶν ψηφίσματος πραγματείας σελ. 65 πρόσθες:

Ἤδη, μετὰ δευτέρας φροντίδας, ἐπῆλθεν ἡμῖν ὅτι ἐν στίχ. 20ῷ τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος ἐπιγραφῆς, ἀντὶ τοῦ: *ἔτι πα]ρα[βαίν]ηι* δυνάμεθα πιθανώτερον ἴσως ν' ἀναγνῶμεν: *δὶς πα]ρα[βαίν]ηι*, ὅτε ὁ νοῦς ἔσται μικρὸν διάφορος. Ἐὰν δῆλον ὅτι ἡ ἀρχή, ἡ ἅπαξ τὸ ψήφισμα παραβᾶσα, καὶ ἐκ δευτέρου: *δὶς παραβαίνηι τὰ ἐψηφισμένα, ὀφελέτω μυρίας δραχμὰς ἱερὰς τῆι Ἀθηναίαι* κτέ.

Κατὰ ταῦτα ἡ μεγίστη αὕτη ζημία μόνον ἐν ὑποτροπῇ (en cas de récidive) ἐπιβάλλεται.

Τῇ α' ὀκτωβρίου 1923

Π. Σ. Φωτιάδης.

Κολωνὸς Ἵππιος
καὶ
Κολωνὸς Δήμητρος Εὐχλόου

ὑπὸ

Ἀθανασίου Γεωργιάδου.

Ἱεροὶ χῶροι. Ἐθνικὸν κτῆμα. Μεταρρύθμισις τοῦ σχεδίου τῆς πόλεως.

Ἐν ἀποσπ. 134 Kock τῆς Πετάλης τοῦ κωμικοῦ Φερεκράτους (παρ' Ἁρποκρ. λ. *Κολωναίτας* κ. ἄ.) μνημονεύεται ὁ Ἵππιος Κολωνὸς ὧδε:

> οὗτος πόθεν ἦλθες; Β. εἰς Κολωνὸν ἵέμην,
> οὐ τὸν ἀγοραῖον, ἀλλὰ τὸν τῶν ἱππέων.

Ἐν τῷ Ἱππίῳ Κολωνῷ ἐγεννήθη ὁ μέγας τραγικὸς Σοφοκλῆς, ἐκεῖ κατῴκει καὶ ἐν τῷ Κολωνῷ τελευτήσας ἐτάφη· γεγηρακὼς δὲ ἐποίησεν ἓν τῶν ἀριστουργημάτων, τὸν «*Οἰδίπουν ἐπὶ Κολωνῷ*», χαριζόμενος οὐ μόνον τῇ πατρίδι, ἀλλὰ καὶ τῷ ἑαυτοῦ δήμῳ· ἦν γὰρ Κολωνῆθεν, ὡς ἱστορεῖται. Οἰδίπους τυφλώσας ἑαυτὸν καὶ ἐκ Θηβῶν εἰς Ἀθήνας ἐρχόμενος τῇ βοηθείᾳ τῆς Ἀντιγόνης, εἰς τὸν Κολωνὸν ἀφικόμενος πρὸς τῷ τεμένει τῶν Σεμνῶν (Ἐρινύων) ἐκαρτέρει (ὅ ἐστιν ἐν τῷ καλουμένῳ Ἱππίῳ Κολωνῷ) ἐνταῦθα κάμψειν τὸν ταλαίπωρον βίον (Σοφ. Ο. Κ. 91).

Ἀλλὰ καὶ ἄλλος, πρὸς βορρᾶν ἀκριβῶς ἔναντι τοῦ Ἱππίου, Κολωνὸς ὑψοῦται, ὃν ὁ Οἰδίπους παρὰ Σοφοκλεῖ ἐπιδεικνύει, τάδε τὰ ἀξιομνημόνευτα λέγων·

> τὼ δ' Εὐχλόου Δήμητρος εἰς προσόψιον
> πάγον μολοῦσαι . . . .
> κτύπησε μὲν Ζεὺς χθόνιος, αἱ δὲ παρθένοι
> ῥίγησαν, ὡς ἤκουσαν· ἐς δὲ γούνατα
> πατρὸς πεσοῦσαι κλαῖον, οὐδ' ἀνίεσαν
> στέρνων ἀραγμοὺς οὐδὲ παμμήκεις γόους.
> (Ο. Κ. 1600-1609).

Ὁ Κολωνὸς οὗτος τῆς Εὐχλόου Δήμητρος μετὰ τοῦ ἱεροῦ ἄλσους τῆς θεοῦ διατρέχει τὸν ἔσχατον κίνδυνον ἀποψιλώσεως καὶ ῥυμοτομίας, ὡς συνέβη καὶ ὡς πρὸς τὸν Ἵππιον «*οἶκτον οἰκτρὸν ἀΐων*» (Αἰσχύλ. Ἱκέτ. 59)

Παρὰ Σοφοκλεῖ τὸ κοσμητικὸν ἐπίθετον τῆς Δήμητρος εἶναι *Εὐχλόου*. Ἐν CIA III 191 ἀναγράφεται ἀνάθεσις «. . . . *Δήμητρι Εὐχλόῃ*». Ἀλλὰ καὶ *Δήμητρος Χλόης* ἱερὸν ἀπαντᾷ, πρβλ. CIA II 631 καὶ III 340 καὶ Παυσαν. Α 22, 3. Πρὸς δὲ καὶ [*Δήμη*]*τρος* [*τῆς Χ*]*λοί*[*ης*] ἐν CIA II 722). Ὁ λόφος οὗτος καὶ νῦν ἔτι χλοερὸς τυγχάνει, διατηρηθεὶς εὐτυχῶς μέχρις ἡμῶν ὑπὸ τῶν Σκουζέ, εἰς οὓς ἀνῆκε, νῦν δὲ εἶνε ἰδιοκτησία τοῦ Χρ. Τρακάδα, ὃς καὶ γραμματεὺς τοῦ Φιλανθρωπικοῦ συλλόγου «Κολωνὸς» ἐξελέγη.

Καὶ ἡμεῖς ἐν τῷ νέῳ ἐγκριθέντι σχεδίῳ ἡμῶν τῆς πόλεως Ἀθηνῶν (2α ἔκδ. 1923), ἐν ᾧ ἡ πόλις διαιρεῖται κατὰ κώμας καὶ συνοικίας, ὡς ἦσαν τὸ πάλαι καὶ νῦν, συμπεριελάβομεν ἐν τῇ συνοικίᾳ τοῦ *Κολωνοῦ* καὶ τὸν Κολωνὸν τοῦτον τῆς *Εὐχλόου Δήμητρος*.

Ἀμφότεροι οἱ Κολωνοὶ μετὰ τοῦ πέριξ χώρου τοῦ τῆς Ἀκαδημείας τοῦ Πλάτωνος ἀπήρτιζον πάλαι ποτὲ τὸ *ἱερὸν ἄλσος*, κάλλιστον, δένδρων ἡμέρων τε εὐκάρπων τε καὶ ἀκάρπων, τῆς ἐλαίας ἀφθονούσης,

> «θάλλει δ' οὐράνιος ὑπ' ἄ-
> χνας ὁ καλλίβοτρυς κατ' ἦμαρ ἀεὶ
> νάρκισσος (Ο. Κ. 681-83).

Ὁ Κολωνὸς οὗτος μετὰ τοῦ τῆς Εὐχλόου Δήμητρος καὶ τῆς Ἀκαδημείας τοῦ Πλάτωνος ἦσαν ἐν τῷ ἱερωτέρῳ τῶν πέριξ τοῦ *ἄστεως ἄλσει*.

Ὁ δὲ «*Ξένος*» ἐν τῇ τραγῳδίᾳ Οἰδ. Κολ. τάδε τὰ χαρακτηριστικὰ λέγει πρὸς τὸν Οἰδίποδα:

...χῶρος μὲν ἱερὸς πᾶς ὅδ' ἔστ'· ἔχει δέ νιν
σεμνὸς Ποσειδῶν· ἐν δ' ὁ πυρφόρος θεὸς
Τιτὰν Προμηθεύς· ὃν δ' ἐπιστείβεις τόπον,
χθονὸς καλεῖται τῆσδε χαλκόπους ὀδός,
ἔρεισμ' Ἀθηνῶν· οἱ δὲ πλησίοι γύαι
τὸν ἱππότην Κολωνὸν εὔχονται σφίσιν
ἀρχηγὸν εἶναι . . . . .
Ο. Κ. (54—60).

ὑπὸ τοῦ χοροῦ τῶν Ἀθηναίων γερόντων ἐν τῇ αὐτῇ τραγῳδίᾳ ὑμνεῖται ὁ Κολωνός·

... τᾶσδε χώ-
ρας ἵκου τὰ κράτιστα γᾶς ἔπαυλα,
τὸν ἀργῆτα Κολωνόν, ἔνθ'
ἁ λίγεια μινύρεται
θαμίζουσα μάλιστ' ἀη-
δὼν χλωραῖς ὑπὸ βάσσαις,
τὸν οἰνῶπα νέμουσα κισ-
σὸν καὶ τὰν ἄβατον θεοῦ
φυλλάδα μυριόκαρπον ἀνήλιον
ἀνήνεμόν τε πάντων
χειμώνων.. (Ο. Κ. 668—78).

Ὁ δὲ Κηφισὸς ἐν καμπύλῳ βραχίονι παραρρέων καθιστᾷ τὸν χῶρον εὔυδρον

.... οὐδ' ἄϋ-
πνοι κρῆναι μινύθουσιν
Κηφισοῦ νομάδες ῥεέθρων... (685-87).

Καὶ ἄλλα ἱερὰ τεμένη ὑπῆρχον ἐν τῷ Κολωνῷ· ὁ Παυσανίας (Α΄ 30,4) παρέχει μικρὰν περιγραφήν· «δείκνυται δὲ καὶ **χῶρος** καλούμενος Κολωνὸς Ἵππιος, ἔνθα τῆς Ἀττικῆς πρῶτον ἐλθεῖν λέγουσιν ***Οἰδίποδα***· διάφορα μὲν καὶ ταῦτα τῇ Ὁμήρου ποιήσει, λέγουσι δ' οὖν· καὶ βωμὸς ***Ποσειδῶνος Ἱππίου*** καὶ Ἀθηνᾶς Ἱππίας, ἡρῷον δὲ Πειρίθου καὶ Θησέως Οἰδίποδός τε καὶ Ἀδράστου· τὸ δὲ ἄλσος τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τὸν ναὸν ἐνέπρησεν Ἀντίγονος ἐσβαλών, καὶ ἄλλοτε στρατιᾷ κακώσας Ἀθηναίοις τὴν γῆν».

Μεταξὺ τοῦ Κολωνοῦ καὶ τῆς Ἀκαδημείας τοῦ Πλάτωνος ὑπῆρχε τὸ ἱερὸν τῶν Μουσῶν καὶ ταῖς Χάρισιν ἀγάλματα, ἐν δὲ τῷ τῆς ***Εὐχλόου*** Δήμητρος ὑπῆρχε ἱερὸν καὶ ἄγαλμα τῆς θεοῦ· ἐν τούτοις τοῖς Κολωνοῖς ὑπῆρχε πάντως ὁ τάφος τοῦ Σοφοκλέους, ὃς λίαν πιθανῶς ἐκαλύφθη ὑπὸ τῶν ἐκ τοῦ Κηφισοῦ διὰ μέσου τῶν αἰώνων κατενεχθεισῶν ὑλῶν. Πιθανώτερον δὲ ἐκεῖ κεῖται καὶ ὁ τοῦ θείου Πλάτωνος τάφος, ὃς ἀποκαλυπτόμενος εὐνόητον ἡλίκην ἐθνικὴν ***ἔννοιαν ἕξει***, ἀποβήσεται δὲ ***προσκυνητήριον*** τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου σύμπαντος.

Ὁ ἐπιμήκης λόφος τῆς ***Εὐχλόου Δήμητρος*** μεγαλοπρεπέστερος πρὸς Β., ὡς τὸ πάλαι καὶ νῦν, ὑψούμενος τυγχάνει ἐν πολλοῖς ὡραιότερος τοῦ Ἱππίου ***πάγου*** ἔχοντος πετρώδη τὴν κορυφὴν καὶ χθαμαλωτέραν.

Ἕνεκα δὲ τῶν πολλῶν αὐτοῦ φυσικῶν ἰδιοτήτων καὶ τῆς ἀεὶ καλλιεργίας καὶ ὑπὸ τὴν κατοχὴν ἑνὸς καὶ μόνου ὢν δὲν ἐβεβηλώθη· οὐδὲν ὑπὸ τοῦ δήμου καὶ τῆς πολιτείας ἐρρυμοτομήθη εὐτυχῶς, ὡς ὁ τοῦ Ἱππίου, οὗ μόνον ἡ μικρὰ αὐτοῦ φαλακρὰ κορυφὴ ἀφείθη ***ἀρρυμοτόμητος*** ὑπὸ τοῦ δήμου· σῆμα τοῦτο ὑπερτάτης εἰρωνείας πρὸς τὸν Κολωνόν· δοκεῖ δέ μοι ὅτι ἐπὶ τοῦ λόφου τῆς ***Εὐχλόου Δήμητρος*** ἐγκλείονται πολλὰ ἐθνικὰ ἡμῶν κειμήλια, περὶ ὧν ἀνωτέρω εἶπον καὶ ἅτινα ἡ ἀρχαιολογικὴ σκαπάνη εἰς φῶς ἄξει.

Πρὸς τοῖς ἀνωτέρω σημειοῦμεν ὅτι ἐπὶ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ἐγένετο ἐπὶ τοῦ Κολωνοῦ καὶ ἡ ἐκκλησία τοῦ δήμου, ἣν ὁ Θουκυδίδης (Η΄ 67,2) οὕτως ἱστορεῖ: «***ἔπειτα ἐπειδὴ ἡ ἡμέρα ἐφῆκε, ξυνέκλησαν τὴν ἐκκλησίαν ἐς τὸν Κολωνὸν (ἔστι δὲ ἱερὸν Ποσειδῶνος ἔξω πόλεως ἀπέχον σταδίους μάλιστα δέκα)***»· καὶ ἀκριβῶς δέκα στάδια ἀπέχει ὁ Κολωνὸς ἀπὸ τοῦ τείχους τοῦ ἄστεως, δηλαδὴ ἀπὸ τῆς πλησιεστέρας πύλης τῆς ἐπὶ τοῦ Β. τείχους κειμένης (νῦν μεταξὺ τῶν ὁδῶν Μενάνδρου καὶ Σαπφοῦς γωνία· ὅρ. σχέδ. πόλεως Ἀθηνῶν Α. Γεωργιάδου, ἔκδ. 2α, 1923) ἀκριβῶς ἐπὶ τοῦ πρώτου ἐν Ἀθήναις οἰκοδομηθέντος θεάτρου ἤδη κατεδαφισθέντος (νῦν σιδηρουργεῖα καὶ ξυλουργεῖα μέχρι τῆς κορυφῆς τοῦ Ἱππίου Κολωνοῦ εἶνε δέκα ἀκριβῶς στάδια ἀττικὰ ($10 \times 184,70 = 1847$. μ.), ἀπὸ δὲ τῆς ἀνωτέρω πύλης εἰς τὸν Κολωνὸν καὶ ἁμαξιτὸς ἦγε τὸ πάλαι. Ἑτέρα ὁδὸς ἡ τῶν Ἀχαρνῶν καλουμένη διήρχετο πρὸς Α. τῶν Κολωνῶν (νῦν Κάδμου—Ἀλεξανδρείας)· εἶνε δὲ ἡ λίαν γνωστή, ἥτις ἦγεν ἀπ' Ἀθηνῶν δι' Ἀχαρνῶν καὶ Φυλῆς εἰς Θήβας ἀρχομένη ἀπὸ τῆς πύλης τῶν Ἀχαρνῶν τῆς κειμένης ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Σοφοκλέους καὶ Αἰόλου (Α. γωνία ταχυδρομείων)· εἶνε δὲ νῦν

ἡ λεωφόρος Ἀχαρνῶν ἐντὸς τῆς πόλεως, ἡ δὲ ἐκτὸς ταύτης ἁμαξιτὸς ὁδὸς Ἀχαρνῶν κατεσκευάσθη ἐπὶ τῆς ἀρχαίας.

Ὑπέρκειται δὲ τῆς θαλάσσης ὁ μὲν Ἵππιος Κολωνὸς 56.70 μέτρ , ὁ δὲ τῆς Εὐχλόου Δήμητρος 64.70. μέτρ., ἡ δὲ μεταξὺ τῶν δύο Κολωνῶν ἀπόστασις εἶνε 515 μέτρ. (κορυφαί). Καὶ ὁ μὲν ἐπάρατος Ἀντίγονος ἐνέπρησε τὸ ἱερὸν ἄλσος καὶ τὸν ναὸν τοῦ Ποσειδῶνος, ὁ δὲ αἱμοβόρος Σύλλας δενδροτομήσας ἀπεψίλωσε τοῦτον, ἵνα κατασκευάσῃ διὰ τῶν δένδρων τὰ κεκλιμένα ἐπίπεδα πρὸ τοῦ μακροῦ τείχους (Δίπυλον καὶ Ἑπτάχαλκον), δι' ὧν ἀνελθὼν ἐκυρίευσε τὸ ἄστυ.

Ἀμφίβολον εἶνε ἂν ἡ δενδροτομία ἐπεξετάθη καὶ εἰς τὸ δάσος τῆς Εὐχλόου Δήμητρος, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, διότι ἤρκει τὸ τῆς Ἀκαδημείας καὶ τοῦ Κολωνοῦ· εἰ ἐδενδροτομεῖτο καὶ ὁ τῆς Δήμητρος, ἤθελεν εἶναι νῦν ἔτι ψιλὸς ὡς ὁ Ἵππιος, ἐνῷ τοὐναντίον διατηρεῖται χλοερὸς καὶ γέμει ἰδίως ἐλαιῶν, κυπαρίσσων, πιτύων καὶ ἄλλων καρποφόρων καὶ ἀκάρπων.

Ὁ Ἵππιος ἀποψιλωθεὶς παρουσιάζει ἔκτοτε τὸ βραχῶδες αὐτοῦ ἔδαφος (ἀσβεστόλιθος).

Ἐν τούτοις τοῖς Κολωνοῖς διεδραματίσθησαν τὰ μάλα περικλεῆ τοῦ πολιτικοῦ καὶ κοινωνικοῦ ἡμῶν βίου γεγονότα, ὅσον γεωλογικῶς εἰσὶ καὶ καθ' ὅλας τὰς φυσικὰς ἐναρμόττοντες ὁμοιότητας, τόσον καὶ ἱστορικῶς εἰσὶν ἀναποσπάστως συνδεδεμένοι· οἱ χῶροι οὗτοι ἱεροὶ τὸ πάλαι ἦσαν, καὶ νῦν ἄρα καὶ ἐσαεὶ ἱεροὶ ἔστωσαν· καὶ τοῦ μὲν Ἱππίου δυστυχῶς ἐλαχίστη μόνον περιοχὴ τῆς κορυφῆς ἔμεινεν ἀρρυμοτόμητος, ὁ δὲ τῆς Εὐχλόου Δήμητρος δὲν συμπεριελήφθη μὲν εἰσέτι ἐν τῷ σχεδίῳ τῆς πόλεως, ἀλλὰ διατρέχει ὅμως τὸν ἔσχατον κίνδυνον τῆς ῥυμοτομίας.

Προτοῦ ὅμως ῥυμοτομηθῇ καὶ ὁ τῆς Εὐχλόου Δήμητρος Κολωνὸς καὶ ἐν τῷ σχεδίῳ τῆς πόλεως συμπεριληφθῇ, ἐπάναγκες εἶνε πρῶτον, ὅπως ὁ χῶρος οὗτος τοῦ Κολωνοῦ ὁ ὑπὸ τῶν ἐγκεκριμένων ὁδῶν πρὸς βορρᾶν μὲν «Ἁλικαρνασσοῦ» πρὸς ἀνατολὰς δὲ «Κάδμου» καὶ πρὸς δυσμὰς «Δωδώνης» περιβαλλόμενος ἀπαλλοτριωθῇ ὑπὸ τῆς πολιτείας καὶ τοῦ δήμου καὶ δεύτερον καταργηθῶσι τὰ ἐπὶ τῶν Β. καὶ Δ. κλιτύων τοῦ Ἱππίου Κολωνοῦ ἑπτὰ ἀνοικοδόμητα οἰκόπεδα ὡς καὶ τὰ ἐπὶ τῶν Β. καὶ Δ. κλιτύων τῆς Εὐχλόου Δήμητρος ἑπτά, πρὸς δὲ καὶ τὰ μεταξὺ τοῦ Ἱππίου Κολωνοῦ καὶ τῆς Εὐχλόου Δήμητρος ἔνθεν καὶ ἔνθεν τῆς ὁδοῦ «Εὐχλόου Δήμητρος» μέχρι τῶν ὁδῶν Κρέοντος καὶ Κάδμου ἕτερα ἓξ ἀνοικοδόμητα οἰκόπεδα (ὅρ. εἰκ.).

Ἰχνογραφία τῆς συνοικίας «Κολωνοῦ» ληφθεῖσα ἐκ τοῦ ἐγκεκριμένου σχεδίου ***Ἀθ. Γεωργιάδου***

Ἐθνικὴ ὑποχρέωσις ἐπιβάλλει, ὅπως καὶ ὁ Κολωνὸς τῆς Εὐχλόου Δήμητρος, ὡς καὶ ὁ μεταξὺ τῶν δύο χῶρος (νῦν κεραμοποιεῖα καὶ ἀγροὶ) θεσπισθῶσιν **ἱεροὶ τόποι**, οἱ δὲ δύο Κολωνοὶ καὶ αὖθις συνδεθῶσι καὶ ἓν ἱερὸν ἀποτελέσωσιν ὡς πάλαι ποτέ.

Ἀθανάσιος Γεωργιάδης,
μηχανικός.

Ἐρετρικά

ὑπὸ

Ἀθανασίου Γεωργιάδου.

Σύνοψις · Α΄) ***Ὄλυμπος***: α΄.) *Γυμνοῦ*: 1) Ἅγ. Ἰωάννης· 2) Ἅγ. Γεώργιος· 3) Ἅγ. Νικόλαος· 4) Παναγία Χιλιάρμενη. 5) Ἅγ. Θεόδωρος. β΄) *Ἁγιά*: Ζωοδόχος πηγὴ (Ἀσκληπιεῖον). Β΄) ***Κοτύλαιον***: *Μονὴ* Ἅγ. Νικολάου, Ζωοδόχος πηγὴ (Αἰγλέφειρα).

Α΄.) Ὄλυμπος.

Ἐπὶ τῶν ἀνατολικῶν κλιτύων τοῦ Ἐρετρικοῦ Ὀλύμπου ὑπῆρξε πάλαι ποτὲ κώμη ἀκμάσασα καὶ διὰ πολλῶν ἱερῶν κεκοσμημένη· τοῦτο συνάγεται ἐκ τῶν καὶ νῦν ἔτι σῳζομένων ἐρειπίων τῶν ἱερῶν ἐφ' ὧν ᾠκοδομήθησαν οἱ ναοὶ τῆς Ἑλληνικῆς ὀρθοδοξίας.

α΄) ***Γυμνοῦ.*** Ἡ κώμη αὕτη, ἀγνώστου ἔτι ἡμῖν ὄντος τοῦ ἀρχαίου ὀνόματος, ὁμορεῖ τῇ τῶν Ἐρετριέων πόλει διέχουσα ταύτης περὶ τὰ δέκα πέντε χιλιόμετρα.

Ἔνυδρον λίαν καὶ κατ' ἀκολουθίαν εὔφορον τὸ χωρίον, καὶ τὰ πέριξ εὐκάρποις γεωλοφίαις διαμεμορφωμένον καὶ κρήνη (ὑπὲρ θάλασσαν 210 μέτρ.) ἐν τῇ εἰσόδῳ τοῦ χωρίου ἀεὶ παρέχουσα διαυγὲς καὶ ἄφθονον ὕδωρ ἐκ τῶν κλιτύων τοῦ ὕπερθεν Ὀλύμπου πηγάζον, καὶ οὐ μόνον τοῦτο ἀλλὰ καὶ ἐν πολλοῖς μέρεσιν αὐτοῦ ἀναβλύζοντα ὕδατα ἐκ τοῦ ὄρους προερχόμενα μαρτυροῦσι τὸ ἔνυδρον τοῦ ἐδάφους, δι' ὃ καὶ θρεμμάτων ἀρίστη τροφὸς τανῦν, ὡς καὶ τὸ πάλαι, ἡ χώρα καὶ ἰδίᾳ ποιμνίων καὶ βοῶν ἐκ τῆς βοσκῆς τῆς ἐν τοῖς δρυμοῖς τοῦ Ὀλύμπου φυομένης.

Εὔοινος καὶ εὐέλαιος ἡ χώρα καὶ μέταλλον σιδήρου (αἱματίτης) ὑπῆρχεν ἐν κοιτάσμασιν ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἐπὶ τῶν ΑΜ κλιτύων τοῦ Ὀλύμπου (θέσις Καπνόρραχη), πλούσιον μὲν ἐν περιεκτικότητι, 60% (ὅπερ ἀνῆκεν ἡμῖν), καὶ ὃ ἐγκατελίπομεν μὴ ἐπαρκοῦς οὔσης τῆς ποσότητος διὰ μεταλλείαν, καὶ ἴχνη καμινείας τοῦ μετάλλου τούτου εὕρηνται δεξιὰ πρὸ τῆς εἰς τὸ χωρίον ἀγούσης καὶ ἐπὶ τῆς ἁμαξιτοῦ τῆς ἀπὸ Ἐρετρίας εἰς Κύμην ἀγούσης (ΑΕ 1916 25).

Ἡ κώμη «Γυμνοῦ» ἀπετέλει τὸ πάλαι πολυπληθῆ δῆμον τῇ Ἐρετρίᾳ ὑπαγόμενον, ἀλλ' ὑπέστη, ὡς εἰκός, τὴν αὐτὴν τύχην περιπεσοῦσα τῇ ἀφανείᾳ ἀπὸ τῶν Μακεδονικῶν μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων ὡς καὶ ἡ προϊσταμένη αὐτῆς Ἐρέτρια.

Τὸ χωρίον ἤρξατο ἀποικιζόμενον ἀπὸ τοῦ 1870 ὀλίγῳ ὕστερον τῆς νῦν Ἐρετρίας (1840)· οἱ νῦν ἐνοικοῦντες εἰσὶ περὶ τοὺς 500· ὠνομάσθη δὲ τὸ χωρίον «***Γυμνοῦ***» κατά τινα ὑπὸ τῶν ἐπιχωρίων παράδοσιν, ὅτι οἱ πρῶτοι ἐνοικήσαντες (Κοντογιανναῖοι), ***γυμνόν***, ἤτοι ψιλὸν δένδρων καὶ θάμνων πυρκαϊᾶς ἕνεκεν, εὗρον τὸ χωρίον.

Εὐανδρεῖ τὸ χωρίον, ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες διακρίνονται ἐπὶ μεγέθει σώματος, ἄλκιμοι, καὶ διὰ τὸ φύσει ζωηρόν, ἔριδι αἱματοέσσῃ πρὸς ἀλλήλους χρώμενοι.

Αἱ ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ καὶ τοῖς πέριξ ὑπάρχουσαι νῦν ἀρχαιότητες αἵδε εἰσίν.

1) ***Ἁγ. Ἰωάννης.*** Ἀνατολόθεν τοῦ χωρίου, περὶ τὰ 300. μ. τῆς κρήνης ἀπέχοντος, ἧς ἀνωτέρω ἐμνήσθημεν, ᾠκοδομήθη ἐν ἔτει 1900 ἐπὶ τῶν θεμελίων ἀρχαίου ναοῦ ***(εἰκ. 1 καὶ 2)***· κατὰ τὴν οἰκοδομίαν τοῦ ναοῦ ἤχθησαν εἰς φῶς πολλὰ μέλη τοῦ ἀρχαίου ἐκ μαρμάρου ναοῦ, ἅπερ οἱ κάτοικοι οὐ μόνον διετήρησαν μὴ χρησιμοποιήσαντες εἰς τὴν κτίσιν ***τῆς ἐκκλησίας*** λατρείας πρὸς τὰ ἀρχαῖα ἕνεκα, ἀλλὰ καὶ τὰς ἐπιτυμβίους στήλας ἐνετείχισαν ἵνα εἰς τὸν ἀεὶ χρόνον διατηρῶνται.

α΄.) Ἐπιτυμβία στήλη σκληροῦ ἐγχωρίου ἀσβεστολίθου χρησιμοποιηθεῖσα ὡς ἐγγώνιος ἐν τῇ ΒΔ γωνίᾳ τοῦ ναοῦ (σημ. Α κατόψεως), διαστάσεων 0.52×0.41×0.15· ὕψος γραμμάτων 0.045 ἐπ' αὐτῆς ἧδε ἡ ἐπιγραφὴ

ΑΓΩΝΙΟΣ

1 : Ἅγ. Ἰωάννης ἐν χωρίῳ «Γυμνοῦ».

Τὸ ὄνομα τοῦτο τὸ πρῶτον ἀπαντᾷ ἐν τῇ Ἐρετρικῇ.

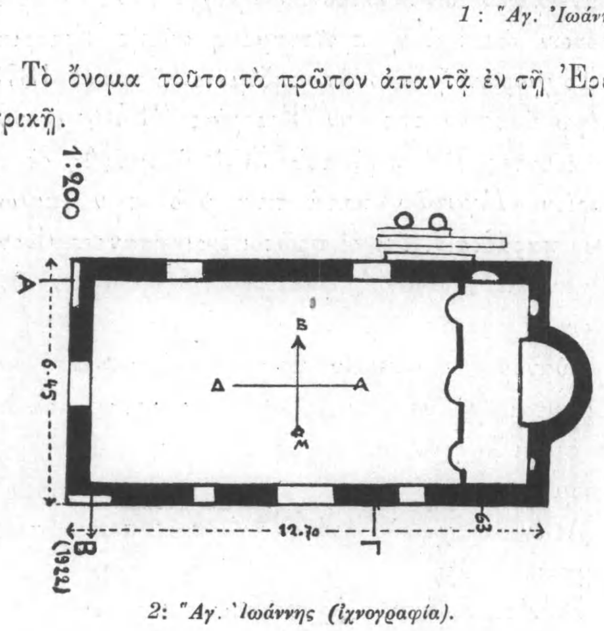

2: Ἅγ. Ἰωάννης (ἰχνογραφία).

β΄. Ἐπιτυμβία **(εἰκ. 3)** πλὰξ καὶ αὕτη ἐκ σκληροῦ ἐγχωρίου ἀσβεστολίθου, χρησιμοποιηθεῖσα ὡς ἐγγώνιος ἐν ΔΜ γωνίᾳ τοῦ ναοῦ (*εἰκ.* 2 Β), διαστάσεων 0.76.×0.41×0.15, ὕψος γραμμ. 0.045,

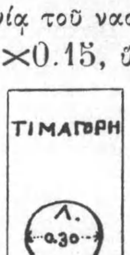

3: ἐπιτύμβιος στήλη (πρβ. εἰκ. 2Β).

σύγχρονος καὶ ὁμοία τῇ ἀνωτέρω· ἐπὶ ταύτης γέγραπται

ΤΙΜΑΓΟΡΗ

Ἡ πλὰξ αὕτη φέρει κατὰ τὸ κάτω μέρος καλῶς λελαξευμένην λεκάνην Λ, διαμ. 0,30 καὶ βάθους 0,10, καὶ ὡς ἐμοὶ δοκεῖ ἐτοποθετεῖτο ὁριζοντίως ἐν τῇ οἰκείᾳ θέσει, καὶ τοῦτο ἵνα τοποθετηθῇ τὸ ἄγαλμα τῆς θανούσης ἢ ἄλλο τι.

γ΄.) Ἑτέρα ἐπιτυμβία στήλη μαρμαρίνη **(εἰκ. 4)** χρησιμοποιηθεῖσα νῦν ὡς ἕδρα πρὸ τῆς νοτίας θύρας τοῦ ναοῦ (*εἰκ.* 2Γ), διαστάσεων 1.14(0.49+0.42)

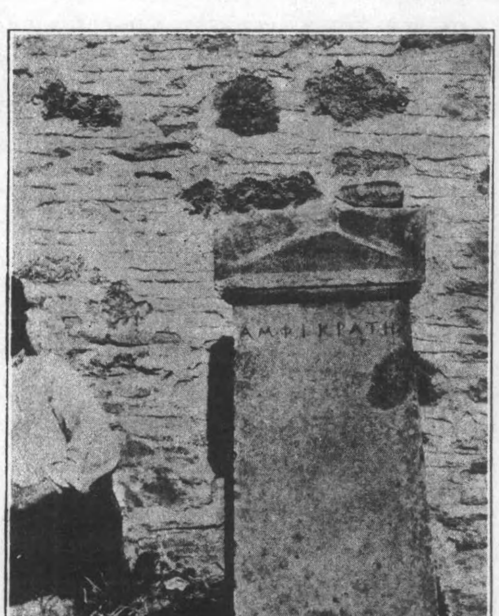

4: ἐπιτύμβιος στήλη (πρβ. εἰκ. 2Γ).

0.11, ὕψος γραμμ. 0.03· ἐπὶ ταύτης γέγραπται

ΑΜΦΙΚΡΑΤΗΣ

Σὺν τοῖς ἀνωτέρω ὑπάρχουσι πέριξ χαμαὶ κείμενα πολλὰ μέλη μαρμάρινα τοῦ ἀρχαίου ναοῦ, τάδε

1.) ἓν τεμάχιον στύλου ὑψ. 3.000, δ.0.40
2) δύο τεμάχια » ὑψ. 1.30, δ. 0.15
3) » τεμάχια » ὑψ. 0.75, δ. 0.35
4) » » » » 0.80, δ. 0.20
5) τεμάχιον μαρμάρινον μετὰ δωρικοῦ κυματίου (**εἰκ. 5**), σὺν τούτοις πολλὰ γεῖσα ἐπίκρανα

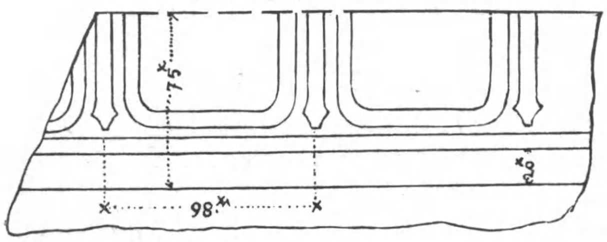

5: *Δωρικὸν κυμάτιον (χειρόγραφον εἴκασμα).*

κλπ. ἐξ ὧν συνάγεται ὅτι ἐκτὸς τοῦ κυρίου ἱεροῦ (διάμ. κιόνων 0.40), ἀφιερωμένου τῇ Ἀρτέμιδι, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, ἕνεκα τῶν πολλῶν δρυμώνων τοῦ Ὀλύμπου, ὑπῆρχον καὶ ἕτερα οἰκοδομήματα ὡς ἐκ τῶν διαμέτρων τῶν στύλων ἐμφαίνεται.

Ἡ ἁγία τράπεζα στέφεται ὑπὸ μιᾶς πλακὸς ἐκ τῶν τοῦ ναοῦ μελῶν ληφθείσης καὶ μεταποιηθείσης εἰς Βυζαντιακὸν κόσμημα.

Ὁ περίβολος τοῦ ἀρχαίου ναοῦ, οὗ οἱ θεμέλιοι λίθοι καλῶς διατηροῦνται καὶ νῦν ἔτι, ἔχει διαστάσεις 100×100(;) μέτρ.

Ἐν τῷ περιβόλῳ τούτῳ ἐθάπτοντο οἱ νεκροὶ (οὗτος δεῖται ἀνασκαφῆς πρὸς ἀνεύρεσιν τῶν λοιπῶν μελῶν τοῦ ναοῦ κλπ.).

2) ***Ἅγιος Γεώργιος* (εἰκ. 6, 7)**. Δεξιὰ τῷ πρὸς τὴν **Ἁγιὰν** ἀνερχομένῳ ἐν ᾗ τὸ Ἀσκληπιεῖον (περὶ οὗ ἐν τοῖς ἑπομένοις) καὶ ἐπὶ 1500 μέτρ. μακρὰν τοῦ χωρίου ***Γυμνοῦ***, ἐν τῷ κτήματι Ἀγκῶνα, ἐν τῷ μέσῳ δάσους ἐξ ὑψικόμων ἐλαιῶν διατηρεῖται ἑτέρα ἐκκλησία ὑπὸ τὸ ὄνομα «Ἅγιος Γεώργιος» τιμωμένη (ὑπὲρ τὴν θάλασσαν 240 μέτ.), ᾠκοδομήθη δὲ καὶ αὐτὴ ἐπὶ τῶν θεμελίων ἀρχαίου τινὸς ναοῦ, ὡς συνάγεται ἐκ τῶν θεμελίων λίθων, τῶν ἐγγωνίων κ.λ.π. μελῶν τοῦ ἀρχαίου ναοῦ, δι' ὧν ἐκτίσθη· πέριξ ὑπάρχουσι διεσκορπισμένα τεμάχια κεράμων στηλῶν καὶ κιοκράνων (**εἰκ. 8**). Ἐνδείκνυται δὲ μικρά τις σκαφικὴ

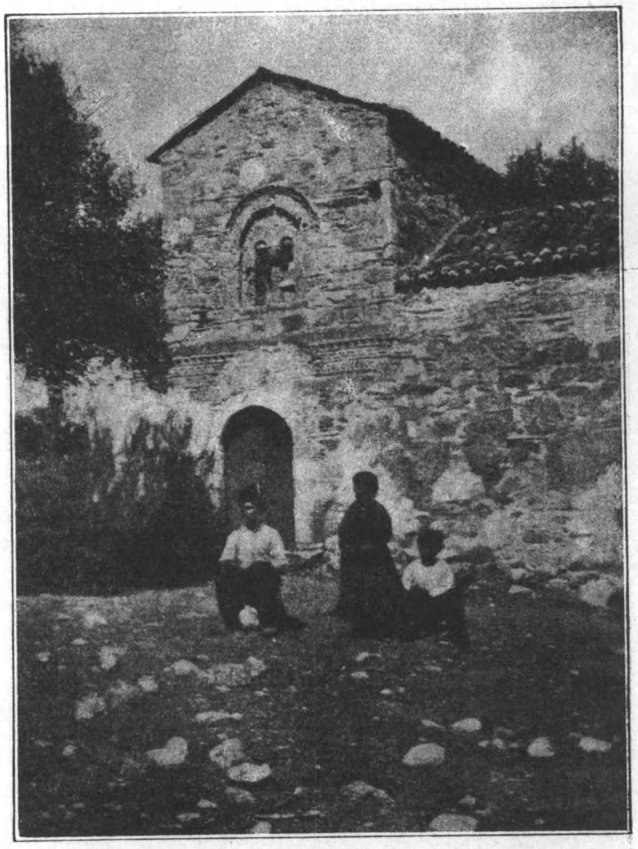

6: *Ἅγ. Γεώργιος.*

ἔρευνα ἐνταῦθα ἥτις πάντως θέλει ἀποφέρει καλὰ ἀποτελέσματα.

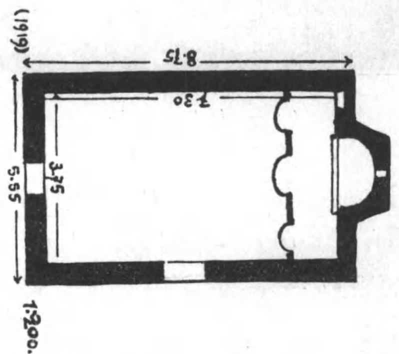

7: *Ἅγ. Γεώργιος (ἰχνογραφία).*

Αἱ διαστάσεις τῆς ἐκκλησίας ἐξωτερικῶς μὲν μετρηθεῖσαι εἶνε 8. 75×5. 35 ἐσωτερ. 7. 30×3. 75· ἡ Ἐκκλησία ἦτο ἐσωτερικῶς

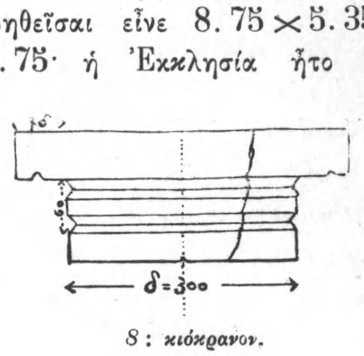

8: *κιόκρανον.*

ἁγιογραφημένη ὡς ἐξάγεται ἔκ τινος τμήματος ἁγιογραφίας διατηρουμένης ὕπερθεν τῆς Ἁγίας Τραπέζης (αἱ λοιπαὶ ἐξηφανίσθησαν ὑδροχρωματισθεῖσαι).

Τὸ σπουδαιότερον ὅπερ ὑπάρχει εἶνε μία μεγάλη ἐπιτυμβία μαρμαρίνη στήλη ἐντετειχισμένη ὡς ἐγγώνιος **(εἰκ. 9)** εἰς τὴν Μ. γωνίαν τοῦ ναοῦ

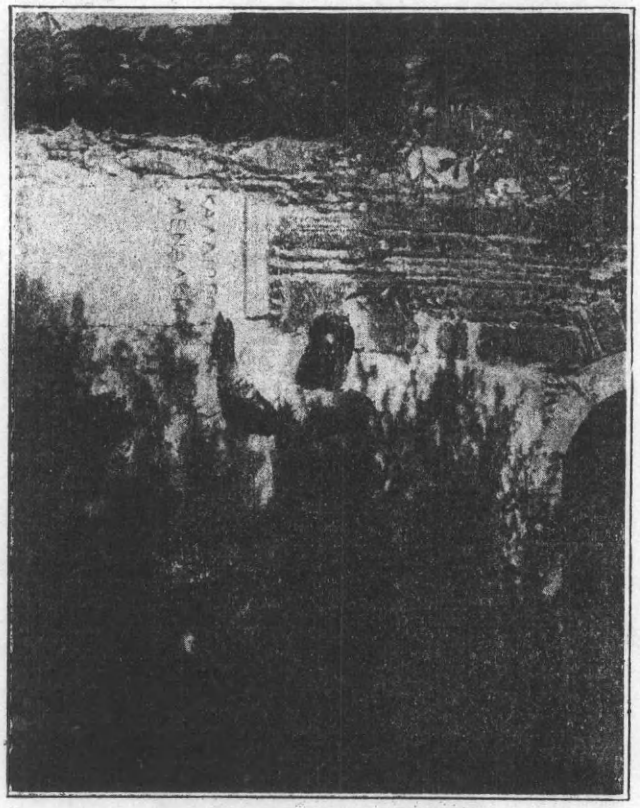

9 : ἐπιτύμβιος στήλη.

ἔχουσα διαστάσεις 1.82×0.57×0.12, ἐφ' ἧς διὰ μεγάλων γραμμάτων (ὕψους 60 χιλ., τάδε τὰ ὀνόματα γέγραπται

Κάλλιππος.
Μενάλκη.

Ἐντὸς δὲ τοῦ χωρίου «*Γυμνοῦ*» σώζονται τὰ ἐρείπια τῶν ἑξῆς ἐκκλησιῶν οἰκοδομηθεισῶν ἐπὶ τῶν ἀρχαίων ναῶν:

3) ***Ἁγ. Νικολάου.*** Πρὸ τῆς εἰσόδου τοῦ χωρίου διαστ. 6.00×4.00 ἐρείπια, πλήρη κεράμων, τεμαχίων στηλῶν κλπ.· ἡ Ἁγία Τράπεζα ἀπαρτίζεται ἐκ τεμαχίου στήλης, ἐφ' ἧς ἐπιτυμβία πλάξ, ἧς ἡ ἐπιγραφὴ ἐξηφανίσθη.

4) ***Παναγίας Χιλιάρμενης.*** Κεῖται πρὸς Δ. τοῦ χωρίου, σώζονται δὲ ἐν αὐτῇ δύο τεμάχια στύλων Μ.Μ, 1.40. δ=0.28, ἐξ ἐγχωρίου λίθου, εἷς ὀρθοστάτης θύρας διατ. 1.00×0.30×0.25, εἷς μικρὸς σφόνδυλος κλπ.

5) ***Ἁγίου Θεοδώρου.*** Πρὸς Α. τοῦ χωρίου, ἀπέχουσα τούτου περὶ τὰ 300 μ. σώζεται ἐπιτυμβία πλὰξ ἐπὶ τῆς ἁγίας τραπέζης καὶ ὑπ' αὐτὴν στήλη, σφόνδυλοί τινες δ=0.28· τὰ ἐρείπια τοῦ ναοῦ καλύπτονται ὑπὸ δάσους σχοίνων· πᾶσα ἄλλη ἔρευνα ἀποβαίνει ἀδύνατος.

β') Ἁγιά
Ἀσκληπιεῖον
Ζωοδόχος Πηγή.

Ἐν τῷ μέσῳ θαμνώδους χαράδρας **(εἰκ. 10, 11)** ἐπὶ τῶν Α. κλιτύων τοῦ κρημνώδους Ἐρετρικοῦ Ὀλύμπου κειμένης, ἐπὶ μικρᾶς πηγῆς ἀεὶ παρεχούσης διαυγὲς καὶ ἄριστον ὕδωρ, ὑπῆρξε τὸ πάλαι *Ἀσκληπιεῖον* πρὸς θεραπείαν τῶν νοσούντων. Τὸ ἱερὸν τοῦτο ὁμορεῖ τῷ πρὸς **Ν.** κειμένῳ χωρίῳ «*Γυμνοῦ*» διέχον περὶ τὰ 6 χιλιόμετρα, ἡ δὲ πηγὴ ὑπέρκειται τῆς θαλάσσης κατὰ 345 μέτρ.

Τὸ Ἱερὸν ὅμως, ὡς καὶ πολλὰ ἄλλα ἐν τῷ Ἑλληνικῷ, ὑπέκυψε τῇ μεταβολῇ τοῦ δόγματος μεταποιηθὲν εἰς ἐκκλησίαν τιμωμένην ἐπ' ὀνόματι «*Ζωοδόχος Πηγή*», ἕνεκα δὲ τοῦ ὑπὸ τὸ ἱερὸν ἀναβλύζοντος ὕδατος εἴποι τις ἂν ὅτι οὐκ ἀπεικότως

10 : Ζωοδόχος Πηγὴ ἐν Ἁγιᾷ.

ἐδόθη τὸ ὄνομα. ***Τὰ Ἀσκληπιεῖα***, ἱδρύοντο τὸ πάλαι ὑπὸ τῶν ἡμετέρων προγόνων ***ἐν λειμῶσι καὶ ἱεροῖς ἄλσεσιν*** αὐτοφυέσιν ἐρήμοις, ἔστιν ὅτε καὶ ὑψηλοῖς,

καὶ ἐπὶ πηγῶν **ἄριστον ὕδωρ** παρεχουσῶν, ἐκεῖ δὲ οἱ νοσοῦντες ἐποιοῦντο τὴν δίαιταν, κατά τε τὸ ἔαρ καὶ τὸ θέρος.

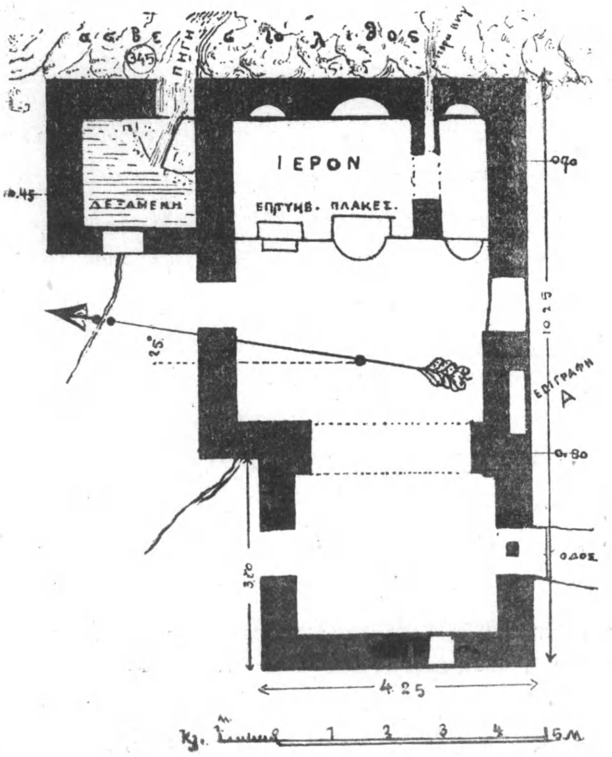

11: Ζωοδόχος Πηγὴ (ἰχνογραφια).

Ἁγιά. Οὕτω καλεῖται ὑπὸ τῶν ἐπιχωρίων ἡ θέσις (ἄγνωστος ἡ παραγωγὴ τοῦ ὀνόματος).

Ἡ ἐκκλησία μετὰ μεγάλης περιοχῆς ἀποτελεῖ μετόχιον τῆς ἐπὶ τοῦ ἔναντι Κοτυλαίου ὄρους καὶ καθύπερθεν τῆς Βάθειας κειμένης πλουσιωτάτης μονῆς τοῦ «Ἁγ. Νικολάου», περὶ οὗ ἐν τοῖς ἑπομένοις.

Τὸ ἔδαφος, ἐφ' οὗ τὸ ἱερὸν ἵδρυται, ἀποτελεῖται ἐξ ἀσβεστολίθου ὑποκειμένου ἐφ' οὗ ἐπεκάθισαν ὅ τε σχίστης, ὡς εἰκός, καὶ λοιπαὶ ὗλαι **(εἰκ. 12₉)**.

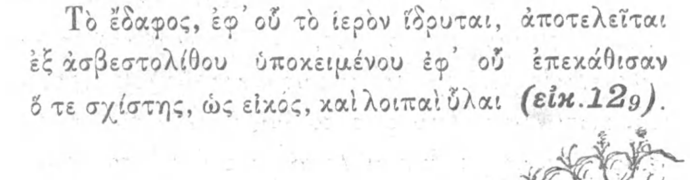

12: διατομὴ ἐδάφους παρὰ τὴν Ζωοδόχον Πηγήν.

Κατὰ τὴν ἐπαφὴν τῶν στρωμάτων τούτων παρεμπίπτει λεπτὸν στρῶμα ἀργίλου, ἀδιαβρόχου οὔσης, εἰσδύοντα δὲ κατασταλάζουσι τὰ ὑέτια ὕδατα, ὑπογείως τῇ κλίσει τοῦ στρώματος τῆς ἀργίλου ἀκολουθοῦντα· αἱ πηγαὶ δηλοῦνται τῷ σημείῳ ***Π***.

Ἡ ἐκκλησία τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς ἔχει μῆκος ἐξωτερικῶς μὲν 10. 25×4.75· ἡ πρὸς τὴν Β. πλευρὰν μικρὰ δεξαμενὴ ἐν ᾗ ῥέει τὸ ὕδωρ τῆς πηγῆς ἔχει διαστάσεις 2.80×2.45 Μ, ὑπέρκειται δὲ τῆς θαλάσσης 345 μέτρ

Ἡ ἐκκλησία ἐκτίσθη, ὡς εἰκός, ἀκριβῶς ἐπὶ τῶν αὐτῶν θεμελίων τοῦ ἀρχαίου οἰκοδομήματος, πολλὰ μέλη τούτου καὶ νῦν ἔτι σῴζονται τῇδε κἀκεῖσε διεσπαρμένα. Ἡ Ἁγία Τράπεζα στέφεται ὑπὸ ἐπιτυμβίας πλακὸς ὑποστηριζομένης ὑπὸ κιοκράνου πωρίνου Δωρικοῦ ῥυθμοῦ **(εἰκ. 13)** κακοτέχνου (διάμ. ἐχίνου 0.45).

13: κιόκρανον Δωρικόν.

Τὸ δάπεδον τῆς ἐκκλησίας εἶνε ἐστρωμένον διὰ κεράμων καὶ ἐπιτυμβίων στηλῶν, μία δὲ τούτων ἐχρησιμοποιήθη ὡς βαθμὶς τῆς ὡραίας πύλης, καὶ ἄλλαι δύο πρὸ τῆς δεξιᾶς πύλης· ἅπασαι εἰσὶν ἀποκεκρουμέναι.

Ἐπὶ τῆς Ν προσόψεως τοῦ Ναοῦ εἶνε ἀντετειχισμένη μαρμαρίνη πλὰξ διαστάσεων 1.48×0.41 ×0.12 (τὸ δεξιὸν ἀποκεκρουμένον) ἐφ' ἧς ἦτο ἀρχαία ἐπιγραφὴ καὶ ἐπὶ ταύτης νεωτέρα (τὸ Ο εἶνε ἰσοϋψὲς τοῖς λοιποῖς γράμμασι).

ΧΑΡΙΔΗΜΟΣ ΦΙΛ[Ο]ΤΕΙ[Μ]ΟΥ ΦΙΛΟΔΟΞΟΣ
ΝΙΚΑΝΔΡΟΣ
Σ(Ο)ΦΟΣ
ΧΑΡΙΔΑΜΟΣ
ΔΗΜΑΡΧΟΥ
Χ(Ρ)ΗΣΤΟΣ

Ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ ναοῦ εὕρηνται, τρία τεμάχια κιόνων ἐκ μελανοῦ μαρμάρου ἄνευ ῥαβδώσεων, διαστάσ. 2,18 τοῦ ἑνὸς, τοῦ ἑτέρου 1.50 καὶ τοῦ τρίτου 1.20, δ = 0,21 κατὰ τἄκρα καὶ 0.26 ἐν τῷ μέσῳ.

Κιόκρανον μαρμάρινον Κορινθιακοῦ ῥυθμοῦ τῶν

χρόνων τοῦ Ἀδριανοῦ (**εἰκ. 14**) καλῆς τέχνης, ὅπερ μετηνέγκαμεν εἰς τὸ μουσεῖον Ἐρετρίας πρὸς διατήρησιν, οὐδὲν δὲ ἑτέρου κίονος Κορινθιακοῦ ρυθμοῦ λείψανον εὕρηται ἐν τῇ Ἐρετρικῇ· ἐκ τοῦ κιοκράνου τούτου συνάγεται ὅτι τὸ ἱερὸν ἤκμαζε καὶ ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Ἀδριανοῦ. Σὺν τούτοις σῴζονται δύο ἕτερα γωνιαῖα μαρμάρινα κιόκρανα, ἀλλ' ἐλαξεύθησαν κατὰ τὴν

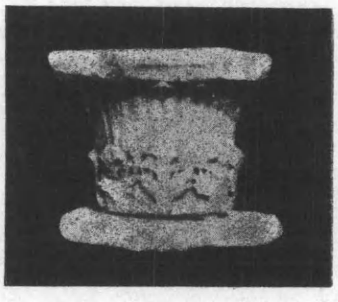

14: κιόκρανον Κορινθιακόν.

κτίσιν τοῦ ναοῦ, νῦν δὲ στηρίζονται οἱ σταυροὶ τῆς στέγης. Τρία δὲ ἦσαν τὰ ἀρχαῖα οἰκοδομήματα καὶ κατὰ τοὺς τρεῖς ρυθμοὺς ᾠκοδομημένα

Β'.) Κοτύλαιον.

Μονὴ *Ἁγίου Νικολάου. — Αἰγλέφειρα.* Ἐκκλησία ***Ζωοδόχου Πηγῆς.***

Κατέναντι τῶν ἑῴων τοῦ Ἐρετρικοῦ Ὀλύμπου ὑψοῦται ὄρος ἐπίμηκες τὸ Κοτύλαιον, ὠνομασμένον οὕτω ἀπὸ Κοτύλου τοῦ ἥρωος τοῦ κατασχόντος αὐτὸ (Αἰσχίν. Κτησ. 86)· ἐπὶ τῶν ΒΑ. κλιτύων τοῦ ὄρους τούτου εἰς ὕψος ὑπὲρ θάλασσαν 385 μέτ. ἀναβλύζει πηγὴ ἀεὶ ἄφθονον καὶ ἄριστον ὕδωρ παρέχουσα, καὶ πρὸ τῆς πηγῆς γιγαντιαία πλάτανος πεφυκυῖα, ἀεὶ ποτιζομένη· τὴν περιφέρειαν τοῦ κορμοῦ εἰς τὴν βάσιν μετρήσαντες εὕρομεν μέτρ. 6,00, κατά τινα δὲ παράδοσιν τῶν ἱερέων τῆς ἐκκλησίας ἡ ἡλικία τῆς πλατάνου εἶνε σχεδὸν 9 ἢ 10 αἰώνων.

Ἄνωθεν τῆς πηγῆς ὑπῆρχε τὸ πάλαι ἱερὸν (νῦν ἐκκλησία τοῦ Ἁγ. Νικολάου) ὅμοιον τῷ ἐν Ἁγιᾷ Ἀσκληπιείῳ, καὶ δῆμος· τοῦτο εἰκάζεται ἐκ τῶν θεμελίων λίθων, ἐπιτυμβίων πλακῶν τάφων, κεράμων στέγης, τεμαχίων στηλῶν, σπονδύλων, ἐπικράνων κτλ. διεσκορπισμένων πέριξ καὶ πολλῶν ἄλλων μελῶν τοῦ ἀρχαίου ἱεροῦ ἐντετειχισμένων, λίαν πιθανὸν ὅτι ἐκεῖ ἦτο ὁ δῆμος Κοτυλαιέων, Κοτυλαιεῖς δὲ δημόται γνωστοί εἰσιν μέχρι σήμερον δέκα τρεῖς (ΑΕ 1895 σ. 137α 128-14 καὶ σ. 149 ΑΕ 1916 σ. ἀρ. 21 καὶ σ. 50, IG XII9 σ. 209). Οὐ πόρρω τοῦ ἀνωτέρω περὶ τὰ 1500 μέτρ. καὶ ἀκριβῶς πρὸς νότον νεύοντος ἐπὶ τῶν αὐτῶν κλιτύων τοῦ Κοτυλαίου ἐν τῷ μέσῳ δρυμῶνος ἐλαιῶν ἐπὶ μικρᾶς πηγῆς ἕτερον ἱερὸν ἵδρυται, καὶ ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τούτου ᾠκοδομήθη ἄλλος χριστιανικὸς ναὸς «***Ζωδόχος Πηγή***» ὡς ἐν Ἁγιᾷ· καὶ ἐκεῖ ὑπῆρχεν ἕτερος δῆμος γνωστός, οἱ Αἰγλεφειρεῖς (ΑΕ 1916 σ. 49 καὶ 52)· γνωστοὶ εἰσὶ δέκα δημόται ἐξ ὧν τρεῖς δημόται ἀναφερόμενοι καὶ ἐν τῇ συνθήκῃ τοῦ Χαιρεφάνους (ἐν στ. 3 4.6. ΑΕ 1895. 11 στ. 88 σ. 136). (Wilh. Arch. σ. 117). Καὶ νῦν ἔτι ἡ θέσις αὕτη ὀνομάζεται ὑπὸ τῶν ἐπιχωρίων «***Ἀγλέφειρα***». Τὰ Ἀγλέφειρα εἶνε μετόχιον τῆς μονῆς «Ἁγ. Νικολάου». Ἔρημος ἀνθρώπων· μία μόνον οἰκογένεια κατοικεῖ καὶ αὐτὴ κατὰ τὸ θέρος. Ὁ ναὸς ἡ «Ζωοδόχος πηγή», δι' ἧς ὑπὸ τὸ ἱερὸν ῥέει τὸ ὕδωρ, εἶνε κατά τε τὸ σχῆμα καὶ τὰς διαστάσεις ὅμοιος τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ «Ἁγ. Νικολάου»· αἱ ἐσωτερικαὶ τοιχογραφίαι ἐξηφανίσθησαν ἐπισκευασθέντος τοῦ ναοῦ.

Ἐπάνειμι εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ «***Ἁγίου Νικολάου***»· οὗτος ᾠκοδομήθη κατὰ τὰ 1000 (;) μ. Χ. καὶ εἶνε σύγχρονος τῷ ἐν τῇ Ἐρετρικῇ ναῷ «Ἁγ. Γεωργίου» ΑΡΜΑ, οἱ θόλοι τριγωνικοί, ὅμοιοι κατὰ ρυθμὸν τῷ Ἁγ. Μάρκῳ τῆς Βενετίας· σκοτεινὸς ὁ ναός, δύο μόνον μικροὶ φεγγῖται, εἷς εἰς τὴν Β. πλευρὰν καὶ ἕτερος εἰς τὴν Μ. φωτίζουσιν ἀμυδρῶς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ναοῦ· ἡ φωτογράφησις καὶ μελέτη εἶνε ἀδύνατος ἄνευ τῆς βοηθείας τεχνητοῦ φωτός. Αἱ ἁγιογραφίαι τῶν τοίχων εἶνε ὅμοιαι καὶ σύγχρονοι τῶν τοῦ ΑΡΜΑ (ΑΕ 1914 σ. 192-195) καὶ αἱ αὐταὶ ἀλληγορικαὶ παραστάσεις καλῶς διατηροῦνται, ἠριθμήσαμεν περὶ τὰς ἑκατόν. Δεξιὰ τῷ εἰσιόντι ὁ «Ἅγ. Ἀντώνιος» διαφυλάττων τὸ σῶμα τοῦ Ἁγ. Παύλου ἀπὸ τοῦ στόματος τοῦ λέοντος, ἀριστερὰ τεσσαράκοντα μάρτυρες, οἱ κατηχούμενοι γυμνοὶ εἰσέρχονται διὰ μιᾶς θύρας εἰς τὸ βάπτισμα. Ἡ δευτέρα παρουσία, χάλαζα, χιών, κρύσταλος, οἱ εἰσερχόμενοι εἰς τὸν

παράδεισον κλπ. ἅπασαι κακῆς τέχνης, ἀριστερὰ σώζεται ἐν μέρει ἡ ἑξῆς ἐπιγραφή:

«Ἀνιστορήθη οὗτος ὁ πάνσεπτος ναὸς τοῦ ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν Νικολάου ἐπισκόπου Μύρων τῆς Λυκίας δι' ἐξόδων τοῦ ἱερομονάχου καὶ πατρὸς ἡμῶν Νεοφύτου καὶ Παρθενίου ἱερομονάχων . . . . . . ἐν ἔτει σωτηρίῳ . . . . δυσανάγνωστα.» . .

Ἀθανάσιος Σ. Γεωργιάδης,
μηχανικός.

Ἀκαδήμεια

ὑπὸ

Παναγιώτου Καστριώτου.

Ἐν ἔτει 1908 ἀνατεθείσης μοι ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου τῆς διευθύνσεως καὶ ἐποπτείας τῆς ἐν τῷ κτήματι τοῦ Εὐσταθίου Μπεκιάρη (ἐπαύλεως πρῴην Βλάχου) ***(εἰκ. 1)*** κειμένῳ ΒΔ καὶ εἰς ἀπόστασιν 200

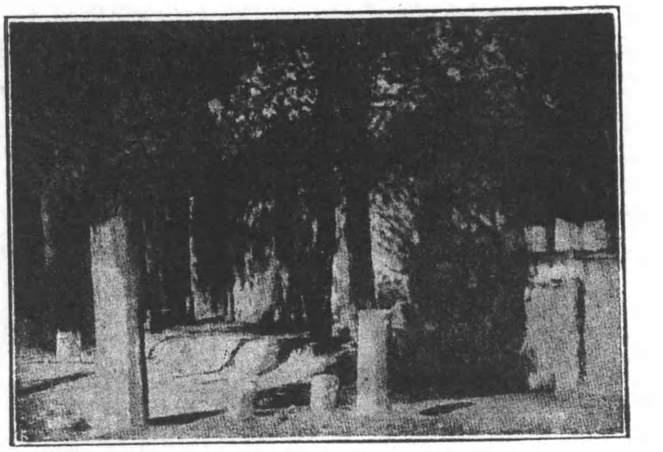

1: ἔπαυλις Μπεκιάρη (πρῴην Βλάχου)

περίπου μέτρων ἀπὸ τοῦ λόφου Κολωνοῦ ***(εἰκ. 2)*** ἐνεργηθείσης ἐπὶ εἰκοσαήμερον ἀνασκαφικῆς ἐρεύνης, ὤφειλον νὰ ἀνακοινώσω τὰ ἑξῆς πορίσματα, ὧνπερ μέχρι σήμερον, καίτοι παρῆλθον τόσα ἔτη, ἀνέβαλον τὴν δημοσίευσιν, ἀναμείνας ὅπως ἐν εὐθέτῳ χρόνῳ ἐπαναληφθῇ ἡ τόσον σπουδαία διὰ τὴν τοπογραφίαν τοῦ μέρους ἐκείνου ἀνασκαφικὴ ἔρευνα. Ἀλλὰ μάτην ἀνέμενον· διότι καίπερ ἀποταθεὶς πρὸς τὴν τότε Γενικὴν Ἐφορείαν τῶν ἀρχαιοτήτων παρέστησα τὸ σπουδαῖον τοῦ πράγματος, οὐδεμίαν ἔκτοτε ἔλαβον ἀπάντησιν, καίτοι ἡ δαπάνη τότε ἦτο μηδαμινή, τῆς ὅλης προηγουμένης σκαφικῆς ἐργασίας γενομένης ὑπὸ τοῦ ἰδιοκτήτου.

Οὕτως ἐκαλύφθησαν ἐκ νέου ὑπὸ τοῦ ἰδιοκτήτου αἱ ἀνοιχθεῖσαι τάφροι τοῦ ἀνασκαφέντος χώρου καὶ ἰδοὺ ταφεῖσα σὺν αὐταῖς καὶ ἡ ἐλπὶς τῆς περαιτέρω προκοπῆς τοῦ ἔργου.

Ταῦτα ὤφειλον νὰ ἐκθέσω ἐνταῦθα χάριν τῆς ἱστορίας. Ἡμεῖς δὲ οἱ περὶ τὴν τοπογραφίαν τῶν Ἀθηνῶν ἀσχοληθέντες, ἔχομεν τὴν γνώμην, ὅτι παρὰ τὴν θέσιν ταύτην θὰ ἔκειτο ἀσφαλῶς ἡ Ἀκαδήμεια τοῦ Πλάτωνος, ὡς καὶ ἡ παρεφθαρμένη

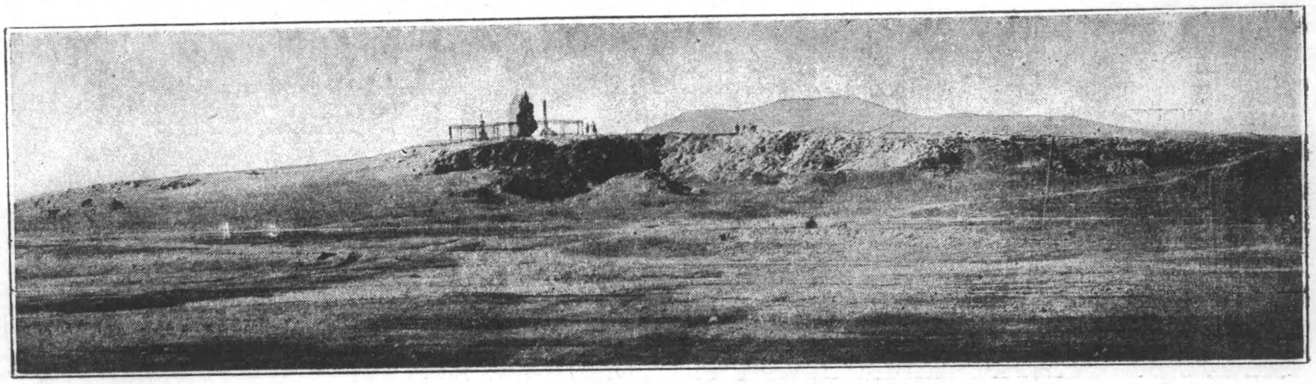

2: ἀνατολικὴ ἄποψις Κολωνοῦ Ἱππίου.

ὀνομασία τοῦ μέρους ἐνταῦθα διασωθεῖσα μέχρι σήμερον **Καθήμια** ὑποσημαίνει· τὸ δὲ ἐν τῷ νῦν κτήματι τοῦ Μπεκιάρη (πρώην Βλάχου) κείμενον ἐκκλησίδιον τοῦ Ἁγίου Νικολάου, (**εἰκ. 3** καὶ **3α**)

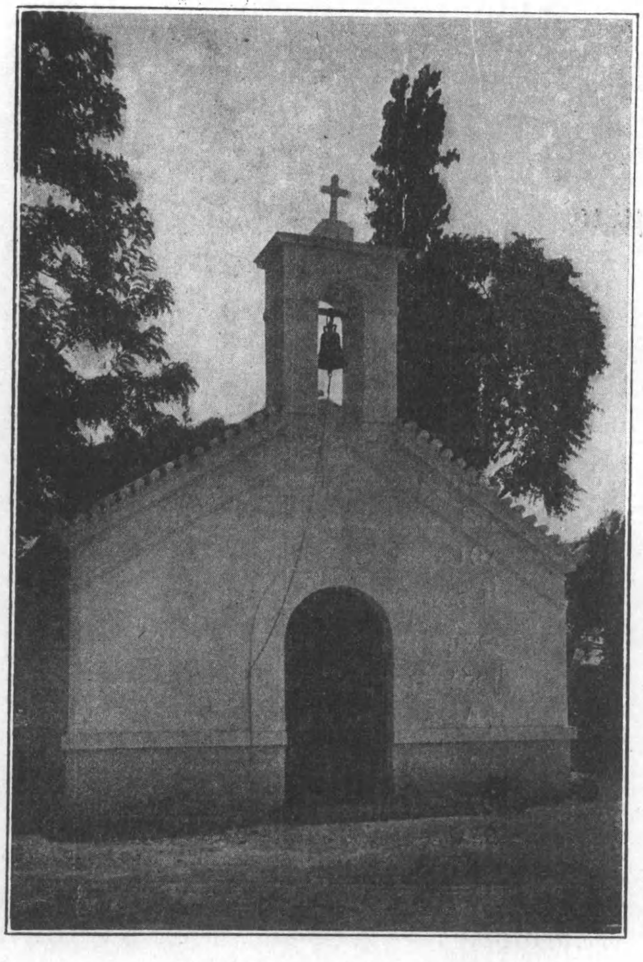

3: τὸ ἐκκλησίδιον τοῦ Ἁγίου Νικολάου.

τοῦ διαδεχθέντος τὸν ἀντίστοιχον τῶν Ἐθνικῶν Ποσειδῶνα, ὡς καὶ ἡ γενομένη, ὡς θέλομεν ἀναφέρει κατωτέρω, ἡμετέρα ἀνασκαφή, περὶ τὰ θεμέλια

3α: ὀπισθία ὄψις ναΐσκου Ἁγίου Νικολάου.

τοῦ ναΐσκου τούτου ἔδειξεν, ὅτι εἶναι ᾠκοδομημένος ἐπὶ ἀρχαιοτέρου βυζαντιακοῦ κτίσματος, ὅπερ πάλιν εὕρηται ἐπὶ ἀρχαίων ἐρειπίων τῆς ἑλληνικῆς ἐποχῆς. Εἶναι δὲ καὶ ἱστορικῶς γνωστὸν ὅτι ὁ κύριος θεὸς τῶν περὶ τὸν Κολωνὸν ἦν ὁ Ποσειδῶν.

Αἱ ἐν τῷ κτήματι τούτῳ τοῦ Μπεκιάρη δοκιμαστικαὶ ἡμῶν ἀνασκαφαὶ ἀρξάμεναι ἐν ἔτει 1908 διήρκεσαν ἐπὶ εἰκοσαήμερον. Ἡ ἐργασία περιωρίσθη εἰς τὸ νὰ ἀνορυχθῶσιν εἰς διάφορα σημεῖα τοῦ κτήματος τάφροι βάθους 3-4 μέτρων. Ἐπειδὴ δὲ οὐδὲν ἀπολύτως ἀρχαιολογικὸν εὕρημα ἐν αὐταῖς ἐγένετο ἀπελπίσας ὁ ἰδιοκτήτης τοῦ κτήματος ἀπεφάσισε νὰ διακόψῃ τὴν ἐργασίαν ἐντελῶς, ἐν ᾧ ἐν οὐδεμιᾷ τάφρῳ ἡ σκαφὴ ἔφθασεν μέχρι τοῦ στερεοῦ ἐδάφους, ἀλλ' ἁπλῶς μέχρι σημείου τινὸς μεταγενεστέρων ἐπιχώσεων. Ἐπέμενα ὅμως ἐγὼ παρὰ τῷ ἰδιοκτήτῃ καὶ ἔπεισα αὐτὸν νὰ σκαφῇ τοὐλάχιστον μία τάφρος, ἧς τὸ βάθος νὰ ἐξιχθῇ μέχρι τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους καὶ ἀνεσκάφη τοιαύτη παρὰ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Νικολάου, ᾠκοδομημένη, κατὰ τὴν γνώμην ἡμῶν, ὡς εἴπομεν ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ ἀρχαίου ναοῦ τοῦ Ποσειδῶνος, ἐξιχθεῖσα εἰς βάθος 6 μέτρων.

Εἶναι γνωστόν, ὡς ὄντως πιθανώτατον, ὅτι αἱ ἐκκλησίαι ἱδρύοντο συνήθως ἐπὶ παλαιοτέρων θεμελίων τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος. Καὶ δὲν ἠλπίζομεν μὲν νὰ ἀνεύρωμεν σημαντικὰ λείψανα κατόπιν τῆς μεγάλης καταστροφῆς καὶ ἐρημώσεως τοῦ μέρους, ἣν παρετηρήσαμεν.

Ἐντὸς τῆς τάφρου ταύτης εὕρομεν εἰς τὰ ὑψηλότερα στρώματα τοιχία ἐκτισμένα διὰ μικρῶν λίθων καὶ τεμαχίων μεγάλων κεραμίδων στέγης βυζαντινῶν χρόνων καὶ ἄλλων σχετικῶν μετ' ἀσβέστου, σωζόμενα εἰς ὕψος 1 μέτρου. Ταῦτα, κατ' ἐμὴν γνώμην, ἀνήκουσιν εἰς ἐρείπια παλαιᾶς μεγάλης ἐκκλησίας (Μονῆς), ἥτις, καὶ ἐκ παραδόσεως ἦτο γνωστόν, ἀνηγέρθη κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους· καὶ τὰ κτίσματα ταῦτα εὕρηνται ἐπὶ ἀρχαιοτέρων ἐρειπίων ἑλληνικῆς ἐποχῆς, καθότι βαθύτερον εἰς βάθος 3 μέτρων εὑρέθη τοῖχος ἐκ μεγάλων εἰργασμένων ὀγκολίθων, φαιοῦ μαρμάρου καὶ πλεῖστοι πώρινοι ὀγκόλιθοι ἐπιμελῶς ἐπίσης εἰργασμένοι, μηκ. 1,50 πλ. 1,10 παχ. 0,40. Ἐπὶ τούτοις δὲ καὶ τεμάχια πωρίνου κίονος μετὰ ῥαβδώσεων προφανῶς ἑλληνικῶν χρόνων, καὶ

καὶ δὴ πάντων, καθ' ἡμᾶς, ἐκ τοῦ ναοῦ τοῦ Ποσειδῶνος προερχομένων. Κάτωθεν δὲ τῶν τοίχων εἰς βάθος 6½ μέτρων — διότι ἡ ἐπίχωσις ἐνταῦθα φθάνει τὰ 8 μέτρα — εὑρέθη ἐπὶ τοῦ ἀρχαίου πεπατημένου ἐδάφους φρέαρ σῷζον καὶ τὸ μαρμάρινον τούτου ἐπιστόμιον **(εἰκ. 4)** φέρον ἐπὶ τῶν χειλέων, ἕνεκα τῆς μακροχρονίου χρήσεως, τὰς ὑπὸ τοῦ σχοινίου σχηματισθείσας βαθείας αὐλακώσεις ὡς καὶ βάθρον αὐτοῦ ἐν τετραγώνῳ μεγάλῃ πλίνθῳ.

4: *μαρμάρινον ἐπιστόμιον φρέατος.*

Τὸ φρέαρ τοῦτο καθαρισθὲν ὑπὸ τοῦ ἰδιοκτήτου τοῦ κτήματος φαίνεται ὅτι ἦν ἐν χρήσει ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων· ἐχρησιμοποιήθη δὲ καὶ κατὰ τοὺς ῥωμαϊκοὺς καὶ βυζαντινοὺς χρόνους ὅτε ὑπῆρχεν ἐνταῦθα Μονή.

Κάτωθεν δὲ τοῦ μαρμαρίνου ἐπιστομίου τούτου σῴζεται παλαιότερον περιστόμιον, ὅπερ ἦν περιφερικὸν κατασκεύασμα κτιστὸν ἐξ ἀργῶν λίθων, ἀποτελοῦν τὸ χεῖλος τοῦ φρέατος, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐσωτερικὴ ἐπένδυσις ἀπετελεῖτο ἐκ παλαιοτάτων ὀγκολίθων τεθειμένων οὐχί, ὡς εἰς τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους, ἐξ ἐπαλλήλου διαδοχῆς ὁριζοντίων καὶ καθέτων δόμων, ἀλλὰ κατὰ τὸν ἀρχαϊκὸν τρόπον. Τὸ φρέαρ τοῦτο θεωροῦμεν παναρχαιον, ὡς ἐκ τούτου δὲ πιστεύομεν ὅτι δυνατὸν νὰ εἶναι τοῦ 5ου αἰῶνος ἂν μὴ καὶ ἀρχαιότερον, τῆς ἐποχῆς δηλαδὴ ὅτε ἤνθει ἡ Ἀκαδήμεια καὶ ἡ Σχολὴ τοῦ Πλάτωνος.

Ἡ ἐπίχωσις ἐνταῦθα θὰ ἦτο καταπληκτική, τὸ δὲ ἀρχαῖον ἔδαφος ἦτο χαμηλότερον κατὰ 8 μέτρα, ἀλλ' αἱ προσκλύσεις τοῦ Ἀττικοῦ Κηφισοῦ διὰ τῶν αἰώνων ἐπήνεγκον τεραστίαν ἐδαφικὴν μεταβολήν, ἀνυψώσασαι ἐνιαχοῦ τὴν πεδιάδα κατὰ 8 περίπου μέτρα.

Ἡ παρατήρησις αὕτη εἶναι σπουδαία διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς ἐπιχώσεως τοῦ τόπου τούτου· διότι παρέχει τὸ μέτρον πρὸς χρονικὸν καθορισμὸν τῶν μεταγενεστέρων ἀνυψώσεων τοῦ ἐδάφους.

Πόσον κατεχώσθησαν τὰ μέρη ταῦτα ἐκ τῶν ὑδάτων τῆς πόλεως καὶ τῆς τοῦ ποταμοῦ κατερχομένης ἰλύος, ἀρκεῖ νὰ ἀναφερωμεν ὅτι ἐπὶ τῶν ἡμερῶν ἡμῶν, πρὸ δεκαετίας περίπου, ἀνεσκάφη καὶ ἀπεκαλύφθη ἑτέρα ἐκκλησία, τιμωμένη ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Νικολάου τοῦ **Χωστοῦ**, κειμένη ἐντὸς τοῦ ἐλαιῶνος καὶ εἰς ἀπόστασιν 400 μέτρων ἀπὸ τῆς ἐν Κολοκυνθοῦ ἐκκλησίας τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου. Ἡ ἐκκλησία αὕτη τοῦ Ἁγίου Νικολάου εἶχε καταχωσθῆ σχεδὸν ὁλόκληρος, ἐφαίνετο δὲ μικρὸν μόνον μέρος τοῦ τρούλλου αὐτῆς ἐξέχον τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους. Ἀλλ' ὡς πληροφορούμεθα καὶ ἡ ἐκκλησία τῆς Κολοκυνθοῦς, ἡ Κοίμησις τῆς Θεοτόκου **(εἰκ. 5)** ἦτο χωμένη πε-

5: *ὁ ἐν Κολοκυνθοῦ ναὸς ἡ* **Κοίμησις τῆς Θεοτόκου.**

ρισσότερον καὶ τοῦ Ἁγίου Νικολάου τοῦ **Χωστοῦ**, καὶ ἵνα εἰσέλθῃ τις εἰς τὴν θύραν κατήρχετο διὰ κλίμακος ἐκ δέκα βαθμίδων.

Ἡ ἀλλαγὴ τῆς ἀρχαίας κοίτης τοῦ Κηφισοῦ ἐπήνεγκε τὴν ἐπίχωσιν ταύτην· ὅλος δὲ ὁ πέριξ τόπος ἐνταῦθα εἶναι ποταμόχωστος. Ἔχομεν τὴν γνώμην ὅτι ὁ Κηφισὸς ἐν τῇ ἀρχαιότητι διήρχετο ἀνατολικώτερον τῆς σημερινῆς κοίτης αὐτοῦ καὶ ἐγγὺς τοῦ ναοῦ τοῦ Ποσειδῶνος (ἐκκλησίας νῦν τοῦ Ἁγίου Νικολάου) οὐ μακρὰν τοῦ λόφου Κολωνοῦ, ἐν ᾧ σήμερον διέρχεται 400 περίπου μέτρα ἀποτέρω πρὸς νότον διὰ τοῦ ἐλαιῶνος τῶν περὶ τὴν Κολοκυνθοῦν μερῶν.

Ἡ Ἀκαδήμεια συμφυὴς τῷ ἔξω Κεραμεικῷ ἀναφέρεται ὡς ***Προάστιον*** (Πλουταρχ. Σύλλας 12) κείμενον πρὸς Β τῆς ἱερᾶς ὁδοῦ. Ἀνάδοχος τῆς θέσεως ταύτης δὲν δύναται νὰ εἶναι ἄλλος εἰμὴ ἥρως, οὗ ἡ μὲν ὕπαρξις βεβαία, τὸ δὲ ὄνομα ἀμφίβολον. Ἀκάδημος ἢ Ἑκάδημος, ἥρως Ἀθηναῖος, ἰδιοκτήτης τῆς Ἀκαδημίας, ὁ καταγγείλας τοῖς Διοσκούροις ὅτι ὁ Θησεὺς ἔκρυπτεν ἐν Ἀφίδναις τὴν ἀδελφὴν των Ἑλένην, ἣν ἥρπασε· διὸ καὶ οἱ Σπαρτιᾶται εἰσβαλόντες εἰς τὴν Ἀττικὴν ἐφείσθησαν τῆς Ἀκαδημίας (Πλουτάρχ. Θησεὺς ΛΒ).

«Φράζει δὲ αὐτοῖς (τοῖς Διοσκούροις) Ἀκάδημος ᾐσθημένος ᾧ δή τινι τρόπῳ τὴν ἐν Ἀφίδναις κρύψιν αὐτῆς (τῆς ἀδελφῆς) ὅθεν ἐκείνῳ τε τιμαὶ ζῶντι παρὰ τῶν Τυνδαριδῶν ἐγένοντο καὶ πολλάκις ὕστερον εἰς τὴν Ἀττικὴν ἐμβαλόντες Λακεδαιμόνιοι καὶ πᾶσαν ὁμοῦ τὴν χώραν τέμνοντες τῆς Ἀκαδημίας ἀπείχοντο διὰ τὸν Ἀκάδημον».

Ἡ θέσις ἀναφέρεται ὡς ἀλσώδης καὶ δενδρόφυτος. Δι' αὐτόπτου μαρτυρίας τοῦ Κικέρωνος (**Cicero de fin. V, I, 1**) ὅστις ὁρίζει τὴν ἀπόστασιν αὐτῆς ἀπὸ τοῦ Διπύλου ὅτε ἦν 6 στάδια, δυτικῶς καὶ παρὰ τὸν Κηφισόν. Ἄρα ἀνταποκρίνεται ἀκριβῶς πρὸς τὴν θέσιν, ἣν σήμερον ὁ λαὸς καλεῖ εἰσέτι «***Καθήμια***» ὡς παρήχησιν τοῦ ἀρχικοῦ αὐτῆς ὀνόματος, ἀλλὰ πρέπει νὰ περιλάβωμεν ἐν αὐτῇ χῶρον εὐρύτερον, παρ' ὅσον κοινῶς ὑπολαμβάνεται. ***Καθήμια*** σήμερον λέγεται ὁ ΝΔ. τοῦ Κολωνοῦ χῶρος μέχρι τοῦ σημερινοῦ προαστίου Κολοκυνθοῦς. Ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ πρέπει νὰ διακρίνωμεν συνοικισμὸν ἀπαρτιζόμενον ὑπὸ μικρῶν ἰδιοκτητῶν κήπων, ὧν εἷς ἦτο καὶ ὁ τοῦ Πλάτωνος, καὶ δεύτερον Γυμνάσιον. Τὸ Γυμνάσιον τοῦτο διεκόσμησαν πρῶτοι οἱ Πεισιστρατῖδαι. Κατὰ τὸν Σουΐδαν ὁ Ἵππαρχος περιέβαλεν αὐτὸ διὰ τείχους, ἢ μᾶλλον διὰ περιβόλου, ἵνα χρησιμεύσῃ ὡς Γυμνάσιον (Σουΐδας ἐν λέξ. «***Ἱππάρχου τειχίον***» ὁ δὲ Χάρμος ἑταῖρος τοῦ Ἱππίου ἱδρύσατο πρὸ τῆς εἰσόδου τῆς Ἀκαδημίας ἄγαλμα καὶ βωμὸν Ἔρωτος (Ἀθήναιος XIII, 609) μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς:

> Πολυμήχαν' ἔρως σοι τόν δε ἱδρύσατο βωμὸν
> Χάρμος ἐπὶ σκιεροῖς τέρμασι γυμνασίοις

(πρβ. καὶ Παυσανία Α 30, 2). Ἀπὸ τοῦ τελευταίου τούτου ὡς σημείου ἀναχωρήσεως, ἐτελοῦντο αἱ λαμπαδηδρομίαι. «Καὶ θέουσιν ἀπ' αὐτοῦ πρὸς τὴν πόλιν ἔχοντες καιομένας λαμπάδας, ***τὸ δὲ ἀγώνισμα ὁμοῦ τῷ δρόμῳ φυλάξαι τὴν δᾷδα ἔτι καιομένην***»

Καὶ τοῦτο ὠνομάζετο ἀγὼν λαμπαδοῦχος· ἐκεῖνος δὲ ἦτο νικητὴς ὅστις ἔφερε τὴν λαμπάδα ἀνημμένην εἰς τὸ τέλος τοῦ σταδίου (σχολ. Ἀριστοφ. Βατραχ. V. 131).

Καὶ ὁ Πλούταρχος ἐν βίῳ Σόλωνος 1 ἀναφέρει ὅτι καὶ ὁ Πεισίστρατος τὸ ἄγαλμα τοῦ Ἔρωτος ἐν Ἀκαδημίᾳ καθιέρωσεν, ὅπου τὸ πῦρ ἀνάπτουσιν οἱ τὴν ἱερὰν λαμπάδα διαθέοντες.

Βραδύτερον ὁ Κίμων, ὅστις, ὡς Λακκιάδης, ἦν γείτων τῆς Ἀκαδημίας, καὶ βεβαίως ἐν αὐτῇ ἐγυμνάσθη ὡς ἔφηβος, κατεσκεύασε κρήνας, ἄλση καὶ περιπάτους περὶ τὸ Γυμνάσιον (Διογένης Λαέρτιος Γ.7—Πλουτάρχου Κίμων 13) ***ἐξ ἀνύδρου καὶ αὐχμηρᾶς κατάρρυτον ἀποδείξας ἄλσος ἠσκημένον ὑπ' αὐτοῦ δρόμοις καθαροῖς καὶ συσκίοις περιπάτοις*** (**Horat Epist. II, 2.45.**)

atque inter silvas Academi.

Καὶ τοῦτο βεβαίως ἐπέτυχε, διοχετεύσας εἰς αὐτὴν τὰ ὕδατα τοῦ καταρρέοντος Κηφισοῦ.

Ἐπίσης ἦν ὀνομαστὴ διὰ τὸ κάλλος τῶν πλατάνων καὶ τῶν ἐλαιῶν (**Plin 12,1**-Παυσαν. Α. 29.2) Ἡ Ἀκαδήμεια ἦν καθιερωμένη τῇ Ἀθηνᾷ (Ἀθήναιος XIII 56) ἀλλ' ὑπῆρχον ἐντὸς τοῦ περιβόλου καὶ βωμοὶ Μουσῶν μετ' ἀγαλμάτων Χαρίτων, ἅτινα ὁ ἐξ ἀδελφῆς ἀνεψιὸς τοῦ Πλάτωνος Σπεύσιππος, μαθητὴς καὶ διάδοχος αὐτοῦ ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ, ἀνέθηκεν (Διογένης Λαέρτιος IV, 1)· καὶ ἀλ-

λαχοῦ (ΙΙΙ,25) ἀναφέρεται ἐν τῷ πρώτῳ τῶν ἀπομνημονευμάτων Φαβωρίνου ὅτι ὁ Μιθριδάτης ὁ Πέρσης ἀνδριάντα Πλάτωνος ἀνέθετο εἰς 'Ακαδήμειαν καὶ ἐπέγραψε: Μιθριδάτης ὁ Ροδοβάτου = ('Ορoντοβάνου) Πέρσης Μούσαις εἰκόνα ἀνέθηκε Πλάτωνος, ἣν Σιλανίων ἐποίησε.

Τὸν βωμὸν τοῦ Προμηθέως, ἐξ οὗ ἐξεκίνουν οἱ λαμπαδηδρόμοι τοποθετοῦσιν οἱ Γερμανοὶ ἀρχαιολόγοι (πρβ. **Karten von Attika Text** σ.7) ἐν τῇ νῦν ἐκκλησίᾳ τοῦ Β΄. Νεκροταφείου «Ἅγιος Γεώργιος» ἤτοι ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς εἰς 'Ακαδήμειαν εἰσόδου, διδόντες οὕτω μείζονα ἔκτασιν τῆς περιοχῆς τῆς 'Ακαδημίας.

Ὁ Σβορῶνος (Διεθν. ἐφημ. Νομ. 'Αρχαιολ. 1909 σελ. 127) εἰκάζει ὅτι, ἐπειδὴ ἡ πρὸ τῆς εἰσόδου τῆς εἰς 'Ακαδήμειαν θέσις αὕτη, ἀντιτίθεται εἰς τὸν ἐν τῷ ἐπιγράμματι τοῦ Χάρμου προσδιορισμὸν τοῦ ἀγάλματος καὶ βωμοῦ τοῦ Ἔρωτος κειμένου, «*ἐπὶ σκιεροῖς τέρμασι γυμνασίου*», θεωρεῖ, πιθανὸν ὅτι ὁ πρῶτος βωμὸς τοῦ θεοῦ ὑπὸ τοῦ Χάρμου καθιερωθεὶς ἔκειτο—ὡς καὶ ἡ τοῦ Πυρφόρου Προμηθέως—«*ἐπὶ τὰ σκιερὰ τέρματα*» τῆς 'Ακαδημίας ἀφοῦ καὶ ὁ ἀγὼν τῆς πρὸς τὸ Ἄστυ λαμπαδηδρομίας, ἱδρύθησαν δεύτεροι βωμοὶ ἐν τῇ περιοχῇ τῆς 'Ακαδημίας.

Καὶ ὡς πρὸς τὴν ἔκτασιν τοῦ χώρου τῆς 'Ακαδημίας συμφωνοῦμεν πρὸς τὴν γνώμην τῶν Γερμανῶν ἀρχαιολόγων, ἀλλὰ τὴν ὑπὸ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων ἀναφερομένην ὁδὸν 'Ακαδημίας ἡμεῖς τοποθετοῦμεν εἰς τὴν σημερινὴν ὁδὸν Κολοκυνθοῦς, καὶ παρὰ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου ἥτις δὲν ἀφίσταται τόσον πολὺ τοῦ Κολωνοῦ, ἔνθα διέρχεται σήμερον ὁ τροχιόδρομος.

'Εγγὺς τοῦ ἱεροῦ τῆς 'Αθηνᾶς ὑποτίθεται ὅτι ὑπῆρχον καὶ αἱ ἀναφερόμεναι δώδεκα ἐλαῖαι μορίαι καλούμεναι, αἱ δευτερογέννητοι, διότι πρωτότοκος ἦν ἡ ἐν 'Ακροπόλει παρὰ τῷ 'Ερεχθείῳ ὑπ' αὐτῆς τῆς 'Αθηνᾶς φυτευθεῖσα (Παυσανίας αὐτόθι —Σχολιαστὴς Οἰδίποδος ἐπὶ Κολωνῷ 730).

Τὰς ἐλαίας ταύτας ἐθεώρουν ἱερὰς καὶ οὐδεὶς ἐτόλμησε νὰ θίξῃ ταύτας.

Τὸ ἐκ τῶν ἱερῶν τούτων ἐλαιῶν συναγόμενον ἔλαιον ἦν ἱερὸν καὶ ἐδίδετο ὡς βραβεῖον τοῖς ἐν τοῖς Παναθηναϊκοῖς ἀγῶσι νικηταῖς, ἐντὸς Παναθηναϊκῶν ἀμφορέων, ὧν πολλοὶ εὑρέθησαν εἰς γενομένας ἀνασκαφάς. Πλεῖστοι ἀπόκεινται νῦν ἐν τῷ 'Εθνικῷ 'Αρχαιολογικῷ Μουσείῳ μετ' ἐπιγραφῆς «*Τῶν 'Αθήνηθεν ἄθλων*» (πτέρυξ Μ ὑπ' ἀριθ. 447 451 452).

Τέλος ἐγγύτατα τῆς 'Ακαδημίας ἦν ὁ κῆπος καὶ ὁ οἶκος τοῦ Πλάτωνος (Διογένης Λαέρτιος ΙΙΙ, 5 «*Πλάτων ἐφιλοσόφει δὲ τὴν ἀρχὴν ἐν 'Ακαδημίᾳ, εἶτα ἐν τῷ κήπῳ τῷ παρὰ τὸν Κολωνὸν*» (Αἰλιανὸς Ποικίλη Ἱστορία Θ 10).

Ὁ Πλούταρχος τὸ ὀνομάζει χωρίδιον, οἰκητήριον Πλάτωνος (περὶ ἐξορ. 10). ὁ Κικέρων (**De finibus** 5, 1) «**Platonis hortuli Academiae propinqui**» Ἄγνωστον ἐν τούτοις πῶς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πλάτωνος περιῆλθεν ὁ κῆπος οὗτος εἰς τὴν 'Ακαδημαϊκὴν Σχολήν, ἀφοῦ, δυνάμει τῆς διαθήκης τοῦ Πλάτωνος, ὑποτίθεται ὅτι ἐγένετο κύριος ὁ ἔγγονος αὐτοῦ 'Αδείμαντος (πρβ. **Zumpt uber d. Bestand der Philosophen Schülen in Athen.** σελ. 8-10 καὶ Ι. Φραγκιᾶ. Αἱ διαθῆκαι Πλάτωνος καὶ 'Αριστοτέλους, ὡς σώζονται αὐτολεξεὶ εἰς Βιβλ. ΙΙΙ, κεφ. Α § XXX τοῦ συγγράμματος τοῦ ἐκ Λαέρτης Διογένους.

Τὸ κτῆμα τοῦτο ἀγοράσας ἀντὶ 3000 δρ. ὁ Πλάτων διεκόσμησεν ἐπίτηδες *'Εξέδραν* ἢ *Στοὰν* οἰκοδομήσας, ἐν ᾧ συνήθως μετὰ τῶν μαθητῶν του τὰς διατριβὰς ἐποιεῖτο φιλοσοφῶν. πρβ. καὶ Πλουτάρχου περὶ ἐξορίας 10: «*'Ακαδημία τρισχιλίων δραχμῶν χωρίδιον ἐωνημένον οἰκητήριον ἦν Πλάτωνος καὶ Ξενοκράτους καὶ Πολέμων αὐτόθι σχολαζόντων*»

Ὁ Πλάτων ἐπὶ εἰκοσαετίαν διατρίψας διδάσκων ἀπέθανεν αὐτόθι τῷ 347. π. Χ. ἐν ἡλικίᾳ 81 κατ' ἄλλους 83 ἐτῶν (Διογ. Λαέρτ. αὐτόθι 2) ἐτάφη δὲ ἐκεῖ ἔνθα τὸ πλεῖστον τοῦ βίου του διετέλεσε φιλοσοφῶν (Διογ. Λαέρτ. αὐτόθι ΙΙΙ, 41). 'Εν τοῖς πέριξ δ' αὐτοῦ ἦν καὶ ὁ τάφος αὐτοῦ, ὅστις κακῇ μοίρᾳ δὲν εὑρέθη μέχρι τοῦδε. Ὁ μαθητὴς αὐτοῦ Σπεύσιππος, ὡς διάδοχός του, ἐξηκολούθησε τὰ μαθήματα τοῦ διδασκάλου του. 'Ενταῦθα που παρὰ τοὺς κήπους τοῦ Πλάτωνος ἔκειτο καὶ τὸ Τιμώνειον, ἤτοι ὁ παλαιὸς Πύργος, εἰς ὃν ἀπεσύρθη Τίμων ὁ Μισάνθρωπος (Παυσ. Α. 3). Ἴσως νὰ ἔκειτο ἐπὶ τοῦ πρὸς βορρᾶν ἐγγὺς κειμένου ἑτέρου λόφου τῆς Εὐχλόου Δήμητρος (λόφου Σκουζὲ)

(εἰκ. 6) ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὁποίου ἐσώζετο μέχρι πρό τινων ἐτῶν ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Αἰμυλιανοῦ.

Ὁ Παυσανίας μόνον μνῆμα Πλάτωνος ἀναφέρει οὐ πόρρω τῆς Σχολῆς κείμενον· ὁ χῶρος οὗτος μεταβληθεὶς βραδύτερον εἰς τὴν περιώνυμον Ἀκα-

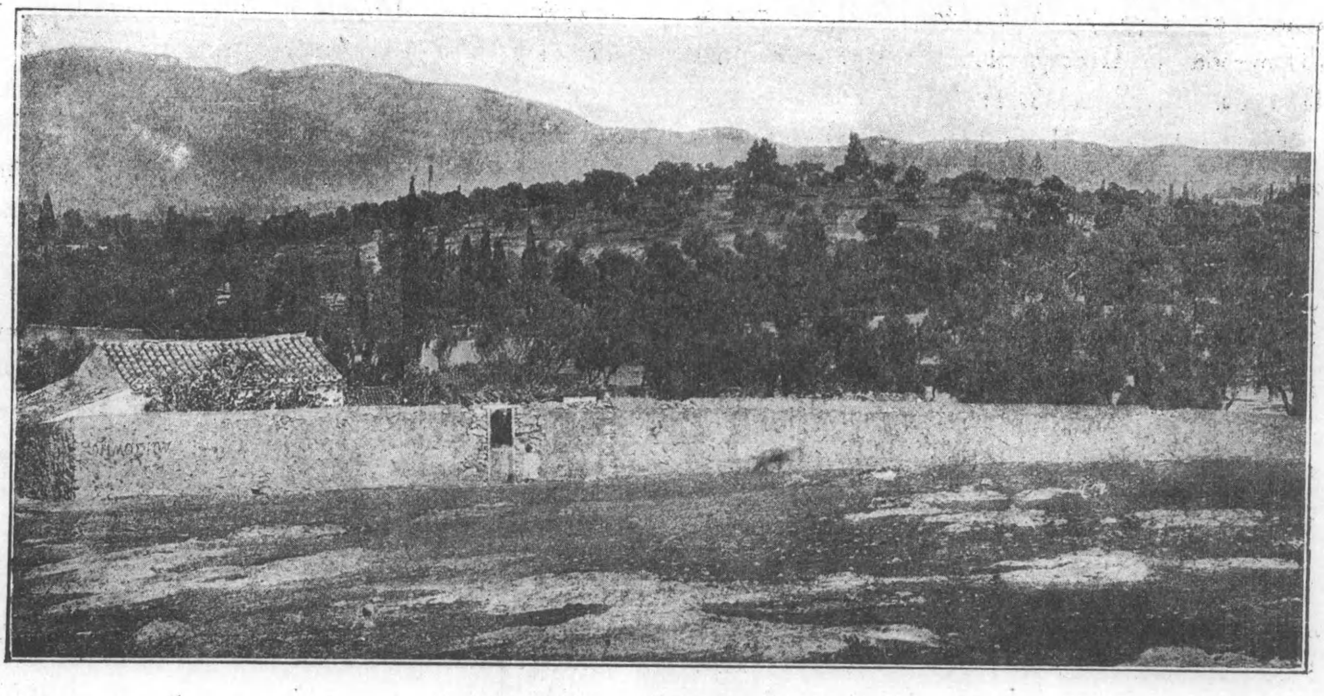

6: λόφος Εὐχλόου Δήμητρος (κτῆμα Σκουζέ).

δημαϊκὴν Σχολήν, εἰς ἣν ὀφείλεται καθ' ὅλα ἡ φήμη τοῦ Γυμνασίου, ἀπὸ μιᾶς τῶν ἐξεδρῶν τοῦ ὁποίου καθ' ἑκάστην ἐλάλει εἰς γυμναζομένους νέους ὁ σοφός, ὁ ἐπικληθεὶς θεῖος. Οἱ δὲ μαθηταὶ αὐτοῦ Ἀκαδημαϊκοὶ ἐλέγοντο.

Ἡ Ἀκαδήμεια διετέλει ὑφισταμένη ἐπὶ μακρὸν χρόνον ὡς ἱερὸν τέμενος, ἀείποτε ἦν σεβαστὴ καὶ παρ' αὐτοῖς τοῖς ἐχθροῖς τῶν Ἀθηναίων, ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω, καὶ δὲν ἔθιγον αὐτήν· μόνον ὁ Σύλλας πολιορκῶν τὴν πόλιν τῷ 86 π.Χ. διέταξε τὴν δενδροτόμησιν τοῦ ἄλσους, ὡς ἐπίσης τοῦ Κυνοσάργους καὶ τοῦ Λυκείου. «*ἐκλειπούσης δὲ τῆς ὕλης . . . ἐπεχείρησε τοῖς ἱεροῖς ἄλσεσι· καὶ τήν τ' Ἀκαδημίαν ἔκειρε δενδροφορωτάτην τῶν προαστείων οὖσαν καὶ τὸ Λύκειον*» ἵνα πορισθῇ ξύλα πρὸς κατασκευὴν πολιορκητικῶν μηχανῶν (Πλουτάρχ. Σύλλας 12. — Ἀππιανὸς de Bello Mithridatico XXX) «*ὕλην δὲ τῆς Ἀκαδημίας ἔκοπτε καὶ μηχανὰς εἰργάζετο μεγίστας*»

Ἡ Ἀκαδήμεια ἐν τούτοις ἐφυτεύθη καὶ πάλιν λαβοῦσα τὴν πρώτην αὐτῆς δόξαν ἐπὶ αὐτοκράτορος Ἰουλιανοῦ τοῦ Παραβάτου ἢ Ἀποστάτου (361—363 μ.Χ.) ὅτε ὁ ἀνὴρ θελήσας νὰ ἀναστηλώσῃ τὴν ἀρχαίαν θρησκείαν, ἣν ἐξετόπισεν ὁ ὑπὸ τοῦ θείου του Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου εἰσαχθεὶς διὰ διατάγματος Χριστιανισμός, ἐκαλλώπισε τοὺς ἀρχαίους ναοὺς ἁπανταχοῦ τοῦ Κράτους καὶ τὰ καταστραφέντα μνημεῖα ἀνεκαίνισεν. Ἀλλὰ τούτου, κατόπιν τῶν ἀκάρπων ἐκείνων περὶ ἀνορθώσεως τῆς ἀρχαίας θρησκείας ἀγώνων θανόντος, τὰ τῆς Ἀκαδημίας διηρπάγησαν, ἕως οὗ βραδύτερον ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς (527—565), ὅστις καὶ τὰς ἐν Ἀθήναις ἀρχαιότητας ἐξηφάνισεν, ὥρισεν ὅπως τὸ κτῆμα (ἡ Ἀκαδήμεια μετὰ τῶν πέριξ) μεταβιβάζεται ἀδιαλείπτως διὰ διαθήκης εἰς τὴν κατοχὴν τοῦ ἑκάστοτε προεστηκότος τῆς Σχολῆς καὶ ἀπολαμβάνει τῆς ἐπικαρπίας αὐτοῦ, δικαιώματι κληρονομικῷ. Οὕτως οἱ διάδοχοι τῆς Ἀκαδημίας κατώρθωσαν μετὰ ποικίλους τρόπους νὰ ἐπεκτείνωσι τὸ κληροδότημα τοῦτο, ὥστε νὰ ἔχῃ ἐνιαύσιον ἐξ αὐτοῦ εἰσόδημα χιλίων λιρῶν εἰκοσιπέντε χιλιάδων δραχμῶν περίπου. Ἀλλ' ὁ Ἰουστινιανὸς ὁ Β' ἐδήμευσε τὴν περιουσίαν ταύτην τῆς Σχολῆς καί, ἄνευ περιστροφῶν διέλυσε τὴν Σχολήν.

Ἡ Ἀκαδήμεια ἔκειτο ἐν χθαλαμῷ πεδίῳ ἐν ᾧ

αὔλακες ἐκ τοῦ Κηφισοῦ κατήρδευον τοὺς κήπους καὶ τοὺς ἐλαιῶνας. Καὶ σήμερον ἔτι δι' ὅλων τῶν αἰώνων τοῦ σκότους καὶ τῆς δουλείας ἐκτὸς τοῦ ὀνόματος ὅπερ διετήρησε, τὰ πέριξ αὐτῆς εἶναι χλοερώτατα. Ὁ Κικέρων ἀπὸ ταύτης ὠνόμασε τὴν ἐν Πολιούτοις ἔπαυλιν αὑτοῦ (Cicer. Tusc. disp II, 2, 7· Utenim nostram descendimus.

Ἐνταῦθα βλέπομεν ἐλθόντα τὸν Παυσανίαν, τὸν Ἄρατον, τὸν Νικάνορα, οἵτινες μετεχειρίζοντο αὐτὴν διὰ τὸ ὀχυρὸν τῆς θέσεως καὶ τῆς γειτνιάσεως πρὸς ποταμὸν (τὸν Κηφισὸν) ὡς στρατόπεδον.

Τὸ ὄνομα τῆς Ἀκαδημίας διεσώθη μέχρις ἡμῶν μετὰ μικρᾶς παραφορᾶς τῆς λέξεως ***Καθήμια*** καὶ ἐντὸς τῆς περιοχῆς τοῦ Κολωνοῦ. Σήμερον ἐν τῷ κήπῳ τοῦ Ε. Μπεκιάρη (πρώην Βλάχου) κεῖται ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Νικολάου (τοῦ Ποσειδῶνος τῶν Χριστιανῶν).

Ὁ Ἵππιος Κολωνὸς ἐγγύτατα πρὸ τῆς Ἀκαδημίας καὶ τοῦ Κολωνοῦ καὶ ἐν τῷ δήμῳ Κολωνοῦ κείμενος ἀπετέλει μετ' αὐτῆς ἓν τῶν τερπνοτέρων προαστείων τῆς πόλεως οἰκούμενος ὑπὸ εὐπόρων ἰδιοκτητῶν τῶν συγκαταριθμουμένων ἐν τῇ τάξει πιθανῶς τῶν ἱππέων, περιεφρόνει δὲ τὸν ἕτερον δῆμον Κολωνόν, τὸν ἐν τῇ πόλει ***ἀγοραῖον*** ἢ ***μίσθιον*** ἐπιλεγόμενον, ἔνθα σήμερον ἐγείρεται τὸ κοινῶς Θησεῖον καλούμενον καὶ ἡ πρὸς Β. συνοικία.

Ἂν καὶ ὁ Leake (Topography of Athens σ. 219 καὶ 255 σημ. 4) παραδέχεται ὅτι μόνον θέσις τις ἐν τῇ ἀγορᾷ ἐκαλεῖτο Κολωνός. Ἡ ἀντίθεσις Κολωνοῦ ἀγοραίου καὶ Ἱππίου ἀποδεικνύει ὅτι πρόκειται περὶ δύο δήμων Ἐπειδὴ ὁ ἔξω τῆς πόλεως Κολωνὸς εἶχεν ἀριστοκρατικὸν χρωματισμόν, ἐν ᾧ ὁ ἐν τῇ πόλει, ὅστις κατῳκεῖτο καθ' ἃ φαίνεται ὑπὸ πληθυσμοῦ ἐργατικοῦ ὠνομάσθη καὶ *μίσθιος* ἢ *ἀγοραῖος*.

Ἀλλὰ δὲν δυνάμεθα νὰ ἐξηγήσωμεν τὸ ἐπίθετον ***ἀγοραῖος***, ἂν μὴ ἀντιπαραβάλωμεν αὐτὸ πρὸς τὸν ἕτερον δῆμον Κολωνὸν ὁ, δὲ Köhler (Mitheilungen d. deutschen Inst. IV, 102) αὐξάνει τὸν ἀριθμὸν τῶν Κολωνῶν εἰς τρεῖς, ἀνήκοντας εἰς τὴν Αἰγηΐδα Ἀντιοχίδα καὶ Λεοντίδα φυλήν.

Ἡ θέσις τοῦ Ἱππίου Κολωνοῦ εἶναι ἀσφαλῶς γνωστὴ ἕνεκα τῶν ἐπαρκῶν εἰδήσεων τῶν ἀρχαίων (πρβ. Judeich, Topographie von Athen s. 42,6 — Bursian geographie von Griechenland I, 324 — Curtius Stadtgeschichte, Karte IV Lolling, Baedeker 107 — Hitzig Blümer, Pausanias I p. 377). Εἶναι ὁ Β Δ Β τοῦ Ἄστεως εἰς ἀπόστασιν ἡμισείας ὥρας ἀπὸ τοῦ Διπύλου κείμενος βραχώδης, χθαμαλὸς (56,7. μ.) λόφος, τὴν σήμερον ***Καθήμια*** τῆς Ἁγίας Ἐλεούσης ὀνομαζόμενος, ***(εἰκ. 7)*** ἐφ' οὗ οἱ τάφοι τῶν ἀρχαιολόγων K. O. Müller ἀποθανότος τῷ 1840 καὶ Ch. Lenormant τῷ 1859. Τὸν λόφον τοῦτον καλεῖ ὁ Σοφοκλῆς ἀργῆταν Κολωνὸν (Οἰδίπ. ἐπὶ Κολωνῷ στιχ. 670) ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν ἀπέναντι αὐτοῦ κείμενον ὑψηλότερον (64,7) πράσινον, χλοερὸν λόφον τοῦ Σκουζὲ (πρβ. εἰκ. 6) ἔνθα μέχρι πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἐσώζετο τὸ ἐκκλησίδιον τοῦ Ἁγίου Αἰμυλιανοῦ (πρβ. Σβορώνου Τὸ Ἐθνικὸν Μουσεῖον (πιν. CXXIV). Ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τούτων ἐκτίσθη νῦν δεξαμενὴ ὕδατος.

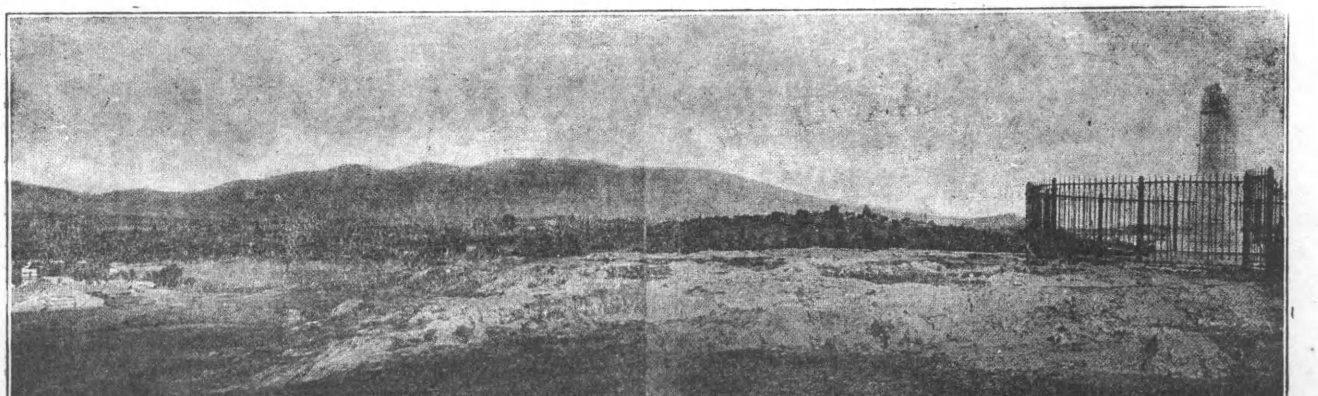

7: ὁ Ἵππιος Κολωνός.

Τὸν λόφον τοῦτον ὁ **Bursian** ταυτίζει, ἐσφαλμένως πρὸς τὸν λόφον ***Σικελία***, ὅστις, ὡς γνωστόν, νῦν τοποθετεῖται παρὰ τὰ παλαιὰ Σφαγεῖα, μεσημβρινῶς τῆς ᾿Ακροπόλεως καὶ ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ ᾿Ιλισοῦ (**Karten von Attika Text** σ. 4)

῾Ο ῞Ιππιος Κολωνὸς ἦτο ἡ πατρὶς τοῦ ἐξόχου τραγικοῦ Σοφοκλέους, ὅν οὗτος δι᾿ ἰδίου ὕμνησε δράματος. ᾿Εκ τούτου ἔφερον ἀπὸ τῆς πόλεως πιθανῶς αἱ ῾Ιππάδες λεγόμεναι πύλαι.

Διὰ τῆς ἀθανάτου γραφίδος του περιγράφει ὁ Σοφοκλῆς, ἐν βαθεῖ γήρατι εὑρισκόμενος, μετὰ ποιητικῆς χάριτος καὶ τοπογραφικῆς ἀκριβείας τὴν φυσικὴν χάριν τῆς θέσεως ταύτης, ἰδίως ἐν τῇ παραβάσει τοῦ χοροῦ (Οἰδίπους ἐπὶ Κολ. στιχ. 668-692)

» **Εὐΐππου ξένε τᾶς δε χώρας**
» **ἵκου τὰ κράτιστα γᾶς ἔπαυλα**
» **τὸν ἀργῆτα Κολωνὸν ἔνθ᾿**
» **Α λιγεία μινύρεται**
» **θαμίζουσα μάλιστ᾿ ἀηδὼν**
» **χλωραῖς ὑπὸ βάσσαις**
» **τὸν οἰνῶπα νέμουσα κισσὸν**
» **καὶ τὸν ἄβατον θεοῦ**
» **φυλλάδα μυριόκαρπον ἀνήλιον**
» **ἀνήνεμον τε πάντων**
» **χειμώνων· ἧν ὁ βακχιώτας**
» **ἀεὶ Διόνυσος ἐμβατεύει**
» **θεαῖς ἀμφιπολῶν τιθήναις**
» **θάλλει δ᾿οὐρανίας ὑπ᾿ ἄχνης**
» **ὁ καλλίβοτρυς κατ᾿ ἦμαρ ἀεὶ**
» **νάρκισσος μεγάλαιν θεαῖν**
» **ἀρχαῖον στεφανωμ᾿ ὅτε**
» **χρυσαυγὴς κρόκος, οὐδ ἄϋ**
» **πνοι κρῆναι μινύθουσι**
» **Κηφισοῦ νομάδες ῥεέ-**
» **θρων, ἀλλ᾿ αἰὲν ἐπ᾿ ἤματι**
» **ὠκυτόκων πεδιὼν ἐπινίσσεται**
» **ἀκυράτω ξὺν ὄμβρῳ**
» **στερνούχου χθονὸς οὐδὲ Μουσῶν**
» **χορὸς ἧν ἀπεστύγησαν, οὐδ, ἁ.**

Παρὰ τῷ δήμῳ τούτῳ ἀναφέρεται ὅτι ἐλατρεύετο, ὡς εἴπομεν, ἰδιαζόντως ὁ Ποσειδῶν, ὅστις παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἐθεωρεῖτο ὡς θεὸς προστάτης τῶν ἵππων καὶ τῶν ἁρμάτων· ἀναντιρρήτως δὲ καθ᾿ ὅν χρόνον ἔγραφεν ὁ Σοφοκλῆς θὰ ὑπῆρχε ναὸς τοῦ Ποσειδῶνος ἐν τῷ δήμῳ Κολωνῷ, τοὐλάχιστον ἐν τῇ τραγῳδίᾳ δὶς ἀναφέρεται βωμὸς τοῦ ἐνυαλίου θεοῦ (Οἰδ. ἐπὶ Κολωνῷ Στίχ. 885-1150), ὅστις καὶ ὀνομάζεται ἐπιστάτης τοῦ Κολωνοῦ καὶ κατὰ τὸν Σοφοκλέα πρῶτος ἐν Κολωνῷ εἰσήγαγε τὸν χαλινὸν ὁ Ποσειδῶν (στίχ· 772-776).

῾Ο ἀοίδιμος ἡμῶν συνάδελφος Σβορῶνος ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ «***Τὸ ἐν ᾿Αθήναις Εθνικὸν Μουσεῖον***» σ. 388 προκειμένου περὶ τῶν ἐν τῷ δήμῳ Κολωνῷ ἀναφερομένων ἱερῶν λέγει τὰ ἑξῆς: «***Δυστυχῶς οὐδενὸς τῶν ῥηθέντων ἱερῶν καὶ μνημείων τοῦ Κολωνοῦ γνωρίζομεν ἀκριβῶς τὴν θέσιν***»

Καθ᾿ ἡμᾶς τὰ τρία κυριώτερα ἱερὰ τὰ ἐν τῷ δήμῳ Κολωνοῦ ἀναφερόμενα δύνανται εὐχερῶς καὶ μετὰ πολλῆς πιθανότητος νὰ τοποθετηθῶσιν ὡς ἑξῆς: Τὸν μὲν ναὸν τοῦ Ποσειδῶνος τοποθετοῦμεν ἐν τῷ κτήματι τοῦ Εὐστ. Μπεκιάρη (πρώην Βλάχου) κειμένῳ εἰς 200 μέτρων ἀπόστασιν δυτικῶς τοῦ λόφου τοῦ Κολωνοῦ, ἔνθα τὸ ἐκκλησίδιον τοῦ ῾Αγίου Νικολάου ἀντιστοίχου θαλασσίου θεοῦ τῶν Χριστιανῶν. Τὸν ναὸν τοῦτον ὡς καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ Παυσανίου (Α. 30,4) ἀναφερόμενον ἄλσος ἐνέπρησεν ὁ ᾿Αντίγονος ὁ Δημητρίου, στρατιᾷ τε αὐτὸς εἰσβαλὼν εἰς ᾿Αθήνας, ἐν ἔτει 266 π. Χ. ἐπὶ τοῦ Χρεμωνιδείου λεγομένου πολέμου (πρβ. Παυσ. Ι 703 καὶ ΙΙΙ, 6,5).

῾Η θέσις τοῦ ναοῦ τοῦ Ποσειδῶνος ἐνταῦθα νομίζομεν ὅτι ἀνταποκρίνεται πληρέστατα πρὸς τὰς ἀρχαίας μαρτυρίας καὶ δὴ τοῦ Παυσανίου ὅτι ἦν ἀλσώδης καὶ δενδρόφυτος. Καὶ σήμερον ἀκόμη εἶναι κατάφυτον τὸ μέρος τοῦτο ἐν ᾧ ἐπὶ τοῦ λόφου Κολωνοῦ, ἔνθα τὸ ἔδαφος ὡς ξηρὸν καὶ βραδῶδες οὐδεμίαν βλάστησιν ἐπιτρέπει· ἀλλ᾿ οὐδὲ καὶ ἐλάχιστον λείψανον ἔστω καὶ θεμελίων ἀρχαίου κτιρίου ἐπ᾿ αὐτοῦ εὑρέθη κακῶς δὲ ἐνόμισαν οἱ **Grotte (History of Greece VIII, 47)** καὶ **Bursian (Geographie von Griechenland I**, σ. 324), ὅτι τὸ ἱερὸν τοῦ Ποσειδῶνος ἔκειτο ἐπὶ τοῦ λόφου Κολωνοῦ. ᾿Εκ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων μόνος ὁ Θουκυδίδης (8,672) ἀναφέρει μόνον βωμὸν Ποσειδῶνος ἐπὶ τοῦ Κολωνοῦ. Καὶ ὡς πρὸς τὴν ἀναφερομένην ἀπόστασιν φωνῆς ἢ βοῆς ἀνθρώπου, ὡς ἀναφέρεται ἐν στιχ. 884-6, ἔνθα ὁ χορὸς κα-

λεῖ εἰς βοήθειαν τὸν λαὸν καὶ τοὺς ἄρχοντας τῆς πόλεως ἵνα ἀντιστῶσιν εἰς τὴν διαταγὴν τοῦ Κρέοντος, κατὰ τῆς βιαίας ἀπαγωγῆς τῆς Ἀντιγόνης, καὶ αὐτοῦ τοῦ Οἰδίποδος ἐκ τοῦ ἱεροῦ τοῦ Ποσειδῶνος, βλέπομεν ὅτι ἡ ἀπόστασις εἶναι οὐχὶ μείζων τῶν 200 μέτρων ἐκ τῆς θέσεως, ἣν ὁρίζομεν ἡμεῖς ἐν τῷ κτήματι τοῦ Μπεκιάρη, ὥστε καὶ ἐκεῖ θὰ ἠκούετο ἡ φωνὴ τοῦ χοροῦ, ἑπομένως συμφωνεῖ καὶ ὡς πρὸς τὴν ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ λόφου τοῦ Κολωνοῦ.

Ἕτερον ἱερὸν τέμενος ἀναφερόμενον ἐν τῷ δήμῳ Κολωνῷ εἶναι τὸ τῶν Εὐμενίδων, τῶν καὶ Σεμνῶν ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων καλουμένων, εἰς ὃ εἰσῆλθεν ὁ τυφλὸς Οἰδίπους ἀγνοῶν, ὅτι ἦν ***ἄθικτον, οὐδ᾿ οἰκητόν,*** ἔκειτο πιθανῶς ἐν τῇ ΝΔ πλευρᾷ τοῦ λόφου ἔνθα ἡ ἐκκλησία τῆς Παναγίας Ἐλεούσης ***(εἰκ. 8)*** ὅπερ ἐπώνυμον εἶναι σχεδὸν μετάφρασις τῶν Εὐμενίδων. (ὁ εὐμενὴς = ὁ ἐλεῶν).

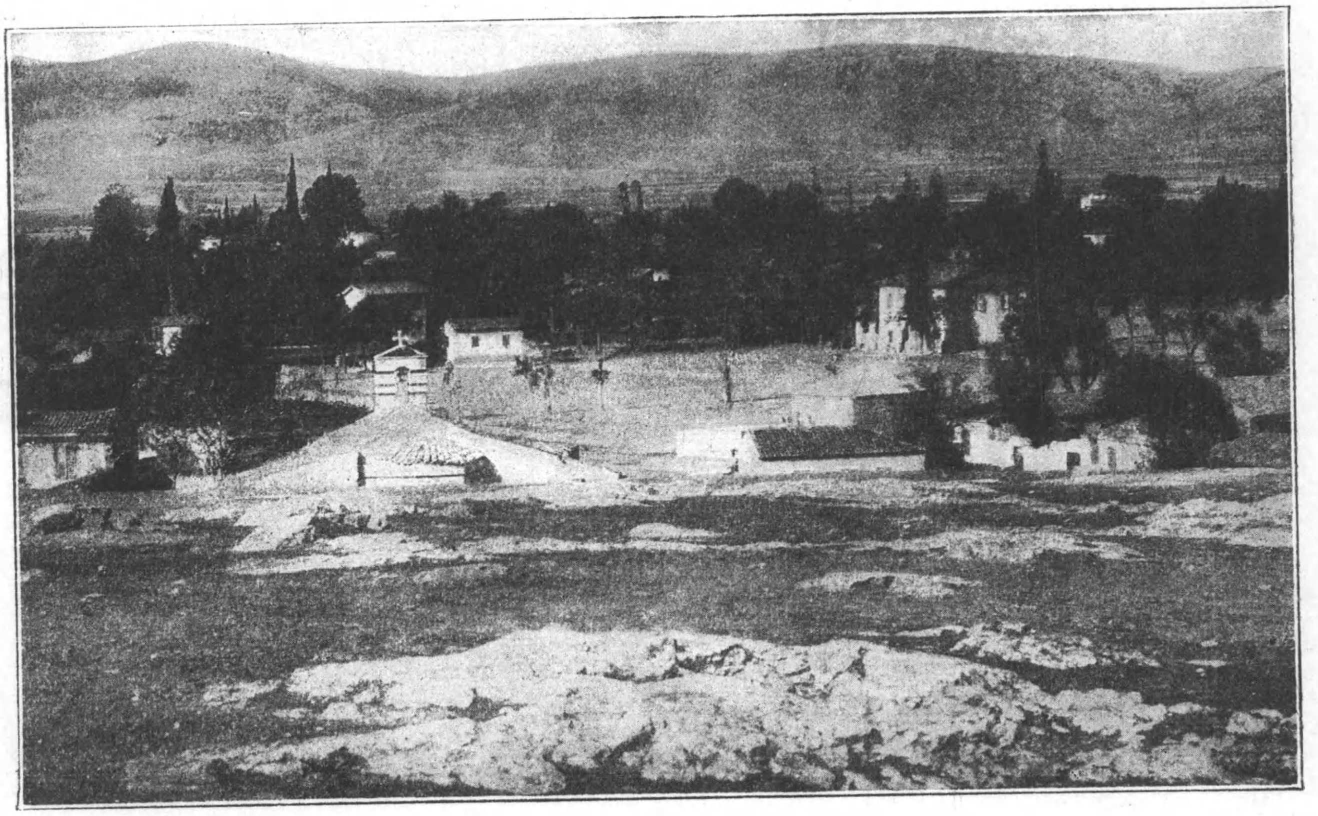

8: *Ἁγία Ἐλεοῦσα.*

Ὅτε ἐπὶ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου ἐν ἔτει 313 ἐδόθη διὰ διατάγματος πλήρης ἐλευθερία θρησκευμάτων εἰς ὅλους τοὺς ὑπηκόους τοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους ἡ ἀρχαία τέχνη ἦτο ἐν παρακμῇ, ἠναγκάσθησαν τότε οἱ Χριστιανοὶ νὰ προσδράμωσιν εἰς τοὺς ναοὺς τῶν Ἐθνικῶν, μετατρέψαντες πολλοὺς τούτων εἰς ναοὺς Χριστιανικοὺς ἀντιστοίχων θεοτήτων· οὕτως οἱ ναοὶ τῆς Ἀθηνᾶς μετετράπησαν εἰς ἐκκλησίας τῆς Παρθένου. Οἱ ναοὶ τοῦ Ἡλίου ἀπέβησαν ναοὶ τοῦ Προφήτου Ἠλία. Τὸ Πάνθεον ἐγένετο ναὸς τῶν Ἁγίων Πάντων. Ὁ Ἡρακλῆς καὶ ὁ Ἰόλαος οἱ ἥρωες τῆς ἀρχαιότητος μετετράπησαν εἰς Γαβριὴλ καὶ Μιχαὴλ ἀντιστοίχους τῶν Χριστιανῶν ἥρωας. (Ταξιάρχας) Ὁ δὲ Θησεὺς εἰς Ἅγιον Γεώργιον.

Ἡ εἰκασία ἡμῶν περὶ τῆς μετονομασίας τῶν ἀρχαίων ἱερῶν εἰς ἀντίστοιχα τῶν Χριστιανῶν, ὡς εἴδομεν καὶ διὰ τὸ ἱερὸν τοῦ θεοῦ τῆς θαλάσσης Ποσειδῶνος, εἰς ἱερὸν τοῦ Ἁγίου Νικολάου προστάτου τῶν ναυτικῶν μας ἐπιβεβαιοῦται καὶ ἐνταῦθα διὰ τὸ ἱερὸν τῶν Εὐμενίδων, ἔνθα τὸ ἱερὸν αὐτῶν μετατρέπεται εἰς ἐκκλησίαν τῆς Παναγίας, ἢ καὶ ἐνίοτε, ὡς ἀλλαχοῦ, εἰς ἱερὸν ἄλλης Ἁγίας.

Ἡ θρησκεία δὲν ἤλλαξε τὸ φῦλον τῆς θεότητος, ὡς εἴδομεν εἰς τὸν Παρθενῶνα καὶ ἀλλαχοῦ ἡ Παναγία ἀντικατέστησε τὴν Ἀθηνᾶν, καὶ εἰς

τὰς κορυφὰς τῶν ὀρέων λατρεύεται ὁ Προφήτης Ἠλίας ἀντικαταστήσας τὸν Ἥλιον ἢ τὸν Ἀπόλλωνα.

Καὶ τὸ τρίτον ἱερὸν ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ δήμου Κολωνοῦ καὶ ἐγγύτατα τοῦ ναοῦ τοῦ Ποσειδῶνος κείμενον (κατὰ τὸν Σχολιαστὴν τοῦ Σοφοκλέους στιχ. 56) εἶναι τὸ ἐπὶ τοῦ Καυκάσου σταυρωθέντος Προμηθέως (δεσμώτου) ὑπὸ τοῦ Παυσανίου καὶ τοῦτο ἀναφερόμενον.

Τὸ ἱερὸν τοῦτο τοῦ Τιτᾶνος Προμηθέως, ἐν τῷ δήμῳ Κολωνῷ λατρευομένου τοποθετοῦμεν ἐν τῇ σημερινῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ **Ἐσταυρωμένου** (Χριστοῦ) **(εἰκ. 9)** κειμένη εἰς ἀπόστασιν 300 μέτρων δυτικῶς τοῦ λόφου Κολωνοῦ καὶ ἐπὶ τῆς δημοσίας ὁδοῦ τῆς πρὸς τὴν Κολοκυνθοῦν ἀγούσης, ὅπου νῦν διέρχεται ὁ ἠλεκρικὸς τροχιόδρομος, ἀκριβῶς εἰς ἴσην ἀπόστασιν μεταξὺ τῆς ἐν Κολοκυνθοῦ ἐκκλησίας τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου καὶ τοῦ λόφου τοῦ Κολωνοῦ.

9 ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἐσταυρωμένου.

Καὶ τὸ ἐκκλησίδιον τοῦτο τοῦ **Ἐσταυρωμένου** ἐζήτησα ἄλλοτε καὶ ἔλαβον τὴν ἄδειαν τοῦ Ὑπουργείου ἵνα ἐξερευνήσω διὰ μικρᾶς ἀνασκαφῆς, περὶ τὰ θεμέλια, ἵνα ἀποδειχθῇ ἐπίσης ὅτι καὶ τοῦτο εἶναι ἐκτισμένον ἐπὶ ἐρειπίων ἀρχαίου ἱεροῦ· ἀλλ' ἕνεκα κινδύνου καταρρεύσεως τῶν τοίχων τοῦ ἐκκλησιδίου καθ' ὅτι ἡ ἀνασκαφή, ἕνεκα τῆς μεγάλης ἐκεῖ ἐπιχώσεως τοῦ ἐδάφους προέβλεπον ὅτι ἤθελε προχωρήσει εἰς πολὺ βάθος, ἀλλὰ καὶ δι' ἄλλους λόγους ἀνεξαρτήτους τῆς ἐπιθυμίας μου ἀνέβαλον μέχρι τοῦδε τὴν ἐξερεύνησιν ταύτην. Ἀγαθῇ τύχῃ ὅμως ἀποφασισθείσης ὑπὸ τοῦ Δήμου τῆς ῥυμοτομίας τῆς κατὰ τὸ μέρος ἐκεῖ διερχομένης παλαιᾶς ὁδοῦ Κολοκυνθοῦς, ἐφ' ἧς κεῖται τὸ εἰρημένον ἐκκλησίδιον, κατ' ἀνάγκην θέλει κατεδαφισθῇ καὶ μεταφερθῇ νῦν τοῦτο ἐκ τῆς θέσεως ταύτης.

Ἤρξατο μάλιστα καὶ ἡ ἀνέγερσις τοῦ νέου ναοῦ εἰς ἀπόστασιν 20 περίπου μέτρων βορειότερον τῆς παλαιᾶς θέσεως, ἐπὶ σχεδίου Βυζαντινοῦ, σταυροειδῶς ἐκ μεγάλων εἰργασμένων λίθων (ὅρα **εἰκ. 10**) ὁπότε κατεδαφιζομένου προσεχῶς τοῦ

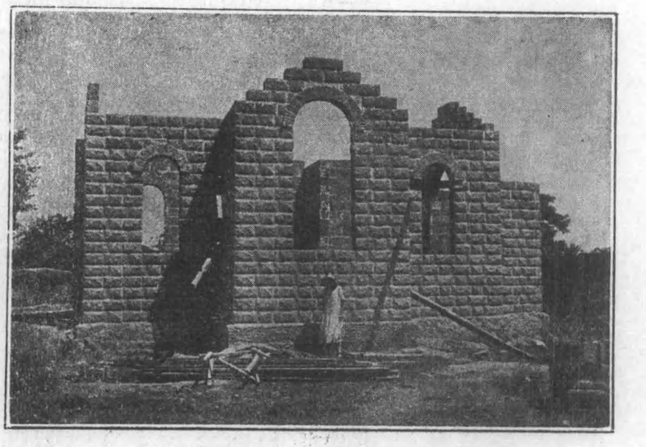

10: ἡ ἀνεγειρομένη νῦν ἐκκλησία τοῦ Ἐσταυρωμένου.

παλαιοῦ ἐκκλησιδίου θέλομεν ἐνεργήσει συστηματικὴν ἀνασκαφὴν ἥτις θέλει διαλευκάνει τὸ διὰ τὴν τοπογραφίαν τοῦ ἱεροῦ τούτου σπουδαῖον ζήτημα.

Ἡ θαυμασία αὕτη σύμπτωσις τῶν τριῶν ἱερῶν ἐπὶ ἀρχαίου δήμου ἀποδιδομένων διὰ τριῶν ἀντιστοίχων Χριστιανικῶν ναῶν ἀποδεικνύει ὅτι τὸ θέμα τοῦτο τῆς μεταποιήσεως τῶν ἀρχαιων θρησκευτικῶν ἱδρυμάτων εἰς χριστιανικά, εἶναι πλειοτέρας μελέτης ἄξιον παρ' ὅσον μέχρι τοῦδε ἐνομίζετο. Καὶ τὸ ζήτημα τοῦτο ἤθελεν ὑπεράγαν ἐπεκταθῇ ἐνταῦθα ἂν ἠθέλομεν νὰ ἀναζητήσωμεν καὶ ἄλλας τοιαύτας μετονωμασίας.

Εἶναι γνωστὸν ὅτι πᾶσα ἐκκλησία ἡ ἐπὶ παλαιοτέρων ἐρειπίων κτισθεῖσα ἀσφαλῶς κατέχει τὴν θέσιν ἑνὸς ναοῦ, βωμοῦ, ἢ ἡρώου. Ὀφείλω νὰ ἀναφέρω ἐνταῦθα ὅτι ὁ ἀοίδιμος συνάδελφος Σβορῶνος ἐν τῇ μελέτῃ αὐτοῦ «**Τὰ ἀνάγλυφα τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου**» (σελ. 405) ὁμιλῶν περὶ Κολωνοῦ καὶ τῶν πέριξ ἐκεῖ ἱερῶν, παραδέχεται ὅτι ἡ ἐν τῷ κτήματι Μπεκιάρη (πρώην Βλάχου) ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Νικολάου δὲν εἶναι ὁ ναὸς τοῦ Ποσειδῶνος, ἀλλ' ἱερόν, ἢ βωμὸς Ἡρακλέους καὶ Ἀκα-

δήμου. Τοῦτο δὲ κρίνει ἔκ τινος μικροῦ ἀναγλύφου εὑρεθέντος ἐν τῷ κήπῳ τῆς ἐπαύλεως Μπεκιάρη, ἐντετοιχισμένου νῦν ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆ παρειᾶς τῆς ἐν τῇ οἰκίᾳ προσκειμένης δεξαμενῆς, καὶ εἰκονίζοντος ἄνδρα ἀροτριῶντα. **(εἰκ. 11)** (πρβ. Σβορῶνον αὐτόθι πίν. CXXIII, B) ἔνθα ἡ οἰκία καὶ ὁ ναΐσκος

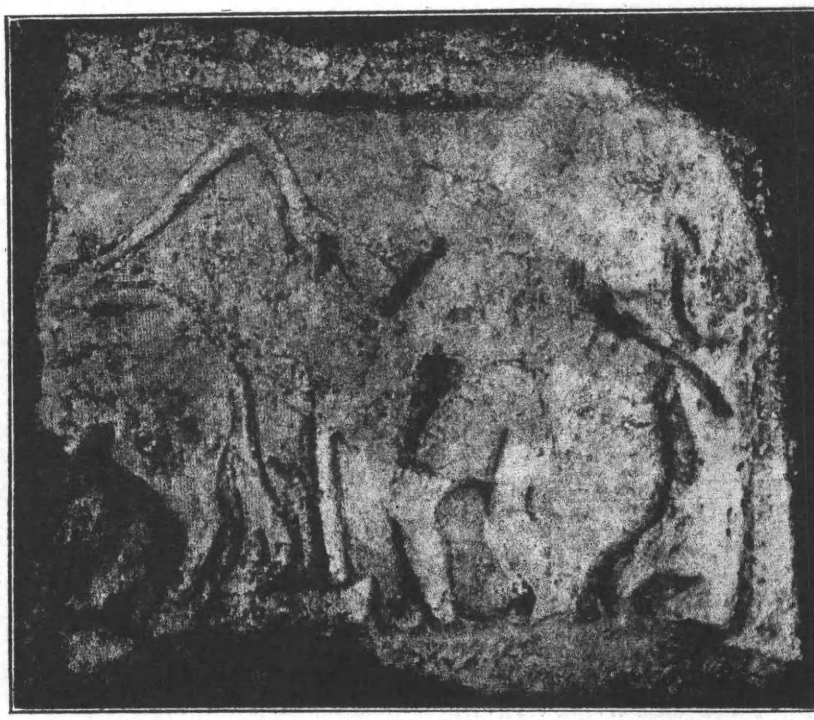

11 : ἐπιτύμβιον ἀνάγλυφον γεωργοῦ ἀροτριῶντος.

τῆς ἐπαύλεως φαίνεται ἀμέσως δεξιᾷ εἰς τὸ μεταξὺ δύο κυπαρίσσων δεξιὸν τέρμα τῆς πρὸ τῆς Ἁγίας Ἐλεούσης πλατείας. Καὶ τὴν παράστασιν ταύτην ἐξηγεῖ ὁ Σβορῶνος, ὡς ἀναθηματικὴν εἰκόνα εἰκονίζουσαν ἐγχώριόν τινα ἥρωα λατρευόμενον, Ἡρακλέα-Ἀκάδημον ἢ Ἐκάδημον (=τὸν μακρὰν τῶν πόλεων ζῶντα χωρικὸν) ἢ Ἔχετλον (=τὸν ἀροτριῶντα τὴν γῆν). Ἀλλὰ τὴν ἐξήγησιν ταύτην θεωροῦμεν ἡμεῖς λίαν τολμηράν. — Καθ' ἡμᾶς τὸ ἀνάγλυφον τοῦτο δὲν βεβαιοῦται ὅτι εὑρέθη κατὰ χώραν, ἀλλ' ὅτι ἄλλοθεν ἔχει μετενεχθῆ, θεωροῦμεν τοῦτο ἐπιτύμβιον παριστῶν ἄνδρα γεωργὸν ἀροτριῶντα, εἰκονιζόμενον διὰ τῶν τοῦ ἐπαγγέλματός του συμβόλων (τοῦ ἀρότρου) πρβ. ὁμοίας παραστάσεις ἐπὶ ἀναγλύφων τῆς συλλογῆς τοῦ Ἐθνικοῦ ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου ὑπ' ἀριθ. 1243, 2619 κἑξ. Ἑπομένως οὐδεμίαν πρὸς τὸν Ἡρακλέα-Ἀκάδημον, ἢ τὸν Ἔχετλον δύναται νὰ ἔχῃ τὸ ἀνάγλυφον τοῦτο σχέσιν. Μὲ τὴν γνώμην ἡμῶν ταύτην συμφωνεῖ ὁ Stephani, ὅστις περιέγραψεν αὐτὸ συντόμως ἤδη ἐν ἔτει 1843 καθὼς καὶ ὁ Milchhöfer (πρβ. Athen-Mitheilungen XIII (1889) s. 346, Nº 603).

Ἐξ ὅσων ἐξεθέσαμεν εἰς τὰ περὶ Ἀκαδημείας, ἀφορμὴν λαβόντες ἐκ τῆς μικρᾶς ἀνασκαφῆς ἡμῶν περὶ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Νικολάου, ὡς διαδόχου τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τῶν δύο ἄλλων ἱερῶν τοῦ Προμηθέως καὶ τῶν Εὐμενίδων, πάντων ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ δήμου Κολωνοῦ κειμένων, καὶ καταλλήλως τοποθετημένων, ἐγγύτατα τῆς περιωνύμου Ἀκαδημείας τοῦ Πλάτωνος, πειθόμεθα ἀκραδάντως ὅτι ἡ θέσις τῆς Ἀκαδημίας δύναται ἀσφαλῶς νὰ τοποθετηθῇ ἐπὶ τοῦ μεταξὺ τοῦ λόφου Κολωνοῦ καὶ τοῦ διαμέσου τοῦ Προαστείου Κολοκυνθοῦς παραρρέοντος Κηφισοῦ μὲ μικρὰν προέκτασιν δυτικῶς τοῦ ἐλαιῶνος καὶ ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ μέχρι καὶ τοῦ Β' Νεκροταφείου περίπου, ὡς δέχονται καὶ οἱ Γερμανοὶ ἀρχαιολόγοι.

Δυστυχῶς ἀποτελεσματικωτέρα ἀνασκαφὴ δὲν ἠδύνατο σήμερον νὰ γίνῃ περὶ τὰ θεμέλια τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Νικολάου ἕνεκα κινδύνου καταπτώσεως ταύτης. Τὰ ὀλίγα ὅμως ἀναφανέντα

θεμέλια τὰ ἐξ ἀρχαίου εἰργασμένου ὑλικοῦ καὶ ἡ μετονομασία τοῦ ναοῦ τοῦ Ποσειδῶνος εἰς ἀντίστοιχον θεότητα χριστιανικῶν χρόνων, Ἅγιον Νικόλαον, εἶναι ἀρκετὸν νὰ βεβαιώσωσι τὴν γνώμην ἡμῶν, ὡς καὶ ἡ διασωθεῖσα κατὰ τὰ μέρη ἐκεῖνα παρεφθαρμένη ὀνομασία τῆς Ἀκαδημείας εἰς «Καθήμια» ὅτι ὄντως εὑρισκόμεθα ἐπὶ τοῦ χώρου τῆς ἀρχαίας καὶ περιωνύμου Ἀκαδημείας τοῦ Πλάτωνος!

Ἀθήνησι

Παναγιώτης Καστριώτης.

Κεφαλληνίας ἐπιτύμβιον ἐπίγραμμα

ὑπὸ

Νικολάου Γιαννοπούλου.

Ἐν τῇ οἰκίᾳ Λεωνίδου Δευτεραίου· βάσις λευκοῦ μαρμάρου μετὰ προεχόντων γείσων ἄνω καὶ κάτω, ἔχουσα τόρμον ἄνω ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας πρὸς γόμφωσιν ἀγάλματος ἢ προτομῆς. Ἡ βάσις εἶναι ἀκέραιος, ὕψ. 1 10, πλ. 0 57, πλ. τοῦ γείσου ἑκατέρου 0 23, πάχ. 0 50· ἐπιγεγραμμένη ἐπιφάνεια 0 46· γρ. ὕψ. 0 038 (ὕψ. τοῦ **ψ** 0 06, τοῦ **β** 0 05, τοῦ **κ** 0 05, τοῦ **δ** 0 04). ἡρωελεγεῖον Ῥωμαϊκῶν χρόνων:

ΚΥΙΝΤΙΑΝΗΝΑΛΟΧΟΝ
ΜΕΠΕΡΙΚΛΕΙΤΟΙΟ
ΣΕΛΕΥΚΟΥ
ΑΠΑΤΡΙΣΑΝΤΕΡΑΤΑΣ
ΨΕΣΛΟΦΙ ΟΣΥΝΑΣ
(κενὸν ὕψ. 0 04)
ΨΒ ΚΔ

Κυϊντιανὴν ἄλοχόν $_2$με περικλείτοιο $_3$Σελεύκου $_4$ἁ πατ(ρ)ὶς ἀντ' ἐρατᾶς $_5$[θά]ψε σ(α)οφ(ρ)οσύνας $_6$ψ((ηφίσματι)) β((ουλῆς)) κ((αὶ)) δ((ήμου)).

στ. 4· ὁ χαράκτης ἀτελῶς ἐχάραξε τὸ πέμπτον γράμμα (ρ).

στ. 5· ὁ χαράκτης ἀτελῶς ἐχάραξε τῆς δευτέρας λέξεως τὸ πρῶτον α καὶ τὸ ρ.

Τὸ ὄνομα **Κυΐντιανὸς** καὶ **Κυντιανὸς** καὶ **Κοϊντιανὸς** εἶναι τὸ Ῥωμαϊκὸν *Quintianus*· γυναικὸς ὅμως ὄνομα *Quintiana* Ἑλληνιστὶ τὸ πρῶτον ἤδη ἀπαντᾷ.

Περὶ τοῦ 2ου στίχου τοῦ ἐπιγράμματος πρβ IG IX$_2$ 317$_4$ ***θάψεν ἀκοιμήτοις δάκρυσιν Ἀνδρομάχη***.

Ἐν Ἀργοστολίῳ, τῇ 1ῃ φεβρουαρίου 1923.

Νικόλαος Ἰ. Γιαννόπουλος.

Ἀμφιάρειον
(1921 - 1922)

ὑπὸ

Βασιλείου Λεονάρδου.

Τῷ 1921 καὶ 1922 σκαφικαὶ ἐργασίαι ἐγένοντο ἐπὶ τῆς δεξιᾶς τῆς χαράδρας ὄχθης, ἰδίᾳ δὲ ἐπὶ τῶν νοτόθεν τῆς πομπικῆς ὁδοῦ 84 85 (ΑΕ 1919_{100}, εἰκ. 2 2α).

Τῷ 1921 ἐξεκαλύφθησαν τὰ νοτόθεν τοῦ οἰκήματος 26 καὶ τοῦ διαδρόμου 28, ἔτι δὲ τὸ ἐκ προτέρας ἐτείας ὑπόλοιπον τοῦ 50 καὶ ὅλον τὸ 51. Ἐν 50 ηὑρέθη πήλινος λίγδος σατυρικοῦ προσώπου (δαίμονος μακροπώγωνος), οἷον ἐπὶ πυραύνων ἀπαντᾷ (πρβ *Conze* Jb 1890_{118} κέ, ***Winter*** Jb 1897_{160} κέ, ***Benndorf*** Eran. Windob. 381, ***Stergianopulos*** Die Lutra [1922] 7)· ἐν δὲ 51 ηὑρέθη χαλκοῦν νόμισμα (τῶν γνωστῶν), ἐφ' οὗ ***Ὠρ₂ωπί₃ων*** καὶ δράκων περὶ κορύνην· ἐν 70 ηὑρέθη κυνιδίου κεφαλὴ χαλκῆ (0 03) ἐκ λαβῆς σκεύους. Εἰρήσθω ἐνθάδε ὅτι ἐν ΑΕ 1919_{100} ἐν τῷ διαγράμματι εἰκ. 2 ἀπαλειπτέον τὸ βόρειον ἥμισυ τοῦ μεταξὺ 72 καὶ 73 τοίχου, ὡς ἐγένετο ἐν τῇ ἐνθάδε εἰκόνι ***1***, ἀνατυπώματι τοῦ νοτίου τμήματος τοῦ εἰρημένου διαγράμματος· ἐν τῷ αὐτῷ διαγράμματι ἐκ τυπογραφικοῦ σφάλματος ἀτελῶς μὲν ἐτυπώθη τὸ νοτόθεν τοῦ 79 κτίσμα 79α, οὗ τὸ ἀνατολικὸν ἄκρον λήγει ἀπαντικρὺ τοῦ ἀνατολικοῦ ἄκρου τοῦ βορρᾶθεν κειμένου τοιχίου, ἀτελῶς δὲ καὶ τὸ τοιχίον τοῦτο καὶ ὁ πρὸς τῷ 79α νότιος τοῖχος ἐτυπώθη, ἠφανίσθη δὲ ὁ μεταξὺ τοῦ 79α καὶ τοῦ 81 ἀριθμὸς 80· ταῦτα ἀναφαίνονται ἐν τῇ ἐνθάδε εἰκ. 1. Ἐν τῷ ἀνατολικῷ τοῦ 77, ἤγουν δυσμόθεν τοῦ θυρώματος ξ (μονοθύρου), ἀπεκαλύφθη ἕτερον θύρωμα (δικλίς), ***ϑ*** (προσετέθη ἐν τῇ ἐνθάδε εἰκ. ***1***), ἀρχαιότερον, ὅπερ παραλλήλως μὲν τῷ ξ, βαθύτερον δὲ τούτου περὶ τὰ 0 75, κείμενον ἀνεῴγετο, καθάπερ καὶ τὸ ξ πρὸς δυσμάς, τὸν δὲ ὀδὸν αὐτοῦ οὐχὶ διανεκῆ ὄντα, ἀποτελοῦσι δύο λίθοι (πλ. 0 35 καὶ 0 445), περὶ τὰ 0 525 ἀλλήλων ἀφεστῶτες (πρβ καὶ ἑξῆς περὶ τοῦ χώρου 151)· ἐνταῦθα ηὑρέθη κεραμὶς ἐλλιπής, 0 26×0 36, φέρουσα ἔντυπα ἴχνη δεξιᾶς παλάμης, ἔτι δὲ κιό-

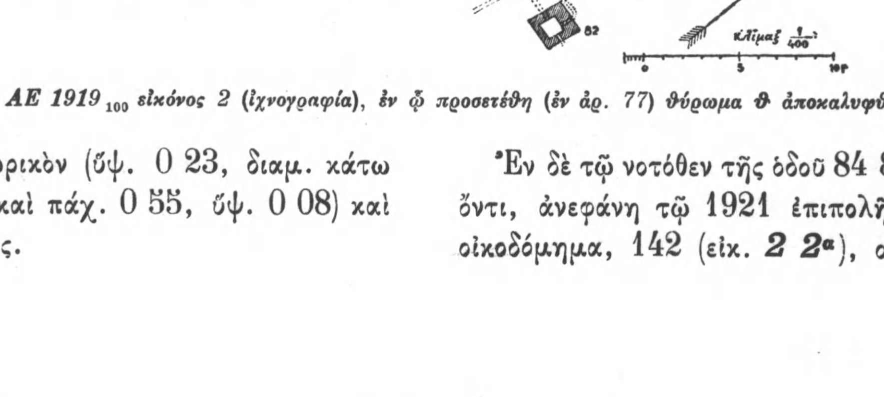

1: τμῆμα τῆς ἐν ***ΑΕ 1919*** $_{100}$ *εἰκόνος 2 (ἰχνογραφία), ἐν ᾧ προσετέθη (ἐν ἀρ. 77) θύρωμα* ***ϑ*** *ἀποκαλυφθὲν τῷ* ***1921.***

κρανον πώρινον δωρικὸν (ὕψ. 0 23, διαμ. κάτω 0 42, ἄβακος πλ καὶ πάχ. 0 55, ὕψ. 0 08) καὶ θρανίου ποὺς λίθινος.

Ἐν δὲ τῷ νοτόθεν τῆς ὁδοῦ 84 85 χώρῳ ἀνάντει ὄντι, ἀνεφάνη τῷ 1921 ἐπιπολῆς τετράπλευρον οἰκοδόμημα, 142 (εἰκ. ***2 2α***), οὗ ἡ ἀποκάλυψις

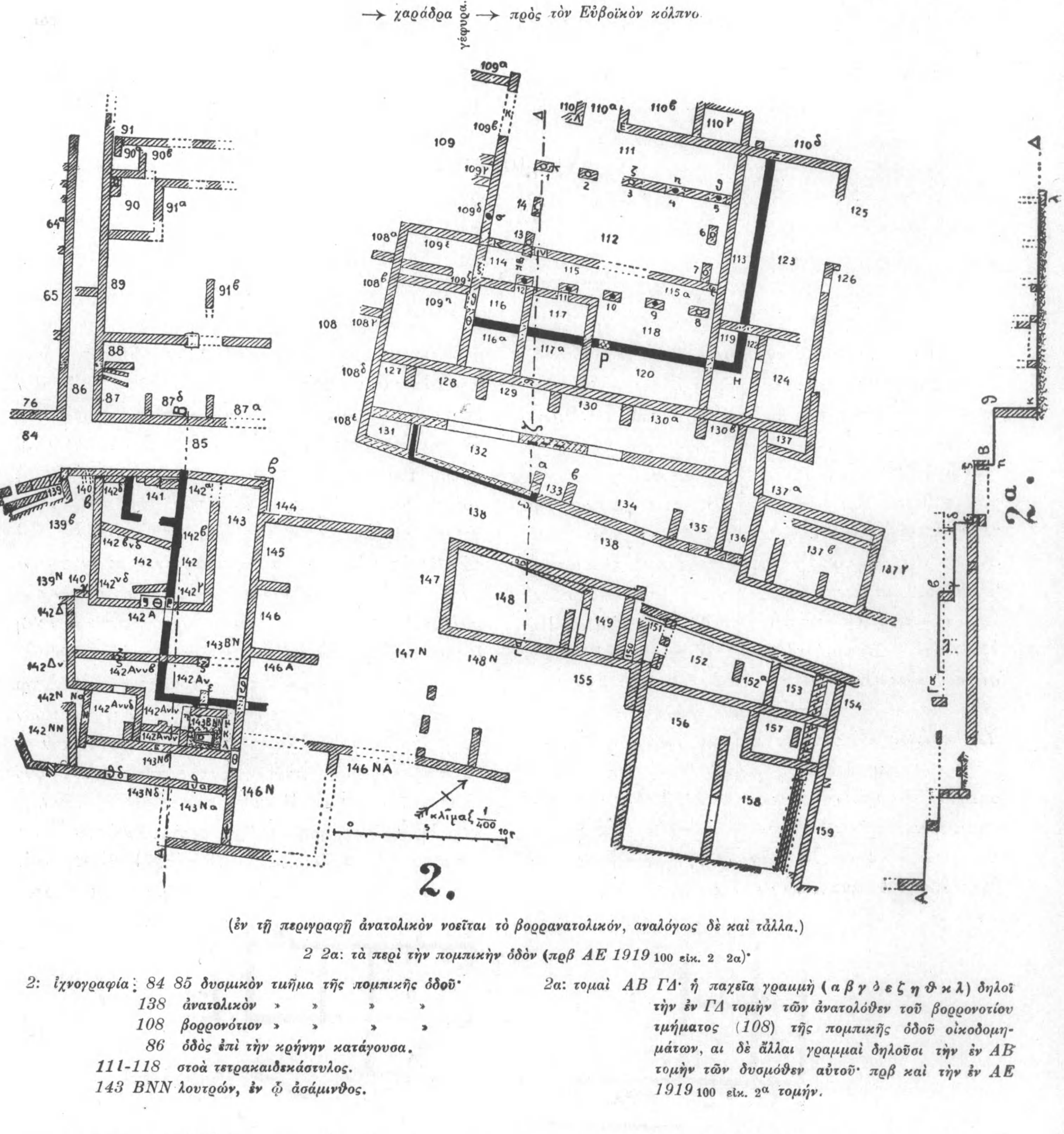

2.

(ἐν τῇ περιγραφῇ ἀνατολικὸν νοεῖται τὸ βορρανατολικόν, ἀναλόγως δὲ καὶ τἄλλα.)

2 2α: τὰ περὶ τὴν πομπικὴν ὁδὸν (πρβ ΑΕ 1919 100 εἰκ. 2 2α)·

2: ἰχνογραφία: 84 85 δυσμικὸν τμῆμα τῆς πομπικῆς ὁδοῦ·
138 ἀνατολικὸν » » » »
108 βορρονότιον » » » »
86 ὁδὸς ἐπὶ τὴν κρήνην κατάγουσα.
111-118 στοὰ τετρακαιδεκάστυλος.
143 ΒΝΝ λουτρών, ἐν ᾧ ἀσάμινθος.

2α: τομαὶ ΑΒ ΓΔ· ἡ παχεῖα γραμμὴ (α β γ δ ε ζ η ϑ κ λ) δηλοῖ τὴν ἐν ΓΔ τομὴν τῶν ἀνατολόθεν τοῦ βορρονοτίου τμήματος (108) τῆς πομπικῆς ὁδοῦ οἰκοδομημάτων, αἱ δὲ ἄλλαι γραμμαὶ δηλοῦσι τὴν ἐν ΑΒ τομὴν τῶν δυσμόθεν αὐτοῦ· πρβ καὶ τὴν ἐν ΑΕ 1919 100 εἰκ. 2α τομήν.

συνετελέσθη τῷ 1922, πόρρω δὲ πρὸς νότον λείψανα κτίσματος 143 *Να*, οὗ δύο τοῖχοι φέρουσι κονίαμα κατὰ τόπους ἐπικεχρωσμένον. Τῶν δὲ μεταξὺ ἡ ἔρευνα συνεπληρώθη τῷ 1922, ὅτε καὶ πρὸς ἄλλοις βαθύτερον ἐξεκαλύφθη ἀρχαιότερον κτίσμα, 141. Κεῖνται δὲ ταῦτα δυσμόθεν μακροτάτου τοίχου *βϑΘΨ* (2 14+21 20=23 34), ἐκτεινομένου ἀπὸ τῆς ὁδοῦ 85 πρὸς νότον ἐπὶ τῆς κλειτύος τοῦ προσκειμένου ὄρους, ἐφ᾽ ἧς καὶ ὕψιον ἔτι, νοτόθεν τῆς νέας ἁμαξιτοῦ, ἐν προτέρας ἐτείας σκαφῇ ἀπεκαλύφθησαν ἄλλα οἰκοδομήματα, ὧν ἐγένετο μνεία ἐν ΑΑ 1919 1016. Ὁ τοῖχος *βϑΘΨ* φέρει δύο θύρετρα, *ϑ* καὶ *Θ* (μεταθύριον 3 42)· τούτων τὸ *Θ* ὀλίγῳ μεῖζον τοῦ *ϑ* ὂν (σῴζεται ὁ

ὁδός, δίχα τεθραυμένος 1 17· λείπει ἑκατέρωθεν ἡ παραστάς, 0 18 καὶ 0 17) ἀνεῴγετο πρὸς ἀνατολὰς εἰς ἄλλο οἰκοδόμημα, 146 *N*.

Τῷ 1921 ἐγένετο ἔτι σκαφικὴ διάπειρα ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης βορρᾶθεν τοῦ ναοῦ παρὰ τὴν εἰς Ὠρωποῦ Σκάλαν μέλλουσαν ἄγειν ἁμαξιτόν, ἀπεκαλύφθησαν δὲ κτίσματά τινα, ἐν οἷς ηὑρέθη κεραμὶς ἡγεμὼν φέρουσα ἀνθέμιον καὶ Βοιωτικὴν ἀσπίδα, τῆς πΧ 3ης ἑκατονταετηρίδος.

Τὸ οἰκοδόμημα 142 εἶνέ πως ἰσόπλευρον, ἔχον ἐκ νότου τὴν εἴσοδον, δικλίδα, πρὸς βορρᾶν ἀνοιγομένην (δίοδος 1 417). Τὸ πλάτος αὐτοῦ ἐνταῦθα (ἐξ ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς) εἶνε ± 7 95, ὁ δὲ ὀδὸς εἶνε μέγας ἀσβεστόλιθος, μ. 1 895, πλ. 0 73, ὕψ. 0 33+0 05.

Τὸ μῆκος τοῦ οἰκοδομήματος δὲν εἶνε ἀκριβῶς γνωστόν, διότι σῴζεται μὲν ὁ ἀνατολικὸς καὶ ὁ δυσμικὸς τοῖχος τὰ ἄνω ὅσον που ἐπὶ 3 81-3 85, ἀλλὰ ἐλλείπει τὸ βόρειον ἄκρον τοῦ τε ἀνατολικοῦ καὶ τοῦ δυσμικοῦ, διότι ἡ νοτία πλευρὰ τῆς ὁδοῦ 85 ὕστερον μετατεθεῖσα νοτόνδε, ὡς ἔοικε, δὲν ἀφῆκεν ἀναλλοίωτον τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο (πρβ καὶ ἑξῆς περὶ τοῦ 141), ἀνατολόθεν δὲ αὐτοῦ ἐφέρετο πρότερον, ὡς εἰκάσαι, ὁδὸς ἀπὸ τοῦ 143 πρὸς τὴν ὁδὸν 144 138. Οἱ τοῖχοι ἄνω εἶχον πλάτος 0 44-0 47, ὁ δὲ νότιος τοῖχος σῴζεται εἰς ὕψος 0 24 ὑπὲρ τὸν ὀδόν. Ἦσαν δὲ οἱ τοῖχοι ἔνδον καλῶς ἐπικεχριμένοι καὶ ἔφερον κάτω μὲν ζώνην ὑπομέλανος κονιάματος ἔμπροσθεν προέχουσαν, ὕψ. 0 27, τὰ δὲ ἄνωθεν ἦσαν λευκοί, πρὸς δὲ τῇ ὀροφῇ, ὡς ἐκ μεγάλου κλάσματος ἀποπεπτωκότος φαίνεται, περιέθεε τοὺς τοίχους εὔτεχνον ἐκ κονιάματος γεισίδιον, ὑφ᾽ ᾧ ζώνη (ὕψ. 0 22) φέρουσα πλέγματα γραμμῶν ὑπερύθρων, τὸ δὲ ὑπὸ ταύτῃ μέρος τῶν τοίχων ἦν ἐρυθρῶς κεχρωσμένον. Ἔμπροσθεν, ἤγουν νοτόθεν, τοῦ οἰκοδομήματος, ἐν 142 *Α*, ηὑρέθησαν περὶ τὰ δέκα ἀποτμήματα παραστάδων ἀρραβδώτων πωρίνων, κάλλιστα ἐπικεχριμένων (πλ. ± 0 43, πάχ. 0 14) καὶ δύο ἡμικιόκρανα δωρικοῦ ρυθμοῦ (ὕψ. 0 09, ἄβακος πλ. 0 155, διάμ. κάτω 0 11) καὶ κλάσματά τινα κονιάματος λευκοῦ καὶ θαψίνου φέροντα ἐντομὰς (πρβ καὶ ἑξῆς περὶ τοῦ εἰρημένου νοτίου κτίσματος 143 ***Να***). Πρὸς τῷ δυσμικῷ ἄκρῳ τοῦ οἰκοδομήματος ἀπεκαλύφθη λίθινος ὀχετὸς (***χ***), ὅστις, ὑπεντετρανθείσης τῆς κάτω δυσμοβορείου γωνίας τοῦ λίθου ***υφ*** τοῦ νοτίου τοίχου τῆς πομπικῆς ὁδοῦ 85 εἰς τετράγωνον τμῆμα (ὕψ. 0 28, πλ. 0 12), ἀπωχέτευεν εἰς τὴν ὁδὸν 86, ἔνθα καὶ ἀντιστοίχως ὀχετός, ἢ καὶ εἰς τὴν 85 τὰ Διὸς ὕδατα, ἴσως δὲ πρὸ τῆς μεταθέσεως τῆς νοτίας πλευρᾶς τῆς ὁδοῦ 84 85 κατῆγεν ὁδὸς ἐκ τῶν δυσμόθεν τοῦ 142, ἤγουν ἐκ τοῦ 140, εἰς τὴν 84 85 καὶ εἰς τὴν 86.

Κάτωθεν δὲ τοῦ οἰκοδομήματος 142, ἐν βάθει ἀπὸ τοῦ ὀδοῦ 1 49 κεῖται ἀρχαιότερον κτίσμα, 141, τῆς πΧ τρίτης ἑκατονταετηρίδος ἀρχομένης, ἐφ᾽ οὗ κατερηριμμένου ἤδη ᾠκοδομήθη τὸ 142. Σῴζονται δὲ τὰ τῆς κατασκευῆς ἐδάφη συγκείμενα ἐξ ἑνὸς δόμου ὀγκολίθων ὀρθοστατῶν (0 885-1 24, πλ. 0 40, ὕψ. 0 625) ἀραρότως τεταγμένων· καὶ παρὰ μὲν τὴν ὁδὸν 85 ἀποτελεῖται μικρὸν τετράπλευρον, οὗ ἡ μὲν νοτία πλευρὰ τριῶν που μέτρων τὸ μῆκος οὖσα φέρει θύρωμα 1 20, ἡ δὲ βόρειος ἀπεκόπη, καθάπερ καὶ ἡ τοῦ 142, ὡς εἴρηται, ὑπὸ τῆς νοτίας πλευρᾶς τῆς ὁδοῦ. Ὁ δὲ ἀνατολικὸς τοῦ 141 τοῖχος πολλῷ μακροτέραν τοῦ 142 πρὸς νότον βαίνων ἔχει μῆκος 14 62 φέρεται δὲ πρῶτον μὲν ὑπὸ τὸ τούτου θύρωμα, ὑφ᾽ ᾧ καὶ ἐπικαρσίως ἔφερε θύρωμα, ἔλαττον μὲν ἢ τὸ τοῦ 142 ἰσοπλατὲς δὲ τῷ προειρημένῳ (1 20), ἔπειτα ὑπὸ τὸν τοῖχον ξζ, μεθ᾽ ὃ ἐπικαμπτόμενος φέρεται πρὸς ἀνατολὰς ἐπικαρσίως (***πρφχ***) ἐν βάθει 2 04 ὑπὸ τὸν μνημονευθέντα τοῖχον ***βϑΘΨ*** νοτόθεν τοῦ θυρώματος ***ϑ***· ὁ ἀνατολικὸς τοῦ 141 τοῖχος εἶνε παράλληλος τῷ ***βϑΘΨ***. Νοτόθεν τοῦ 141 ἐν ὑστέρῳ χρόνῳ ἠλάθη ἐν τῷ αὐτῷ βάθει λοξῶς ἐξ ἀνατολῶν πρὸς τὰ δυσμοβόρεια, ἤγουν πρὸς τὸν δυσμικὸν τοῦ 142 τοῖχον τοῖχος μικροτέρων λίθων (***λ***), ἔτι δὲ ἐν τῷ βάθει, βορρᾶθεν τοῦ θυρώματος τοῦ 142, λείψανα ἄλλου, τὴν φορὰν ἀντιθέτου (***ν***). Δυσμόθεν τοῦ 141 ηὑρέθη σιδηρᾶ ἐσχάρα τετράπους καὶ δίωτος, πλ. 0 32×0 25, ὕψ. 0 07· δυσμόθεν δὲ τοῦ τοίχου ***βϑΘΨ*** ἐν μὲν τῷ βορείῳ ηὑρέθη λύχνος διάκενος ἐν τῷ κέντρῳ ἵνα ἐμβάλληται ἐπὶ λυχνούχου, ἐν δὲ τῷ νοτίῳ ἄλλος λύχνος, ὅστις ἔφερε συμφυῆ τὸν λυχνοῦχον, καὶ λύχνου πήλινος λίγδος. Ἀνατολόθεν δὲ τοῦ τοίχου ***βϑΘΨ*** ηὑρέθη πλίνθος (δίχα τεθραυμένη) 0 39× 0 23, πάχ. 0 04, φέρουσα σφραγῖδα ἐπὶ τὰ λαιὰ ἐντετυπωμένην ***Ἀμφιαράου***, τῆς πΧ 3ης ἑκατονταε-

τηρίδος, ἔτι δὲ λευκοῦ μαρμάρου ἀπότμημα, ἐφ' οὗ ἀναγραφὴ ἱερῶν σκευῶν καὶ ἀγγείων, θυμιατηρίων, κυάθων, κάδων, χυτρῶν, τριποδίσκου, τῆς πΧ 4ης ἑκατονταετηρίδος ληγούσης, ἐνθάδε δ' εἰρήσθω καὶ ἄλλο τῶν αὐτῶν που χρόνων ἀπότμημα, παρὰ τὸ μουσεῖον εὑρεθέν, ὅπερ φέρει ἀναγραφὴν ἀναθημάτων, ἀργυρωμάτων καὶ χαλκωμάτων (κρατῆρος, ψυκτῆρος κλπ).

Νοτόθεν δὲ τοῦ 142 διήκει τοῖχος ξζ, παράλληλος (μετατοίχιον 2 97) καὶ σύγχρονος τῷ τούτου νοτίῳ τοίχῳ, ὡσαύτως ὑπερκείμενος ἐπικαρσίως τοῦ μακροῦ τοίχου τοῦ 141. Ὡσαύτως δὲ σύγχρονον εἶνε νοτόθεν τοῦ ξζ μικρὸν τετράγωνον κτίσμα *ε* (0 58×0 79, ὕψ. ὡς 0 28) ὡσεὶ βάσις ξυλίνου κίονος (τὸ κάτω ἄκρον κεῖται 1 95 ὑπεράνω τῆς ἄνω ἐπιφανείας τοῦ ***πρφχ***). Νοτόθεν τοῦ τοίχου ξζ ἐξεκαλύφθη ἐπικαρσίως τῆς κλειτύος τοῦ ὄρους κειμένη ἀντηρὶς ***Ε***, ἰσχυρὰ ἐκ τριῶν δόμων ὀγκολίθων, ὕψ. 1 80, ποιηθεῖσα διὰ τὴν ἀποτομωτέραν ὕψωσιν τοῦ ἐδάφους, ἐνταῦθα δὲ καὶ ἡ ἐπίχωσις ἦν παχυτάτη, ἐξικομένη εἰς βάθος ὅσον ἐπὶ τέσσαρα μέτρα. Ἡ ἀντηρὶς ἐν τῷ δυσμικῷ ἐπικάμπτεται πρὸς βορρᾶν εἰς δυσμικὴν πλευρὰν ***Ν***, μεταξὺ δὲ ταύτης καὶ τοῦ τοίχου ***ΒϑΘΨ*** φέρονται ἐπικαρσίως δύο σκέλη, ***Δ*** καὶ ***Φ***, οὕτως δὲ ἀποτελοῦνται τρεῖς μικροὶ χῶροι, 142 ***Αννδ*** καὶ ***Ανν*** (+***Αννν***) καὶ 143 ***ΒΝΝ***, ἔχοντες ἔνδον πλάτος ὁ μὲν 2 93, ὁ δὲ 2 56, ὁ δὲ 2 01. Καὶ ὁ μὲν δυσμικώτατος, ***Αννδ***, τετράπλευρος ὢν φέρει ἐπὶ τῆς βορείου πλευρᾶς μικρὸν θύρωμα (0 83), ἐπὶ δὲ τῆς νοταπηλιωτικῆς γωνίας χῶρον *ε*, 1 20×0 78, λίθοις ἐστρωμένον, ὡς ἑστίας λείψανον· ἐνταῦθα ηὑρέθη σκευάριον κυανῆς ὑάλου ἐν σχήματι βότρυος (ὕψ. ὡς 0 018) καὶ σκύφου ἐκτύποῦ κλάσμα (ὕψ. 0 032, πλ. 0 05), ἐφ' οὗ Ἔρως πρὸς βωμῷ πετόμενος καὶ τράγος. Ὁ δὲ ἀνατολόθεν τούτου, ἤγουν ὁ μέσος, χῶρος ἐν τῷ βορείῳ εἶνε ἀνοικτός, αὐτόθι δὲ συμπίπτει τὸ νότιον ἄκρον τοῦ μακροῦ σκέλους τοῦ 141 τὸ πρὸς ἀνατολὰς ἐπικαμπτόμενον, ἐν δὲ τῷ νοτίῳ τοῦ χώρου διὰ ταπεινοῦ τοιχίου, πρὸς ᾧ καὶ μικρὸς ἀναβασμὸς *τ*, ἀποτελεῖται στενὸς καὶ ἐπιμήκης χῶρος ***Αννν***, ἴσως λουτρικὸς (πρβ τὸ ἑξῆς, ***ΒΝΝ***). Ὁ δὲ ἀνατολικώτατος χῶρος, 143 ***ΒΝΝ***, ἦν λουτρών. Τὸ πρὸς τῷ τοίχῳ ***βϑΘΨ*** ἀνατολικὸν τοῦ χώρου κατίσχεται ὑπὸ πληρώματος ***κλ*** (ὕψ. ±0 88, πλ. [ἐκ δυσμῶν πρὸς ἀνατολὰς] 0 725—0 855), οὗ ἡ δυσμικὴ πλευρά, ἥτις καὶ ἀποτελεῖ τὴν ἀνατολικὴν παρειὰν τοῦ ***ΒΝΝ***, ἦν κεκονιαμένη μετ' ἐπιχρίματος, ἐν δὲ τῇ δυσμοβορείῳ γωνίᾳ, ὡς ἐκ τοῦ κονιάματος φαίνεται, ἐκάμπτετο πρὸς ἀνατολάς, κεκονιαμένη δὲ ἦν καὶ ἡ δυσμικὴ παρειὰ τοῦ ***ΒΝΝ***, ἤγουν ἡ ἀνατολικὴ ἐπιφάνεια τοῦ τοίχου ***Φ***, τοῦ καὶ ἀνατολικοῦ τοίχου τοῦ προειρημένου μέσου χώρου, ἐπ' ἴσης δὲ κεκονιαμένα, ὡς ἑξῆς ῥηθήσεται, ἦσαν καὶ τὰ ἄνω τῆς νοτίας παρειᾶς τοῦ ***ΒΝΝ***, ἤγουν τῆς βορείου ἐπιφανείας τῆς ἀντηρίδος ***Ε***. Τὸ δάπεδον τοῦ ***ΒΝΝ*** εἶνε στερρῶς κεκονιαμένον, φέρει δὲ παραλλήλως τῇ ἀντηρίδι ***Ε*** καθ' ἅπαν τὸ ἐκ δυσμῶν πρὸς ἀνατολὰς μῆκος ταπεινὴν ῥάβδον ὀλίγῳ ὑπερέχουσαν ἐν σχήματι ἡμικυλίνδρου (***ημ***, ὕψ ± 0 04, πλ. 0 12), ἐπ' ἴσης κεκονιαμένην, ἀφ' ἧς τὸ δάπεδον μέχρι μὲν τῆς ἀντηρίδος ***Ε*** ἔχει μῆκος (βορρονότιον) 1 98, ἐπὶ δὲ θάτερα χωρεῖ ἠρέμα ταπεινούμενον πρὸς βορρᾶν (ὡς 0 07 ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ ἡμικυλίνδρου) ὅσον ἐπὶ 0 45, μεθ' ὃ ἄρχεται κλίνειν ἤγουν κοιλαίνεσθαι (ἄδηλον ἐφ' ὁπόσον, διότι τοὐντεῦθεν μέχρι τοῦ προειρημένου, τοῦ πρὸς τὸν μακρὸν τοῦ 141 τοῖχον ἐπικαρσίου, τοίχου ***πρφχ*** εἶνε ἀποκεκομμένον)· κεῖται δὲ τὸ δάπεδον τοῦ ***ΒΝΝ*** ὀλίγῳ ὕψιον τοῦ ἄλλου ἐδάφους, ± 0 415 ὑπὲρ τὴν ἄνω ἐπιφάνειαν τοῦ ***πρφχ***, ὁ δὲ δόμος ***πρφχ*** ἀντιστοιχεῖ ἀπὸ μὲν τῆς κορυφῆς τῆς ἀντηρίδος ***Ε*** ὡς τέταρτος δόμος, ὑπὸ δὲ τὸν ἀνατολικὸν τοῦ ***Αννδ*** τοῖχον (***Δ***), ἀντίστοιχον ὄντα τῷ ἐκ τῶν ἄνω τρίτῳ δόμῳ τῆς ***Ε***, 0 035· τὸ βόρειον τῆς δυσμικῆς τοῦ ***ΒΝΝ*** πλευρᾶς, ἤγουν ἡ συνέχεια τοῦ τοίχου ***Φ***, ἐλλείπει. Ἐπὶ τοῦ νοτίου μέρους τοῦ χώρου ηὑρέθη πηλίνη ἀσάμινθος (α) συντετριμμένη, ἥτις παρὰ μὲν τὴν ἐλάττω τῶν στενῶν πλευρῶν (πλ. 0 61), πρὸ δυσμῶν κειμένην, φέρει ἡμισφαίριον κοίλωμα (διαμ. 0 34, βάθ. 0 14), τὰς δὲ μακροτέρας πλευράς· παρὰ τὴν πλατυτέραν τῶν στενῶν πλευρῶν ἔχει κατὰ 030 ὑψηλοτέρας ἢ παρὰ τὸ κοίλωμα, ἄνω δὲ τὸ χεῖλος αὐτόθι εὐρύτερον πρὸς ἐπέρεισιν τῶν βραχιόνων· ἐπὶ ἑκατέρου τοῦ ἄκρου τῆς ἐλάττονος πλευρᾶς ἄνω κύκλος· κατὰ ταῦτα ὁ τῷ λουτῆρι τούτῳ (πρὸς θεραπείαν) χρώμενος ἀνεκάθητο ἐν αὐτῷ ἔχων τοὺς πόδας ἐν τῷ κοιλώματι. Ἦν δὲ ἡ λεκάνη αὕτη κατὰ χώραν· τὸ μὲν γὰρ

κοίλωμα ἔκειτο ἐν τῷ κεκονιαμένῳ δαπέδῳ, ὁ δὲ πυθμὴν αὐτῆς παθών, ὡς φαίνεται, ἐπεσκευάσθη πάλαι αὐτόθι σὺν τῷ δαπέδῳ, ὁ δὲ νότιος τοῖχος δὲν εἶνε ὅλος μέχρι τοῦ δαπέδου κεκονιαμένος, ἀλλὰ μόνον τὰ ἄνω καὶ μάλιστα οὕτως, ὥστε διακρίνεται τὸ ἄνω περίγραμμα τῆς πυέλου ὡς ἀνακλίντρου, ὑψίτερον ἐν τῷ ἀνατολικῷ ἢ ἐν τῷ δυσμικῷ, ἤγουν 0 54 — 0 655 — 1 07 ἀπὸ τῆς κορυφῆς τῆς ἀντηρίδος **Ε**. Ἐνταῦθα ηὑρέθη καὶ ἀλαβάστου στόμιον ἐξ ἀλαβαστίτιδος. Τοιαύτη μετὰ κοιλώματος ἀσάμινθος ηὑρέθη πρὸ ἐτῶν ὑψοῦ, νοτόθεν τῆς νέας ἁμαξιτοῦ (νῦν ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Ἀμφιαρείου, ΑΕ 1919 101β), ἀπότμημα δὲ ἄλλης ηὑρέθη ἐν τῷ χώρῳ 52 καὶ ἄλλο ἐν 54.

Νοτόθεν τῆς ἀντηρίδος **Ε** (2 10 ἀπὸ τοῦ βορείου αὐτῆς χείλους) φέρεται παραλλήλως αὐτῇ τοῖχος ὕψ. 0 745 — 1 46, φέρων δύο θυρώματα, **ϑα** καὶ **ϑδ** (μεταθύριον 4 73), ἅπερ ἐκ τοῦ 144 **Νβ** ἦγον εἰς τοὺς χώρους 143 **Να** καὶ 143 **Νδ**. Ὁ νότιος τοῦ **Να** τοῖχος σῴζεται τὸ ὕψος ὅσον που ἐπὶ 1 68, καὶ τὰ μὲν ἄνω ἦν, ὡς εἰκάσαι, ὠμῶν πλίνθων πεποιημένος, ἡ δὲ τούτου βόρειος παρειὰ καὶ ἡ τοῦ προσκειμένου δυσμικοῦ ἀνατολικὴ ἦσαν κεκονιαμέναι μετ' ἐπιχρίματος διῃρημένου εἰς ἐπαλλήλους μετὰ καθέτων ἐντομῶν ζώνας (πρβ περὶ τοῦ χώρου 48 ἐν ΑΕ 1919 101α, περὶ οὗ εἰρήσθω καὶ ὅτι εἶνε ἴσος που τῷ 61), ὧν ἡ κάτω, λευκὴ οὖσα, ὕψ. 1 15, ἐπιστέφεται ὑπὸ προέχοντος ὑπομέλανος διαζώματος, ὕψ. 0 20, ὑπὲρ δὲ τὸ διάζωμα τὰ μὲν ἦσαν λευκά, τὰ δὲ ἐρυθρῷ καὶ ὑπομέλανι καὶ θαψίνῳ ἐπικεχρωσμένα μετ' ἐπαλλήλων καὶ καθέτων ἐντομῶν, ἁπλῶν ἢ καὶ κατοπτροειδεῖς περιτενείας ἀποτελουσῶν, ἄνω δὲ πρὸς τῇ ὀροφῇ περιέθεε, καθάπερ καὶ περὶ τοῦ 142 εἴρηται, γεισίδιον ἐκ κονιάματος.

Ὁ νότιος τοῦ 143 **Να** τοῖχος χωρεῖ πρὸς ἀνατολὰς ἐπικαρσίως τοῦ μακροῦ τοίχου **βϑΘΨ** ὡς νότιος τοῖχος τοῦ προμνημονευθέντος οἰκοδομήματος 146 **Ν**

Ἡ δυσμικὴ πομπικὴ ὁδὸς 84 85 ἦγεν ἔνθεν μὲν διὰ τῆς ὁδοῦ 86 (πλ. 1 78) ἐπὶ τὴν κρήνην 62 (πρβ ΑΕ 1916 119α 1918 110 1919 101β, ΠΑΕ 1916 65), ἔνθεν δὲ διὰ τῆς πομπικῆς ὁδοῦ 108 πρὸς τὴν ἐπὶ τῆς χαράδρας γέφυραν καὶ διὰ ταύτης εἰς τὸ κυρίως ἱερὸν τὸ ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης. Ἐκ τοῦ δυσμόθεν τῆς ὁδοῦ 86 οἰκοδομήματος 76 ὀχετὸς διήκων ἐπικαρσίως τῆς ὁδοῦ ταύτης καὶ τοῦ ἀνατολόθεν αὐτῆς τοίχου ἐντετρανθέντος ἐφέρετο εἰς τὰ κτίσματα 87 88. Εἰς τὸ νότιον τῆς ὁδοῦ 108 ἄκρον συμβάλλουσι καὶ δι' ταύτης ἦγον εἰς τὴν γέφυραν δύο πομπικαὶ ὁδοί, ἡ εἰρημένη 84 85 (δυσμική) καὶ ἡ 138 (ἀνατολική). Ἑκατέρωθεν τῆς ὁδοῦ 138 ἀπεκαλύφθησαν ἐν προτέραις σκαφαῖς πολλὰ κτίσματα, ἐν οἷς καὶ τὸ νοτόθεν αὐτῆς κείμενον 152· ἐνταῦθα ὑπῆρχεν εὐμεγέθης πύλη **π**, ἧς σῴζεται ὁ οὐδός, οὐχὶ διανεκής, ἀλλὰ συγκείμενος ἐκ τριῶν τμημάτων, λίθου μέλανος (πρβ περὶ τοῦ ἀρχαιοτέρου θυρώματος τοῦ χώρου 77 ἄ. σ. 101β), ἐκ τούτου δὲ φαίνεται ὅτι τὰ δυσμόθεν τῆς πύλης κτίσματα ἐποιήθησαν ἐν ὑστέροις χρόνοις. Ἡ ὁδὸς 138 ἐν ἀρχῇ εἶχεν ἀλλοῖόν πως τὸ διάγραμμα· καὶ γὰρ καὶ λείψανα τῶν νοτίων τοίχων δύο κτισμάτων μετ' ἐπικαρσίας ὁδοῦ μεταξύ, πρὸς βορρᾶν καταγούσης, ἀποκαλυφθέντα νοτόθεν τοῦ 137γ ἐν τῷ βάθει ὑποδηλοῦσιν ὅτι ἡ βόρειος τῆς ὁδοῦ 138 πλευρὰ αὐτόθι πρότερον ἦν νοτόθεν τῆς νῦν σῳζομένης, καὶ ὑπὸ τὸν βόρειον τοῖχον τῶν κτισμάτων 151-153 ἀπεκαλύφθησαν θεμέλια ἀρχαιοτέρου τοίχου, ἐξέχοντά τι νοτόνδε, ἔτι δὲ καὶ ὑπὸ τὸ ἀνατολικὸν ἥμισυ τοῦ βορείου τοίχου τοῦ 148 σῴζονται θεμέλια ὁμοίως νοτόσε ἐξέχοντα, ἐξ ὧν καὶ εἰκάζεται ὅτι πρότερον ὁ νότιος τῆς ὁδοῦ 138 τοῖχος αὐτόθι ἦν παράλληλος τῷ βορρᾶθεν τῆς ὁδοῦ 138 ἀντιστοίχῳ. Εἰς τὸν νότιον τῆς ὁδοῦ 138 τοῖχον κατέληγεν ἐκ νότου κατιὼν πώρινος ὀχετὸς κρυπτὸς (ἐπὶ τοῦ βορείου μέρους σῴζονται καὶ τὰ καλύμματα, ὡσαύτως πώρινα), πάνυ καλῶς πεποιημένος, ὅστις διὰ τῶν χώρων 158 157 153 (παρὰ τὸν ἀνατολικὸν αὐτῶν τοῖχον ἀπωχέτευε τὰ ἐκ τοῦ ὄρους ὕδατα, εἶνε δὲ διὰ τὴν θέσιν ἀρχαιότερος μὲν τοῦ νοτίου τοίχου τῆς ὁδοῦ 138, νεώτερος δὲ τῶν εἰρημένων θεμελίων τοῦ 151-153. Ὁ νότιος τοῖχος τῶν κτισμάτων 131 132 134 135 συνέκειτο ἐκ δύο στοίχων ὀρθοστατῶν, σῴζεται δὲ κατὰ χώραν δωδεκάλιθον λείψανον, ἤγουν ὁ νότιος στοῖχος τοῦ 132 (ἐνδεκάλιθος) καὶ ἀνατολόθεν αὐτοῦ ὀρθοστάτης (μονόλιθος, ὕψ. 0 625)· μεταξὺ τουτου, πρὸς τῇ ἀντηρίδι **α** κειμένου, καὶ τῆς ἀντηρίδος **β** ὑπῆρχεν, ὡς εἰκάσαι, θύρωμα (133), ηὑρέθη δὲ καὶ ὀδοῦ

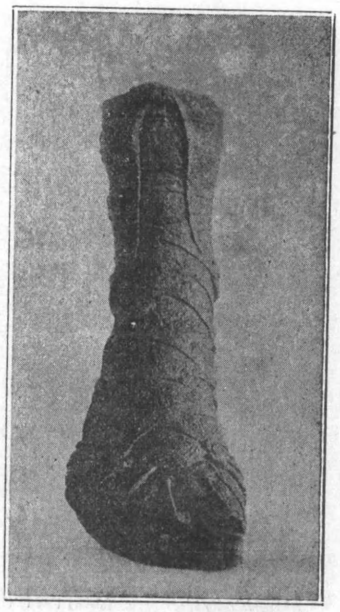

3α: προσθία ὄψις.

3β: ἐξωτερικὴ ὄψις.

3γ: ἐσωτερικὴ ὄψις

3δ: κάτω ὄψις.

3 (αβγδ· μνημείου φωτογράφημα· εἰς σ. 107β) : δεξιὸς πούς χαλκοῦ ἀνδριάντος ἐφίππου (ΠΑΕ 1909 120 εἰκ.).

ἀπόκομμα πλησίον, δίχα τεθραυμένον· ὡσαύτως δὲ δίστοιχος εἶνε καὶ ὁ μεταξὺ τοῦ 131 καὶ τοῦ 132 τοῖχος· ὁ δὲ βόρειος τοῖχος τῶν κτισμάτων 131-135 εἶνε παράλληλος τῇ βορρᾶθεν αὐτῶν κειμένῃ ἀντηρίδι *ΝΞ*, ἥτις ἀπὸ τῆς ὁδοῦ 108 (*γδ*) πρὸς ἀνατολὰς φερομένη καὶ ἔχουσα ὕψος 2 80 (ὅρα τομὴν ἐν εἰκ. **2α ϑκ**) εἶνε ὁ νότιος τοῖχος τῶν οἰκοδομημάτων 109η -124.

Βορρᾶθεν τῆς ὑψηλῆς ἀντηρίδος (*ΝΞ*) ἐξεκαλύφθησαν λείψανα τετρακαιδεκαστύλου στοᾶς δωρικοῦ ρυθμοῦ (*Ε-Λ*), ηὑρέθη δὲ καὶ ἀπότμημα δωρικοῦ κιοκράνου. Ἐπὶ τῆς νοτίας πλευρᾶς (*ΗΘ*) σῴζεται κατὰ χώραν ὀρθοστάτης ἀσβεστολίθου *ϱ* (ὕψ 0 63, πλ. ὡς 0 765, πάχ. 0 44), τοιχοδομίας παρεμφεροῦς τῇ τῶν ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς τοῦ χειμάρρου ὄχθης θερμῶν (ΠΑΕ 1890$_{31}$)· ἦσαν δὲ οἱ κίονες ἀσβεστολίθου, ἀρράβδωτοι, πέντε μὲν (ἀρ. 1-5) νοτόθεν τῆς βορείου πλευρᾶς, πέντε δὲ (ἀρ. 8-12) βορρᾶθεν τῆς νοτίας πλευρᾶς, δύο δὲ (ἀρ. 6 καὶ 7) δυσμόθεν τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς, δύο δὲ (ἀρ. 13 καὶ 14) ἀνατολόθεν τῆς δυσμικῆς πλευρᾶς, ἵδρυντο δὲ οὐχὶ ἐπὶ διανεκοῦς στυλοβάτου, ἀλλ᾽ ἐπὶ μονήρους ἕκαστος ἐπιμήκους ὑποβατῆρος πωρίνου· σῴζονται δὲ κατὰ χώραν οἱ ὑποβατῆρες τῶν κιόνων καὶ ὁ κατώτατος σφόνδυλος (διάμ. 0 42, ὕψ. ± 0 474) ἑκάστου τῶν δυσμικῶν τεσσάρων κιόνων τῆς νοτίας κιοστοιχίας καὶ τῶν ἀνατολικῶν δύο κιόνων τῆς βορείου κιοστοιχίας· τὸ μεταξόνιον τῶν μακροτέρων κιοστοιχιῶν, τῆς τε βορείου (ἀρ. 1-5) καὶ τῆς νοτίας (ἀρ. 8-12), εἶνε ±2 85, τῆς δὲ ἀνατολικῆς (5-8) καὶ τῆς δυσμικῆς (12-1) ἦν ± 2 47· οἱ ὑποβατῆρες τῆς μὲν βορείου καὶ τῆς νοτίας κιοστοιχίας ἔχουσι δυσμανατολικὴν τὴν φοράν, οἱ δὲ μεταξύ, οἵ τε ἀνατολικοὶ δύο (6 καὶ 7) καὶ οἱ δυσμικοὶ (13 καὶ 14), ἐπικαρσίαν πρὸς τὴν τῶν εἰρημένων, ἤγουν βορρονότιον· ἐπὶ τοῦ θεμελίου τῆς δυσμικῆς πλευρᾶς (*ΘΚ*) τῆς στοᾶς ἐν τῷ τοίχῳ ξ ἐνῳκοδόμηται σφόνδυλος *σ*, ὄρθιος καὶ τοῖς εἰρημένοις ὅμοιος, οὐχὶ κατὰ χώραν κείμενος, ἀλλ᾽ ἐκ τῶν πεπτωκότων εἰλημμένος. Βορρᾶθεν τοῦ κίονος 2, ἐν 110α, ὑπῆρχε δίοδος, παρὰ δὲ τὸ νότιον ἄκρον τῆς δυσμικῆς πλευρᾶς ὑπῆρχε θύρωμα, *ϑ*, πλ. 1 05, ὅπερ ἐνεφράχθη ὕστερον, ὅτε καὶ ἄλλοι, κατερηριμμένης ἤδη τῆς στοᾶς, ἠλάθησαν τοῖχοι, οἱ μὲν ἐπικαρσίως, οἵτινες καὶ ἀπετέλεσαν τοὺς χώρους 116 116α καὶ 117 117α, ἔχοντας τὸ δάπεδον ὑπὲρ τὴν κορυφὴν τῶν εἰρημένων κατωτάτων σφονδύλων (τότε ὑπὲρ τὸν ἀρχαῖον τοῦ εἰρημένου θυρώματος *ϑ* ὁδὸν ἐτέθη ὑψίτερον ἄλλος ὀδὸς [γείσου πωρίνου τμῆμα], ὅστις ὡσαύτως ἔπειτα ἐνεφράχθη), εἷς δέ, **ζηϑ**, ἐπὶ τῆς βορείου κιοστοιχίας, ἐν ᾧ καὶ ἐνῳκοδομήθησαν οἱ εἰρημένοι δύο ταύτης σφόνδυλοι ἐπὶ τῶν οἰκείων βατήρων (4 καὶ 5), εἷς δέ, **κνφ** (τὸ **ν** εἶνε βάσις λευκοῦ μαρμάρου ἐπῳκοδομημένη, ὕψ. 0 21, πλ. 0 61, πάχ [βορρονότιον] 0 62), βορρᾶθεν τῆς νοτίας κιοστοιχίας παραλλήλως σχεδόν, ὅστις καὶ ἐκάλυψε τὸ νότιον μέρος τοῦ βατῆρος 13. Νοτόθεν τοῦ **κν** τοῦ τοίχου **κνφ** ηὑρέθη πρὸς αὐτῷ ἐν βάθει ὑπὸ τὸ δάπεδον τῶν εἰρημένων ὑστέρων κτισμάτων δεξιὸς ποὺς χαλκοῦ ἀνδριάντος ἐφίππου (ΠΑΕ 1909$_{120}$ εἰκ., ἐνθάδε εἰκ. **2 π**, εἰκ. **3 αβγδ** [σ. 106], νῦν ἐν τῷ ἐν Ἀθήνησι ἀρχαιολογικῷ μουσείῳ, ΑΑΜ 13740)· ὁ ποὺς σῴζεται κάλλιστα μέχρι τοῦ μεσοκνημίου, μ. 0 28, ὕψ. 0 25, φέρει δὲ πέδιλον μετὰ πτερνιστῆρος καὶ ἱμᾶντος, οὗ τὰ δύο ἄκρα ἀπὸ τῆς τοῦ ποδὸς ῥάχεως ἀνιόντα καὶ τὰς ἑκατέρωθεν τοῦ πέλματος ἀγκύλας προσεφελκόμενα χειάζονται πολλάκις μέχρι ἄνω, ὅθεν καὶ εἰς διπλοῦν βρόχον συνημμένα κατίασι. Ὅτι δὲ ὁ ἀνδριὰς ἦν ἐφ᾽ ἵππου, ἐμφαίνεται ἔκ τε τοῦ μύωπος καὶ ἐκ τοῦ πέλματος, τῆς κάτω ἐπιφανείας, ποιηθείσης ἵνα ὁρατὴ ᾖ, ἔχει δὲ αὕτη τὸ φυσικὸν τοῦ ποδὸς σχῆμα· τὸ πέδιλον φαίνεται διπέλμως κεκαττυμένον, φέρει δὲ καὶ τρίτον κάττυμα, ὑπὸ τῷ προσθίῳ ἡμίσει τῆς κάτω ἐπιφανείας ὑποβεβλημένον, λεπτόν, λοξῶς πρὸς τὰ εἴσω καὶ πρόσω τετμημένον, καὶ ὑποπτέρνιον, ἐπ᾽ ἴσης λεπτὸν καὶ λοξότομον. Ὁ ἀνδριὰς ἵδρυτο, ὡς εἰκάσαι, ἐπὶ τῆς ἑτέρας τοῦ χειμάρρου ὄχθης, ἔνθα καὶ πολλῶν ἄλλων σῴζονται νῦν τὰ βάθρα.

Νομίσματα δὲ ηὑρέθησαν 128 χαλκᾶ (78 τῷ 1921 καὶ 50 τῷ 1922) καὶ ἓν ἀργυροῦν (Ῥόδου· ηὑρέθη ἐν 142 **Ανν** τῷ 1922), ἃ καὶ Ἀθήναζε κομισθέντα κατετέθησαν ἐν τῷ νομισματικῷ μουσείῳ (ΝΜ 1921$_{ΙΖ'}$ 1922$_{ΙΓ'}$), εἶνε δὲ ἄλλων τε καὶ Ὠρωπίων (πρβ ἄ. σ. 101α), Βοιωτῶν, Ἀθηναίων, Ἐλευσινίων, Ἑρμιονέων, Θασίων, Ἱστιαιέων, Λοκρῶν, Μεγαρέων, Φωκέων, Χαλκιδέων.

Ἐν AE 1917$_{231β\ 8\ κέ}$ περὶ τοῦ DI 5315 (καὶ DI IV σ. 890 = IG XII9 189[στ. 7 ἀντὶ AE *1907*$_{31}$ γρ. *1905*$_{31}$]καὶ σ. VII, πρβ AE 1902$_{97\ 123}$, *Wilhelm* Jh 1905$_{7\ 13\ 17}$, *Preuner* He 1922$_{92^{1}}$) εἰρήσθω ὅτι ἐν στ. 5, εἰ μὴ ἐπίτηδες ἀπηλείφθησαν δύο γράμμκτα (πρβ σημ. ἐν IG), ἴσως ἦν ***προτιθεῖν*** καὶ ὅτι ἐν στ. 7, ἐὰν τὸ ***πέντε*** νοηθῇ ὡς εἰς τὸ ***ἄρνας*** ἀναφερόμενον, ἀντὶ τοῦ ***ἡμέρας*** γραπτέον ***ἡμέρ{ει}*** (πρβ στ. 22). Ἐν AE 1917$_{233α\ κάτ.\ 12}$ ἀπαλειφθήτω τὸ «πρβ ἑξῆς περὶ τοῦ ***ἐπαρχὴν*** 20/1».

Ἐν AE 1918$_{77α\ 26/7}$ γρ. 807$_{5}$ (= SIG^{3} 1173$_{5}$ = IG XIV 966$_{5}$, πρβ *Καβαδίας* Ἐπιδ. ἱερ. Ἀσκλ. 254^{3}· περὶ τοῦ αὐτ. *χρη(σ)ματιζω* πρβ SIG^{2} III σ. 435, AE 1922$_{52}$), *Crusius*. Ἐν AE 1918$_{78α\ κάτ.\ 12}$ γρ. (***Ἀντιγένου***. σ. 80β περὶ ἐφηβείας πρβ *Graindor* Arch. ath. 15-18 24 82 83 89, *Preuner* He 1922$_{99}$. σ. 81α κάτ. 10 γρ. (στ. 26 69 πρβ στ. 22 [τοῦ IG II 471 = ^{2}II 1006], πρβ *πολυάνδρειον* ^{2}II 1035$_{33}$, *ἑστιατορείου* ^{2}II 1368$_{141}$, *στιβάδειον* ^{2}II σ. 652 (*Wilhelm* AM 1892$_{190}$), ***προσαγωγεῖον*** AE 1919$_{86α}$, περὶ τοῦ ***ἀργυροκόπιον*** κλπ ὅρ. AE 1922$_{41α}$). Ἐν AE 1918$_{81β\ 18}$ γρ. Ἰσαῖ. Η΄31 Ι΄12 ἀποσπ. 25. σ. 84β κάτ. 15 γρ. 11 ἢ 12 =) 74 ἢ 75. σ. 85α κάτ. 2 γρ. κενὰ ἐν AE 1918$_{76\ β5}$ (= 98β ἀρ. 97α α5), RIG 1525$_{β25\ ε18\ ε20}$, πρβ καὶ IG II 469$_{δ\ 95}$) 6666-6668. σ. 87β$_{23}$ πρβ *Wilhelm* AE 1892$_{139}$. σ. 87β 33 πρβ IG XII9 240$_{9}$, ***Φόρυς Ἀριστ***[-. σ. 89β κάτ. 2 γρ. δὲν ἀπαντᾷ ἄλλοθι πρβ. σ. 97α 22 πρβ *Plassart* IG V2 σ. XXXV *D* I καὶ BCH 1914$_{101}$ = SIG^{3} 306, *Wilcken* SBAB 1922$_{116}$. σ. 99α κάτ. 13 περὶ τοῦ ἐν IG II 608 = ^{2}II 1251 ***ἀ{ν}εγκλ***[***ήτους*** πρβ ^{2}II 1284$_{25}$ [1285$_{16}$ 1292$_{4}$ 1293$_{2}$ [1299$_{2}$] 1302$_{5/6}$ 1310$_{4/5}$, XII9 236$_{12/3}$. σ. 99α κάτ. 7] περὶ τοῦ ***καὶ διὰ ταῦτα*** πρβ IG ^{2}II 500$_{17}$ (αὐτ. γρ. ***ἐπήινεσέν τ'***). σ. 101α κάτ. 2 περὶ τοῦ ***καλῶς ἔχον*** κλπ πρβ *Holleaux* RÉG 1901$_{92}$ (*Nachmanson* Eran. 1909$_{39}$), IG IV 558(= *Vollgraff* Mn 1921$_{114}$)$_{5}$ ***καλῶς καὶ συμφερόντως*** 1919$_{85β9}$), IG XII9 213 ***καλῶς ἔχειν καὶ συ***[***μ***$_{4}$***φερόντως***, IG XII3 1116 ***καλῶς καὶ δικαίως*** $_{13}$***καὶ συνφερόντως***. σ. 103β 3 πρβ IG V2 510 ***καὶ εἰ***$_{5}$***ς φράτραν ἕρπειν ὁποίαν ἂν βόληται***. σ. 103β 16 ἐν IG IX2 899$_{1}$ ***Φίλιππο***[***ν***] ἀναπληροῖ καὶ Hiller ἐν Add. σ. XV πρβ ***Preuner*** AM 1921$_{10}$ (ἐν IG IX2 958$_{1}$ εἶχον ἰδίᾳ εἰκάσας ***Φιλοξένα Φιλόξενον***, πρβ ***Preuner*** AM 1921$_{10}$). σ. 105α κάτ. γρ. Αἰσχίν. Β΄32 58 89 92 135 Γ΄24 75, SIG^{3} 1232$_{5\ 17/8}$ 1267$_{6/7}$. σ. 106β 29/0 διαίρ. (***Ἀ***)***κ***(***α***)***μ***(***α***)***ν***-$_{31}$<ΩΛΝ>***τίδος***. σ. 106β 34 πρβ ***Βοληκλέος*** (γεν.) IG XII9 22, ***Βωλ***[***ηκλ***]***ῆς*** XII5 609$_{78}$, ***Βουληκλῆς*** XII 245$_{66}$, ***Βουληκλέης*** XII9 249$_{A\ 205\ B\ 73}$, ***Βουληκλείδης*** XII9 245$_{A\ 339}$, ***Βοληκράτης*** XII 7$_{16\ 27\ 28}$, ***Βωληκράτης*** DI 5389$_{4}$, ***Βωλέος*** (γεν.) XII5 608$_{3\ 6\ 7}$, πρβ ***Βοῦλος*** καὶ ***Βούλων*** κλπ IG XII9 σ. 186, *Solmsen* ULV 27 κέ. σ. 107α 14 πρβ ΑΔ 1922$_{85}$(= BCH 1885$_{127}$)$_{B\ 44}$ ***ἀεὶ διατελῇ***· εἰς τὰ ΑΔ 1916$_{Π\ 70β\ 6}$ προσθ.: ἐν Ἀριστοτ. Ποιητ. 1449^{b}$_{11}$ ἴσως ἔκειτο ***μέχρι μὲν τοῦ*** [***μέτρου καθ' ὅλου***] ***μίμησις***, ἐν δὲ 1451^{b}$_{22}$ γρ. ***Ἄνθει***, ἐν δὲ 1454^{a}$_{30}$ (παράδειγμα ἀπρεποῦς καὶ μὴ ἁρμόττοντος) περὶ τῆς Εὐριπίδου Μελανίππης πρβ Πλουτ. Ἐρωτ. 756^{c} (ἐκδ. *Winckelmann* Plut. Mor. I Erot. [1836] σ. 148-150, πρβ Εὐριπ. Ἡρακλ. μ. 1263 1345, Πλάτ. Συμπ. 177^{a}, Διον. Ἁλ. Ρητ. Η΄ 10 Θ΄ 11 κλπ). Ἐν AE 1918$_{107β\ 19\ κέ}$ πρβ Αἰσχίν. Γ΄ 48 ***προσγέγραπται ἐν τῷ νόμῳ***, Αἰσχίν. Γ΄ 203 ***προσεγγράψαντα***, IG XII9 191 ***ἀνα***]$_{36}$***γράψαι πρὸς τὰς συνθήκας*** (ἴσως ἔκειτο ***προσανα***]$_{36}$***γράψαι π. τ. σ.***, πρβ AE 1910$_{1\ 66\ 401*}$ [= IG ^{2}II 140 καὶ Add. σ. 658 = RIG 1459 = RÉ 1913$_{72}$] $_{32}$***προσαναγράψαι τ***[***όνδε τὸν νόμον***] $_{33}$***πρὸς τὸν πρότερο***[***ν***]). σ. 107β 28 περὶ τοῦ ἐν ΑΔ 1916$_{Π\ 65α\ κάτ.\ 16}$ καὶ τοῦ ἐν Ἀθηνᾶς 1918 (Λ΄)$_{378}$ κέ, ἔνθα καὶ (σ. 379 εἰκ. 18$_{14/5γ}$) ***Στρατοκλῆν γραμματέα***, πρβ καὶ *Κεραμόπουλος* Ἀποτυμπαν. σ. 112 (εἰρήσθω ἐνθάδε ὅτι τὸ ἐν σ. 40 χωρίον Πλάτ. Νόμ. 873^{b} στικτέον ὧδε: «ἄρχοντες, ἀποκτείναντες, εἰς τεταγμένην τρίοδον ἔξω τῆς πόλεως ἐκβαλλόντων γυμνόν, — μετὰ δὲ τοῦτο εἰς τὰ τῆς χώρας ὅρια φέροντες ἐκβαλλόντων τῷ νόμῳ ἄταφον», πρβ ἄλλως σ. 49^{3} [Ἁρποκρ. λ. ***ὀξυθύμια***] «ταῦτα γὰρ ἀποφέρεσθαι εἰς τὰς τριόδους»· ἐν Πλάτ. Νόμ. 874^{b} ἴσως γρ. «μηδὲ ὅλως χώρας») ψήφισμα ἐπὶ Θερσιλόχου ἄρχοντος (πρβ IG ^{2}II 778 780$_{26}$ [781] 782, πΧ 244/3), ἔνθα καὶ $_{11}$ ***γραμματέα Στρατοκλῆν*** (πρβ. στ. 14β· περὶ τοῦ ἐν στ. 10 13 Ρύθμου πρβ τὸν εἰπόντα τὸ ἐν Ἀθ 1918$_{379}$ ψήφισμα· ἐν στ. 14γ, ἤγουν ἐν τῷ 6^{ῳ} στεφάνῳ, κενῷ ἐαθέντι, ἔμελλε κατὰ τὰ ἐν στ. 11/2 νὰ χαραχθῇ [[***Ἐλευσίνιον***]] [περὶ κενῶν πρβ AE

1918 76β(=98β) ἀρ. 9 α5]), καὶ σ. 114 ψήφισμα ἐπὶ Κυδήνορος (πρβ Κυδήνορας ἄλλων χρόνων ἐν *Kirchner* PA 8921 8922), ἔνθα καὶ ἄλλων ἐξ ἀρχόντων τὰ ὀνόματα (πρβ. IG ²IIιv σ. 12 κέ), ἐπειδὴ δὲ ὁ αὐτόθι στ. 22α Διομέδων ἦρξε μετὰ τὸν Θεόφημον στ. 8 (θὰ ἀνεγράφετο καὶ ἐν στ. 22β), τιθεμένου τοῦ Διομέδοντος ὡς ἄρξαντος τὸν πΧ 232/1 ἐνιαυτόν, ὅτε ὁ γραμματεὺς ἦν ἐκ τῆς 6ης φυλῆς, ὁ ἐν IG ²II 795 ἄρχων Θεόφημος, ἦρξεν ἴσως τὸν ἐπεχεῖ ἐνιαυτόν, 231/0, ὡς γραμματεὺς δὲ τότε δύναται νὰ ἀναπληρωθῇ ₂-*Προκλῆς* '*Απ*[*ήμονος*] '*Αγνούσιος* ἢ *Εἰρεσίδης* ἢ *Κεφαλῆθεν* ἢ *Κικυννεύς* ἢ *Χολαργεύς* (ἢ '*Απ*[*ολή*]-*ξιδος* '*Ερμειος*), τῆς 7ης φυλῆς. 'Εν ΑΕ 1918 10σ ἐν τῷ ἀναγραφίῳ μεταξὺ τοῦ IG ²II *478* καὶ τοῦ *510* προσθ. *505* = ΑΕ 1918 *94α* 18 (ἤγουν περὶ τοὺς *ϑ*]*εο*[*ί*· αὐτόθι ἴσως ἔκειτο *ὅτε δ'* '*Αθηναῖοι* 28 (29)*ετί*]*ϑεντο* μᾶλλον ἢ 9 *κατ*28 (29)*ετί*]*ϑεντο*, ἧττον δὲ πιθανὸν 11 *κ*28 (29)*ατέ*]*ϑεντο*, πρβ Add. σ. 611). ἐν ΑΕ 1918 σ. γ στ. 31α(περὶ τῆς σ. 12, εἰκ. 8) γρ. *ἐγκατακρήμνισις*. ἐν ΑΕ 1918 τεύχους 4ου ἐξωφύλλου σ. Α9 γρ. 155-171· αὐτ. στ. 10 γρ. 34.

'Εν ΑΕ 1919 52 17 (Φαρσάλου) ἐν τῷ φωτογραφήματι φαίνεται, ὡς καὶ εἰκός, μᾶλλον *εὐφροσύναν*.

'Εν ΑΕ 1919 54 ('Αμφιαρείου) στ. 14 γρ. (αἱ εἰκόνες 1 καὶ 2-8 καὶ 10-11 ἐγένοντο-, ἐν δὲ στ. 15 γρ. αἱ δὲ εἰκόνες 1α καὶ 9 καὶ 12-20 ἐκ-). 'Εν ΑΕ 1919 55β 17 πρβ ἄλλως σ. 56β περὶ τοῦ ἀρ. 100. σ. 58α 30 προσθ IG VII 292 *Γεννικὸν καὶ Κριτόδημο*[*ν*] *Λεώνδου Μεσσηνίους*, πρβ IG V1 σ. XI 158 κέ = σ. 318γ κάτ. 22 324δ 4. σ. 58β24 πρβ *BKeil* He 1890 598 (*Meisterhans* GAI σ. XIII). σ. 58β 25 προσ . 1909 124. σ. 59α 19 γρ. 162 166 169 175). σ. 59α 24 πρβ ἐν 'Ορχομενοῦ ἐπιγραφῇ IG VII 3172 *εἰς τὰ Παμβοιώτια τὰ ἐ*22*π*' '*Ονασίμου ἄρχοντος Βοιωτοῖ*[*ς*] καὶ 46'*Ονασίμω ἄρχοντος Βοιωτοῖ*[*ς*] (πρβ '*Ονασ*[*ί*]64*μω ἄρχοντος*). σ. 59β 21 γρ. Εισο6[*τέλια*]*ν* (περὶ ἰσοτελείας πρβ αὐτ. σ. 62α 69β[δὶς] 74α). σ. 60α 22 περὶ τοῦ *πάΕις* κλπ πρβ ΑΕ 1918 195β κάτ. 8, *Kretschmer* GVI 42 54² 118 188-190 243 248. σ. 60α 22 γρ. ϝ*Ἰσστιαῖδας*. σ. 60α 30 γρ. ϜΙ*φιάδας* σ. 60β 27 γρ. 5018 a 5 6 [=DI IV σ. 1061] *χ*[*ἰ*]*ρήνας*, ἐν Περγάμου *Hepding* AM 1907 257 42 *καίρήνη*, πρβ *Wilhelm* BGI 319 362, περὶ κράσεως πρβ καὶ ΑΕ 1919 61β 21 70α, *Thumb* [illegible] 225 230, *Buck* ISGD 72-74 [σ. 50 74 137 190 ἄλλως περὶ τοῦ Θεσσαλικοῦ *κοί* IG IX2 1027 (πρβ καὶ 4586) κλπ]), ἐν δὲ VII. σ. 60β κάτ 11 γρ. *ἰράνας*, προσθετέον δὲ. σ'61β 8 περὶ τοῦ *πολλὰ καὶ* κλπ πρβ ΑΕ 1919 87β κάτ. 3, Λυσ. IF' 19, Αἰσχίν. Γ' 241 243, IG ²II 687 + 686 (Add. σ. 664)10 900 14 (αὐτ. στ. 12 ἴσως *οἷς τίθησιν ἡ πόλις καὶ τὸ*], στ. 13 ἴσως *δ' αὐτοῖς καὶ εἰκόνων χα*]) 971 16/7 1299 52 1330 19(στ. 28 ἴσως [-*δὲ καὶ ἱερεῖα*-], στ. 29 *προσόδων* ⟦*τῶν*⟧ *κοινῶν κ*[πρβ στ. 67], στ. 34/5 *καὶ τῶν* 35 *παι*[*δίω*]*ν*, στ. 48 *κ*[*άλλιστα καὶ μέγιστα ἀναθήματα*], στ. 58 *ἀναδώσουσι καὶ εὖ*]) 1338 41, DI 3486(=RIG 429)2/3 4254 13, AJA 1913 29 *πολλὰ καὶ μεγάλα*, ΨΠλουτ. 'Ηθ. 852b *τε πολλοὺς καὶ καλοὺς ἔθηκε τῇ πατρίδι* (πρβ SIG³ 318 12/3 6), πρβ Διον. 'Αλικ. 'Αρχ. ῥητ. ὑπομνημ. Δ', Διον. 'Αλ. Λυσ. ΚΓ', *Kuehner*+ *Gerth* GG 246 250, *Passow* HGS⁵ λ. *καί* σ. 1540. σ. 61β κάτ. 10 περὶ τοῦ IG VII 527 (=SEG I 134) γρ. ἢ μᾶλλον *Τενέδι*]4*ος*, *ἀνὴρ καλὸς* [*κἀ*(ἢ *καὶ ἀ*)*γαθός*, *εὔνους ὢν διατελεῖ τῆι πόλ*]6*ει*. σ. 63α κάτ 9 ἐν IG VII 529 3 ἴσως ἔκειτο '*Ελατε*[*ῖα*]. σ. 63α κάτ. 8 γρ. *γᾶς*. σ 63β 8 πρβ *Εὐτρειτιδιεῖες Bizard* BCH 1904 430 κέ, πρβ *Buck* ISGD 54 74, 197, *Ziebarth* Fünfundzwanzig Jahre gr. Inschriftenforschung (1894-1919) ἐν Jber Bd 184 (1920. III) 133. σ. 64α 10 γρ. *ἔλεξε*. σ. 64β κάτ. 11 ἐν IG VII 1739 9/0 γραπτέον *ἀξιο*]*χρειέας* (ἐν μιᾷ λέξει· οὕτως καὶ ὑπὸ Foucart ἐγράφη BCH 1885 411 (23), πρβ DI IV σ. III 44 85), πρβ *χρειεῖσϑη* IG VII 3169 8, *χρηείσϑω* DI 3052 7 (καὶ σ. 116), *χρέεσται* DI 1147 3 (=DI IV σ. 94), *ἀξιομανεῖς*, -*μισής*, -*πενϑής*, -*πρεπής*, -*φανής*, *ἀξιόχρεως*, *κατάχρεως*, *ὑπέρχρεως ὑπόχρεως*, *χρῆος* κλπ, *Ahrens* Beitr. zur gr. u. lat. Etymol. I 204 § 16 18, *Sadée* BSD 194 201 227, *Meister* GD I 70 222 296 II 34 66 224, *Thumb* HGD 192 230 244 264, *Buck* ISGD § 85 1 161 a. σ. 64β κάτ. 3 γρ 102(Βοιωτιαστὶ γεγραμμένη προξενία)3 '*Αγ*]. σ. 67β 24 γρ. *ἀντίγροφον*, προσθ. *γροφέα* Mn 1916 65 24 (πρβ *Wilhelm* SBAW 1921 28), πρβ *Buck* ISGD § 5. σ. 68α 34 γρ. *ἦμεν*. σ. 68β 2 προσθ. *Θιό*138*φεστον*. σ. 69α 3 κέ περὶ τοῦ *τάω* ('Αττικῶς, =*σάω*)

καὶ τῶν συνθέτων *δια-ττάω* (οὐχὶ *δι-αττάω*) καὶ *ἐκ-* καὶ *ἀπο-* πρβ καὶ *τὰν σᾶσιν* (=*σῆσιν*) ΑΕ 1918$_{195β\ κάτ\ 7\ κέ}$· ἐν Inschr. v. Priene 28 ἀβέβαιοι αἱ ἀναγνώσεις$_{31}$ *τασά[ν]τωμ [πρ]ὸ-*$_{37}$.... *ηττημέν..*, πρβ ἄλλως *ὅττι*$_{24}$*[νες* *Vollgraff* Mn 1916$_{65=71}$, *ἀππεισάτου* IG IX 2 1229$_{28}$ καὶ *ἀππε[ῖσ*$_{11}$*α]ι* 1226, *ἀππασάμενος* ἐν ἀποσπ. Κορίννης (*Buck* ISGD σ. 292 § 69$_4$, πρβ § 49$_{5α}$ 68$_2$ 69$_{3\ 4}$ 84 86$_{1\ 2\ 4\ 6}$ 87 99$_2$), πρβ ΜΕτυμ. 60$_{25}$ 271$_{36}$ 710$_{39\ κέ}$ 757$_4$, *Ahrens* Beitr. zur gr. und lat. Etymol. I 124[13], Πλάτ. Σοφιστ. 226[b] «οἷον διηθεῖν τε λέγομεν καὶ *διαττᾶν* καὶ βράττειν καὶ διακρίνειν», Τιμαίου σοφιστοῦ Λεξ. Πλατων. 1η ἐκδ. *Ruhnken* 1754· ἄλλη τῷ 1789· ἄλλη, ἐπιμελείᾳ *GAKoch* σὺν Append. observation., 1828 1833) «*βράττειν* ἀνακινεῖν, ὥσπερ οἱ τὸν σῖτον καθαίροντες», αὐτ. «*διαττᾶν* σήθειν», *Κόντος* Ἀθηναίῳ (περιοδ.) 1877$_{434\text{-}7}$, ἔνθα χωρία πολλὰ καὶ διορθώσεις, λχ περὶ τοῦ παρ' Ἡσυχίῳ *δίαττος* κλπ, *Χαριτωνίδης* Ἀθηνᾷ 1922$_{95}$ (εἰς Πολυδ. F74)· τὸ ἐν λεξικῷ Παρισιακῷ (St Germain· πρβ *Bekker* AG 382 κέ 383$_3$) **ἀλεύραττις** («ἀγγεῖον εἰς ἄλευρα») ὑπὸ FJBast (Commentatio palaeograph. εἰς Γρηγορίου Κορ. Περὶ διαλέκτων ἐν ἐκδόσει *GHSchaefer* 768$_{16}$) κρίνεται ὡς παρεφθορυῖα λέξις ἐκ τοῦ **ἀλευρόττησις**, ὃ καὶ κατὰ Κόντον πιθανώτατον, πρβ *Ruhnken* ἐκδ. Α' καὶ Β' καὶ Γ' ἐν λ. *διαττᾶν*, Ἐτυμολ. Σορβ. «**ἀλευρότης** (Bast: sic pro **ἀλευρότησις**, **ἀλευρόττησις**), ἡ κοσκίνησις (Schaefer: substantivum *κοσκίνησις* adde Lexicis: nisi forte scribendum *κοσκίνισις, παρὰ τὸ κοσκινίζειν*, quod suadere videatur alterum Etymologicum MS.)», Ἐτυμολ. Παρισ. «**ἀλευρότησις, ἡ κοσκινησία**», περὶ οὗ ὑπὸ Bast προστίθεται: (sic), quod quomodo emendandum sit nemo non videt· ἐνθάδε εἰρήσθω ὅτι ἐν Τιμ. Λεξ. Πλατων. λ. *αἰξωνεύεσθαι* ἐπῆλθεν εἰκασία ὅτι τὰ μετὰ τοῦτο εἶχον ὧδε: «ἀπὸ δήμου τινὸς ἡ κατηγορία, τοῦ Αἰξωνέως, ὡς ἀπὸ Ἀβδήρων Ἀβδηρίτης, ὃς ἐπὶ βλασφημίᾳ διαβέβληται», ὃς δὲ καὶ ὑπὸ Ruhnken ἐν τῷ τῆς Α' ἐκδόσεως κειμένῳ ἐγράφη (R.: mox pro *ὡς* recepi *ὅς*), ἐν δὲ τῇ Β' [καὶ Γ'] ἐν μὲν τῷ κειμένῳ ἐτηρήθη τὸ *ὡς*, ἐν δὲ σημειώσει 14 λέγεται: pro *ὡς ἐπὶ* in *Timaeo* malim *ὅς ἐπί*, etsi sic etiam legit auctor Lexici Sangerm. MS. [*Bekker* A. G. I 353 sq.] in plerisque conveniens cum *Timaeo*: «*αἰξωνεύεσθαι*. ἀπὸ δήμου— Αἰξωνέως, ὡς ὁ ἀπὸ Ἀβδήρων ὁ Ἀβδηρίτης, *ὡς* ἐπὶ βλασφημίᾳ *δὲ* διαβέβληται —», πρβ περὶ τοῦ *κατηγορία Koch* Append. observation. (1832) σ. 2 καὶ 37· προστεθήτω ὅτι ἐν Τιμ. Λεξ. Πλατ. λ. *σφενδόνη* ἴσως ἔκειτο «τοῦ δακτυλίου ἡ περιφέρεια ⟦καὶ⟧ (ἢ ⟦*ἡ*⟧, ἢ τελεία ἢ ὑποτελεία διάστιξις) ἡ εἰς λίθου βολὴν (ἢ *ἡ εἰς λιθοβολίαν*)», ἤγουν *σφενδόνη* νοεῖται ἐπὶ τῶν δύο σημασιῶν, οὐχὶ δὲ μόνη ἡ τοῦ δακτυλίου ἡ εἰς λίθου ἐμβολὴν χρήσιμος, *καὶ* δὲ κεῖται καὶ παρὰ Σουίδᾳ: «*σφενδόνη*. *ἡ τοῦ* δακτυλίου περιφέρεια. *καὶ* ἡ εἰς λίθου βολὴν ἐπιτηδεία χρῆσις», *Ruhnken* ἐκδ. Α' καὶ Β' καὶ Γ', *Koch* Append. observat. σ. 33 (*Κοραῆς* Εἰς Ἡλιόδ. 152, κλπ.) καὶ 55. Ἐν ΑΕ 1919$_{69α\ 33}$· πρβ *Kretschmer* GVI § 157 κέ (ΑΕ 1918$_{195β\ κάτ.\ 4}$)· σ. 69α$_{κάτ.\ 3}$ ἀπαλειπτέον αὐτ. καὶ ἐν *Meisterhans* GAI[3] 252 [1972] τὸ περὶ τοῦ IG I 32 (=SIG[2] 21 = [3]91= *Bleckmann* IGS [=*Lietzmann* KT 115] 20, πρβ *Wilhelm* GGA 1903$_{774}$), διότι τὸ ἐν β 3 ἀνεγνώσθη ἄλλως (οὐχὶ *ἐπεὶ*) ὑπὸ *Cavaignac* (SIG[3] 91[10])· εἰρήσθω ἐνθάδε ὅτι ἐν SIG[2] 587$_{195}$ (= IG II καὶ II5 834[b] β$_{60}$) ἀντὶ ΔΔΔΔ ἴσως γρ. ΔΔΔ (πρβ αὐτ. $_{195/6}$: 75$^{δρ.}$ = $2\frac{1}{2}^{δρ.}$ × 30$^{ἀγ.}$). σ. 69β$_{13}$ (περὶ ἰσοτελείας) γρ. κεῖται πρῶτον πλὴν ἐν ΑΕ 1919$_{74α}$ ἀρ. 104$_{4/5}$, ἀπαντᾷ δὲ 13^{ις}, λείπει δὲ τρὶς ἢ τετράκις, πρβ ΑΕ 1919$_{62α\ 2\ κέ}$ περὶ τοῦ ἐν Τανάγρας IG VII 527 (τῆς κοινῆς) καὶ 525 καὶ 505· περὶ τῆς γραφῆς ὅρ. ΑΕ 1919$_{59β\ 21}$. σ. 70α$_{15}$ περὶ τοῦ ἐν IG VII 2407$_9$ *κά{γ} γᾶ{γ}* πρβ *Hill* Histor. Gr. coins 71, *Nachmanson* Gl 1909$_{141}$, *Ziebarth* 25 Jahre gr. Inschriftenforsch. 129 κέ. σ. 70α$_{36}$ πρβ ἐν Ὀρχομενοῦ IG VII 3172$_{118}$ *Νικαρέτηι* (ἐν Τανάγρας SIG[3] 1185 γρ. *τῇ ἀρχῇ τῇ* $_{20}$*[ἡρ]εθείσῃ* [οὕτως καὶ ἐν REG, πρβ καὶ στ. 10], ἐν δὲ στ. 20/1 ἴσως ἔκειτο *ἀνα*$_{21}$*[λισκέμ]εν*), πρβ ἄλλως στ. 91 *Θεισπιεῖεις* (στ. 108 ἴσως γραπτέον *{μ}((εινὸ))ς*), σ. 71α$_{15}$ γρ. γεγραμμέναι. σ. 72α$_{16/7}$ γρ. ὁ αὐτὸς τῷ ἐκεῖ. σ. 74α$_{17\ κέ}$ περὶ τῆς θέσεως τοῦ περὶ ἰσοτελείας ὅρ. ἄ. ἐν τοῖς περὶ τοῦ ΑΕ 1919$_{59β\ 21}$ καὶ 69β$_{13}$. σ. 74β$_5$ γρ. *Παμπιρίχω*, πρβ ἄ. (ΑΕ 1919) σ. 58β (ΑΕ 1918$_{195\ κάτ.\ 4}$). σ. 75β τὸ ἐν ἀρ. 107 μνημονευόμενον ψήφισμα IG VII 393 ὅρ. ἐν ΑΕ

1919 79 ἀρ. 114 σ. 79 ἀρ. 114_2 ἄρχων καὶ ἐπιψηφίζων οἱ αὐτοὶ καὶ ἐν σ. 75β ἀρ. 107. σ. 85α 6 κέ περὶ τοῦ *Ἀδεῖα* κλπ πρβ IG IX_2 σ. 284, ⊦ *Ἀδίμα* IG XII_3 771 (Θήρας)· πρβ ἄλλως περὶ τοῦ ***ἀδούσιον*** κλπ SIG³ 93², AE 1918 103α 1919 82β. σ. 85α 27 πρβ *λᾶος ὑπὸ ϱιπῆς* Ὅμ. Μ 462 θ 192 κλπ, *ἀϱαβῶνα* *Witkowski* Epistul. privat.² σ. 147. σ. 85α 40 γρ.[=*Ziehen* LGS 45=IG ²II $1326]_{22}$ *ἀνθ' ὧν* (πρβ στ. 27 *ἀντὶ τούτων*), SIG³ 104(πρβ *Wilhelm* ZoeG 1913 679 κέ$)_{33}$ [-*ἀνθ' ὃν*-], IG ²II 1_{11} *ἀντὶ ὧν* -$_{58}$ *ἀνθ' ὧν*, 1006_{86} *ἀν*]*θ' ὧν* 1024_{17} *ἀνθ'*] *ὧν*, XII_3 331_7, Ἰσαῖ. Ζ' 38 Ἀποσπ. 15. σ. 86α 5 πρβ ἐν Μήλῳ IG XII_3 1126_3 ***Εὐποσίαν***, περὶ δὲ τοῦ *εὐποσιάϱχης* πρβ *Kalinka* Ant. Denkm. in Bulgarien 1906 112, *Preuner* AM 1921 13, πρβ *εὐθηνιάϱχης* σ. 86α 13 περὶ τοῦ *δύο* πρβ αὐτ σ. 87α 14, προσθ. IG VII 3193 1 4 5 8. σ. $86β_{32}$ προσθ. *Witkowski* Epistul. priv.² σ. 151 *τὰ=ἃ* (αὐτ. ἀρ. 58 σ. 146 *τἀ⟨ι⟩δελφῶι*, ἀρ. 66_6 σ. 122 ἴσως [*ἕτε*]*ϱα*, ἀρ. 70_8 σ. 144 *ἀϱιθμῶν*, ἀρ. 71_{30} *ἐπεὶ πέπομφα*). σ. 87α 14 πρβ ἐνθάδε ἄ. περὶ τοῦ $86α_{13}$. σ. 87α 22 προσθ. AE 1918 117 16 ***ἐγόνοις*** (αὐτ. ἐν μὲν τῷ αὐτῷ στίχῳ γρ. ***ἀνεισφ***[***οϱί***]***αν***, πρβ CIG 2126_2 ἔνθα γρ. *ἀτελεί*]*αις τε* ***καὶ ἀνεισφοϱίαις*** κατὰ τὸ ἐν Πλουτ. Εὐμέν. Δ' ***ἀνεισφοϱίας διδοὺς καὶ ἀτελείας***, πρβ SIG² III 170 254, ἐν δὲ στ. 1 γρ. ***κἀγαθός***. σελ. 121³ 1 ἴσως *τ*]*ὸν α*[*ὑτᾶς*, σελ. 153 14α ἴσως *Ἱ*]*έϱις*, πρβ BCH 1921 14 126, σελ. 158 76 ἴσως [***αὐτὸν ἢ κα***] ἢ [***ἢ αὐτεῖ κα***]). σ. 87α 28 πρβ ***β***]*αχχεύει* *Croenert* GGWN 1922 7 VIII_2 (=12 17). σ. 87α 36 πρβ *Ziehen* LGS 52_5 *ἀπὸ τοῦ διαφόϱου⟨ς⟩*, 53_{10} *τὸ διάφοϱον*. σ. 87β κάτ. 8 πρβ Klio 1920/1 187 (176)(=SEG I $183)_{19}$ ***εὐσεβεί***[***ας τε τ***]***ῆς — καὶ εὐνοίας***. σ. 87β κάτ. 3 πρβ ἐνθάδε ἄ. σ. 109β περὶ τοῦ $61β_3$. σ. 88γ ἀντὶ (IG) XI7 44 γρ. XII 7 44. σ. 101α κάτ. 21 γρ. ἐπὶ (αὐτ. κάτ. 17 γρ. ἐστι [=AE 1918 195 κάτ. 2]). σ. 101α κάτ. 8 γρ. 49,. σ. 101β 12 γρ. ἐκ. σ. 101β 31 γρ. σύνταγμα. σ. 102α 28 γρ. μαρμαρίνη. σ. 102β (ἐπὶ τέλει τῶν στίχων): στ. 1 γρ. τὸ (αὐτ. στ. 6 ἀπαλειφθήτω τὸ ὀ). αὐτ. στ. 8 γρ. ἔχον· [αὐτ. στ. 9 γρ. 0018)]. Ἐν AE 1919 σ. γ περὶ τῆς ἐν σ. 57 εἰκ. 3 γρ. ἐπιγραφαὶ δύο: Βοιωτῶν προξενία καὶ Ὠρωπίων προξενία (αὐτ. σ. δ περὶ τῆς ἐν σ. 95 εἰκ. 11 γρ. εὐθεῖα· αὐτ. περὶ τῆς ἐν σ. 100 εἰκ. 2α γρ. ὄψις: τομή). Ἐν AE 1921β 12 ἀντὶ *1920* γρ *1921*. Ἐν ΑΔ 1916 Π 74α, κάτ. 6 γρ. ***θύεν*** (πρβ καὶ AE 1912 256).

ἀναγϱάφιον τῶν ἐν AE *1918 192 195 1919 51 1922 108-111* **ἐξεταζομένων.**

(α = *ἀϱιστεϱὰ* [*στήλη σελίδος*], β = *δεξιά*.)

σύγγραμμα	AE 1918	AE 1919	AE 1922	σύγγραμμα	AE 1922
ΑΔ 1916 Π 74	—	—	111β	IG VII 527	109β
AE 1918 108	–	—	109α	529	109β
117	—	—	111α	1739	109β
121	—	—	111β	3172	110β
125	192α			IX_2 958	108α
153 158	—	—	111β	XII_9 191	108β
1919 52	—	—	109α	*Κεϱαμόπουλος* Ἀποτυμπ. 112	108β
69	—	—	110β	Klio 1920/1 187	111β
Annuar. 1915 151-179	195α			*Meisterhans* GAI 252	110β
Ἀριστοτ. Ποιητ. 1449b 1451b 1454a	—	–	108β	Πλάτ. Νόμ. 874b	108β
DI 5315	—	—	108α	Τιμ. Λεξ. Πλατ. λ. *αἰξωνεύεσθαι*	110α
IG I_2 32	—	—	110β	*σφενδόνη*	110β
I 431	—	51β		SIG² 587 195	110β
II καὶ II_5 834b	—	—	110β	*Witkowski* Epist. priv. ἀρ. 58 66 70 71	111α
²II 505	—	—	109α		
900	—	—	109β		
1330	—	—	109β		
IV 917	—	51β			

1 9 2?

Βασίλειος Λεονάϱδος.

ΒΑΛΕΡΙΟΣ Ν. ΣΤΑΗΣ

(1857—1923)

Ἡ Ἑλληνικὴ ἀρχαιολογία καὶ τὸ Ἐθνικὸν Ἀρχαιολογικὸν Μουσεῖον ὑπέστησαν διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Βαλερίου Στάη βαρυτάτην στέρησιν, τοσούτῳ μᾶλλον αἰσθητήν, καθ' ὅσον ἠραιώθη κατὰ ἕνα ἀκόμη ἐπιφανῆ ἀντιπρόσωπον ἡ σμικρὰ ἐκείνη πνευματικὴ τάξις, ἡ ὁποία ἀκλονήτως ἀφωσιωμένη εἰς τὴν λατρείαν τῆς ἐπιστήμης δρᾷ μετὰ πίστεως καὶ καρτερικότητος πρὸς συντήρησιν καὶ τελείωσιν τῆς ἐπιστημονικῆς δόξης τῆς πατρίδος.

Γεννηθεὶς τῷ 1857 ἐν Κυθήροις εἰσῆλθεν ὁ Βαλέριος Στάης τῷ 1877 εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις Πανεπιστήμιον καὶ ἐνεγράφη εἰς τὴν Ἰατρικὴν Σχολήν, ὅπου διήκουσε ἰατρικὰ μαθήματα μέχρι τοῦ 1880. Τῷ 1880 μετέβη εἰς Βόνναν τῆς Γερμανίας πρὸς ἐξακολούθησιν τῶν ἰατρικῶν του σπουδῶν.

Ἡ ἐκλογὴ τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Βόννης, τοῦ ὁποίου ἡ ἀρτία φιλοσοφικὴ Σχολὴ ἀπετέλει τότε μίαν τῶν ἐνδοξοτάτων ἐκφάνσεων τοῦ Γερμανικοῦ πνευματικοῦ βίου, ὑπῆρξε κρίσιμος διὰ τὸν Βαλέριον Στάην. Τὰ μαθήματα τοῦ ἤδη τότε ἀκμάζοντος ἐν τῇ ἐρεύνῃ τῆς Ἑλληνικῆς Πλαστικῆς, ἰδίᾳ δὲ ἐν τῇ αἰσθητικῇ ἀναλύσει τῶν ἀρχαίων καλλιτεχνημάτων μετὰ ψυχραίμου καὶ ἀσφαλοῦς παρατηρήσεως ἐξαιρέτως εὐδοκιμοῦντος Reinhard Kekule ἐδελέασαν καὶ τὴν ψυχὴν τοῦ νεαροῦ σπουδαστοῦ τῆς Ἰατρικῆς. Ἔκτοτε δὲ ὁ Βαλέριος Στάης ἀφέθη εἰς τὴν ἀποκαλυφθεῖσαν αὐτοῦ ἐσωτερικὴν κλῆσιν, ἡ ὁποία παρασκευασθεῖσα ἐν μέρει καὶ ἐν τῷ οἰκογενειακῷ αὐτοῦ περιβάλλοντι, εὗρε τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐνισχυθῇ καὶ ἐκδηλωθῇ εὐθὺς ὡς εὑρέθη μεταξὺ ὑπερτέρων καὶ ἐπιβλητικῶν πνευματικῶν μορφῶν.

Ὁ πατὴρ τοῦ Στάη Νικόλαος Στάης μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Ἐμμανουὴλ εἶχον σπουδάσει ἐν Πίσῃ τῆς Ἰταλίας, ἐκεῖθεν δὲ εἶχον ἀμφότεροι συναποκομίσει πρὸς τῇ ἐπιστημονικῇ μορφώσει καὶ τὴν οἰκείωσιν καὶ ἀγάπην πρὸς τὴν Ἰταλικὴν φιλολογίαν, ἐξ ἧς ἀφορμηθέντες ἠσχολοῦντο ἔπειτα ἐν παρέργῳ καὶ περὶ λογοτεχνικὰ ζητήματα τῆς νέας Ἑλληνικῆς Φιλολογίας, ὁ δὲ Ἐμμανουὴλ μάλιστα κατέλιπε καὶ ἀξιολόγους πραγματείας (πρβ. Ἀθηνᾶ τόμ. Ε'. 1893, 441—470 περὶ Σολομοῦ).

Ἡ ἀρχαιολογικὴ ἑρμηνεία καὶ ἡ αἰσθητικὴ ἀνάλυσις τοῦ Kekule κατηύθυναν ὁριστικῶς τὴν σκέψιν τοῦ Στάη καὶ προεκάλεσαν τὴν ἀπόφασιν αὐτοῦ, ὅπως ἐγγραφῇ εἰς τὴν Φιλοσοφικὴν Σχολὴν τῆς Βόννης.

Μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τῶν ἀκροάσεων αὐτοῦ ἐν Βόννῃ ὁ Στάης ἐξηκολούθησε τὰς σπουδὰς αὐτοῦ ἐν Γοττίγγῃ, ἐν Βερολίνῳ καὶ ἐν Χάλλῃ, ἐν δὲ τῷ τελευταίῳ τούτῳ Πανεπιστημίῳ ἀνηγορεύθη τῇ 3ῃ Φεβρουαρίου 1885 καὶ διδάκτωρ παρὰ τῷ Καρόλῳ Robert ἐπὶ τῇ βάσει ἐναισίμου πραγματείας «περὶ τῶν ποικίλων μορφῶν τῶν Γιγάντων ἐν τοῖς μύθοις καὶ ἐν τῇ τέχνῃ τῶν Ἑλλήνων». Πρὶν ἐπανέλθῃ εἰς τὴν πατρίδα ἐπεσκέφθη ὁ Στάης τὰ κυριώτατα τῶν Μουσείων τῆς Ἑσπερίας, ἰδίᾳ δὲ τῆς Ἰταλίας.

Ἐπανελθόντα εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸν Βαλέριον Στάην δὲν ἐχρησιμοποίησε μὲν ἀμέσως τὸ κράτος εἰς τακτικὴν ὑπηρεσίαν, ἀλλὰ διώρισεν αὐτὸν τῇ 5ῃ Ὀκτωβρίου 1885 ἄμισθον ἔφορον καὶ ἀνέθηκεν εἰς αὐτὸν ἐκτάκτους τινὰς ἀρχαιολογικὰς ἀποστολὰς ἐπόπτου ἀνασκαφῶν ἐν Σπάρτῃ καὶ ἐν Βοιωτίᾳ, ἔνθα ἐγίνοντο ἐργασίαι ὑπὸ ξένων ἀρχαιολογικῶν σχολῶν.

Κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1886 προτάσει τοῦ ἀοιδίμου Στεφάνου Κουμανούδη ὁ Στάης

ἐξελέγη ἑταῖρος τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, δι' αἰτήσεώς του δὲ παρακαλεῖ τὸ συμβούλιον τῆς Ἑταιρείας, ἵνα συστήσῃ αὐτὸν εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας, ὅπως διορισθῇ Ἔφορος Ἀρχαιοτήτων. Ὄντως δὲ ὑπουργοῦντος τοῦ Κοντογούρη διωρίσθη ὁ Στάης μετ' ὀλίγον τῷ 1886 ἔμμισθος Ἔφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας.

Κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1886, ἀποφασισθείσης ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας τῆς ἐπαναλήψεως τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ Ἱεροῦ τοῦ Ἀσκληπιοῦ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Π. Καββαδία, τὸ συμβούλιον τῆς Ἑταιρείας καθορίζει, ὅπως ἐπιστατήσῃ ταύτης ὁ Β. Στάης «ὅστις εἶναι πρόθυμος εἰς τοῦτο καὶ δὲν θέλει ἐπιμίσθιον παρὰ τῆς Ἑταιρείας» (συνεδρία 29ης Ἀπριλίου 1886).

Παρέθηκα τὴν περικοπὴν ὡς χαρακτηριστικὴν οὐχὶ μόνον τοῦ ζήλου τοῦ νεαροῦ τότε ἐπιστήμονος, ἀλλὰ καὶ τῆς μεγάλης αὐτοῦ ἀφιλοκερδείας, ἡ ὁποία ἀναλλοίωτος διέκρινε τὸν Στάην δι' ὅλου αὐτοῦ τοῦ βίου.

Ἀπὸ τῶν μέσων Ἰουνίου τοῦ 1886 ὁ Στάης ἐργάζεται μετὰ παραδειγματικῆς ἀφοσιώσεως ἐν τῷ Ἱερῷ τοῦ Ἀσκληπιοῦ ὑπὸ τὰς ὁδηγίας τοῦ Καββαδία, ἠναγκασμένου λόγῳ τῆς θέσεως αὐτοῦ ὡς Γενικοῦ Ἐφόρου τῶν Ἀρχαιοτήτων νὰ μὴ παραμένῃ διαρκῶς ἐπὶ τόπου. Ἐκεῖ ὁ Στάης δέχεται τὸ βάπτισμα τοῦ ἀρχαιολογικοῦ σκαπανέως, διεξάγει δὲ μετὰ δεξιότητος τὴν ἐργασίαν καὶ ἐκφαίνει ἐν ταῖς ἐκθέσεσιν αὐτοῦ λιτότητα καὶ θετικότητα ἀνταξίαν σεμνοῦ ἐπιστήμονος.

Ὁ Στάης εἰργάσθη ἐν Ἐπιδαύρῳ καὶ ἐν Ἀργολίδι καθ' ὅλου ὡς Ἔφορος τῆς περιφερείας περὶ τὰ δύο ἔτη, οἱ δὲ καρποὶ τῆς ἐργασίας του ἐκείνης εἶναι ἐγκατεσπαρμένοι ἐν τοῖς Πρακτικοῖς τῆς Ἀρχαιολογ. Ἑταιρείας καὶ ἐν τῇ Ἀρχαιολογικῇ Ἐφημερίδι.

Τότε εὑρέθησαν πλεῖστα σημαντικὰ γλυπτὰ καὶ ἐνεπίγραφοι πλάκες, ἐν αἷς καὶ ἡ πολύκροτος ἐπιγραφὴ τῆς Θόλου, τὴν ὁποίαν ἐδημοσίευσεν ὁ Στάης ἐν τῇ Ἀρχαιολογικῇ Ἐφημερίδι 1892, 69 ἑ.

Κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1887 ὁ Στάης μετατίθεται εἰς Ἀθήνας καὶ προσκολλᾶται τῇ προτάσει τοῦ Γενικοῦ Ἐφόρου Καββαδία εἰς τὸ τότε καλούμενον Κεντρικὸν Μουσεῖον ὡς Ἐπιμελητὴς τῶν Συλλογῶν ἀγγείων, εἰδωλίων καὶ λοιπῶν μικροτεχνημάτων, τὰ ὁποῖα ἀπετέλεσαν τὸ ἱδρυθὲν ἐν τῷ Κεντρικῷ Μουσείῳ «Ἀρχαιοφυλακεῖον» (Antiquarium), χρησιμοποιεῖται δὲ ἐκεῖ ὡς συνεργάτης τοῦ Γενικοῦ Ἐφόρου ἐν τῇ ἱδρύσει καὶ διατάξει τῶν συλλογῶν τούτων (πρβ. Ἀρχαιολ. Δελτίον 1888, 22. 23).

Ἔκτοτε ὁ Στάης ἀφοσιοῦται μεθ' ὅλης αὐτοῦ τῆς ψυχῆς εἰς τὸ Ἐθνικὸν Μουσεῖον, τὸ ὁποῖον ἐκράτησεν ἄνευ διακοπῆς μέχρι τῆς τελευταίας αὐτοῦ πνοῆς μετὰ παραδειγματικῆς στοργῆς καὶ διῴκησε μετ' ἐπιζήλου προσηλώσεως πρὸς τὸ συμφέρον τῆς πατρίδος καὶ τῆς ἐπιστήμης, τῆς τε Ἑλληνικῆς καὶ τῆς διεθνοῦς.

Μετὰ πόσου δὲ ζήλου ὁ Στάης ἐπεδόθη εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς νέας αὐτοῦ ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μουσείῳ ἀποστολῆς ἀποδεικνύουσιν οἱ τόμοι τοῦ ὑπὸ τῆς Γενικῆς Ἐφορείας ἐκδιδομένου τότε Ἀρχαιολογικοῦ Δελτίου, οἱ ὁποῖοι εἶναι πλήρεις ἐκθέσεων τοῦ Στάη περὶ τῶν ἐν τῷ Μουσείῳ ἀρχαίων.

Δὲν περιωρίσθη δ' ὅμως ὁ Στάης εἰς τὴν μουσειακὴν ἐκείνην ἐργασίαν, ἀλλὰ, μετὰ τὸν πρῶτον αὐτοῦ προσανατολισμόν, ἐπανέρχεται ἐκ παραλλήλου μετὰ τοῦ αὐτοῦ ζήλου καὶ πρὸς τὰς ἀνασκαφικὰς αὐτοῦ ἐρεύνας. Εἶναι δὲ ἄξιον σημειώσεως ὅτι τὴν ἀνασκαφικὴν αὐτοῦ δρᾶσιν δὲν διεξάγει κατὰ τυχαίας ἐμπνεύσεις, ἀλλὰ κατευθύνει καθ' ὡρισμένον σύστημα, τοῦ συστήματος δὲ τούτου ἀποτέλεσμα εἶναι ἡ ἐξερεύνησις πλείστων τῶν ἐν τῇ Ἀττικῇ προϊστορικῶν τύμβων μετὰ ἀξιολογωτάτων ἀποτελεσμάτων. Οἱ τύμβοι τῆς Βελανιδέζης τῆς Πετρέζης, τοῦ Βουρβᾶ, τῶν Μαραθωνομάχων κ. ἄ. ἀπέδωκαν τὰ διδακτικώτατα αὐτῶν εὑρήματα διὰ τῆς ἐπιμόνου καὶ ὑπομονητικῆς σκαπάνης τοῦ Βαλερίου Στάη, παλαίοντος καρτερικῶς οὐχὶ μόνον κατὰ τῶν ἄλλων συμφυῶν τοῖς τοιούτοις τόποις δυσχερειῶν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τῆς νέας Λερναίας ὕδρας, τῆς ἑλονοσίας.

Ὡσαύτως σκάπτει εὐτυχῶς ὁ Στάης ἐν Ῥαμνοῦντι καὶ εὑρίσκει σημαντικώτατα ἀρχαῖα

τὰ ὁποῖα κοσμοῦσι σήμερον τὸ Ἐθνικὸν Μουσεῖον. Ἐν τῇ δημοσιεύσει καὶ τῶν εὑρημάτων τούτων (Ἀρχ. Ἐφημερ. 1891, 45.63) διαφαίνεται ἡ αὐτὴ λιτότης τοῦ ὕφους καὶ ἡ αὐτὴ ὑγιὴς κρίσις τοῦ Στάη, ὁ ὁποῖος εὐθὺς ἐν ἀρχῇ στοχάζεται τοῦ ὀρθοῦ.

Ἀλλὰ καὶ ἐν Θορικῷ καὶ ἐν Βραυρῶνι καὶ ἐν Πρασιαῖς ἀνασκάπτει ὁ Στάης προϊστορικοὺς τάφους ὁμοίους πρὸς τοὺς ἐν Μυκήναις, Ναυπλίῳ καὶ Παλαιᾷ Ἐπιδαύρῳ.

Ἀξιόλογος ἐπίσης εἶναι ἡ ἐν Αἰγίνῃ ἀρχαιολογικὴ ἐργασία τοῦ Στάη, ἡ ὁποία διεφώτισε μεγάλως τὰ κατὰ τὴν προϊστορικὴν περίοδον τῆς νήσου (ΠΑΕ 1894, 17. ΑΕ 1895, 193 ἑ.)

Μετὰ μικράς τινας σκαφικὰς ἐργασίας ἐν τῷ Κεραμεικῷ καὶ ἐν Ἀμαρουσίῳ ὁ Στάης προσκολλᾶται μονιμώτερον εἰς τὴν ἐξερεύνησιν τοῦ Σουνίου, τὸ ὁποῖον ἀπέβη ὁ μακροχρονιώτερος καὶ ὁ προσφιλέστερος αὐτοῦ ἐπιστημονικὸς σταθμός. Ἀπὸ τοῦ 1897 τὸ Σούνιον καὶ τὸ Ἐθνικὸν Μουσεῖον εἶναι οἱ δύο πόλοι, κατὰ τοὺς ὁποίους στρέφεται ἡ ἐπιστημονικὴ δρᾶσις τοῦ Στάη. Τῷ 1898 ἐξ εὐτυχοῦς ἐπιγραφικοῦ εὑρήματος ἐξακριβοῦται ἡ ἐπωνυμία τοῦ ναοῦ τοῦ Σουνίου καὶ ἀντὶ τῆς Ἀθηνᾶς ἀποδίδεται οὗτος εἰς τὸν Ποσειδῶνα. Τὰ ἑπόμενα ἔτη εὐτυχοῦς σκαπάνης ἀποκαλύπτουσιν εὐρύτερον τμῆμα τοῦ ἀρχαίου τόπου, ἐν ᾧ καὶ τέμενος τῆς Ἀθηνᾶς, τὰ δὲ σημαντικὰ ἀπό τε ἱστορικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς ἀπόψεως κινητὰ εὑρήματα ἀποτελοῦσι σήμερον ἀναμφισβήτητα κοσμήματα τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου.

Ἀλλὰ παρὰ τὰς κυρίας αὐτοῦ ταύτας ἐργασίας δὲν παραμελεῖ ὁ Στάης τὴν καὶ περὶ ἄλλα ἀρχαιολογικὰ θέματα παρεκβατικὴν τρόπον τινὰ ἀσχολίαν. Καὶ εἰς τὴν ἐργασίαν ταύτην ὀφείλομεν τὸ περὶ τῶν εὑρημάτων τῶν Ἀντικυθήρων βιβλίον αὐτοῦ (1905), ὅπου μετὰ ἐπιζήλου ἐπιστημονικῆς λιτότητος καὶ ἄνευ φορτικοῦ κόμπου εἴτε πολυμαθείας εἴτε τολμηρῶν εἰκασιῶν, ἐξετάζει τὰ πολύτιμα ἐκεῖνα εὑρήματα.

Εἰς τὸ αὐτὸ ἐπιστημονικὸν πνεῦμα ὀφείλονται καὶ αἱ εὐστοχώταται παρατηρήσεις τοῦ Στάη περὶ τῆς χρήσεως μυκηναϊκῶν τινων χρυσῶν κοσμημάτων, αἱ ὁποῖαι εὐθὺς ἀπὸ τῆς ἐν τῷ ἀρχαιολογικῷ Συνεδρίῳ τοῦ 1905 ἀνακοινώσεως αὐτῶν ἔτυχον γενικῆς ἐπιδοκιμασίας καὶ εἶναι σήμερον ὑπὸ πάντων παραδεδεγμέναι.

Ὅτι ὁ Στάης ἐν τῷ μεταξὺ δὲν εἶχε περιορίσει τὴν περὶ τὰ ἀρχαῖα τοῦ Μουσείου ἐνδελεχῆ αὐτοῦ ἀσχολίαν ἐφάνη τῷ 1907, ὅτε ἐξεδόθη γαλλιστὶ ὑπ' αὐτοῦ ἡ περιγραφὴ τῶν γλυπτῶν τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου ὑπὸ τὸν τίτλον: Marbres et bronzes du Musée National. Τὸ καλὸν τοῦτο δῶρον συνεπλήρωσεν ὁ Στάης τῷ 1909 διὰ τοῦ δευτέρου τόμου τοῦ περιλαμβάνοντος τὴν Μυκηναϊκὴν συλλογήν. Τὸν ὁδηγὸν τοῦτον τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου διακρίνει ἡ σαφήνεια καὶ τὸ συμπεπυκνωμένον τῆς περιγραφῆς ὡς καὶ ἡ γνῶσις τῆς σχετικῆς βιβλιογραφίας, ἡ ὁποία συνοδευομένη καὶ ὑπὸ ἀφθόνου ἀπεικονίσεως καθιστᾷ τὸ βοήθημα τοῦτο ὄντως πολύτιμον καὶ ἀπαραίτητον ἐπιστημονικὸν ἐφόδιον εἰς τοὺς μελετῶντας τὸ Ἐθνικὸν Μουσεῖον. Ἐγκατέσπειρε δὲ ἐν τῷ ὁδηγῷ τούτῳ ὁ Στάης καὶ πλείστας ὅσας πρωτοτύπους παρατηρήσεις ἰδίᾳ ἐν τῷ Μυκηναϊκῷ μέρει, ὅπου καὶ νέα εὑρήματα διὰ συγκολλήσεων καὶ ἄλλων συνδυασμῶν γενόμενα ὑπὸ τοῦ Στάη καὶ τῶν τεχνικῶν αὐτοῦ συνεργατῶν, προφέρονται μετὰ μετριοφροσύνης καὶ ἀνεπιδείκτου σεμνότητος ὡς κοινὰ καὶ γνωστὰ κτήματα τοῦ Μουσείου.

Τὴν ἰδίαν αὐτοῦ πατρίδα δὲν παρεῖδεν ὁ Στάης ἐν τῇ ποικιλίᾳ τῶν διοικητικῶν καὶ ἐπιστημονικῶν αὐτοῦ ἀσχολιῶν, ἀλλὰ μετ' εὐσεβείας ἐστράφη δὶς εἰς τὴν μελέτην τῶν ἀρχαίων αὐτῆς, σκάψας ἐν Ἀντικυθήροις τῷ 1889 (Α Δελτίον 1889, 171. 237 ἑ). καὶ ἐν Κυθήροις τῷ 1915 (Α Δελτ. 1915, 191 ἑ.). Διὰ μὲν τῆς προτέρας ἐργασίας ἀνεκαλύφθησαν ἐν Αἰγιλίᾳ λείψανα ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος μετὰ μαρμαρίνου ἀγαλματίου τοῦ Ἀπόλλωνος Πατρῴου καὶ ἀξιολόγου ἀναθηματικῆς ἐπιγραφῆς, διὰ δὲ τῆς δευτέρας ἐβεβαιώθη ἐν Κυθήροις ἡ ὕπαρξις ἀξίου προσοχῆς μυκηναϊκοῦ πολιτισμοῦ μετὰ ἁπτῶν τεκμηρίων ἐπικοινωνίας πρὸς τὰ συγγενῆ Κρητικὰ κέντρα.

Τελευταῖον ἔργον τοῦ Στάη ὑπῆρξεν ἡ ἐν ἔτει 1920 δημοσίευσις μικροῦ συνθετικοῦ ἔργου περὶ τῶν ἐν Σουνίῳ ἐργασιῶν αὐτοῦ.

Βαρεῖα νόσος ἀπεχώρισεν αὐτὸν ἀπὸ τῆς ἐνεργοῦ δράσεως ὀλίγον μετὰ ταῦτα. Τὴν σκέψιν αὐτοῦ περιώρισεν ἔκτοτε μόνον εἰς τὸ προσφιλὲς αὐτῷ Ἐθνικὸν Μουσεῖον, ἕως οὗ ὁ ὑπὸ τῆς νόσου βραδέως παρασκευασθεὶς θάνατος ἀφήρπασεν αὐτὸν καὶ ἀπ' αὐτοῦ.

Τοιοῦτος ὑπῆρξεν ὁ Βαλέριος Στάης ὡς ἀρχαιολόγος.

Ὡς ὑπάλληλος ἐτίμησε τὴν πατρίδα αὐτοῦ ὅσον καὶ ὡς ἐπιστήμων. Πιστὸς τοῦ καθήκοντος τηρητὴς καὶ φειδωλὸς τοῦ δημοσίου χρήματος διαχειριστὴς ὑπῆρξεν οὐχὶ μόνον ὁ ἴδιος πολύτιμος τῆς Πολιτείας ἐργάτης, ἀλλὰ καὶ τῶν μετ' αὐτοῦ συνεργαζομένων παράδειγμα κινοῦν πρὸς μίμησιν καὶ χρησιμεῦον πρὸς ἐνίσχυσιν διὰ τῆς ἀκλονήτου αὐτοῦ πίστεως πρὸς τὴν ὀρθότητα τῶν ἰδεῶν αὐτοῦ καὶ διὰ τῆς ἀνυστεροβούλου προσηλώσεως πρὸς τὸ συμφέρον τῆς Πατρίδος.

Ὡς ἄνθρωπος ὑπὸ τὴν ὁρμητικότητα τῆς ἰδιοσυγκρασίας αὐτοῦ ἔκρυπτεν ἠπίαν καὶ ἀγαθὴν ψυχήν, ἀναμιμνήσκει δὲ ἐν τούτῳ mutatis mutandis τὸ τοῦ Winckelmann ἐν Von der Nachahmung der griech. Werke in der Malerei und Bildhauerkunst 21: *So wie die Tiefe des Meers allezeit ruhig bleibt, die Oberfläche mag auch noch so wüthen, eben so zeigt der Ausdruck in den Figuren der Griechen bei allen Leidenschaften eine grosse und gesetzte Seele.*

Γεώργιος Π. Οἰκονόμος.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΕΡΓΑ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑΙ

ΒΑΛΕΡΙΟΥ Ν. ΣΤΑΗ

1886.

1. Μουσικὴ ἔρις Ἀπόλλωνος πρὸς Μαρσύαν (ΑΕ 1886, 1.).
2. Γιγαντομαχίας σκηναὶ (ΑΕ 1886, 83).
3. Ἀρχαϊκὸν ἀνάγλυφον ἐξ Ἀκροπόλεως (ΑΕ 1886, 179).
4. Ἀνασκαφαὶ ἐν Ἐπιδαυρίᾳ (ΠΑΕ 1886, 79).
5. Ἀγάλματα ἐξ Ἐπιδαύρου (ΑΕ 1886, 243. 272).

1887.

6. Ἀνασκαφαὶ ἐν Ἐπιδαυρίᾳ (ΠΑΕ 1887, 67).
7. Ἐπιγραφὴ ἐξ Ἐπιδαύρου (ΑΕ 1887, 9. 55).
8. Ἀγαλμάτιον Ἀθηνᾶς ἐξ Ἀκροπόλεως (ΑΕ 1887, 31.).
9. Ἀρχαϊκὸν ἄγαλμα ἐξ Ἀκροπόλεως (ΑΕ 1887, 129).

1888.

10. Ἀνασκαφαὶ ἔξω Κεραμεικοῦ (Α Δελτίον 1888, 13. 32).
11. Ἀνασκαφαὶ ἐν Παλαιᾷ Ἐπιδαύρῳ (ΑΔ 1888, 155).

1889

12. Ἔκθεσις περὶ τῶν εἰσαγομένων εἰς τὸ Ἐθνικὸν Ἀρχαιολογικὸν Μουσεῖον ἀρχαίων (ΑΔ 1889, 21. 43. 63. 74. 98. 114. 136. 155. 172. 212. 226. 243).
13. Ἀνασκαφαὶ ἐν Βελανιδέζᾳ (ΑΔ 1889, 122).
14. Ἀνασκαφαὶ ἐν Τροιζηνίᾳ (ΑΔ 1889, 163).
15. Ἀνασκαφαὶ ἐν Βουρβᾷ (ΑΔ 1889, 153. 169. 201· 1890, 10)
16. Ἀνασκαφαὶ ἐν Ἀντικυθήροις (ΑΔ 1889, 171. 237).
17. Ἀνασκαφὴ ἐν Πετρέζᾳ (ΑΔ 1889, 225. 243. 1890, 29. 49).

1890

18. Ἀνασκαφαὶ ἐν Ῥαμνοῦντι (ΠΑΕ 1890, 27. 1891, 13 1892, 29).
19. Ἀνασκαφὴ ἐν Βουρβᾷ (ΑΔ 1890, 10).
20. Ἀνασκαφὴ ἐν Πετρέζᾳ (ΑΔ 1890, 29. 49).
21. Ἔκθεσις περὶ τῶν ἀρχαίων τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου (ΑΔ 1890, 5. 30. 50. 72. 84. 88. 101. 120. 136. 149. 162).

22. Τύμβος ἐν Βελανιδέζᾳ (ΑΔ 1890, 16).
23. 'Ανασκαφαὶ ἐν Μαραθῶνι (ΑΔ 1890, 65).
24. 'Ανασκαφὴ ἐν Τύμβῳ τοῦ 'Αμαρουσίου (ΑΔ 1890, 87).
25. Τύμβος ἐν Βουρβᾷ. 'Εκθεσις. (ΑΔ 1890, 105ἑ)
26. Τύμβος Μαραθωνομάχων (ΑΔ 1890, 123).
27. Σκαφικαὶ ἔρευναι ἐν Θορικῷ (ΑΔ 1890, 159).
28. 'Ο τύμβος ἐν Βουρβᾷ (Athen Mitteil. XV 1890 318 κἑ.).

1891

29. 'Αγάλματα ἐκ 'Ραμνοῦντος (ΑΕ 1891, 45).
30. 'Ανασκαφαὶ ἐν 'Ραμνοῦντι (ΠΑΕ 1891, 13).
31. Λείψανα Φειδιακοῦ ἀναγλύφου (ΑΕ 18891, 632·
32. 'Ανασκαφαὶ ἐν Βάρῃ τῆς 'Αττικῆς (1891, 4. 15). ἀρ. 96 - 104. 28).
33. 'Ανασκαφαὶ ἐν Μαραθῶνι (ΑΔ 1891, 34. 67. 86. 97).
34. "Εκθεσις περὶ τῶν ἀρχαίων τοῦ 'Εθνικοῦ Μουσείου (ΑΔ 1891, 4. 36. 69. 87. 100. 115.

1892.

35. 'Επιγραφὴ ἐξ 'Επιδαύρου (περὶ τῆς οἰκοδομίας τῆς θόλου) (ΑΕ 1892, 69).
36. 'Αθηνᾶ ἐξ 'Επιδαύρου (ΑΕ 1892, 181).
37. Πήλινον ἀγαλμάτιον ἐξ 'Επιδαύρου (ΑΕ 189. 205).
38. "Εκθεσις περὶ τῶν ἀρχαίων τοῦ 'Εθνικοῦ Μουσείου (ΑΔ. 1892, 6, 28. 40. 50. 74. 83).
39. 'Ανασκαφαὶ ἐν Ναυπλίᾳ (Τάφοι Προνοίας) (ΑΔ 1892, 73).
40. 'Ανασκαφαὶ ἐν 'Ραμνοῦντι (ΠΑΕ 1892, 29).

1893.

41. 'Ανασκαφαὶ ἐν Θορικῷ, Βραυρῶνι καὶ Πρασιαῖς (ΠΑΕ 1893, 12 ἑ.).
42. 'Ο ἐν Μαραθῶνι τύμβος (Ath. Mitt. XVIII, 1893, 46 ἑ.).

1894.

43. 'Ανασκαφαὶ ἐν Αἰγίνῃ (ΠΑΕ 1894, 17).
44. 'Ερετριακὴ λήκυθος (ΑΕ 1894, 63).
45 'Ανασκαφαὶ ἐν Βραυρῶνι καὶ Πρασιαῖς (ΠΑΕ 1894, 21).

1895.

46. Προϊστορικοὶ συνοικισμοὶ ἐν 'Αττικῇ καὶ Αἰγίνῃ (ΑΕ 1895, 193 ἑ).

1896.

47. 'Ανασκαφὴ ἐν τῷ παρὰ τὸ Δίπυλον ἀρχαίῳ νεκροταφείῳ—Τύμβος (ΠΑΕ 1896, 22).
48. 'Ανασκαφὴ ἐν Τύμβῳ 'Αμαρουσίου(ΠΑΕ 1896,23.

1897.

49. 'Ανασκαφὴ ἐν Σουνίῳ (ΠΑΕ 1897, 16).

1898.

50. 'Ανασκαφαὶ ἐν Σουνίῳ (ΠΑΕ 1898, 98· ναὸς Ποσειδῶνος).

1899.

51. Τὸ διάταγμα τοῦ Διοκλητιανοῦ· δύο νέα τεμάχια τῆς 'Ελληνικῆς μεταφράσεως ἐξ Αἰγείρας (ΑΕ 1899, 147).

1900.

52. 'Ανασκαφαὶ ἐν Σουνίῳ (ΑΕ 1900, 113).

1901.

53. Αἱ ἐν Διμίνι Θεσσαλίας ἀνασκαφαὶ(ΠΑΕ 1901,37).

1902.

54. 'Ανασκαφαὶ ἐν Σουνίῳ (ΠΑΕ 1902, 18).
55. Πυξὶς ἐξ 'Ερετρίας (ΑΕ 1902, 129).

1903.

56· 'Ανασκαφαὶ ἐν Σουνίῳ (ΠΑΕ 1903, 13, 14 ἑ.).
57. 'Ανασκαφὴ ἐν 'Ισθμίᾳ (ΠΑΕ 1903, 14 ἑ.).

1904.

58 'Ανασκαφαὶ ἐν Σουνίῳ (ΠΑΕ 1904, 18 ἑ).

1905.

59. Τὰ ἐξ 'Αντικυθήρων εὑρήματα — χρονολογία — προέλευσις—χαλκοῦς ἔφηβος. 'Αθήνησι 1905.
60. Quelques remarques sur les ornements funéraires trouvés dans les tombeaux de l'Acropole de Mycènes (C — R du congrès intern. d'Archéologie, Ire Session. Athènes 1905,213).

1906.

61. 'Ανασκαφαὶ ἐν Σουνίῳ « 'Απόλλωνες » (ΠΑΕ 1906, 49.85).

62 Γενειοφόρος χαλκῆ κεφαλὴ (Μνημεῖα τῆς 'Ελλάδος 28-30).

63. Διπλοῦν ἀνάγλυφον χαλκῆς 'Αθηνᾶς (Μν. τῆς 'Ελλ. 30-32).

1907.

64. 'Ανασκαφαὶ ἐν Σουνίῳ (ΠΑΕ 1907, 102).
65. Περὶ τῆς χρήσεως μυκηναϊκῶν τινων κοσμημάτων (ΑΕ 1907, 31—60. 245).
66. Marbres et bronzes du Musée National. Athènes (1907 2em édition 1900).

1908.

67. Πήλινον εἰδώλιον 'Αφροδίτης(1908, 135 ἑ.)
68. 'Ανασκαφαὶ ἐν Σουνίῳ (ΠΑΕ 1908, 63).
69. Σκαφὴ ἐν Μοσχάτῳ παρὰ τό Ν. Φάληρον (ΠΑΕ 1908, 63).

1909.

70. La Colection Mycénienne du Musée National. Athènes 1909. 2ème édit. 1915.)
71. 'Ανασκαφαὶ ἐν Σουνίῳ (ΠΑΕ 1909, 117).
72. 'Αναθηματικὸν ἀνάγλυφον ἐκ Φαλήρου (ΑΕ 1909, 239—264 Πρβ. ΑΕ 1910, 173 ἑ.).

1912.

73. Τὰ ἐν Λυκοσούρᾳ ἀγάλματα τοῦ Δαμοφῶντος ἐπὶ ἀνεκδότου χαλκοῦ νομίσματος Μεγαλοπολιτῶν (Δ(ιεθνὴς) 'Ε(φημ. Ν(ομισμ.) 'Α(ρχ). XIV 1912, 45 ἑ.).
74. Γυναικεῖον εἰδώλιον ἐξ ἐλεφαντόδοντος (ΔΕΝΑ 1912, 181—6 πίν. ΙΒ').

1913.

75. 'Η ὑπερτριακονταετὴς δρᾶσις τοῦ Δαϊρπφελδ ἐν 'Ελλάδι (Athen. Mitteil. XXXVIII 1913, 1 ἑ.).

1915.

76. Das silberne Rhyton des vierten Grabes von Mykenai (Athen. Mitteil. XL 1915, 45ἑ)

1920.

77. Τὸ Σούνιον καὶ οἱ ναοὶ Ποσειδῶνος καὶ 'Αθηνᾶς (Βιβλιοθήκη τῆς ἐν 'Αθήναις 'Αρχαιολογικῆς 'Εταιρείας) 1920.

Γ. Π. Οἰκ.

βιβλία ἀρτιφανῆ·

Ernst Pfuhl Malerei und Zeichnung der Griechen· τρεῖς τόμοι. Σχῆμα μέγα 8ον, σελίδες XV+981, εἰκόνες (ἐν τῷ 3φ τόμῳ ἐπὶ 361 σελίδων) 805. 68 φρ. Ἑλβ., λινόδετον 88 φρ. Ἑλβ.. München, 1923.

ΤΥΠΟΙΣ Π. Δ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ—1206

6 2 24